

**T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Kùtùphaneler ve
Yayımlar Genel Mùdùrlùđù**

Eser Adı: Yûsuf u Zùleyhâ

Mùellifi: Çâkerî

Hazırlayan: Ayşe Yıldız

Yayın Yılı: 2017

ISBN: 978-975-17-3969-8

Ana Yayın Numarası: 3526/ Kùltür Eserleri
Dizisi-538

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi,
No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA

Telefon: 00 90 312 3099001 **Faks:** 00 90 312 3098998

e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr-
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

ÇÂKERÎ
Yûsuf u Züleyhâ

Hazırlayan
Dr. Ayşe YILDIZ

Kısaltmalar

AKMB: Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı

bkz. Bakınız

C. cilt

DTCF: Dil ve Tarih Cođrafya Fakùltesi

h.: hicri

KTB: Kùltür ve Turizm Bakanlığı

MEB: Milli Eğitim Baakanlığı

ö. Ölümlü

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

vd. ve diğerleri

Yay.: Yayınları

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

A. TÜRK EDEBİYATINDA YÛSUF U ZÜLEYHÂ HİKÂYESİ

Anadolu sahası Türk edebiyatının başlangıç yıllarında mesnevi oldukça rağbet gören bir form olmuştur. Kuşkusuz bu dönemdeki mesneviler ifade ve teknik açıdan türlü kusurları ve ilk olmanın acemiliklerini barındırmışlardır. Bu dönem mesnevi konuları içinde öğüt vermek amacıyla ya da dinî ve tasavvufî niteliktekiler sayıca çoğunluktadır. Ancak yine de sanat yönü ön planda olan aşk konulu mesnevilere de rastlanır. Bunlardan biri de konusunu kutsal kitaplardan alması dolayısıyla pek çok milletin edebiyatında kendine yer bulmuş Yusuf peygamberin hikâyesidir.

15. yy.a kadar kaleme alınan “Yusuf u Züleyha” hikâyelerinin bir kısmı tefsir ya da kısas-ı enbiyalarda yer alan ve sanat kaygısı barındırmayan eserlerdir¹. Mesnevi formunda yazılanlarından bir kısmı da meclisler hâlinde, halk önünde okunmak ve halka dini konularda bilgi vermek gayesi gütmektedir. Ancak 15. yy.da İstanbul’un fethi ile mesnevi edebiyatının da çehresi değişir. 15. yy. mesnevileri artık sanat gayesi ön planda olan, teknik açıdan önceki yüzyıllardan daha başarılı eserlerdir. Bu yüzyılda yazılan Yusuf u Züleyhalar da bu paraleldedir².

16. yy.da Anadolu sahası Türk edebiyatı her alanda gelişmenin görüldüğü ve başarılı sanatçıların zirve eserler verdiği bir dönem olmuştur. Mesnevi edebiyatı bu dönemde de gelişimine devam etmiştir. Fars edebiyatının usta hamse yazarlarının eserleri önceki yüzyılda olduğu gibi yine model konumdadır. Ancak bu yüzyılda, ilk örneklerini Fars edebiyatında vermiş aynı konulu mesnevilerde başarılı yeniden yazımlar görülür. Nitekim bu yüzyılda kaleme alınmış 12 Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi arasında Yahyâ Bey ve Kemal Paşazâde’nin mesnevileri Türk edebiyatında bu konuyu işleyen başarılı örnekler arasında yer alırlar.

17. yy, klasik Türk şiirinde gelişmenin devam ettiği, farklı üslupların görüldüğü bir devir olmuştur. Mesnevi edebiyatı da bu doğrultuda gelişimini sürdürmüştür. Bu yüzyılda mesnevide bir yandan klasik konular yeniden yazılırken öte yandan mahalli konulu mesneviler de rağbet bulmuştur. 16. yy.ın başarılı Yûsuf u Züleyhâ örneklerinden sonra 17. yy.da bu konu hem sayıca daha az ele alınmış hem de yüzyılın mevcut örnekleri bir önceki yüzyıl kadar başarılı olamamıştır³.

18. yy, Türk edebiyatında klasik üsluba alternatif arayışların olduğu bir dönemdir. Mesnevi edebiyatında da benzer bir durum görülür. Mesneviler artık klasik konuların büyük

¹ Rabgûzî (14. yy), Hamzavî (14. yy), Aydınoglu Mehmed Bey’in isteği üzerine Sa’lebî’den çevrilen müellifi bilinmeyen 14. yy.a ait Kısas-ı Enbiya’nın Kısas-ı Yûsuf başlıklı bölümü, Şirvanlı Mahmud-Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi/ Kısas-ı Yûsuf Aleyhisselâm bölümü (15.yy) bu türden eserlere örneklilik teşkil eder.

² Harun Tolasa (1982). “15. YY. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”. *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (1): 1-2; Melike Gökcan Türkdöğün (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013]. 49.

³ Ali Fuat Bilkan (2004). “Nazım (Orta Klasik Dönem)”. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C. 5. Ankara: AKMB Yay. 366.

ölçüde dışına çıkmış, klasik konuyu işleyenlerde ise mesneviler çok kısalmış ve kurgu zayıflamıştır. Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri de 18. yy.da çok az sayıda yazılmış ve bunların büyük bir kısmı da bugüne ulaşmamıştır.⁴

19. yy. Klasik edebiyatın yerini Batı tarzı edebiyata bırakmaya başladığı dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde klasik anlayıştaki edebî eserlerde, nicelik ve nitelik açısından ciddi bir gerileme görülmektedir. Bu durum, mesnevi edebiyatı ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri için de geçerlidir. 19. yy.da sayıca az olan Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinde yeniden Molla Câmî'nin etkisi görülmeye başlanır⁵.

Türk Edebiyatında tespit edilebilen Yûsuf u Züleyhâ⁶ mesnevileri şu şekilde listelenebilir⁷:

- 1) Kul Ali (Kul Gali)- Kıssa-i Yûsuf⁸ (13. yy.)
- 2) Kırımlı Mahmud- Yûsuf u Züleyhâ⁹
- 3) Haliloğlu Ali- Yûsuf u Züleyhâ¹⁰ (13. yy.)
- 4) Şeyyâd Hamza- Dâsitân-ı Yûsuf Aleyhisselâm Ahsenü'l-Kasasü'l-Mübârek¹¹ (14. yy)
- 5) Sûlî Fakîh- Yûsuf u Züleyhâ¹² (14. yy.)
- 6) Erzurumlu Darîr- Kıssa-i Yûsuf¹³ (14. yy.)
- 7) Garîb- Yûsuf u Züleyhâ (14. yy.)¹⁴

⁴ Ayşe Yıldız (2012). “18. Yüzyıl Mesnevilerinin Işığında Osmanlı Edebiyatında Edebî Çözümle: Klasikten Klasik Sonrası Devreye Geçiş”. *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)* (32): 337; Ahmet Kartal (2011): “18. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı: Mesneviler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish.* (6/1): 229-230.

⁵ Melike Gökcan Türkdoğan (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013]. 69.

⁶ Türk edebiyatında yazılan Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Melike Gökcan Türkdoğan (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013].; Halide Dolu (1953). *Menşinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

⁷ Liste oluşturulurken şu kaynaklar kullanılmıştır: Melike Gökcan Türkdoğan (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013]. 39-69 ; Halide Dolu (1953). *Menşinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi; Agâh Sırrı Levend (1967). “Divan Edebiyatında Hikâye”. *TDAY Bellekten*. 71-117; Agâh Sırrı Levend (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi-Giriş*. Ankara: TTK Yay. 81, 82, 85, 108, 110; Ahmet Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal (2005). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 75, 124, 151, 208, 224-227, 316-323, 398.

⁸ Ali Cin (2011). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf u Züleyha Hikâyesi (Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u)*. Ankara: TDK Yay.

⁹ Eserin nüshası mevcut değildir. Haliloğlu Ali, Kırımlı Mahmud'un günümüze ulaşmayan bu eserini “Türki” dile çevirmiştir. [Gönül Ayan (2004). “Kırımlı Mahmud'a Atfedilen Yusuf u Züleyha Kıssası”. *TİKA I. Uluslar arası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*. Kırım-Ukrayna. 182].

¹⁰ İsmail Hikmet Ertaylan (1960). *Yusuf u Züleyha*. (Tıpkıbasım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi ; Rasim Deniz (1998). *Haliloğlu Ali'nin Yûsuf u Züleyha Kıssası*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi; Şahin Köktürk (2007). “Halil Oğlu Ali'nin Yûsuf ile Zelihâ Hikâyesi”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish.* (2/4): 555- 617.

¹¹ Osman Yıldız (2008). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Züleyha (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*. Ankara: Akçağ Yay.

¹² Kâzım Köktekin (1994). *Sule Fakih'in Yûsuf u Züleyha'sı (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

¹³ Leyla Karahan (1994). *Kıssa-i Yûsuf Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: TDK Yay.

- 8) Ahmed- Yûsuf u Züleyhâ(14. yy)¹⁵
- 9) Tebrizli Ahmedî- Yûsuf u Züleyhâ¹⁶ (15. yy.)
- 10) Şeyhoğlu Mustafa- Yûsuf u Züleyhâ¹⁷ (15. yy.)
- 11) Kırımlı Abdülmecid- Mûnisü'l-uşşâk (15. yy.)
- 12) Ahmed/Ahmedî¹⁸ (Çağatay sahası) (15. yy.)
- 13) Hamdullah Hamdî- Yûsuf u Züleyhâ¹⁹ (15. yy.)
- 14) Hatâî- Yûsuf u Züleyhâ²⁰ (15. yy.)
- 15) Çâkerî- Yûsuf u Züleyhâ (15. yy.)
- 16) Bihîştî Sinan Çelebi- Yûsuf u Züleyhâ (15. yy.)
- 17) Bakâî- Yûsuf u Züleyhâ (15. yy.)
- 18) Abdulvahab- Yûsuf u Züleyhâ (15. yy.)²¹

¹⁴ Türk edebiyatında 15. yy.da kaleme alınan Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri arasında Nahîfi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sından da bahsedilir (Sibel Üst (2007). "Nahîfi'nin Yûsuf u Züleyha Mesnevisi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (2/4): 823-957; Mehtap Kaşkaya (2004). *Yûsuf u Zelîhâ*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi). Ancak Burcu Karakaya, diğer nüshaları da değerlendirerek yaptığı çalışmasında, söz konusu mesnevinin 14. yy. şairi Garîb'e ait olduğu ve mesnevi metninde yer alan "nahîfi" kelimesinin mahlas zannedilmesiyle meydana gelen bir karışıklık olduğu görüşündedir. [Burcu Karakaya (2012). "Garîb'in Yûsuf u Züleyha'sı". *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*. (31): 129-168. 138-141].

¹⁵ Kaynaklarda varlığından bahsedilmeyen bir Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini Halide Dolu tespit etmiştir. Dolu, eserin Ahmed adlı bir şair tarafından kaleme alındığını ve 14. yy. mesnevilerinden biri olduğunu tahmin etmektedir. Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi 2327/39 numarada kayıtlı eser birkaç cilt halinde yazılmış olmasına rağmen sadece bir cildi bugüne ulaşmıştır. Mevcut nüsha, 191 sayfa, 17 satır, başlıklar Farsça ve kırmızı mürekkeple yazılmış olup tarihsizdir. Eserde Kur'an'ın yanı sıra İbni Abbas Tefsiri'nin ve İslami hikâyelerin de etkisi görülmektedir. [Halide Dolu (1953). *Menşeyinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 205-206].

¹⁶ Salih Kayık (2007). *Tebrizli Ahmedî Yûsuf u Zelîhâ (1b-35b) İnceleme-Metin-Dizin*. İstanbul: Marmara Üniversitesi; Ahmet Çeri (2010). *Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ İsimli Eseri (35b-70b) İnceleme-Metin-Dizin*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

¹⁷ Tutmacı'nın Gül ü Husrev mesnevisinde Şeyhoğlu Mustafa'nın Yusuf u Züleyha yazdığı bilgisi yer almasına rağmen eserin nüshası bugüne ulaşmamıştır. (Agâh Sırrı Levend (1967). "Divan Edebiyatında Hikâye". *TDAY Belleten*. 98)

¹⁸ Halide Dolu (1953). *Menşeyinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. (Halide Dolu, çalışmasında şairin adını Hâmîdî şeklinde okumuştur).

¹⁹ Naci Onur (1991). *Yûsuf u Züleyhâ Hamdî*. Ankara: Akçağ Yay; Zehra Öztürk (2001). *Hamdullah Hamdî's Mesnevi Yûsuf u Zelîhâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources XLII. Harvard University.

²⁰ Muhammed Ali Terbiyet (1314). *Dânişmendân-ı Azerbaycan*. Tahran. 137'den akt. Agâh Sırrı Levend (1967). "Divan Edebiyatında Hikâye". *TDAY Belleten*. 99.

²¹ 15. yy. Türk edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ yazarlarından bahsedilirken Çağatay sahasında Ali Şîr Nevâî, Dur Big ve Hâmîdî'nin de isimleri zikredilir. Her üç şair de Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi yazmamışlardır. Halide Dolu ve Zeynep Korkmaz tarafından tashih edilmesine rağmen, söz konusu yanlış, yakın dönemdeki çalışmalarda da devam etmektedir. Hüseyin Baykara adına yazılmış Çağatayca bir mesnevinin dört halife övgüsü kısımda Hz. Ali'den bahseden; "Câmi'-i Kur'an idi kân-i yakîn/ İrdi 'Alî şîr-i Hakk u şâh-ı dîn" beytinde geçen "Allah'ın aslanı Ali" anlamındaki "Alî şîr" ifadesi mahlas zannedilerek eser, Ali Şîr Nevâî'ye isnat edilmiş; Blochet'in Paris Bibliotheque Nationale ile Pertsch'in Berlin Yazmalar Katalogu'nda ve Hasan Âli Yücel'in Türk Edebiyatı'na Toplu Bir Bakış'ında eserin müellifi olarak Ali Şîr Nevâî gösterilmiştir. (Halide Dolu (1953). "Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yusuf Hikâyesi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 51-54; Zeynep Korkmaz (1968). "Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yusuf ve Züleyha Mesnevisinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı". *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*. 3 (1): 7-10). Halide Dolu, söz konusu eserin Ali Şîr Nevâî'ye ait olmadığı gibi Özbek edebiyatçı Fitret'in aynı eserin yeni bir nüshasını tanıttığı çalışmasında, "Dur Big" şeklinde okunan ve mahlas zannedilen ibarenin, eserin farklı nüshalarında "türkige" ve "der-silk" şeklinde okunduğunu ve kaynaklarda o dönemde yaşamış "Dur Big" isimli bir

- 19) Kemâl Paşazâde- Yûsuf u Züleyhâ²² (16.yy)
- 20) Yahyâ Bey- Yûsuf u Züleyhâ²³ (16. yy)
- 21) Akşehirli Abdurrahmân Gubârî- Yûsuf u Züleyhâ²⁴ (16. yy)
- 22) Şerîf/ Şerîfi- Yûsuf u Züleyhâ²⁵ (16. yy)
- 23) Ziyâî Yusuf Çelebi- Yûsuf u Züleyhâ²⁶ (16. yy)
- 24) Nimetullâh- Yûsuf u Züleyhâ²⁷ (16. yy)
- 25) Celîlî- Yûsuf u Züleyhâ²⁸ (16. yy)
- 26) Likâî- Yûsuf u Züleyhâ²⁹ (16. yy)
- 27) Halîfe- Yûsuf u Züleyhâ³⁰ (16. yy)
- 28) Karamanlı Kâmî Mehmed- Yûsuf u Züleyhâ³¹ (16. yy)
- 29) Şikârî- Yûsuf u Züleyhâ³² (16. yy)
- 30) Manastırlı Kadı Sinân- Yûsuf u Züleyhâ³³ (16. yy)³⁴
- 31) Bağdatlı Zihnî Abdulcelîl- Yûsuf u Züleyhâ³⁵ (16. yy.)

şairin bulunmadığı gerekçeleriyle eserin müellifinin Dur Big olmadığı düşüncesindedir. Eserin Revan nüshasında "sindin ötüp Hâmidî bil rûzgâr" mısramın müellife işaret ettiğini ve Ali Şir Nevâî ve Dur Big'in Yûsuf u Züleyhâ yazmadığını ifade eder. (Halîde Dolu (1953). "Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yusuf Hikâyesi". *Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. (5): 51-54). Zeynep Korkmaz, aynı eserin farklı bir nüshası üzerine kaleme aldığı yazısında, Halide Dolu'nun Hâmidî şeklinde okuduğu mahlasın, Hüseyin Baykara devri şairlerinden Ahmed/Ahmedî olduğunu düşünür ve bu düşüncesini istinsah kaydıyla da destekler: "Temmet bi'l-hayri ve'l-zaferi Yûsuf Züleyhâ-i Türki min tesânif-i hazret-i Mevlânâ Ahmed-i Câm-i Jendebîl kaddese sırrahu'l-'azîz". [Zeynep Korkmaz (1968). "Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyha Mesnevisinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı". *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*. 3 (1): 10].

²² Mustafa Demirel (2004). *Kemal Paşazade (Şemseddin Ahmed bin Süleyman) Yûsuf u Zelîhâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources LIV. Harvard University.

²³ Mehmed Çavuşoğlu (1979). *Yûsuf u Züleyhâ Yahya Bey*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

²⁴ Hasan Aktaş (2006). *Abdurrahman Gubarî Yûsuf u Züleyha (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

²⁵ Zuhâl Kültürâl (2001). *Şerîfi Yûsuf u Zelîha Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. İstanbul.

²⁶ Melike Gökcan (2015). *Ziyâî Yûsuf (Yûsuf Cân) Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. İstanbul: Kabalcı Yay.

²⁷ Nüshası mevcut değil.

²⁸ Agâh Sırrı Levend, "Divan Edebiyatında Hikâyeler" makalesinde, Celîlî'nin külliyyatı içinde Yûsuf u Züleyha mesnevisinin de bulunduğunu ve fotokopisinin kendisinde olduğunu yazmıştır (Agâh Sırrı Levend (1967). "Divan Edebiyatında Hikâye". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara. 99). Ancak, bugün için nüshası mevcut değildir.

²⁹ Nüshası mevcut değil.

³⁰ Nüshası mevcut değil.

³¹ Nüshası mevcut değil.

³² Nüshası mevcut değil.

³³ Nüshası mevcut değil.

³⁴ Kimi çalışmalarda (Melike Gökcan Türkdoğan (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013]. 64; Burcu Karakaya (2012). "Garîb'in Yûsuf u Züleyha'sı". *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*. (31): 134), 16.yy.da kaleme alınmış Yusuf u Züleyha mesnevileri arasında Manastırlı Celal'in Hüsn-i Yûsuf'u da zikredilir. Ancak söz konusu eser bir Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi olmayıp, klasik edebiyatta sevgilinin güzellik unsurlarını konu alan bir çalışmadır. (Eserle ilgili çalışma için bkz. Mehtap Erdoğan (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*. İstanbul: Kitabevi Yay.)

³⁵ Eserin bilinen tek nüshası Günay Kut tarafından British Library'de tespit edilmiştir. OR 7229'da kayıtlı olan eserin müellifi katalogda Bağdadlı Zihnî Abdüddelîl olarak kayıtlıdır. Ancak Günay Kut, müellif ismini Abdülcelîl olarak tashih etmiştir. (Günay Kut (2005). "British Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar". *Yazmalar*

- 32) Bursalı Hevâî- Yûsuf u Züleyhâ³⁶ (17. yy.)
- 33) Rif'âtî Abdulhay- Yûsuf u Züleyhâ³⁷ (17. yy.)
- 34) Hulvî Mahmûd- Yûsuf u Züleyhâ³⁸ (17. yy.)
- 35) Halvetî- Yûsuf u Züleyha (17. yy)³⁹
- 36) Nur Muhammed Andelîb- Yûsup Züleyhâ⁴⁰ (18. yy.) (Türkmen sahası)
- 37) Bilâl- Kıssa-i Yûsuf Aleyhisselâm⁴¹ (18. yy.)
- 38) Hevâî Abdurrahmân- Yûsuf u Züleyhâ⁴² (18. yy)
- 39) Köprülüzâde Esad Paşa- Yûsuf u Züleyhâ⁴³ (18. yy)
- 40) Ahmed Mürşidî- Yûsuf u Züleyhâ⁴⁴ (18. yy)
- 41) Molla Hasan- Yûsuf u Züleyhâ⁴⁵ (18. yy)
- 42) Kerküklü Nevrûzî- Yûsuf u Züleyhâ⁴⁶ (18. yy)
- 43) Mehmed İzzet Paşa- Yûsuf u Züleyhâ (19. yy.)
- 44) Re'fet- Tercüme-i Yûsuf u Züleyhâ (19. yy.)
- 45) Müecelifî Bilinmeyen Yûsuf u Züleyhâ⁴⁷

Arasında Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları-I. İstanbul: Simurg Yay.) Eser, Ahmet Doğan tarafından yayımlanmıştır. Ahmet Doğan (2016). *Bağdatlı Zihnî Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Kesit Yay.

³⁶ Nüshası mevcut değil.

³⁷ Nüshası mevcut değil.

³⁸ Nüshası mevcut değil.

³⁹ Nüshası mevcut değil.

⁴⁰ Geldi Nazarov (1987). *Andalip Yûsup Züleyha (Eleştirel Metin)*. Aşgabat: İlim; Gönül Ayan (2007). "Nurmuhammed Andelip ve Yûsuf Kıssası". *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar arası Sempozyumu*. Almatı; Ahmet Gökçimen (2011). "Andalip'in Yûsuf Züleyhâsı". *Kardeş Kalemler*. (54): 47-49.

⁴¹ Zehra Göre (2009). *Bilâl Kıssa-i Yûsuf*. Ankara: Öncü Kitap; Muhammet Kuzubaş (2010). *Kıssa-i Yûsuf u Züleyhâ- Oflu Bilal Efendi*. İstanbul: Karadeniz Dergisi Yay. İstanbul.

⁴² Nüshası mevcut değil.

⁴³ Tuba Öznur Akış (2003). *Esad Paşa'nın Tercüme-i Yûsuf u Züleyhâ Adlı Eserinin Bilimsel Yayını ile Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.

⁴⁴ İdris Kadioğlu (2009). *Diyarbakırlı Ahmedî Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-216202/h/dammetin.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].

⁴⁵ Hayyampur, bu eseri 14. yy. eserleri arasında sayar ve yazarının Yusuf adlı bir şair olduğunu ifade eder. Hayyampur'a göre her ne kadar nüshasının sonunda "Molla Hasan te'lif kıldı" ibaresi kayıtlı olsa da eserin 11. varagında "Atam anam hem üstâdumdur anlar/Bu Yûsuf sağı komış o cânlar"beytinden hareketle eserin müellifinin Yusuf olduğunu düşünür. İstanbul Üniversitesi Yazmalar 264'te kayıtlı eser, 2500 beyit civarındadır (Abdürresul Tahbazzade Hayyampur (1945). *Türk ve İran Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 103). Ancak Ağâh Sırrı Levend, eserin 1761'de kaleme alındığı görüşündedir [Ağâh Sırrı Levend (1967). "Divan Edebiyatında Hikâye". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara: TDK Yay. 99].

⁴⁶ Çoban Hıdır Uluhan (2007). *Kerküklü Şair Mehmet Nevrûzî Yûsuf u Züleyhâ İnceleme-Metin*. Ankara: TDK Yay.

⁴⁷ İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar 2033. Baştan ve sondan eksik olan nüsha yaklaşık 1000 beyitten ibarettir. Yarısı mesnevi, yarısı kaside formunda olup karışık vezinlidir (Abdürresul Tahbazzade Hayyampur (1945). *Türk ve İran Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 107).

Türk edebiyatının ilk Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi olan Kul Ali (Gali)'nin 13. yy.da kaleme aldığı eser, Tatarlar arasında bu hikâyenin yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Gerek Başkurt ve Tatar gerekse Karakalpak, Kazak, Uygur, Kırgız, Kumuk, Türkmen ve Özbekler arasında halk hikâyesi şeklinde çok sayıda Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesi olduğu tespit edilmiştir⁴⁸.

Türk edebiyatında mesnevi formunda yazılmış yukarıda listelenen eserlerin yanı sıra halk hikâyesi şeklinde de Yusuf peygamber anlatılarına rastlamak mümkündür. İkişi taşbaskı, yedisi matbu olmak üzere halk hikâyesi şeklinde dokuz eser tespit edilmiştir⁴⁹.

Taşbaskı Kitaplar:

- 1) Hikâye-i Zelîhâ ile Yûsuf Aleyhisselâm⁵⁰
- 2) Hazâ Kıssa-i Yûsuf Aleyhisselâm

Matbu Halk Kitapları:

- 1) Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, *Yûsuf ile Züleyhâ*⁵¹
- 2) Muharrem Zeki Korgunal, *Yûsuf ile Züleyhâ*⁵²
- 3) Selâmî Münir Yurdatap, *Yûsuf ile Züleyhâ Hikâyesi*⁵³
- 4) Ziya Şakir Soko, *Yûsuf ile Züleyhâ*⁵⁴
- 5) Şevki Berker, *Hazret-i Yûsuf*⁵⁵
- 6) Ergun Sav, *Halk Hikâyeleri*⁵⁶
- 7) Muhammet Ertürk- Hasan Baştürk, *Halk Hikâyeleri*⁵⁷

B. ÇÂKERÎ'NİN BİYOGRAFİSİ⁵⁸

⁴⁸ Özkan Daşdemir (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyha*. Erzurum: Fenomen Yay. 34.; Nurm Muhammed Hisamov (1999). "Osmanlıların Tatar Edebiyatına Etkisi". *Osmanlılar*. C. 9. Ankara. 362.

⁴⁹ Liste oluşturulurken, Özkan Daşdemir (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyha*. Erzurum: Fenomen Yay. 32-34'ten faydalanılmıştır.

⁵⁰ İstanbul Mahmut Bey matbaasında basılmış 48 sayfalık bir kitaptır.

⁵¹ İstanbul Akşam Matbaası'nda 1930 yılında basılmış resimli bir kitaptır.

⁵² İstanbul Kurtuluş Matbaasında 1931 yılında basılmış resimli bir kitaptır.

⁵³ İstanbul Bozkurt Basımevi'nde 1943 yılında basılmış resimli bir kitaptır. Ayrıca Elips Kitap'ın 2011 yılında yayımladığı Türk Halk Masalları'nda da bu hikâye yer almaktadır.

⁵⁴ İstanbul Gün Matbaası'nda 1944 yılında basılmıştır.

⁵⁵ Ankara Yeni Matbaa'da 1956 yılında yayınlanmıştır.

⁵⁶ İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 1974 yılında basılan eser, 30 hikâye içermektedir. Yûsuf ile Züleyha da bunlardan biri olup, resimlidir.

⁵⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından 2007 yılında yayınlanan eserde başka halk hikâyelerinin yanı sıra Behçet Mahir'in derlediği Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesi de yer almaktadır.

⁵⁸ Çâkerî'nin biyografisi yazılırken şu kaynaklar kullanılmıştır: Haluk İpekten vd (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 94. Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkritli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi; Salih Gün (1999). *Çâkerî Divanı İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi.

Kaynaklarda Çâkerî mahlasını kullanmış iki şairden bahsedilir. Yaşadığı dönem itibariyle ilki, çalışma konumuz olan Yûsuf u Züleyhâ'nın müellifidir. Diğeri ise Diyarbakırlı olup Mücellid Seyyid Ali Çâkerî (ö. 1160/1747) olarak bilinir⁵⁹.

II. Bâyezid dönemi şairlerinden olan Çâkerî'nin asıl adının Yûsuf Sinan olduğu tahmin edilmektedir. Divanda ve mesnevide kendisinden *Çâkerî Yûsuf* olarak bahsetmektedir. Mesnevisinde

Yüzüñ dut Çâkerî Yûsuf Hüdâya

Ki nâzir olasın ol meh-likâya (4195)

beytinde ve sebab-i telif kısmının ardından gelen başlıkta, “Der-Ta’rif-i Sühân ve Yûsuf-ı Kâl-i Dehen” şeklinde kendini “Çâkerî Yûsuf” ve “Yûsuf” olarak takdim eder.

Sehî Tezkiresi ve Osmanlı Müellifleri’nde Çâkerî Sinân Beg olarak kayıtlıyken, Kâfile-i Şu’arâ’da Çâker, Kühnü’l-ahbâr ve Tuhfe-i Nâ’îlî’de Çâkerî olarak yer alır. Çâkerî’nin doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir⁶⁰. Kullandığı mahlastan ve Kühnü’l-ahbâr’da da

Ankara: Hacettepe Üniversitesi; Halûk İpekten (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay. 47, 54-55; Mustafa İsen (1994). *Kühnü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKMB Yay; Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsiratü’n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay; Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmusu’l-alâm*, C. 3-4. İstanbul: Mihran Matbaası. 2634; Rüştü Balcı (2007). *Katip Çelebi Keşfü’z-zünun an Esâmî’l-Kütübi ve’l-Fünûn*. C. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 1649 ; Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı (2000). *Bursalı Mehmet Tahir Osmanlı Müellifleri*. C.II. Ankara: Bizim Büro Yay. 134; Sadeddin Nüzhet Ergun (1944). *Türk şairleri*. C. 3. İstanbul: Zaman Kitaphanesi. 1105-1107; Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Bihîşt*. Ankara: Akçağ Yay; Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı (2001). *Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi. 171 (mad. 689); Haluk İpekten vd. (2017). *Sehî Beg Heşt Bihîşt*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54129,53013sehıbeyhestbihıstpdfpdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 19.10.2017]. 49.; Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgan Çakır, Hanife Koncu (2012). *Mehmed Tevfik Kâfile-i Şu’arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Edebiyat Dizisi. 149.

⁵⁹ Diyarbakırlı Çâkerî hakkında bilgi için bkz: Galip Güner ve Nurhan Güner (2003). *Ali Emîrî Efendi Esâmî-i Şu’arâ-yı Âmid*. Ankara. 13; Sadık Erdem (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ’sı*. Ankara: AKMB Yay. 59; Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı (2001). *Mehmet Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî*. C. I. Ankara: Bizim Büro Basımevi. 171; Mustafa Keskin vd. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*. C. II. İstanbul: Sebil Yay. 400; Rıza Oğraş (2001). *Es’ad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endüz’u*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/dosya/1-219113/h/bahce.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013]. 102.

⁶⁰ Kâmusu’l-alâm’da Çâkerî maddesi bulunmamaktadır. Ancak, Sinan isimli üç ayrı şairden bahsedilir. İlki Manastırlı Kadı Sinan’dır. H. 10/ M. 16.yy. Osmanlı şairlerindendir. Rumilinde kadılık yapmıştır. Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi vardır. [Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmusu’l-alâm*. C. 4. İstanbul: Mihran Matbaası. 2634]. Kâmusu’l-alâm’daki bu bilgi Kadı Sinan’ın, Çâkerî Sinan olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Yûsuf u Züleyhâ’sından olduğu söylenen örnek iki beyit Çâkerî’nin elimizdeki tek nüsha mesnevisinde bulunmamaktadır. Söz konusu beyitler şunlardır:

Görmesem Yûsufi eger bir ân
Görünür kirpügüm gözüme sinân

Dilemem dür ola gözüme gözi

Yine koynumda yaraşur o kuzı [Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmusu’l-alâm*. C. 4. İstanbul: Mihran Matbaası. 2634]. Öte yandan Beyânî ve Kınalızâde Hasan Çelebi tezkirelerinde de yer alan Manastırlı Kadı Sinan’ın Yûsuf u Züleyhâ’sından verilen örnek beyitlerin de mesnevide bulunmaması [Aysun Sungurhan Eydüran (2009). *Beyânî Tezkiretü’ş-şuarâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215418/h/metin.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013]. 92; Aysun Sungurhan Eydüran (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-şuarâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219122/h/tsmetina.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].403-404]] iki kişinin farklı şairler olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Fakat *Keşfü’z-zünûn*’da, *Esmâü’l-mü’ellifîn* kaynak gösterilerek verilen bilgi “Yûsuf u Züleyhâ, yazar Kadı Sinan’dır” şeklindedir ve dipnotta mahlasının Çâkerî olduğu kayıtlıdır. [Rüştü Balcı (2007). *Katip Çelebi Keşfü’z-zünun an Esâmî’l-Kütübi ve’l-Fünûn*. C. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 1649] Esmâü’l-mü’ellifîn’den aktarılan bu bilgi doğruysa Beyânî ve Kınalızâde tezkireleri ile Kâmusu’l-alâm’da Sinan/Kadı Sinan olarak geçen şair ile Çâkerî aynı kişidir.

Kâmusu’l-alâm’daki Sinan mahlaslı diğer iki şair ise şöyle anlatılmaktadır:

ebnâ-yı Abdullâh olduğu kaydından hareketle kul sınıfından olduğu düşünülmüştür⁶¹. Latîfî, ise kul sınıfından olduğu için Çâkerî'yi mahlas olarak kullandığını yazar⁶². Bu ifadeler Çâkerî'nin devşirme olduğunu düşündürmektedir. Sehî, tezkiresinde İstanbul subaşı olduğu ve sancak beyliği yaptığını ifade ederken⁶³, Latîfî onu “ümerâdan emîrû'l-kalem kimesne”⁶⁴ şeklinde tavsif eder⁶⁵.

Şehzadelerin özel hizmetinde bulunanlara “bey” unvanının verilmesi ilgisiyle Hatice Aynur, Çâkerî'nin II. Bâyezîd'in özel hizmetinde bulunduğu görüşündedir. Buna delil olarak da Divan'da yer alan iki gazelin başlığını gösterir:

Ez-ân Çâkerî ki pâdişâh-ı ‘âlem-penâh kullarındandır”

“Nazîre-i Çâkerî be-nâm-ı Bâyezîd Hân”⁶⁶

Gerçekten de Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının sebab-i telif bölümünde Sultan Alemşah'la birlikte at bindiği sırada, önce evliyalardan sonra peygamberlerden bahsedildiğini ve sözün Yusuf Peygamber'e geldiği sırada Sultan Alemşah'ın kendisinden bu mesneviyi yazmasını istediği şeklinde bir bilgi vardır:

Şikâre bindi bir gün şâh-ı ‘âlem

Yüzi nûrından oldu dehr hurrem

Süvâr oldukça şâh-ı rub‘ -ı meskûn

Şanasın şîr tîr-i şems-i gerdûn

Ata bindükçe ben dağı binerdüm

Yanınca sâyesi gibi giderdüm

Hikâyet söylenürken evliyâdan

Şeyh Sinan: II. Bâyezîd dönemi âlimlerinden olup ismi Yusuf, memleketi (Hamid) Isparta'dır. İstanbul ve Bursa'da müderrisliklerde bulunmuş 911'de Isparta'da ölmüştür. Seyyid Şerif'in *Şerhu'l-miftâh*'ına ve Taftâzânî'nin *Şerhu'l-akâ'id*'ine haşiyeleri vardır [Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmusu'l-alâm*. C. 4. İstanbul: Mihran Matbaası. 2634].

Sinan: H. 10. yy. şairlerindedir. Âlim ve şair sınıfından olup Amasyalıdır. Medrese tahsilinden sonra Halep, Şam, Bursa, Edirne, İstanbul kadısı ve son olarak da Anadolu kazaskeri olmuştur. Bu görevden sonra inzivaya çekilmiş ve eser yazmakla uğraşmıştır. Devrin bilimleriyle ilgili kitaplara bazı şerh ve haşiyeleri vardır. Ebu's-suud Efendi'nin ölümüyle kendisine şeyhülislamlık teklif edilmiş ancak o kabul etmemiştir. 986 yılında vefat etmiştir.

⁶¹ Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım*. Ankara: AKMB Yay. 154.

⁶² Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 206.

⁶³ Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Bihîşt*. Ankara: Akçağ Yay. 87.

⁶⁴ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 206.

⁶⁵ Ayrıca bu kaynaklara dayanan son dönem biyografik eserlerinden **Osmanlı Müellifleri**'nde de “II. Bâyezîd ümerâsınan sâhib-i seyf ü kâlem” (134); **Tuhfe-i Nailî**'de ise “II. Bâyezîd umerasından, sancak beği,” olarak nitelendirilir (171)

⁶⁶ Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 2.

Haber açıldı hâl-i enbiyâdan

Añıldı kışşa-i Yûsuf ser-encâm

Sevindi şanasın nûş eyledi câm

Gezerken luţf ile kıldı hitâbı

Benüm aduma nazm it bu kitâbı (391-396)

Haluk İpekten de Sultan II. Bâyezîd'in sarayını ve himaye ettiği sanatçıları anlattığı kısımda, dönemin şairlerinden bahsederken Çâkerî'yi de zikreder⁶⁷. Tezkirelerde II. Bâyezîd'le arasında geçtiği rivayet edilen anekdotun yer alması da onun Sultan Bâyezîd'in himaye ettiği şairlerden biri olduğunu doğrulamaktadır⁶⁸. Bununla birlikte Çâkerî, Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini II. Bâyezîd'in oğlu Şehzade Alemşah⁶⁹ adına yazmıştır⁷⁰. Bu da Bâyezîd'in yanı sıra Şehzade Alemşah'tan da himaye gördüğü ya da talep ettiğini düşündürmektedir.

Sehî'de İstanbul subaşılığı ve sancak beyliği; Latîfi'de sancak beyliği yaptığı kayıtlıdır. Nereye sancak beyi olduğu bilinmemesine rağmen Hatice Aynur, Dîvânı'ndaki bir gazelden hareketle Edirne olduğunu⁷¹ tahmin etmektedir⁷². Çâkerî'nin Sehî Tezkiresi'nde vezir, kazasker,

⁶⁷ Halûk İpekten (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay. 47.

⁶⁸ Latîfi ve Gelibolulu Âlî'nin tezkirelerinde anlattığı olay şu şekilde özetlenebilir: Çâkerî henüz genç bir yaştaiken geçirdiği bir rahatsızlık nedeniyle sakalı beyazlar. Bu durumdan rahatsız olan Çâkerî sakalını boyar. Bir gün Sultan Bâyezîd kendisine “nuru neden zulmete tebdil edip sakalını boyadığını, onun yüzüne kara çalarak mücrimler gibi teşhir ettiğini” sorar. Çâkerî cevaben, kendisinin yaşının ne olduğunu bildiğini fakat sakalının yalan söylediğini, her ne kadar subh-ı sâdik gibi beyaz görünse de aslında subh-ı kâzîb gibi açıkça yalan söylediğini, bu yüzden yüzüne kara çalıp mücrimler gibi onu teşhir edip intikamını aldığını söyler. Bu nükte padişahın hoşuna gider ve Çâkerî'ye ihsanlarda bulunur. [Rıdvan Canım (2000). *Latîfi Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 206; Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım*. Ankara: AKMB Yay. 154]

⁶⁹ Sultan ikinci Bâyezîd'in 8 şehzadesinden biridir, 1502'de ölmüştür. Menteşe ve Manisa sancaklarında sancak beyliği yapmıştır. Bursa'da II. Murad türbesinde medfundur. Alemşah'ın Osman isminde bir oğlu vardır. Ancak Şehzade Osman, kuzeni olan dört şehzade ile birlikte amcaları I. Selim tarafından 1512'de öldürülmüştür. (Haldun Eroğlu (2004). *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*. Ankara: Akçağ Yay. 215).

⁷⁰ Mesnevîde Alemşah'ın övgüsünün yapıldığı medhiyenin başlığı şu şekilde yer almaktadır: “Der-medh-i Sultân ‘Alemşâh bin Sultân Bâyezîd bin Sultân Mehemmed bin Sultân Murâd bin Sultân ‘Osmân Tâle Beğâhu” (Sultan Osman oğlu Sultan Murâd oğlu Sultan Mehmed oğlu Sultan Bâyezîd oğlu Sultan Alemşah'ın –ömrü, devleti uzun olsun- övgüsü hakkında). Ayrıca sebep-i te'lif kısmında da mesnevinin Sultan Alemşah adına yazıldığı ifade edilmiştir:

Gezerken luţfıla kıldı hitâbı

Benüm aduma nazm it bu kitâbı

(...)

Sorarsañ adını Sultân ‘Alem-şâh

Dilerven her murâdın vire Allâh

⁷¹ Hatice Aynur (1999). *15. YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 2.

⁷² Ayrıca Hatice Aynur, Tayyib Gökbilgin (1952). *XV-XVI- Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: vakıflar-mülkler-mukataalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. 452'de kayıtlı Yavuzer lakaplı II. Bâyezîd umerasından Sinanüddin Yusuf Bey'in Çâkerî olup olmadığı hakkında hüküm verebilmek için yeterli bilgi olmadığını ifade eder (Hatice Aynur (1999). *15. YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 2). Kaynaklarda Güvey Sinan Paşa olarak da bilinen (ö. 909/1504), II. Bâyezîd'in kızı Ayşe Sultan'la evlenmiş Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa'dan bahsedilir. 1491-92 yılında kaptan-ı derya olan Sinan Paşa, II. Bâyezîd Padişah olduğu zaman Anadolu Beylerbeyisidir. Buradan hareketle Ayşe Sultan'la Amasya'da evlenmiş olduğu tahmin edilmektedir. Kütahya, Gelibolu ve Rumeli'nde bulunmuştur (M. Çağatay Uluçay (1992).

defterdar, nişancı ve beylerbeyi gibi devlet büyüklerinin bulunduğu 3. tabakada yer alması da bu ihtimali düşündürmektedir.

Çâkerî'nin ölüm tarihi bilinmemektedir. Ancak Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin 900/1494-95'te yazıldığı göz önüne alınırsa ölümü bu tarihten sonra olmalıdır.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Katalogu'nun önsözünde Çâkerî'nin Türkçe hamse yazan ilk kişi olduğuna dair bir bilgi vardır. Hamsede yer alan mesnevileri ise; *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Hüsn ü Nigâr*, *Süheyl ü Nevbahâr*, *Leylâ vü Mecnûn* şeklinde kayıtlıdır⁷³. Ancak Hatice Aynur, bu kaynak ve ona dayanan eserler dışında hiçbir yerde onun *Vâmık u Azrâ*, *Hüsn ü Nigâr* ve *Süheyl ü Nevbahâr* yazdığına dair bilgi bulunmadığını belirterek, Nail Tuman'ın eserindeki bu bilgiye temkinli yaklaşır⁷⁴. Söz konusu belirsizliğin bizce iki sebebi bulunmaktadır: İlki, Latîfî tezkiresinde yer alan:

“Ve bi'l-cümle sâbiķu'z-zıkr ehl-i faẓl u nüktedân ve ümerâ beyninde Şeh-nâme ve ĥamse tettebbu' ider Şâhib-i kitâb u dîvân idi”⁷⁵ İfadesidir. Bu bilgi, kimi zaman Şeh-nâme ve ĥamse sahibi olduğu şeklinde yorumlanmıştır⁷⁶. Kanaatimizce bir diğer sebep, Çâkerî mahlaslı Yusuf Sinan'ın yine II. Bâyezid devri Şairlerinden ĥamse sahibi BiĥiŐtî Sinan⁷⁷'la karıŐtırılma ihtimalidir.

Çâkerî'nin varlığından emin olunan eserleri ise Şunlardır:

Dîvân, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Leylâ vü Mecnûn* ve *Zahîr-i Faryâbî*'ye nazire olarak yazdığı söylenen Farsça Őiirleri. Bu eserler içinde *Leylâ vü Mecnûn* ile Farsça Őiirler kaynaklarda belirtilmesine rağmen Şu an için tespit edilebilmiŐ deđildir⁷⁸.

Çâkerî *Dîvânı*, Hatice Aynur tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca Salih Gün⁷⁹ ve Gülay Çavdurel⁸⁰ *divan metni* üzerine iki yüksek lisans tezi hazırlamıŐ, *divanın*ın tahliline yönelik de Fettah Kuzu tarafından yüksek lisans tezi⁸¹ yapılmıştır.

Padişahların Kadınları ve Kızları. Ankara: TTK Yay. 25). Sinan Paşa'nın ilk evliliğinden olan kızı II. Bâyezid'le evli olduğu için II. Bâyezid'in hem damadı hem kayınpederidir⁷². Fatih'in ölümü üzerine Amasya valisi Bâyezid ve Karaman vâlisi Cem'e birer ulak gönderilir. Cem'e gönderilen ulak Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa tarafından yakalanıp öldürölür (Selahattin Tansel (1966). *Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı*. İstanbul: MEB Yay.16). Çâkerî Sinan'ın Güvey Sinan Paşa olması da ihtimal dâhilindedir.

⁷³ Çâkerî adına kayıtlı bu mesnevilerin, aynı dönem Şairlerinden ĥamse sahibi BiĥiŐtî Sinan Çelebi'nin eserleriyle aynı ismi taşıması, her ikisinin de sancak beyliği görevlerinde bulunmuş olması dikkat çekicidir.

⁷⁴ Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 4-5.

⁷⁵ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü'Ő-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 207.

⁷⁶ Sadeddin Nüzhet Ergun (1944). *Türk Şairleri*. C. 3. İstanbul: Zaman Kitaphanesi. 1105.

⁷⁷ BiĥiŐtî Sinan Çelebi de Yûsuf u Züleyhâ'yı içinde bulunduran bir ĥamse sahibidir. Çâkerî ile aynı dönemde yaşamış ve o da II. Bâyezid'in iltifatını kazanmıŐtır. Ancak bir ara II. Bâyezid'le bir sorun yaÇar ve öldürölceği düşünceyiyle İran'a gider, Hüseyin Baykara'ya sığınır. Burada Câmî ve Nevâyî ile tanışıp sohbetlerinde bulunur. Hüseyin Baykara, BiĥiŐtî'nin affı ricasıyla Bâyezid'e elçi gönderir. Affedilip döndükten sonra yeniden Bâyezid'in hizmetine girer ve sancak beyi olur. (Halûk İpekten (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay. 54-55; Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü'Ő-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 194; Filiz Kılıç (2010). *AŞık Çelebi Meşâirü'Ő-Şuarâ İnceleme-Metin*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay. 438; Aysun Sungurhan Eydurun (2009). *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü'Ő-Şuarâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219122/h/tsmetina.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].403-404). 186).

⁷⁸ Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 5-7

⁷⁹ Salih Gün (1998). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

⁸⁰ Gülay Çavdurel (1996). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Divanda 5 kaside, 1 mesnevi, 1 muaşşer, 2 tahmis, 1 murabba, 133 gazel, 1 kıt'a ve 4 müfred yer almaktadır⁸². Divan'ın tenkitli metnine Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir mecmuadan alınarak dâhil edilen kıt'a, Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Beyâni ve Kühü'l-ahbâr tezkirelerinde Işkî biyografisinin altında yer alır. Yeniçeri olan Işkî'nin Alman Seferi'nde öldüğü zannedilerek dirliğinin kesilmesi üzerine durumunu padişaha arz etmek amacıyla yazdığı kıt'ada yer alan "çâkerî" ifadesi mecmuada mahlas zannedilerek "Çâkerî" başlığı ile kaydedildiği için, divan metnine Çâkerî'ye ait bir şiir olarak girmiş olmalıdır. Söz konusu kıta aşağıdadır:

Pâdişâh-ı cihân-penâhın ben

Niçe yıl işiginde çâker-idüm

Yimez-idüm cihân ğamın zîrâ

Pâdişâhuñ ' ulûfesin yer-idüm

Şahuñ atı öñince ruḡ üzre

Her ğazâyı piyâde eyler idüm⁸³

Ḳal' a cengi-olsa⁸⁴ añmayup ölümüm

Yanar oda girer semender idüm

Seg-i şahrâ dimezden öñdin çarḡ⁸⁵

İtlerünle ḳapuñda hem-ser idüm⁸⁶

Ḥaste ḳaldı[m]⁸⁷ kesildi dirlicügüm

Şağ olursam solağ olam der-idüm

⁸¹ Fettah Kuzu (2010). *15. Yüzyıl Şairlerinden Çâkerî Divanı'nın Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

⁸² Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 14. Salih Gün'ün Yüksek Lisans çalışmasında söz konusu nazım şekillerinin sayısı şöyledir: 2 kaside, 3 mesnevi, 126 gazel. (Salih Gün (1998). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 9)

⁸³ Bu beyit Beyâni Tezkiresi'nde yok.

⁸⁴ Kühü'l-ahbâr'da: "cenginde"

⁸⁵ Meşâirü'ş-şuarâ'da: Seg-be-şahrâ dimezdin evvel çerḡ

⁸⁶ Bu beyit Beyâni Tezkiresi'nde yok.

⁸⁷ Meşâirü'ş-şuarâ ve Kühü'l-ahbâr'da: oldum;

Şâh-ı ‘âlem-penâh şağ olsun

Çâkeriyem ezelde çâker idüm⁸⁸

Biyografik kaynaklar Çâkerî'nin şairliğini “vasat” bulur ve mesneviciliğini daha üstün tutarlar. Sehî Bey, Çâkerî'nin *Leylâ vü Mecnûn* ile *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri için “bî-bedel kitâblardur” ifadelerini kullanır⁸⁹. Ancak Çâkerî'nin günümüze ulaşan tek mesnevisi ve aynı zamanda bu çalışmanın da konusu olan *Yûsuf u Züleyhâ*'nın Câmî'nin aynı adlı mesnevisinden büyük oranda çeviri olduğu da bir gerçektir.

Yûsuf u Züleyhâ

Çâkerî'nin bu çalışmaya da konu olan eseri, aynı zamanda onun elde bulunan tek mesnevisidir. Eser, Ankara Milli Kütüphane, 06 Hk 2611 numarada kayıtlıdır. 168 varak⁹⁰ ve 4203 (+2) beyittir. Mesnevinin yazılış tarihi

Bu nazm[a] oldı târih-i muqarrer

Nazarda harf-i zı [900] ey mâh-manzar [4197]

beytiyle 900/1494-95; istinsah tarihi ise, 168a' da eserin en sonunda, mesnevi ile aynı vezinde ve manzum olarak yazılan beyitte,

Temâm hazâ li-kitâb şehr-i Şâbân

Sene hamsîn ve sittîn tis‘a mi’e (965) [4205]

h. 965/1557-58 olarak kaydedilmiştir.

Çâkerî'nin Etkilendiği ve Etkilediği Şairler

Tezkireler Çâkerî'nin Zahîr-i Faryâbî'ye çok sayıda ve güzel nazireler yazdığından bahseder⁹¹. Bunun yanı sıra Çâkerî şiiirlerini Nizâmî, Hâfız, Kemâl-i Hucendî, Selmân-ı Savecî ve Câmî'ninkilerle karşılaştırır⁹². Böylesi karşılaştırmalar aynı zamanda şairin örnek aldığı ve beğendiği şairler hakkında da fikir vermektedir. Farsça yazan bu şairlerin yanı sıra Türk edebiyatından, Nesîmî, Ahmedî, Şeyhî, Şâhidî, Ahmed Paşa, Necâtî, Emânî, Adlî (II. Bâyezid),

⁸⁸ Hatice Aynur (1999). *15. YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 226.

Âşık Çelebi'de bu beyitten sonra: “Şehyârûn du‘ â vü mehdine/Mîr Hüsrev gibi sühanver idüm” beyti var.

⁸⁹ Rıdvan Canım (2000). *Latîfî Tezkiretü’ş-şu‘arâ ve Tabsiratü’n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay. 207; Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı (2000). *Bursalı Mehmet Tahir Osmanlı Müellifleri*. C.II. Ankara: Bizim Büro Yay. 134; Sadeddin Nüzhet Ergun (1944). *Türk şairleri*. C. 3. İstanbul: Zaman Kitaphanesi. 1105; Haluk İpekten vd (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 94; Haluk İpekten vd. (2017). Sehî Beg Heşt Bihişt. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54129,53013sehiebeyhestbihistpdfpdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 19.10.2017].66; Mustafa İsen (1998). *Şehî Bey Tezkiresi Heşt-Bihişt*. Ankara: Akçağ Yay. 87.

⁹⁰ Nüsha aslında 169 varaktan oluşur. Ancak 168a-168b, 26a-26b'nin -bir iki kelime değişikliğiyle- tekrarı olduğu, çoban takip etmediği ve konu bütünlüğünü bozduğu için metne dâhil edilmemiştir.

⁹¹ Zahîr-i Faryâbî kaşâyidine ba‘zî cevâb dimişdür. Gâyet hûb düşürmişdür. (Günay Kut (2005). “British Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar”. *Yazmalar Arasında Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları-I*. İstanbul: Simurg Yay. 66)

⁹² Hatice Aynur (1999). *15. YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 7-8.

Atayî, Şehrî ve İşretî, Çâkerî'nin nazire yazdığı şairlerdir. Bu şairler içinde Ahmed Paşa ve Necâtî de Çâkerî gibi Sultan Bâyezîd'in himayesini kazanmış şairlerdendir⁹³.

Çâkerî'ye nazire yazmaları sebebiyle etkilediği düşünülen şairlerse şunlardır: Amrî, Atâ-yı Üskübî, Azmîzâde, Basîrî, Belîğî, Beyâzî-i Edirnevî, Bezmî, Bînâyî, Cebrî, Cemâlî Çelebi, Defterdar Mehmed Beg, Defterdarzâde Zihnî Beg, Edirneli Nazmî, Emîrî Çelebi, Fakîrî, Fetilî, Hadîdî, Hızrî, Hisâlî, Hüsâmî, İsmetî-i Kâdî, Karamanlı Nizâmî, Kemâl-i Bergamavî, La'lî, Me'âlî Çelebi, Mesîhî, Misâlî, Muhlis Çelebi, Münîrî, Nasîbî, Necâtî, Necmî, Niksârîzâde, Resmî, Revânî, Riyâzî Efendî, Sultan Korkud, Sun'î-i Gelibolî, Zamîrî, Zâtî, Zevkî⁹⁴.

Bu şairler arasında Basîrî, Cemâlî Çelebi, Necâtî ve Zâtî, Çâkerî gibi Sultan Bâyezîd'in himayesini kazanmıştır⁹⁵.

C. ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ'SINDA MOLLA CÂMÎ ETKİSİ

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâsı her ne kadar, tezkirelerde *bî-bedel* olarak görülüp beğenilmişse de Türk edebiyatında bu konuda yazılan mesnevilerin önemli bir kısmında olduğu gibi Molla Câmî'nin model alındığı görülür. Mesnevi edebiyatında aynı konunun yeniden yazımı ya da “terceme” sıklıkla görülen bir durum olmakla birlikte Câmî ve Çâkerî'nin mesnevileri arasındaki ilişki, yazarın kendinden de pek çok şey kattığı bir terceme etkinliğinden daha çok bugünün çeviri anlayışına yakındır. Öyle ki, Türkçe mesnevileri adeta model aldıkları Farsça mesnevilerden ayıran, mesnevi içerisinde farklı nazım şekillerine özellikle de gazellere yer verme⁹⁶ Câmî'nin mesnevisinde⁹⁷ olmadığı için Çâkerî'de de görülmez.

Aynı mesnevi konularının yeniden yazımları/tercemeleri sırasında kimi zaman model mesnevinin veznine bağlı kalınır kimi zaman da farklı bir vezin⁹⁸ tercih edilebilir. Çâkerî, Molla

⁹³ Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitleli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 32; Salih Gün (1998). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 71. Her ne kadar Çâkerî'nin nazire yazdığı şairler arasında yer almasa da mesnevisinde adının geçmesi, kendisinden hürmetle bahsetmesi Mevlana İzârî (ö.901/1496)'nin de Çâkerî'nin etkilendiği şairlerden biri olduğunu düşündürmektedir:

Kitâbum tañ mı bulsa i' tibârî
Begendi Çünki Mevlânâ ' İzârî [451]

⁹⁴ Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitleli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 32-33.
⁹⁵ Gerek Çâkerî'ye nazire yazan gerekse Çâkerî'nin nazire yazdığı kimi şairlerin isimleri, Üsküplü Atâ'nın Tuhfetü'l-uşşâk mesnevisinde “Der-Zikr-i Şu'arâ-yı Rûm” başlıklı bölümde yer alır. Söz konusu bölümde, Ahmed Paşa, Ahmedî, Şeyhî, Nizamî, Atayî, Şâhidî, Necâtî, Atâ, İzârî ve Çâkerî'nin de içinde olduğu 28 şairden bahsedilir. Bu bilgi, dönemin şiir ortamını göstermesi açısından önemlidir. (İsmail Hakkı Aksoyak (2006). *Ahmed-i Yesevî'nin Rumelîli Bir Takipçisi Üsküplü Atâ Tuhfetü'l-uşşâk*. Ankara: Bizim Büro Yay. 259-263).

⁹⁶ Mesnevi içinde gazel söyleme geleneği İran şiirinde de vardır ve Ayyûkî'nin bu geleneğin öncüsü olduğu kabul edilir. Ayyûkî tarafından ilkin Arap kökenli bir anlatı olan Varka ve Gülşah'ta kullanılan gazellerde, Arap sözlü anlatılarındaki manzum-mensur yapının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Buna paralel bir şekilde Türkçe mesnevilerde adeta bir üslup özelliği olan mesnevi içinde kahramanların ağızından gazel söyleme geleneği, Türk edebiyatında da ilk olarak Yûsuf-ı Meddâh'ın Varka ve Gülşah mesnevisinde görülür. Yûsuf-ı Meddâh'ın Ayyûkî'yi model alarak yazdığı Varka ve Gülşah aracılığı ile edebiyatımıza dâhil olduğu tahmin edilen Türkçe mesnevilerde gazel kullanımının Farsça mesnevilere göre daha başarılı olduğu kabul edilmektedir. (Robert Dankoff (1948). “The Lyric Romance: The Use of Ghazals in Persian and Turkish Masnavis”. *Journal of Near Eastern Studies*. (43):10-13, 23).

⁹⁷ Ali Nihat Tarlan (2003). Nureddin Abdurrahman İbni Ahmed-i Câmî – The Fifth Throne: Yûsuf u Züleyhâ Translated Into Turkish. (haz. Günay Kut). Sources of Oriental Languages and Literatures 55-Islamic Sources IV. Harvard University.

⁹⁸ Türk edebiyatında kaleme alınmış Yusuf u Züleyha'larda değişik kalıplar kullanılmıştır. Mesela Kul Ali, Kırmılı

Câmî ile aynı vezni (mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün) tercih etmiştir. Bu durum Çâkerî'ye eseri terceme ederken pek çok yerde model mesnevinin rediflerini kimi zaman da kafiyelerini kullanma olanağı sağlamıştır. Eğer Câmî'de mısra Farsça bir yüklemle bitmişse, bu durumda Çâkerî, ya yüklemi terceme ederek kullanmayı ya da Câmî'deki redifi atarak kafiyeyi redif olarak eserine almayı tercih etmiştir. Çâkerî'nin Câmî'ye bağlı kalmadan kendi telif ettiği beyitler ya da anlam olarak bağlı kalıp redif ve kafiyede farklılaştığı beyitler de bulunmakla birlikte, bunlar sayıca daha azdır.

İki mesnevi arasındaki benzerlik bölüm başlıklarında da izlenebilir. Câmî'de 74, Çâkerî'de 73 başlık bulunmaktadır. Câmî'de fazla olan tek başlık, 83-109. beyitler öncesinde yer alan “Eser sahibinin kendisi için yakarısı” anlamına gelen “*Taḥṣīs-i Münācāt Be-Nāzım Be-Destyārī-i Müşārik ü Müsāhim*” başlığıdır. Câmî ve Çâkerî'deki başlıklar büyük oranda aynıdır. Kimi zaman anlamı değiştirmeyecek kelimelerin ilavesi, anlamdaş kelime ile yer değiştirme ya da Yusuf Peygamber'in isminden sonra salâvat ifadelerinin kullanılmasında farklılıklar görülür. Câmî'deki 5 başlık Çâkerî'den tümden ya da büyük ölçüde farklıdır. Câmî'de Hâce Nakşibend'in övgüsünün yapıldığı 234-268. beyitlerin başlığı olan “*Teberrük Cüsten-i Be-Zıkr-i Ḥāce Ki Be-İktizā-yı “İndi Zıkrü’ş-şālihîn Tenezzülü’r-raḥme” Zıkr-i Ū Ser-māye-i İstinzāl Raḥmet-i Nūr-ı Şühüdest ve Pīrāye-i istiḥlāş Ez-Zaḥmet-i Zuhūr-ı Vücūd*” ibaresinin Çâkerî'de karşılığı olmadığı gibi; Çâkerî'de Hâce Nakşibend'in bahsi de geçmez. Ancak bu kısmın karşılığında Çâkerî “*Mev’ize Berāy-ı ‘Āşıkān-ı Ḥudā ‘Azze ‘İzzu İsmuhu ve ‘Alā*” başlıklı 33 beyitlik bir bölüm telif etmiştir. Bölüm genel olarak Tanrı âşıklarını konu edinmektedir. Yine Câmî'de mesnevinin sunulduğu Hüseyin Baykara övgüsü, Çâkerî'de Şehzade Alemşah övgüsü şeklinde görülür. Dolayısıyla bu bölümlerin başlıklarında da uyuma görülmez. Câmî'de sebep-i telif kısmının ardından gelen ve yine onunla bağlantılı, “*Deste-i Gül Ez-Çemen-i Fazā'il-i Süḥan Çīden ve Rişte-i Temām-ı Sebeb-i Naẓm-ı Kitāb Ber-Ān Piçīden*” başlıklı bölümün, Çâkerî'de tam karşılığı yoktur. Çâkerî bu kısımda “*Der-Ta'rif-i Süḥan ve Yūsuf-ı Kāl-i Dehen*” başlığını kullanmıştır. Başlıktaki Yūsuf'tan kasıt, Mesneviye konu olan Yusuf peygamber değil, Çâkerî'nin kendisidir⁹⁹. Başlıklar arasındaki son farklılık mesnevinin sonunda Câmî'nin oğluna öğüt verdiği kısımda görülür. “*Der-Pend Dāden ü Bend Nihāden-i Ferzend-i Ercümend Ki Dest-i İdrāk Der- Fitrāk-i İktisāb-ı Kemālāt-ı Üstüvār Dāred ve Pāy-ı Meyl-i Der-Zeyl-i İctināb Ez-Cehālāt Ber- Qarār ve Faḳallahu Limā yeḥubbihi ve yerzāh*” Çâkerî, genelleştirerek tüm inananlara hitap eder tarzda “*Pend Dāden-i Ber-İhvān-ı Mü'minān ve Temeddüh-i ‘İlm ü ‘Amel ü İhlāş Kerden ve Fazīlet-i Dost Dārī Merdān-ı Ḥudā Tiğ Giriften Be-Niyyet*” başlığı ile karşılaşmıştır.

Câmî'deki 17 başlığın Çâkerî'deki karşılığında, anlamı etkilemeyecek kelime ya da edat

Mahmud ve Haliloğlu Ali, hece veznini kullanılmışken; Şeyyād Hamza, Sulî Fakih, Erzurumlu Darîr, Garîb, Tebrizli Ahmedî ve Diyarbakırlı Ahmedî fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün; Hamdî ve Gubârî, fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün; Çâkerî, Kemâl Paşazâde, Yahyâ Bey, Şerîfî, Ziyâi Yūsuf Çelebi ise Câmî'nin kullandığı kalıp olan mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün'u tercih etmişlerdir.

⁹⁹ Çâkerî'nin adı Yūsuf Sinan'dır. Mesnevi içerisinde de Çâkerî Yūsuf adını kullanmıştır: Yüzün dut Çâkerî Yūsuf Ḥudāya/Ki nāzır olasın ol meh-likāya (4221)

değiştirilmiş; 4 başlık ise anlam açısından eksik kalmış izlenimini verecek şekilde kısaltılmıştır. Başlıkların ardından gelen hikâye kısımlarında da beyit sayılarının çoğunlukla aynı kimi zaman da birbirine çok yakın olduğu görülür.

Aşk övgüsünün ardından Câmî’de “*Naḥl-i Beyân-ı Fazîlet-i ‘Işk Besten ve Şâhçe-i Âgâz-ı Sebeb-i Nazm-ı Kitâb Be-Ân Peyvesten*” ve “*Deste-i Gül Ez-Çemen-i Fazâ’il-i Süḥan Çîden ve Rişte-i Temâm-ı Sebeb-i Nazm-ı Kitâb Ber-Ân Pîçîden*” şeklinde sebeb-i telif içerikli iki başlık gelir. Çâkerî’de birinci başlık aynen yer alırken ikinci başlık “*Der-Ta’rif-i Süḥan ve Yûsuf-ı Kâl-i Dehen*” şeklindedir. Mesnevilerde sebeb-i telifler, genellikle Farsça başlıklar taşıyan ve mesnevinin gerçek ya da hayali yazılma gerekçesinin okuyucuyla paylaşıldığı bölümlerdir¹⁰⁰. Yazar sebeb-i telifte model aldığı ve beğendiği mesnevi yazarlarını zikreder, kendisinden önce yazılmış mesnevilerden bahseder ve bu mesneviler arasında kendi yazdığı mesnevinin üstün yönlerini dile getirir. Türkçe mesnevilerin en orijinal kısımlarından biri olarak kabul edilen sebeb-i telif, gerek Câmî, gerek Çâkerî’de aynı başlıkla yer alsa da mesnevinin diğer bölümlerinin aksine tercemenin yoğun olarak görüldüğü bir kısım değildir. Câmî’de ilk yaratılanın söz olduğu, kâinata var olan her şeyin sözden doğduğu, kalemin kutsallığı, şiirin ve kelamın tanrısal olduğu ifade edildikten sonra, Husrev ü Şîrîn’in artık eskidiği, Leylâ ile Mecnûn’un eski şöhretini kaybettiği şimdi Yûsuf’un güzelliği ve Züleyhâ’nın aşkından bahsetme zamanı olduğu dile getirilir. Çâkerî’de aşkın insana sırları ifşa ettirdiğinden bahsedilip, Sultan Alemşah’la birlikte at binen şair, evliyalardan bahsederken sözün peygamberlere geldiği ve Yusuf kıssasından bahsediliğini bunun üzerine Alemşah’ın Çâkerî’den kendisi adına bir Yûsuf u Züleyhâ yazmasını istediğini dile getirilir¹⁰¹. Bu kısımdan sonra Çâkerî, mesnevilerin sebeb-i teliflerinde adet olduğu üzere kendisinin mazur görülmesini ister, ancak Alemşah’ın ısrarı ile eseri yazmaya koyulur. Çâkerî sebeb-i telifte Sadî’nin Gülîstan’ından örnekler vererek; “Sultanın beğendiği her aybın hüner olduğu”, dolayısıyla Alemşah’ın beğeneceği bir mesnevi yazmayı arzu ettiğini ifade eder. Çâkerî, gazel yazmanın bir hüner olduğunu kabul etmekle beraber mesnevinin ondan daha muteber¹⁰² olduğunu dile getirir:

Ġazel nazm eylemek gerçi hünerdür

Kitâb andan daḥı yig mu‘teberdür (410)

Sebeb-i telif kısımlarında mesnevi yazarları kendi şairliklerini överken gerçekliklerine belki sadece kendilerinin inandıkları abartılı ifadeler kullanırlar. Burada da “*Meydân-ı nazmın serveri*” olduğunu iddia eden Çâkerî, kendini Câmî ile kıyaslayarak mesnevisinin daha güzel olduğunu ifade etmektedir:

¹⁰⁰ Sebeb-i telifle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Kavruk (2003). *Türkçe Mesnevilerde Sebeb-i Te’lif (Eser Yazma Sebebi)*. Malatya.

¹⁰¹ Türk edebiyatında yazılmış aynı konulu diğer mesnevilerin sebeb-i telifleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gönül Ayan (2008). “Anadolu Sahasında Yazılan Bazı Yusuf u Züleyha Mesnevilerinde Sebeb-i Te’lifler”. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. (4/3): 227-272.

¹⁰² Benzer bir görüş Meşâirü’ş-suarâ’da, Aşık Çelebi ile Hayâlî Bey arasında geçen bir diyalogda yer alır: “[...] Mesnevîden size bir eşer lâzımdur, ğazel şâ’irün ḥâline şâhid ammâ meşnevi de ḥâkimdür dirdüm.” (Filiz Kılıç (2010). *Aşık Çelebi Meşâ’ir’-Şu’arâ İnceleme-Metin*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay. 1562.)

Egerçi nazm[1] anuñ hûb terdür

Benüm dâstânüm andan hûb-terdür (421)

Câmî'de olduğu gibi Çâkerî'de de sebab-i telif bölümünde Husrev ü Şîrîn ve Leylâ vü Mecnûn'dan bahsedilir. Çâkerî, bunların artık devrini tamamladığını, Yûsuf u Züleyhâ'nın diğerleri gibi gerçekliğini ispata muhtaç olmadığını, şüphe duyanların tefsirlerden kontrol edebileceğini, bu yüzden Yusuf u Züleyha konulu bir mesnevi yazacağını ifade eder.

Sebab-i telif kısmının ardından her iki mesnevîde de konunun işlendiği bölüme geçilir. Aynı başlıklar taşıyan ve başlıkların altındaki beyit sayıları birbirine oldukça yakın olan hikâyenin bu asıl bölümünde, konu açısından hiçbir fark yoktur. Türkçe mesnevîlerin bir kısmında, Farsça bir mesnevi model alınmış dahi olsa, olay örgüsü temelde aynı kalmakla birlikte, kimi olay halkalarının çıkarıldığını ya da model metinde olmayan kimi yeni halkaların dâhil edildiğini görmek mümkündür. Ancak Çâkerî'nin Câmî'yi model olarak hatta büyük ölçüde onun eserini terceme ederek oluşturduğu mesnevîsinde, konunun işlendiği kısımda Câmî'de olmayan bir kişi ya da olayın Çâkerî'de varlığına ya da Câmî'deki herhangi bir kişi ya da olayın Çâkerî'de atlandığına tanıklık etmeyiz. Bu da Çâkerî'nin Câmî'den olayların detaylarına bağlı kalarak mesnevîyi terceme ettiğini göstermektedir. Aynı başlık altında Çâkerî'nin ilavesi kimi beyitler bulunmakla birlikte bunlar olay akışını değiştirme ya da yeni motifler ilave etme özelliğine sahip değildir.

Türkçe mesnevîlerde, başlangıç döneminde yazılanlar hariç, genellikle hâtîme kısmı bulunur. Hâtîme kısmının belirli bir plan çerçevesinde düzenlendiği söylenebilir. Konunun işlendiği asıl bölümden “hatm” kelimesinden türemiş bir başlıkla ayrılan sonuç kısmında, eserin tamamlanmasını nasip ettiği için Tanrı'ya hamd ve dua ile eserin sunulduğu kişiye yönelik dua, şairin kendisini ve eserini övmesi, beğendiği mesnevi yazarlarını anma, şairi kıskananlar ve kötü müstensihlere dair yergi, mesnevînin beyit sayısı, yazılış tarihi ve okuyucudan hayır dua isteği yer alır¹⁰³.

Câmî'de hâtîme başlığından önce üç ayrı başlık yer alır: ”*Der-Şikâyet-i Ez-Felek-i Pür-Nekâbet Ki Ejdehâvâr Gird-i ‘Âlemiyân Halka Kerde ve Heme-râ Be-Dâ’ire-i Taşarruf-ı Hod Der-Âverde Ber-Yekî Zaḥm Zened Ve Ber-Diğeri Zehr Efkened Ne Hiç Ez-Dest Refte-râ Bâ-Vey Dest Sîtiz ve Ne Hiç Ez-Pây Fütâde-râ Ez-Vey Pây Gürîz*”; ”*Der-Pend Dâden ü Bend Nihâden-i Ferzend-i Ercümend Ki Dest-i İdrâk Der- Fitrâk-i İktisâb-ı Kemâlât-ı Üstüvâr Dâred ve Pây-ı Meyl-i Der-Zeyl-i İctinâb Ez-Cehâlât Ber-Ḳarâr ve Faḫallahu Limâ yeḫubbihi ve yerzâh*” ve ”*Der-Muḫâtaba-i Nefs ve Teraḫḫî Dâden-i Vey Ez-Hazîz-i H’îştên Dârî ve Hod-Pesendî Be-Zirve-yi Dest-i Kûtâhî ve Himmet-i Bülendî*”. İlki zamaneden şikâyeti, ikincisi Câmî'nin oğluna öğüdünü, üçüncü ve son başlık ise nefisle hesaplaşmayı konu edinir.

¹⁰³ İsmail Ünver (1986). “Mesnevi”. *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. (415-416-417): 447-448; Ahmet Kartal (2011). “Türkçe Mesnevîlerin Tertip Özellikleri”. *Şiraz’dan İstanbul’a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Kurtuba Kitap. 639-640.

Çâkerî'nin hâtîme bölümündeki birinci ve üçüncü başlık Câmî ile aynıdır. Câmî'nin oğluna öğüt verdiği ikinci kısmın başlığı Çâkerî'de biraz değiştirilerek, “*Pend Dâden-i Ber-İhvân-ı Mû'minân ve Temeddüh-i 'İlm ü 'Amel ü İhlâş Kerden ve Fazîlet-i Dost Dârî Merdân-ı Hudâ Tîğ Giriften Be-Niyyet*” şekline gelmiş ve tüm inananlara yönelik öğüt içeriğine bürünmüştür. Bu başlıkların ardından Câmî'de “*Hâtîme Der- Şükr-i İtmâm ve Târîh-i İhtitâm ve Du'â-yı Ba'z-ı Kirâm İbqahumullah-ı Te'âlâ İlâ Yevmi'l-kıyâm*” başlıklı kısım gelir. Klasik olarak hâtîmelerde görmeye alışkın olduğumuz, eserin tamamlanmasını nasip ettiği için Tanrı'ya şükür, eserin bitiş tarihi ve bazı büyükler hakkında dua içeren bu kısmın Çâkerî'deki karşılığı, “*Hâtîme Der-Şükr-i İtmâm ve Târîh-i İhtitâm ve Özr Hâsten-i Şâhib-i Nazm Ez-Hudâ-yı Te'âlâ*” başlığını taşır. Başlık tam olarak Câmî ile aynı değildir. Ancak içerik geleneksel hâtîme bölümünde olması gerektiği şekindedir.

Hâtîme kısımları mesnevilerin “sonsöz”leri olduğu için beklenti, bu kısımlarda çeviriden çok telif özelliklerin bulunması yönündedir. Konunun işlendiği bölümden sonra gelen ve dört başlıktan oluşan bu bölümün tamamı için tümünden çeviri denemez. Ancak, özellikle zamaneden şikâyet ve nefisle söyleşme kısımlarında çeviri yoğunluğu dikkati çekerken, Câmî'nin oğluna Çâkerî'nin de tüm inananlara öğüt verdiği kısımla mesnevinin tamamlanmasından dolayı şükür ve dua içeren en son kısımda çeviri çok çok azalmış ve telif beyitler öne çıkmıştır.

Fars edebiyatındaki Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin Câmî'den önce ve sonra yazılanlar şeklinde ikiye ayrılması mümkündür. Câmî'den önce yazılan mesneviler, bu hikâyeyi kutsal kitaplar ve tefsirlerden hareketle anlatırlar. Ancak Câmî'den sonra yazılan Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin büyük bir kısmı Câmî'yi model almıştır¹⁰⁴. Benzer bir durum Türk edebiyatında da mevcuttur. Hamdî'den önce yazılan Yûsuf u Züleyhâlar kutsal kitaplar ve tefsirlerden hareketle yazılmıştır. Ancak adı Türk edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi ile özdeşleşmiş olan Hamdî ve sonrasında yazılan mesneviler Câmî'nin aynı adlı eseri model alınarak yazılmıştır.

Hamdî'de kimi beyitlerde görülen Câmî'den aynen terceme¹⁰⁵, Çâkerî'de metnin genelini teşmil edilebilecek bir boyuta ulaşır. Öyle ki, vezinleri de aynı olan her iki mesnevide mısra da fiil olmadığı zamanlar mısraın Câmî'den aynen alındığına ya da fiil bulunan mısralarda sadece fiilin tercemesine tanıklık etmek mümkündür.

SONUÇ

¹⁰⁴ Nasir Nikbaht-Ahmet Yeşil (2012). “Te'sîr-i 'Abdurrahmân Câmî Ber-Mesnevîhâ-yı Yûsuf u Züleyhâ-yı Türkî (Bâ-Te'kîd-i Ber-Mesnevî-i Hamdullah Hamdî)”. *I. Uluslar arası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu 15-17 Mayıs 2012 (Bildiri Kitabı)*. 255-256.

¹⁰⁵ Ahmet Kartal (2003). “Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı ile Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Mukayesesi”. *Diriözler Armağanı*. (haz. M. Fatih Köksal ve Ahmet Naci Boykoca). Ankara. 121.

Yûsuf u Züleyhâ, Türk edebiyatında 13.yy.dan 19.yy.a kadar mesnevi formunda 45 örneği tespit edilen ve konusunu kutsal kitaplardan alan bir hikâyedir. Bu çalışmaya konu olan mesnevi, Türk edebiyatındaki Yûsuf u Züleyhâ anlatılarının 15.yy.a ait bir örneğidir. Yakın zamana kadar edebiyat tarihlerinde kayıp mesneviler arasında gösterilen bu eser, Ankara Milli Kütüphane/Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 HK 2611’de kayıtlı olup 168¹⁰⁶ varaktan oluşmaktadır. Kütüphane katalogunda eserin dili bir yanlışlık sonucu Arapça şeklinde kaydedilmiştir. Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin yanı sıra bir de Dîvân’ı bulunan Çâkerî’nin mesneviciliğinin daha başarılı olduğunda biyografik kaynaklar ittifak hâindedir. Ancak tek nüshası elimizde olan 4203 beyitlik mesnevide Çâkerî’nin büyük oranda Câmî’nin Yûsuf u Züleyha’sını terceme ettiği, kendi telifi olan bölümlerde teknik açıdan bir takım problemlerin olduğu da göz ardı edilmemelidir. Dîvân’ındaki şairlerden hareketle söylenen “orta derecede bir şair olduğu”, tezkirecilerin “bî-bedel” olarak nitelendirmelerine rağmen, mesneviciliği için de geçerlidir. Zaman zaman vezin ve kafiye problemlerinin de görüldüğü mesnevi, şairin şiir tekniği hakkında bu hükmü vermek için önemli dayanak noktalarından birini teşkil etmektedir. Çâkerî, Câmî’nin mesnevisinde konunun işlendiği bölüme yeni bir olay halkası, motif, hikâye ya da farklı nazım şekilleri ilavesinde bulunmamış, çoğunlukla beyit beyit terceme etme yoluna gitmiştir.

Çâkerî’nin hakkında bilgi veren biyografik kaynaklar onun 2. Bâyezid’in himayesindeki şairlerden olduğunu kaydederler. Ancak bu mesnevinin sebep-i telif’i, mevcut bilgiye ilave olarak onun 2. Bâyezid’in şehzadesi Sultan Alemşah’tan da himaye gördüğü ve mesneviyi onun isteği ile yazıp kendisine sunduğunu göstermektedir.

¹⁰⁶ Nüsha aslında 169 varaktan oluşur. Ancak 168a-168b, 26a-26b’nin -bir iki kelime değişikliğiyle- tekrarı olduğu, çoban takip etmediği ve konu bütünlüğünü bozduğu için metne dâhil edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akış, Tuba Öznur (2003). *Esad Paşa'nın Tercüme-i Yûsuf u Züleyhâ Adlı Eserinin Bilimsel Yayını ile Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2006). *Ahmed-i Yesevî'nin Rumelili Bir Takipçisi Üsküplü Atâ Tuhfetü'l-uşşâk*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Aktaş, Hasan (2006). *Abdurrahman Gubarî Yûsuf u Züleyha (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ayan, Gönül (2004). "Kırımlı Mahmud'a Atfedilen Yusuf u Züleyha Kıssası". *TİKA I. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*. Kırım-Ukrayna. 182.
- Ayan, Gönül (2007). "Nurmuhammed Andelip ve Yûsuf Kıssası". *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu*. Almatı.
- Ayan, Gönül (2008). "Anadolu Sahasında Yazılan Bazı Yusuf u Züleyha Mesnevilerinde Sebeb-i Te'lifler". *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. (4/3): 227-272.
- Aynur, Hatice (1999). *15. YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitledi Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Balcı, Rüştü (2007). *Katip Çelebi Keşfü'z-zünun an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. C. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (2004). "Nazım (Orta Klasik Dönem)". *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C. 5. Ankara: AKMB Yay.
- Canım, Rıdvan (2000). *Latîfî Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nüzemâ*. Ankara: AKMB Yay.
- Cin, Ali (2011). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf u Züleyha Hikâyesi (Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u)*. Ankara: TDK Yay.
- Çavdurel, Gülay (1996). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1979). *Yûsuf u Züleyhâ Yahya Bey*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

- Çeri, Ahmet (2010). *Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ İsimli Eseri (35b-70b) İnceleme-Metin-Dizin*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dankoff, Robert (1948). "The Lyric Romance: The Use of Ghazals in Persian and Turkish Masnavis". *Journal of Near Eastern Studies*. (43):9-25.
- Daşdemir, Özkan (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyha*. Erzurum: Fenomen Yay.
- Demirel, Mustafa (2004). *Kemal Paşazade (Şemseddin Ahmed bin Süleyman) Yûsuf u Zelîhâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources LIV. Harvard University.
- Deniz, Rasim (1998). *Haliloğlu Ali'nin Yûsuf u Züleyha Kıssası*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Doğan, Ahmet (2016). *Bağdatlı Zihnî Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Kesit Yay.
- Dolu, Halide (1953). "Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yusuf Hikâyesi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. (5): 51-58.
- Dolu, Halide (1953). *Menşeyinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erdem, Sadık (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*. Ankara: AKMB Yay.
- Erdoğan, Mehtap (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1944). *Türk şairleri*. C. 3. İstanbul: Zaman Kitaphanesi.
- Eroğlu, Haldun (2004). *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ertaylan, İsmail Hikmet (1960). *Yusuf u Züleyha*. (Tıpkıbasım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Gökbilgin, Tayyib (1952). *XV-XVI- Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: vakıflar-mülkler-mukataalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Gökcan Türkdoğan, Melike (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 14.01.2013].
- Gökcan, Melike (2015). *Ziyâî Yûsuf (Yûsuf Cân) Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Gökçimen, Ahmet (2011). "Andalip'in Yûsuf Züleyhâsı". *Kardeş Kalemler*. (54): 47-49.
- Göre, Zehra (2009). *Bilâl Kıssa-i Yûsuf*. Ankara: Öncü Kitap.
- Gün, Salih (1998). *Çâkerî Divanı: inceleme-metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Güner, Galip ve Nurhan Güner (2003). *Ali Emirî Efendi Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*. Ankara.

- Hayyampur, Abdürresul Tahbazzade (1945). *Türk ve İnan Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Hisamov, Nurmammed (1999). “Osmanlıların Tatar Edebiyatına Etkisi”. *Osmanlılar*. C. 9. Ankara.
- İpekten, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay.
- İpekten, Haluk, vd (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İpekten, Haluk, vd. (2017). *Sehî Beg Heşt Bihişt*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54129,53013sehıbeyhestbihıstpdfpdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 19.10.2017].
- İsen, Mustafa (1994). *Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKMB Yay.
- İsen, Mustafa (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Bihişt*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kadıoğlu, İdris (2009). *Diyarbakırlı Ahmedî Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-216202/h/dammetin.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].
- Karahan, Leyla (1994). *Kıssa-i Yûsuf Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: TDK Yay.
- Karakaya, Burcu (2012). “Garîb’in Yûsuf u Züleyha’sı”. *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*. (31): 129-168.
- Kartal, Ahmet (2003). “Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı ile Hamdullah Hamdî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Mukayesesi”. *Diriözler Armağanı*. (haz. M. Fatih Köksal ve Ahmet Naci Boykoca). Ankara.
- Kartal, Ahmet (2011). “Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri”. *Şiraz’dan İstanbul’a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Kurtuba Kitap.
- Kartal, Ahmet (2011): “18. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı: Mesneviler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (6/1): 211-234.
- Kaşkaya, Mehtap (2004). *Yûsuf u Zelîhâ*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kavruk, Hasan (2003). *Türkçe Mesnevilerde Sebeb-i Te’lif (Eser Yazma Sebebi)*. Malatya.
- Kayık, Salih (2007). *Tebrizli Ahmedî Yûsuf u Zelîhâ (1b-35b) İnceleme-Metin-Dizin*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Keskin, Mustafa, vd. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*. C. II. İstanbul: Sebil Yay.
- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi Meşâ’ir’ş-Şu’arâ İnceleme-Metin*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.

- Korkmaz, Zeynep (1968). “Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyha Mesnevisinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı”. *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*. 3 (1): 7-48.
- Köktekin, Kâzım (1994). *Sule Fakih'in Yûsuf u Züleyha'sı (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Köktürk, Şahin (2007). “Halil Oğlu Ali'nin Yûsuf ile Zelîhâ Hikâyesi”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (2/4): 555- 617.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (2000). *Bursalı Mehmet Tahir Osmanlı Müellifleri*. C.II. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (2001). *Mehmet Nail Tuman, Tuhfe-i Nailî*. C. I. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kut, Günay (2005). “British Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar”. *Yazmalar Arasında Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları-I*. İstanbul: Simurg Yay.
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha ve Müjgan Çakır ve Hanife Koncu (2012). *Mehmed Tevfik Kâfile-i Şu'arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Edebiyat Dizisi.
- Kuzu, Fettah (2010). *15. Yüzyıl Şairlerinden Çâkerî Divanı'nın Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Kuzubaş, Muhammet (2010). *Kıssa-i Yûsuf u Züleyhâ- Oflu Bilal Efendi*. İstanbul: Karadeniz Dergisi Yay. İstanbul.
- Kültürel, Zuhâl (2001). *Şerifi Yûsuf u Zelîha Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. İstanbul.
- Levend, Ağâh Sırrı (1967). “Divan Edebiyatında Hikâye”. *TDAY Belleten*. 71-117.
- Levend, Ağâh Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi-Giriş*. Ankara: TTK Yay.
- Nazarov, Geldi (1987). *Andalıp Yûsup Züleyha (Eleştirel Metin)*. Aşgabat: İlim.
- Nikbaht, Nasir ve Ahmet Yeşil (2012). “Te'sîr-i 'Abdurrahmân Câmî Ber-Mesnevîhâ-yı Yûsuf u Züleyhâ-yı Türkî (Bâ-Te'kîd-i Ber-Mesnevî-i Hamdullah Hamdî)”. *I. Uluslar arası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu 15-17 Mayıs 2012 (Bildiri Kitabı)*. 255-277.
- Oğraş, Rıza (2001). *Es'ad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safa-endûz'u*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/dosya/1-219113/h/bahce.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].
- Onur, Naci (1991). *Yûsuf u Züleyhâ Hamdî*. Ankara: Akçağ Yay.
- Öztürk, Zehra (2001). *Hamdullah Hamdî's Mesnevi Yûsuf u Zelîhâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources XLII. Harvard University.
- Sungurhan Eyduran, Aysun (2009). *Beyanî Tezkiretü'ş-şuarâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215418/h/metin.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].

- Sungurhan Eydurhan, Aysun (2009). *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şuarâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219122/h/tsmetina.pdf> [erişim tarihi: 10.01.2013].
- Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmusu'l-alâm*. C. 3-4. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şentürk, Ahmet Atillâ ve Ahmet Kartal (2005). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Tansel, Selahattin (1966). *Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı*. İstanbul: MEB Yay.
- Tarlan, Ali Nihat (2003). Nureddin Abdurrahman İbni Ahmed-i Câmî – The Fifth Throne: Yûsuf u Züleyhâ Translated Into Turkish. (haz. Günay Kut). Sources of Oriental Languages and Literatures 55-Islamic Sources IV. Harvard University.
- Tolasa, Harun (1982). “15. YY. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”. *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (1): 1-13.
- Uluçay, M. Çağatay (1992). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: TTK Yay.
- Uluhan, Çoban Hıdır (2007). *Kerküklü Şair Mehmet Nevrûzî Yûsuf u Züleyhâ İnceleme-Metin*. Ankara: TDK Yay.
- Ünver, İsmail (1986). “Mesnevi”. *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. (415-416-417): 430-563.
- Üst, Sibel (2007). “Nahifi'nin Yûsuf u Züleyha Mesnevisi”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (2/4): 823-957.
- Yıldız, Ayşe (2012). “18. Yüzyıl Mesnevilerinin Işığında Osmanlı Edebiyatında Edebî Çözülme: Klasikten Klasik Sonrası Devreye Geçiş”. *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)* (32): 331-353.
- Yıldız, Osman (2008). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Züleyha (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*. Ankara: Akçağ Yay.

NÜSHA TAVSİFİ

Yazarı: Çâkerî

Eserin Adı: Yûsuf u Züleyhâ

Yeri: Milli Kütüphane/ Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi

Yer Nu: 06 HK 2611

Cilt: Kahverengi deri cilt. Alt cilt kapağı kopuk, iç kapak ebru kaplı.

Kağıt: Çapa filigranlı

168¹⁰⁷ varak. Cetvelsiz. 1b'de 10, diğer varaklarda 13 satır bulunmakta, b varaklarında çoban var. Ancak kimi varaklarda çoban takip etmiyor. Bu varaklar ciltlenirken karışmış. Metinde yerleri Câmi'nin mesnevisinden de kontrol edilerek tashih edildi.

Yazı: Talik. Başlıklar kırmızı, metnin diğer kısımları siyah mürekkeple yazılmış. 1b'den önceki varakta Mustafa b. Osman b. Süleyman'ın temellük kaydının yanı sıra Haletî'ye ait bir beyit yer almakta:

Biñ yüz kırk yedi senesinüñ Rebi'ül-âhîrinüñ yidinci günü ki yevm-i selâsedür ruḥ-ı revânımız diyâr-ı âḫere firâr itmîşti. Ba' de'l-^ç aşr du' a olinmişdur.

Temellük kaydındaki 1147 tarihi 1734-35'e karşılık gelmekte. Haletî'ye ait beyit ise aşağıdadır:

Ẓulmet-i hecr ile şebden seçemezler rûzı

¹⁰⁷ Nüsha aslında 169 varaktan oluşur. Ancak 168a-168b, 26a-26b'nin -bir iki kelime değişikliğiyle- tekrarı olduğu, çoban takip etmediği ve konu bütünlüğünü bozduğu için metne dâhil edilmemiştir.

Böyle eyyām-ı gamuñ böyle olur nev-rūzı

Mesnevinin sonunda temellük kaydı olduğunu düşündüren 1090 (1679-80) tarihi de yer almaktadır.

İstinsah Tarihi: 965/1557

Baş:Bismillahirrahmānirrahīm

İlāhī nāmeğe çün kıldum āgāz

Qanat vir k'ide murğ-ı nutq pervāz

Son: Temām hazā li-kitāb şehr-i Şābān

Sene ḥamsīn ve sittīn (ve) tis' a mi'e (965)

Mesneviye ait bölümün son beyti:

Kitābumla tefe''ül eyle ey māh

Ki maqşūduñdan olasın sen āgāh

NÜSHA ÖZELLİKLERİ

Yūsuf u Züleyhâ'nın yazma metninde kimi kelimelerin orijinal imlası ile yazılmadığı tespit edilmiştir. Özellikle imlasında ħ, ḥ, c, ç n, b, y, t, s ve ş bulunan kelimelerde bu harflerin noktalarından kaynaklı karışıklıklar metin boyunca görülmektedir.

Osmanlı Türkçesi'nde Türkçe kökenli olmayan kelimelerin standart imlası ile metinlerde yer alması beklenir. Fakat metninde bu kurala kimi zaman uyulmadığı görülmektedir. Söz konusu duruma örnek teşkil edecek kelimelerin metindeki imlası ve beyit numaraları şunlardır:

‘afv عَفَا (110), tefekkür تفكؤر (381), kızb (428) كزب

ud'ā دوعا (601), dil-rübā دلروبا (1335), pāk پك (1366), qarīn قرن (1948), mübtelā منئلا (2041),

ḥūn خوب (2127), keşf كشؤ (2639), maḥrem مهرم (2895), güzār گزار (3342, 3402),

ümīd اوميد (3451), ruḥşat رحصت (3582), güneh كونه (4090), saḥn صحن (3330). Yine metin boyunca laḥza kelimesinin laḥza şeklinde yazılması da bir başka imla hatasıdır.

Osmanlı Türkçesi metinlerinde Türkçe kelimelerin imlasında birlik olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte metninde aynı beyit içinde ya da arka arkaya iki beyitte tekrar

eden Türkçe kelimelerin imlasında da farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kanaatimizce vezin gereği uzun heceye denk gelen Türkçe kelimelerde ünlülerin elifle gösterilmesi de bu farklı imlaların sebeplerinden biridir.

begenürse بكانورسه (400), begense بكنسه (401)

Begenürse eger nazmumı sulṭān

Ḳabūl eyler kitābum ehl-i ‘irfān (400)

Gūlistānda dimiṣ Sa‘ dī ḥaberdür

Begense ṣāh her ‘aybın hünerdür (401)

başına بشينه (1260),

Başına ḳodılar tāc-ı girān-seng

Velī ṣād olmadı ol yār-ı dil-teng

Vezin gerekliliği ile açıklanması mümkün olmayan Türkçe kelimelerdeki imla tutarsızlıkları ise şu şekilde örneklendirilebilir:

Geniş zaman eki, dönemin imlası gereği yuvarlak olmalıdır. Ancak metin boyunca bu ek “ye” ve “ı” şeklinde düz okunacak şekilde yazılmıştır. Bunun yanı sıra aşağıda beyit numaraları ile gösterilen kelimeler imla açısından beklenenin dışındadır:

Ola او (960), Gün کن (1295), Güneş کنش (1282), şalmış, طالمش (1353), İdindi دندی (2114), Ugrad اوغر (faktitif eki –t, d şeklinde) (2660), yaşavul ياساول (3508), dilini دلونی (543), idem آدم (448), saña ساكه (2035).

Osmanlı Türkçesinde iyelik ekinden önceki yardımcı ses gösterilmez. Ancak metinde kimi zaman bu yardımcı sesin gösterildiğine tanıklık edilir. cānum جانوم (535) gibi.

Vokalle biten bir kelimedenden sonra akuzatif ekinin tek ye ile yazıldığı örneklere de rastlamak mümkündür: (*dünyâyı*= dünya’dan sonra tek ye) (411).

Farsça tamlamalarda yazılmaması gereken tamlama i’sinin akuzatif eki gibi yazıldığı durumlara metin boyunca rastlamak mümkündür:

Dil-i mecrūḥ (604), gül-i ter (623, 1560), vaṣf-ı ḥāl (756) gibi.

Metinde imlaları benzer kelimelerin arka arkaya geldiği durumlarda hecelerden tasarrufa gidilmiştir.

Ki bundan evvel olmuşduñ talebkâr (3674)

Evvel olmuşdun'da *olmuşduñ*'un ilk hecesinin yazılmayarak, *evvel* ve *ol*'un bir kere yazılan elif vav ve lam harfiyle gösterilmesi;

Duru varmak gerekdür bir suhanver (1012)

Duru varmak'ta *duru* kelimesinin son harfi olan vav'ın yazılmayıp, *varmak*'ın ilk harfi olan vav'ın her ikisi içinde kullanılması gibi.

Metinde, Eski Anadolu Türkçesi devresine ait metinlerde görülen viribi- fiiline (95) ; I.T.Ş eki –van/ven [bilürven (14), dilerven (409,1046, 2948), giderven (2111), gelürven (2611), kılurvan (3523, 3546); iderven (3916)], gelecek zaman partisipi –ısar/-iser ekine [yazısar (893), göriser (1202), öldiriser (2588), yakısar (3132), olısar (3940, 4075)]'a da rastlanır.

METNİN YAZIÇEVİRİMİNE DAİR AÇIKLAMALAR VE METNİ OLUŞTURURKEN DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

Metin yazıçevrimi sırasında, Latin kökenli Türk alfabesinden farklı olarak kullanılan işaretler ve karşılıkları şu şekildedir:

ا	a, ā
أ	'
ث	ʾ
ح	Ḥ
خ	Ḫ
ذ	Ẓ
ص	ʾ
ض	ḏ, ḏ̣
ط	Ṭ

ظ	Z̤
ع	E
غ	ā
ق	Q
ك	k, y, ñ, g
خوا	ḥ

Metnin okunması sırasında vezin, anlam ve kâfiye gereği metne müdahale edilmesi kaçınılmaz durulmazla karşılaşıldı. Metnin tek nüshasının olması, bir başka nüsha ile tamir şansını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini, metnin tamiri sırasında kontrol amaçlı kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Vezin gereği bir kelime ya da ekin metne dâhil edilmesi veya çıkarılması şeklinde yapılan müdahaleler de söz konusudur. Metne yapılan ilaveler [] ile metin içinde gösterilmiştir.

Metni okurken tereddüt yaşanan kelimelerin yanına (?) konulmuştur.

Mesnevi metnindeki zihafklar dikkate alınarak uzunluklar konulmuştur.

Metnin çevriyazıya aktarılması sırasında büyük ölçüde, İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" (Türkoloji Dergisi, C.XI, S. 1, 1993, s. 51-89) adlı makalesindeki ilkelere uyulmuştur. Yazıçevriminde başvuru kaynağı olarak kullanılan sözlükler şunlardır: Ahmed Âsım, **Burhân-ı Kâtı'**; Redhouse, James W, **Turkish and English Lexicon** ; Steingass, F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**; Ziya Şükün, **Farsça-Türkçe Lugat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**; Cem Dilçin, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türkî**, İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Muhammed Mu'in, **Ferheng-i Farisî (A Persian Dictionary)**.

METİN

- [1b] Bismillahirrahmānirrahīm
[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]
- [1] İlähî nāmeğe çün kıldum āğāz
Kanat vir k'ide¹⁰⁸ murğ-ı nutk pervāz
- Getür ben mūrı nuṭka kudretüñ var
Tüvānāsın her işde kuvvetüñ var
- Şıfātuñ söylemek ile hidāyet
Gerek ben bendeñe senden 'ināyet
- Qılur tesbîḥ saña her dü 'ālem
Velikīn ḥikmetüñde cümle ebkem
- [5] Dü 'ālem senden olmışdur hüveydā
Daḥı hem-şekl-i ādem oldı peydā
- Şıfātuñ vaşfı baḥr-ı bî-nihāyet
Bulınmaz hergiz aña ḥadd ü ğāyet
- Miyān-ı baḥre düşse bir qarınca
Kenāra varmaya hergiz ölince
- Miyān-ı baḥrde ḥayretde qalır
Ne sākın olur ol ne menzil alır
- Muḥiṭ ol mūra yol virmez kenāra
Ne deñlü ceḥd ide irmez kenāra
- [2a][10] Benem ol mūr vaşfuñ baḥrine ğarq
Qılamazam şağumdan şolumı fark
- Nitekim saña beñzer yok Ḥudāvend
Bulınmaz cürm ile bir baña mānend

¹⁰⁸ Metinde: k'ide çün

Raḥīmā raḥmetüñ var yok ḥisābı
Esirge bendeñi kıılma ‘azābı¹⁰⁹

Saña lâ’ik ne durur sen bilürsin
Dilerseñ kıamuya raḥmet kıılursın

Kimem ben ki kıılam evşāf-ı zātuñ
Bilürven *ķul huvallāh*¹¹⁰dur şıfātuñ¹¹¹

[15] Ḥudāya nazmumu şırın-keleām it
Kitābet kııldum [anı hem] temām it

Sözümle ḥām[e]mi şekker-zebān kııl
Yazarken nām[e]mi ‘anber-feşān kııl

Şıfātın Çākeri ile kııl āgāz
Ki çıksun kıubbe-i eflāke āvāz

Du‘ānuñ Muntehā düzgıl nizāmın
Ki disün Sidreden Cibril āmın

İşiden ḥān-ı ‘ışķa üşe gelsün
İki ‘ālem ḥurūş [u] cūşa gelsün

**İFTİTĀḤ-I NĀME BE-NĀM Kİ ÇEŞME-İ RÜŞEN-İ MİHR EZ-DERYĀ-YI
NEVĀLEŞ YEK NEM EST VE DEFTER-İ MÜLEVVEN-İ SİPİHR EZ-ĀYĀT-I
KEMĀLEŞ YEK RAĀAM¹¹²**

[20] Ḥudāvendā ki ismüñ kıırz-ı cāndur
Şıfātuñ cevheri tıĝ-i zebāndur

¹⁰⁹ Bu beyit Divan’da: “Günāhum çok durur gelmez ḥisāba/Görürem müstaḥak oldum ‘azāba” şeklinde yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākeri ve Divanı -İnceleme-Tenkitli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

¹¹⁰ İhlas/1: De ki; o Allah....

¹¹¹ Beyit, Divan’da da yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākeri ve Divanı -İnceleme-Tenkitli Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

¹¹² Kitabın başlangıcı onun adıyladır, güneşin ışık pınarı, cömertlik denizinden bir damladır ve göklerin rengârenk defteri onun yüce ayetlerinden bir işarettir.

[2b] Dilüm ismüñle medhüñden urur dem
Yem-i in'âm u fazluñdan bulur nem

Anuñla 'aqla her dem gösterür rüy
Hezārān nükte-i bārīķ çün müy

Zebāmı ol kııl için şāne eyler
Dişi ol şān[e]ye dendāne eyler

Te'ālallāh zihī dānā vü qādir
Ki andan oldu cümle naķş zāhir

[25] Semāya zīnet eyler encüm ile
Şeref virür zemīne merdüm ile

Sen itdün künbed-i eflāki dā'ir
Sen itdün hey'et-i hūrşīdi sā'ir¹¹³

Çemende bülbüli gūyā iden sen
Gülün evrāķını ra'nā iden sen

Çerāğ-ı şemsi yaķarsın emeksüz
Tutarsın zinde 'ıyāli yemeksüz

Bir avuç toprağı insān idersin
Hem īmān hil'atin ihsān idersin

[30] Hālīle nār-ı Nemrüdı gül itdün
Süleymāna Şabāyı Döldül itdün

Cemālün pertevinden gitse perde
Tutuşur heft çerķ-i sāl-hurde¹¹⁴

¹¹³ Bu beyit Çākerī Dîvānı'nda da yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākerī ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

¹¹⁴ Bu beyit, Çākerī Dîvānı'nda da yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākerī ve Divanı -İnceleme-Tenkitle Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

Tapuñ durur murād-ı cümle mevcūd
Bilürsin kim durur maqbül u merdūd

Eger şeh-bâz-ı kudsî ger kebüter
Senüñ emrünüle buldı her biri per

[3a] Bilür halk ismüñi bilmez nişānuñ
Mekānsuz varsın yoqdur mekānuñ

[35] Semek¹¹⁵ püştin sen itdün gāva mesken
Kamer mihrünüle gökde oldı rüşen

Duḡandan künbed-i ḡadrā kılırsın
Çemende nergisi şehlā kılırsın¹¹⁶

Kimine eyledün dergāhına rāh
Kimini eyledün peyveste güm-rāh

Gül-i ḡandāna virdün bŷ çün nāf
Dimāğ-ı dehri tutdı Kāf-tā-Kāf

Yıkar u kaldurur himmet bülendi
Aşağa indürür her ḡod-pesendi

[40] Gicelerde enīs-i ehl-i tã'at
Olur gündüz refīk-i merd-i miḡnet

Atasuzsın veled peydā kılırsın
Bişikde tıflı hem-gŷyā kılırsın

Ḥudāvend ol durur gönderdi bādı
Helāke virdi varı kavm-i 'Ādı

¹¹⁵ Metinde: sinek.

¹¹⁶ 34-36. beyitler Çākerî Dîvānı'nda da yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākerî ve Divanı - İnceleme-Tenkitli Metin*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

Recîmi itmek için her gice recm
Feleklerden firişteler atar necm

Melek ser-geştedür nâ-dânlıktan
Felek âşüfte ser-gerdânlıktan

[45] Zihî sulţân ki sulţânlık hemîndür
Qadîm ü hayy u rabbu'l-âlemîndür

Zemînüñ yüzini kılduñ güzergâh
Yürür emrünüle gökde mihr ile mâh

[3b] Zihî sulţân ki yok emrinde taqşîr
İdemez hikmeti tağyîr tedbîr

Qılur bir qatre şudan şüret-i hûb
Yine anı qılur kendüye maqbûb

Dil-i sengi qılur la' l-i Bedağşân
Hevâda ebri eyler gevher-efşân

[50] Fenâ irmez saña bir varsın sen
İşüñde fâ' il-i muhtârsın sen

Vücûduñ vâcib ü zâtuñ münezzeh
Kitâbuñda şifâtuñ *kul huvallâh*¹¹⁷

Olur dergehde¹¹⁸ cümle 'aql vâlih
Hudâvend ol durur *leyse ke mişlih*¹¹⁹

TERTİB-İ DELÂ'İL-İ HESTİ-İ VÂCİB-İ TE'ÂLÂ NÜMÜDEN VE TERĞİB-İ BE-TE'EMMÜL DER-ÂN FERMÜDEN¹²⁰

Niçe bir ey gönül saña uyalum
Cihânuñ dâmenin elden qoyalum

¹¹⁷ İhlas/1: De ki; o Allah....

¹¹⁸ Metinde: dergehinde

¹¹⁹ Şura/11: Ona benzer bir şey yoktur.

¹²⁰ Yüce Tanrı'nın varlık nedenlerini sıralama ve onunla ilgili düşünmeye sevk etme.

Niçe aldaya bu aşr-ı mecāzī
ılasın tıfl gibi hāk-bāzī

[55] Bilürsin sen daı ey murğ-ı güstā
Muarrer āşiyān olmadı bu kā

Niçün ol āşiyāndan yad olduñ
Nesine bu cihānuñ şād olduñ

Dökilsün bāl ü perden gerd ile hāk
anat aç uç ki seyrüñ ola eflāk

Felek ortasına ba gör nişānı
Ne resme ıldı rāh-ı keh-keşānı

[4a] Gice gündüz döner māh çerı-gerdün
Yirinde sākin olmuş rub^c-ı meskūn

[60] Gel ey rüşen-nazar gör māh u mihri
Gice gündüz bezer rüy-ı sipihri

Gice gündüz iderler devr-i ālem
Ki afletden uyana bir dem ādem

İderler rüz u şeb bu çerı-seyrān
İkisinüñ daı maşūdı Yezdān

ılurlar her biri bir cünbiş-i hāş
Olurlar udreti bezminde raāş

Biri ıldı cihān bāını gülşen
Biri oldı giceye şem^c-i rüşen

[65] Birinüñ her seer yiri olur şar
Biri maribde ılur rüz[1] furraq

Biri nūr-ı sa‘ âdetle huceste
Biri olmuş işâretle şikeste

Alurlar menzili her şubh ile şâm
‘ Aceb bu eylemezler bir dem ārām

Ne bilür kimse bunlar niçeye dek
Yürise gice gündüz tırmaya dek

Görinür her biri bir dürlü renge
Velî ne şulha girerler ne cenge

[70] Şağın dime ki bunlardır hudavend
Hudâvend ol ki olmaz aña mânend

Şeb ü rûz anları seyr itdüren ol
Hevâda kuşları tayr itdüren ol

[4b] Gönülden şekk ü şirki terk eyle
Hudâya i‘ tiķâduñ berk eyle

Var oldur ğayr yoķ bir dağı Allāh
Anı bir bilmeyenler oldı güm-rāh¹²¹

Ne kim ‘ âlemde var ise kemāhi
Anuñ birliğine virür güvāhî

[75] Ne hoş dimiş bu yoluñ hūş-mendi
Ki her naķşuñ olur bir naķş-bendi

Bu ‘ âlemde ķamu maşnū‘ -ı zāhir
Olurlar şāni‘ -i meşgūl-i hātır

Ne deñlü harf var levh üzre peydā
Kalemsüz bir elif olmaz hüveydā

¹²¹ 72-73. beyitlerde mısraların yerleri karışmış. Müstensih bunu işaret ederek doğru dizilişi göstermiş.

Ne kirpîç bulunur el irmemişdür
Ki ol kâleb içine girmemişdür

Eger sen añlayasın naqş-ı hıştı
Bilürsin kimden olmuş ser-nüviştı

[80] Cihānuñ fi' li fā' ilsüz olur mı
Mü'eşşirsüz eşer kimse bulur mı

Ecelden kimse kırtılmaz çün ey yār
Dilüñden gitmesün Hâk zıkrı zinhâr

Dilerseñ k'olasın ehl-i sa'âdet
Gice gündüz Hudâya kııl 'ibâdet

DEST BER-DÂŞTEN BE-MÜNACÂT BE-DEST-YÂRÎ-İ ERBÂB-I HÂCÂT¹²²

İlâhî râzuñ eyle baña maḥrem
Dilüm zıkr eylesün sen pâki her dem

[5a] Bihiştüñle sen eyle gönlümi şād
Ki düzah ğuşşasından olam âzād

[85] Saña yalvarı geldüm ben esîrüñ
Diyen sensin ki benven dest-gîrüñ

Kefen boynuma takup saña geldüm
Raḥîmâ raḥmet eyle key buñaldum¹²³

Yoğ iken ihtiyâcuñ kâ'inâta
Kılursın 'afv-ı ğâlib seyvi'âta

Bilür bilmez yem-i ḥayrettedür ğark
Bilür bilmez arasında nedür fark

¹²² İhtiyaç sahiplerine yardım etmesi için Tanrı'ya yakarış elini açma.

¹²³ Bu beyit, Divan'da şu şekilde yer almakta: "Kefen boynuma takup saña geldüm/ Kerîmâ raḥmet eyle gey buñaldum" (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çâkerî ve Divanı -İnceleme-Tenkitledi Metin-*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 60).

Benem ol murğ-ı baħr-ı ‘ıřķa ğavvāř
Çıkardum ol deñizden gevh̄er-i ħāř

[90] Baña ey řāh-ı ‘ālem ħār-ı kūyuñ
Yig ol gülden ki virmez reng ü būyuñ

Niçe yüz nāzır ola didi ğaffār
Umaram ol gün ola bize didār

‘İnāyet kıldı virdi dürlü ni‘met
Daħı va‘de kılpdur k’ide raħmet

Gerekdür ni‘metini fikr idesin
Dil ile dā’im anı zıkr idesin

Senüñle buldı māh u mihr devrān
Döner emrüñle dā’im çerħ-i gerdān

[95] Viribidüñ bize rüşen kitābı
Buyurduñ emr ü nehy ile ħiřābı

Senüñ luřfuña kıaldı çünk[i] ħālüm
Beni redd itme redde yok mecālüm

[5b] Tarıķ-i müstaķim[i] kodum elden
Diriğā kıalmışam ‘uryān ‘amelden

Oķumaķdan murād olan ‘ameldür
‘Amel k’olmaya bir kırı cedeldür

Kaçan kim ben çekem řoñ demde āhı
Ayrma dīn ü imāndan ilāhī

[100] Ħayātumdan kaçan kim kıala bir dem
Seni zıkr eylemekden kıılma ebkem

Dilüm döndürme her nâ-ḥaḳ kelāma
Eyü söylet ilet dārü's-selāma

Egerçi kim benüm çoḳdur günāhum
N'ola 'afv eylesen ey pādşāhum

Seni zıkr eyler isem taḡda taşda
Bilemce zıkr eyler taḡ da taş da

Saña t̄alib ne varsa yirde gökde
Tanuḳdur yird[e] gökde yir de gök de

[105]

Ḳılursın bir işüñ esbābın āsān
Daḡı ni' met ḳapusın sen[sin] açan

Göñül bir it olasın aña vāşıl
İkilikle olur mı nesne ḥāsıl

Yanaram añıcak yevmü'l-ḥisābı
Günāhuma göre ḳılma 'azābı

İlāhī şaḳlaḡıl t̄ab-ı şaḳardan
Kerimā çeşm ḳıl şalma nazardan

Yoḡ iken var idüp virdüñ ni' amlar
Girü şoñ demde sen eyle keremler

[6a][110]

Boyuma ḡil' at-ı 'afvun naşib it
Göñül emrāzına luḡfuñ ḡabib it

Buyur ikrām luḡfuñ sāḡarından
İçelüm sāf cennet kevşerinden

Ġarib olmaya iḡsānuñla ni' met
'Acib olmaya in' āmuñla raḡmet

Benem bir kul ki sensin baña sulţān
Benem ‘āşī ki sensin baña raḥmān

Günāhum çok degüldür raḥmetüñden
Beni ağlatma güldür raḥmetüñden

[115] Şıdı şeytān bir emrūñ la‘net itdūñ
Günāhın bildi Ādem raḥmet itdūñ

Ḳamu maḥlūḳ durur anuñ güvāhı
Sūḥanver kıldı Loḳmāna giyāhı

Ḳamu maḥlūḳ aña eyler şehādet
Ki ne evvel var anda ne nihāyet

Şüreyyāyı felekde ḥūşe kıldı
Nebī neye gerekdür kendü bilür

Seḥer mihrūñ ile mi ḥande kıldı
Ki ‘İsī gibi ḥalkı zinde kıldı

[120] Ḥudāvendā maḳāmum cennet eyle
Saña ma‘nī kim olur raḥmet eyle

Ḥudāyā derd ile āvāre ḳaldum
Meded kıldı bī-kes ü bī-çāre ḳaldum

Şorarsañ baña geçmiş mā-cerādan
Bulut gibi dōke der ten ḥayādan

[6b] Gözümi rüşen eyle tütüyādan
Ki ya‘nī ḥāk-i pāy-ı Muştafādan

Selām olsun aña cāndan taḥiyyāt
Virelüm rūḥına her dem şalavāt

DER-NA‘ T-I ŐİKĀFENDE-İ MĀH-I BEDR VE ŐĪKENENDE-İ MEŐĀFF-I
BEDR¹²⁴

[125] Muḥammed āftāb-ı burc-ı dīndür
Ḥabībullāh Őefī‘ ü‘l-müznibīndür

Emīr-i etḳıyā vü Şadr-ı ‘ālem
İmām-ı enbiyā vü bedr-i ‘ālem

Aduñ ümmī velī ey māh-ı enver
Ser-ā-ser ‘ilm-i ğaybı ḳılduñ ez-ber

Ṭapuñdur cān-ı ‘ālem faḥr-ı ādem
Cemālūñdur ḳerāğ-ı her dü ‘ālem

Ruḥuñ gülzār sünbül yāsemīndür
Ki anda ḥūőe-ḳin āhū-yı Ḳīndür

[130] Cemālūñ ol sebebden oldı pīrüz
Ki ğün gibi olupdur ‘ālem-efrüz

O sünbüldeñ nesīm alduḳça ḥoő bū
Ḳılur ‘ıtrıyla bāğ-ı dehri ḥoő-bū

Nübüvvet bāğınuñ āzāde servi
Őefā‘ at büstānınuñ tezervi

Őefā‘ at menba‘ ı memdūḥ-ı Yezdān
Boyuñ ārāyiő-i gerdūn-ı gerdān

Őaḳuñ ‘aksinden itdi şeb libāsın
Ğüneő yüzüñden aldı meh ziyāsın

[7a][135] Emīn-i vaḥy őāḥib-sırr-ı mi‘ rāc
Ser-i ‘arş eyledi na‘ leynüñi tāc

¹²⁴ Bedir ayını ikiye bölenin ve Bedir savaőında saflar yaranın övgüsü hakkında

Ḳamer bedr olmuş iken gökde el-ḥaḳ
Sen itdũn bir iřāretle iki řaḳ

Tenũn olmuşdı cān-ı pāke māye
Ne ṭań düşmese cāndan ḥāke sāye

İmām-ı kıbleteyn olduń ḥaḳıḳat
Sańa tābi‘ ḳamu ehl-i ṭariḳat

Başuńa ḳıldı ebri sāyebān Ḥaḳ
Vücũduńdan dü ‘ ālem buldı revnaḳ

[140] Şafā burcındaki ferḥunde aḥter
Vefā evcindeki raḥşende gevher

Sañadur Ka‘be-i ‘ ālem mükerrerem
Ki oldu kıblegāh-ı cümle ‘ ālem

Mübārek aḥter ü ferḥunde ṭāli‘
Münevver çihre-i ḥurşid-i lāmi‘

Emīr-i enbiyā bürhān-ı mi‘ rāc
Şeh-i bī-ḥātem ü sulṭān-ı bī-tāc

Süleymān k’oldı ‘ ālem pādşāhı
Olupdur leşkerũnden bir sipāhı¹²⁵

[145] Ḳaçan varlıḳ yolına başdı ādem
Dem-i mihrũnle urdı Ādem ol dem

Yolnı itmese luṭf ile meftũḥ
Bulımazdı necātı keşti-i Nũḥ

Sözũnden bir nefesdür nefḥ-i ‘ İśā
Yüzũnden muḳtebesdür nār-ı Mūsā

¹²⁵ 143-144. Beyitler, Çākeri Dīvānı’nda da yer almaktadır (Hatice Aynur (1999). *15.YY Şairi Çākeri ve Divanı - İnceleme-Tenkıtlı Metin*. İstanbul: Yenilik Basımevi. 62).

[7b] Mükerrermdür cihānda nesl-i Ādem
Velīkīn cümlesinden sensin ekrem

Özüñdür kīmyā-yı hāk-i Ādem
Tozuñdur tütyā-yı çeşm-i ālem

[150] Odur ser-defter-i sālār-ı ʿālem
Ki oldur mihter ü muhtār-ı ʿālem

Anuñ seccādesidür çerh-i gerdūn
ʿİbādet-hānesidür rubʿ-ı meskūn

Gözi uyhuda göñl[i] ümmetinde
Umaram ben de şefkat himmetinde

Zebānum söyledükçe rahmetinden
Mezāk-ı cān pür olur lezzetinden

Çoğ itdüm cehl ile hürmetde taqşır
Ne tedbīr ey nebiyyullāh ne taqđır

[155] Eger cürmüm benüm küh-ı girāndur
Ne ğam deryā-yı şefkat bī-kerāndur

Şefāʿ at-ı şefīʿ pür-nūr eyle
Kamu mücrimleri mesrūr eyle

Senüñ vaşfuñda ʿāciz kaldı ʿādem
Şefāʿ at senden umar cümle ʿālem

Hevādāruz saña ey kān-ı ihsān
Nite k'izüñ tozına āb-ı hayvān

Seni medh eylemek haddüm degüldür
Beni Hāğdan dile ağlatma güldür

[160] Şu kim vaşfindadır Hakk[un] beyanı
Bedi' ola beşer medh itmek anı

[8a] ' İnāyet ' āleme Hakkdan hemīndür
Ki Ahmed *rahmeten li'l-'ālemīn*¹²⁶dür

Hādīş ü sünneti tut ümmet iseñ
Yazuğ saña eger dūn-himmet iseñ

Muhammed ümmetinūñ kemteriyem
Bi-ḥamdillāh k'olaruñ çākeriyem

Huşūşā çār-yār-ı pāk-gevher
Ebübekr ü ' Ömer ' Oşmān u Ḥayder

[165] Velāyet mülkinūñ serverleridür
Kerāmet ehlinūñ mihterleridür

Şerī' at kal' asına pāsbānlar
Muhammed ümmetine mihrbānlar

Olaruñ vaşfi bi-ḥadd ü kerāndur
Refīki Muştafā dimek hemāndur

DER-Mİ' RĀC-I RESŪLU'Ş-ŞAḤALEYN VE FAḤRU'D-DĀREYN VE
RAḤMET-İ ' ĀLEMĪYĀN

MAḤSAD-I ¹²⁷ VE MĀ ERSALNĀKE İLLĀ RAḤMETEN Lİ'L-'ĀLEMĪN¹²⁸

Meger bir gice ol ehl-i sa' ādet
Yuḥuya vardı eylerken ' ibādet

Gice kılmak ' ibādet hoş ' ādet
Ne gice oldu ol şubḥ-ı sa' ādet

[170] Bunuñ nūrı berāt-ı leyletü'l-ḳadr
Anuñ mişli mişāl-i leyletü'l-bedr

¹²⁶ Enbiya/107: Ālemlere rahmet olarak .

¹²⁷ İnsanların ve cinlerin peygamberi, iki dünyanın övücü ve âlemlere rahmet olarak gönderilenin miracı hakkında

¹²⁸ Enbiya/107: Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.

Sevâdı turesinden utanur h̄ür
Beyâzı ğurresi n̄urun ‘alâ-n̄ür¹²⁹

[8b] Hevâsı ŧeb-nemi d̄ür-dâne kıldı
Nesîmi s̄ünb̄ülü hem-ŧâne kıldı

O gice oldı ‘ âlem cümle p̄ür-n̄ür
O giceden berüdüür ħalk mesr̄ür

Aña beñzer gice hergiz bulunmaz
Ne yüzden söyler isem vaŧ olunmaz

[175] O gice ol çerâĝ-ı leyletü’l-ķadr
Ki yoķdur aña hergiz kıymet ü ķadr

Varur devlet gibi gözden nihâñi
İder mesken serây-ı Ümmühâñi

Żiyâ-yı ŧems gibi yirde yatdı
Yaturken ümmeti fikrine batdı

Gözi uyħuda vü göñli uyanuķ
Bu sözde yoķ ħilâfum Tañrı ŧanuķ

Ĥudâ emri ile açup per ü bâl
İriŧdi Sidreden Cibril fi’l-ħâl

[180] Ķanat yüzine sürüp didi t̄ür t̄iz
Bu gice ħ̄âbuñ oldı devlet-engiz

Gözün aç uyħudan ey ŧâhib-i baħt
Cihânuñ baħtını bî-ħ̄âb ide taħt

Burâķ-ı berķ-seyr [ü] t̄iz-reftâr
Getürdüm k’ol durur bir murĝ-ı ŧayyâr

¹²⁹ Nur/35: Nur üzerine nurdur.

Yir üzre yürise şan Bād-pādur
Hevāda uça dir iseñ Hümādur

‘Inānına ne kimse dest degmiş
Ne ħod kimse anı yolından egmiş

[9a][185]

Var idi yemden ü şudan ferāğı
Yoğ idi uyluğında ‘ayb dāğı

Yürimekte şanayduñ berķ idi ol
Ay u gün gibi nūra ġarķ idi ol

Anuñçün fāriğ idi ħ̣āb u ħ̣urdan
Ki dutmışdı göge çıķmağā gerden

Aña urmadı kimse ħiç z̄ini
Elem görmedi püşt-i nāzenini

Firişteler didi çerĥe şedā-dih
Ki *subĥanellezi esrā bi ‘abdih*¹³⁰

[190]

O devlet-ĥāneden çün ħ̣āce-i d̄in
Ĥirāmān ‘azm kıldı k’ola ber-z̄in

Semendin ol burāķ-ı berķ-reftār
Urur Aķşāya dek seker direm-vār

Buçuk laĥza geçince belk[i] kemter
Gelür Aķşāya ol d̄un māh-ı enver

Olur anda imām-ı enbiyā ol
Şaf-ender-şaf ķamusı pişvā ol

Oradan menzil olur [māh-ı] ĥargāh
Ki anda sākın olur yaluñuz māh

¹³⁰ İsra/1: O her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten uzak olan (Allah), kulunu (Muhammed’i) yürüttü.

[195]

Çü çekdi alnına dâğ-ı ğulâmî
Olur lâ'îk aña nâm-ı temâmî

Oradan dahı bālâter sebük-ğiz
‘Uṭârid farkına oldu ‘aṭâ-riz

Oradan Zühreye çün kıldı âheng
Vefâ dāmânına Zühre urur çeng

[9b]

Çehârum çerhe çıkdı gün gibi ol
Ayağın öpmek için buldı gün yol

Bişinci çerhe çün atdı anî gām
Öpüp na‘leyni buldı behre Behrām

[200]

Varur ol çerhe k’anda Müşterîdür
Ayağı tozına cân müşterîdür

Yidinci çerhe vardı faḥr-ı ‘âlem
Zuḥal ḥal buldı her müşkilden ol dem

Oradan heşt kâsrı kıldı mesken
Olar andan şevâbit çeşmi rüşen

Benâtu’n-na‘ş dirüben Muştafâyı
Görince kıldılar medḥ ü şenâyı

Yüzi şem‘ine cāndan nesr-i ṭâ’ir
Hemân pervâne gibi oldu dâ’ir

[205]

Sürürdi nesr ḥâk-i pâyine yüz
Bile sürürdi yüzün her bir ılduz

Oradan menzil oldu çerḥ-i aṭlas
Döşedi çerḥ ayağına aṭlas

Varınca Sidreye Cibrîl olur süst
Yüridi andan öte Muştafâ çüst

Çıka geldi Sirâfil anda ol dem
Getürdi Refrefi ħandân u ħurrem

Vücûdından müşerref oldu Refref
Anuñla eyledi ‘îş-i müşerref

[210] Virür ten ħırkasın ‘arşa hemân ol
‘Alem ħaldurdi bî-ħırka revân ol

[10a] Bitürdi bir gül-i ter bâğ-ı ‘âlem
Varur elden ele ħandân u ħurrem

İrişdi aña kim ol lâ-mekândur
Zemânı yok adı var bî-nişândur

Vücûdı maĥv oluban gördi dîzâr
Muĥammedden Muĥammed oldu bîzâr

Mekân buldı ki cânı ol mekândan
Ki ten nâ-maĥrem oldu anda cândan

[215] Ne gördüğün gene kendü bilür pes
Bunu fehm eylemez herkes sözi kes

Ĥudâdur ‘âlem-i sırr u ĥafıyyât
Hemân bizden düşer ĥamd ü taĥıyyat

Ne bir iki şığar anda ne çünî
Sözi az öz söyle ħo füzünü

Kelâm işitdi ol bî-lafz u âvâz
Ma‘ânide ma‘ânî râzda râz

Ne bilür kâl ehli ehl-i hâli
Niçe kuş dağı söyler kıl u kâli

[220] Görinmez bunda anda gördüğü ol
Ve ger bilmek dilense ‘aqla yok yol

Degül andan zebân u kâm âgâh
Ne ‘aql olur ne hüd vehm aña hem-râh

Anı bilmekte ‘âciz ‘aql-ı derrâk
Aña irmekde kâşır vehm-i çâlâk

Libâs-ı fehm bâlâsına kûtâh
Semend-i ‘aql şahrâsında güm-râh

[10b] Kişi bilmedüğün şerh eylemekden
Yig ölmek fâriğ ola söylemekden

[225] Uzatma hâdden aşâ taşraya pây
Ki ne şına bütüñ ne diyesin vây

Bu sözden dağı urmamağ gerek dem
Sözi hatm idelüm v’*allâhu ‘âlem*¹³¹

Görüp ol gicenüñ kâdr u berâtın
Getürdi ümmete raḥmet berâtın

Bilürem *raḥmeten li’l-‘âlemîn*¹³²sin
Nedendür bilmezem fâriğ-nişînsin

Firâkuñdan zebündür cân-ı ‘âlem
Demidür yâ resulallâh *erḥem*¹³³

[230] Özidür hâkden ey lâle-i sîr-âb
Niçün nergis gibi çeşmüñ kılur âb

¹³¹ Doğrusunu Allah bilir.

¹³² Enbiya/107: ... âlemlere rahmet olarak.

¹³³ Enbiya/83: ... en esirgeyici olan.

LİBÂS-I FERÂĞAT PÜŞİDEN VE DER-İKTİBÂS-I NŪR-I ŞEFÂ'AT
KŪŞİDEN¹³⁴

Yürekde şem' -i cem' -i zindegânî
Münevver eyle rüyuñla cihânı

Şeb-i endūhumı sen dūr eyle
Yüzüñle revzenüm mesrūr eyle

Geyür egnüme ' anber-būy cāme
Başuma dağı kâfūrî ' imāme

Başuñdan şal mu' anber gīsuvānı
Şalındur luğf ile serv-i revānı

[235] Kadem baş hāk-i pāyuñ cānum olsun
Kadem cānuma baş sultānum olsun

[11a] Felek görmek için yağar çerāğın
Zemīn bir dağı öpsem dir ayağın

Kadem baş hücreden taşra revān ol
Cihān bī-cān yatur ey cān-ı cān ol

Ayağdan düşme gel şun dest-i luğfuñ
Revādur kaldurursa püşt-i luğfuñ

Egerçi gark-ı deryā-yı günāhem
Yoluñda teşne kalmış hāk-i rāhem

[240] Çeküp yol zağmetin ben hāke geldüm
Şefā' at eylegil kim key buñaldum

N'ola ey ebr-i rahmet gāh gāhî
Kılur iseñ leb-i huşke nigāhı

¹³⁴ Feragat elbisesi giyme ve şefa'at nurundan almaya çalışma.

Baş urup secde-i şükrâna geldüm
Yüzüñ şem'ine cân pervâne kıldum

Ṭolaşdum ravzayı ol demde kat kat
Umaram k'idesin maḥşerde şefkat

Akıtdum gözlerümden ebrveş āb
Gözüm bî-çeşm giryān kıldı bî-ḥ'āb

[245] Süpürdüm gāh sāḥāt u ğubārı
Gehī dirdüm biten ḥāşāk u ḥārı

Senüñ nūruñla çeşmüm rüşen oldı
Dil-i ğamgīn daḥı ol dem şen oldı

Yüridüm seyrüñe görem diyü yol
Pür olmuş nūrlar ger sağ u ger şol

Ḳılurken secde miḥrābuñda giryān
Murāda irdi dil cân oldı ḥandān

[11b] Ḳıyām itdükde ḳaddüm rāst kıldum
Ṭapuñdan hasret-i der-ḥ'āst kıldum

[250] Seni ḳoynında saḳlar rub' -ı meskūn
Anuñ içün yaḳar ḳındılı gerdūn

Gül-i bāğ-ı bihiştüñ 'andelībi
Ḳulüb emrāzınuñ ḥāzıḳ ṭabībi

Zebūn eyledi işbu nefsi-ḥod-rāy
Meded eyle didürme baña ey vāy

Eger olmaya luṭfuñ dest-yārum
Elümden daḥı gelmez hiç kārüm

Çevürme yüzüni sen ben gedādan
Hudā haqqı dilek eyle Hudādan

[255] Ki ihsān eyleye evvel hayātı
Hem andan şoñra dīn üzre şebātı

Çü hevl-i rüz-ı rest-ā-ḥiz oldur
Şefā' at baña ol d[em] tiz oldur

Biḥamdillāh ki oldum ümmetüñden
Ümidüm kesmezem ben şefkatüñden

Oransuz çok durur bende şefā' at
Kıyāmet yarusında kıl şefā' at

İlāhī bendeñe senden 'ināyet
Kamu mücrimlere senden hidāyet

MEV' İZE BERĀY-I 'ĀŞIKĀN-I HUDĀ
'AZZE 'İZZU İSMUHU VE 'ALĀ¹³⁵

[260] Gel ey hāl ehli söyle 'ıışḡ hālin
Cihānun berk eyle kıl u ḡālin

[12a] Bilimez hāl ehli olmayınca
Dimemek yigdür ehlin bulmayınca

Dilerseñ keşf ola her sırr-ı mestūr
Olasın gül gibi hoş-büy u mesrūr

Eger eyler iseñ her dem 'ibādet
Olasın sen daḡı ehl-i sa' ādet

Dilerseñ olasın serdār-ı 'uşşāḡ
Cihānda gün gibi meşhūr-ı āfāḡ

¹³⁵ Şanı ve adı yüce olan Tanrı'nın âşıkları için öğüt.

[265] Gerek her emrine anuñ iṭā' at
Ṭarīḳ-i Ḥaḳ budur ey merd-i ṭā' at

Dimişdür 'ilm ile merd-i mükemmel
Oḳumaḳdan 'ameldür şarṭ-ı evvel

Er oldur didi dīn yolında 'āḳıl
Ki ola 'ilm ile 'ālemde 'āmil

Eger olmaz ise 'āmil ne şekdür
Ki 'ilm esfārını ḥāmil eşekdür

Cihān ola gözüñe kişt-zāruñ
Ḥudāya lā'ıḳ ola cümle kārūñ

[270] Bu mezra' da kim ekse tuḥm u dāne
Bihişt içre yapar enbār-ḥāne

Eger Ḳayşer eger faḡfūr-ı Çīndür
Hep anuñ ḥırmeninde ḥūşe-çīndür

Cihāna cümle bir sā' at dimişler
Cihāndan daḥı yig ṭā' at dimişler

Benem bāḳī diyü sübhān dimişdür
Ki *kullu men 'aleyhā fān*¹³⁶ dimişdür

[12b] Çü ḳalmaz bu cihānda ḥiç deyyār
Gider nesneye dil baḡlama zinhār

[275] Bugün her ne ki sen bunda ekersin
Elüñle yarın anda sen biçersin

Şu yur bulduḡını olmaz mükedder
Ne bulsañ sen de pāk it ey birāder

¹³⁶ Rahman/26: (Yer) üzerinde bulunan her şey yok olacaktır.

Ne görse āyine izhār eyler
Ne ‘ayb örter ü ne ḥod ‘ār eyler

Ne bulsañ şu gibi pāk eyle ey yār
Ne görseñ kılma izhār āyine-vār

Ay u gün gibi ol yoḥsul u baya
K’ola meşgūl her kiři du‘āya

[280] Mesāvī söyleyen mesrūr degüldür
Sen uyma nefse k’uyan er degüldür

Biḥamdillāh cihāndan kem degülsin
Ne ğam yirsin sen andan kem degülsin

Bıraḡ elden cihānı bī-vefādur
Ayaklar ādemi işi cefādur

Kime kılur vefā çerḥ-i cefākār
Ki kılmaz seng-i cevri ile dil efkār

Niçe ādemden arta ḡalmıř ey yār
Sen anuñ rengine aldanma zinhār

[285] Ḥudā bilür cihānuñ ibtidāsın
Yine ol bilür anuñ intihāsın

Ḥudāya her nefes ḡā‘at kılursañ
Fenā irmez velāyetdür bilürseñ

[13a] Ḥabūl it ḥıdmetin rüşen-dilānuñ
Etegin ḡoma elden muḡbilānuñ

Cihānda çünk[i] bākī ḡalmaz ādem
Olalum ḥıdmetinde biz de her dem

‘ Ameldür kişiyē kabrinde mū’nis
‘ Amel kesb it ‘ amelden olma müflis

[290] Sipih̄r āyīne-i ‘ adl oldı ey yār
Ne kılsañ anı saña eyler izhār

Ne bed kim eyleseñ ol bed sañadur
Sañadur eyülik şanma bañadur

Hevādan geç şaķın olma hevāyī
Dilüñle zıkr kııl her dem Hūdāyī

DER-MEDH-İ SULTĀN ‘ ALEM-ŞĀH BİN SULTĀN BĀYEZĪD BİN SULTĀN
MEHEMMED BİN SULTĀN MURĀD BİN SULTĀN ‘ OŞMĀN TĀLE
BEĶĀHU¹³⁷

Cihānda her ne var ervāhda ecsām
Mu‘ ayyen şaķşdur ‘ ālem aña nām

O şaķşuñ çeşmi insāndur mu‘ ayyen
Görür göz gibidür ol aña rūşen

[295] O çeşmüñ merdümi sultān ‘ Alem-şāh
Pür itsüñ nūr ile ol çeşmi Allāh

Aña oldı çü rūşen çeşm-i ‘ ālem
Aña buldı çü raĝbet nesl-i Ādem

Ne cān kim görse dir sen şehriyārı
Budur sultān Murāduñ yādgārı

[13b] Daħı dir kim budur sultān Mehemmed
Bulur ‘ adliyle kuvvet dīn-i Aħmed

Budur hāş oĝlu¹³⁸ Sultān Bāyezīdüñ
Dükedür ‘ āķıbet nesl-i Yezīdüñ

¹³⁷ Sultan Osman oĝlu Sultan Murad oĝlu Sultan Mehmed oĝlu Sultan Bayezid oĝlu Sultan Alemşah’ın –ömrü,
devleti uzun olsun- övgüsü hakkında

[300] Nazîrin görmemişdür çeşm-i ʿâlem
Melekdür maʿnide şuretd[e] ʿâdem

Vefâda mihr-i enver gibi mâhir
Cefâda dehr-i hâfî gibi qâhir

Bilür şol kimse k'ola ʿaql-ı kâmil
Bulınmaz aña beñzer şâh-ı ʿâdil

Cihân ʿadliyle oldu hurrem u şâd
Nitekim câm-ı Şîrîn ile Ferhâd

Şu deñlü sîm ile zer eyler ihsân
Ki ʿöşrin tutmaz maşerde mîzân

[305] Deñiz bir kaçır[e]cedür himmetinde
Kemer bağladı gerdün hıdmetinde

Zihî ʿâlem senüñle hurrem oldu
Demüñden cümle ʿâlem hoş-dem oldu

Serîr-efrûz-ı iqlîm-i maʿânî
Özüñledür cihânda zindegânî

Felekde nesr-i tâ'ir kılsa pervâz
Şalarsañ yirden aña irişür bâz

Keremde görmemiş mişlüñi devrân
Senüñle fahr eyler âl-i ʿOşmân

[310] Görürse yüzünü ey nûr-ı Yezdân
Unıda kendü oğlın pîr-i Kenʿân

¹³⁸ 3.teklik şahıs iyelik eki, metinde “vav”la gösterildiği için “oğlu” şeklinde okundu.

[14a]

Direm-efşānlık eylerseñ keremden
Görinmeye yirüñ yüzi diremden

Senüñ bezlün deminde heft deryā
Degül bir kaçır[e]ce ey şāh-ı dānā

Ne bulsañ bezl idersin az eger çok
Ne dirseñ var [durur] sende [kim ol] yok

Naẓirüñ görmemişdür çeşm-i gerdün
Bulınmaz devletüñde kimse medyün

[315]

Gice gündüz işi güci ‘aṭādur
Katında Hâtem-i Ṭay bir gedādur

Seḫā ismüñle kā’imdür cihān da
Degül tenhā seḫā bilün cihānda

Vücūd-ı cūd sen serversüz olmaz
Muḫarrerdür k’araz cevhersüz olmaz

Seḫā vü ‘adl yolın tutsa bir şāh
Uzanur ‘ömri anuñ olsa kütāh

Dilerseñ devletüñ ola saña yār
Şaḫın zinhār olma merdüm-āzār

[320]

Ne başa ḫonsa devlet yok ḫararı
Eger ‘aḫl anuñ olmaz ise yarı

Kemāli yok cüvāndan didi bir pīr
Ḫaç andan nitekim yaydan ḫaçar tīr

Şaḫın peymān-şikenden olma zinhār
Ki peymānın şatandan ḫalk bī-zār

Uraldan H̄aḡ cihān bünyādına dem
Sen olduñ aḡsen-i evlād-ı ādem

[14b] O demde kim ḡadem baḡduñ cihāna
Feraḡdan ḡül gibi ḡüldi zemāne

[325] Yüzüñden nūr aldı ḡem^ç -i gerdūn
Özüñle faḡr itdi rub^ç -ı meskūn

Tünin bir çeḡm atdı çerḡ-i gerdān
Yüzüñ ḡörmek iḡün ey ḡāh-ı devrān

Sözüñ āb-ı ḡayāt-ı cāvidānī
Dilüñ levḡ-i rümūz-ı āsmānī

Gök altında ne varsa bāḡ u ḡülḡen
Nesīm-i ḡulḡuñ itmiḡdür müzeyyen

Geyüp nergis başına tāc-ı zībā
Senüñ ^ç adlüñle yatar bāḡda tenhā

[330] Penāh-ı mülk-i ^ç ālem mīr-i kāmīl
ḡudāvend-i cihān sulḡān-ı ^ç ādil

Ser-i ser-ḡayle cümle nīk-merdān
Senüñ emrüñe olmiḡ bende-fermān

Per-i ḡāvūs gibi māh-ı tābān
Diler kim ola bezmüñde meges-rān

ḡazā ḡaḡdına binseñ ey dil-āver
ḡınar yir yüzi ḡolu olsa leḡker

Olursın sīm ü çeḡm gibi her rüz
Gehī leḡker-keḡ ü geh meclis-efrüz

[335] ‘Adūnuñ boynına urursa tīḡuñ
Ḳararur gökde olan baḡrı mīḡuñ

Olursa berḡ-i tīḡuñ pertev-efgen
Cihānı eyleye gün gibi rūṣen

[15a] Şehā tīḡuñ kemāli mülk açmaḡ
Elūñuñ ‘ādetidür sīm şaçmaḡ

Ġazabla çerḡe ursañ bir tapanca
Gögi gitmeye andan döne anca

Oḡuñ ḡavfında uçdı ḡaçdı ‘anḡā
Cihāndan ḡā’ib oldı gitdi tenhā

[340] Zirihden ḡiçe tīr-i tīz-reftār
Gören şanur gül içinden geḡer ḡār

Ne yirde olsa ḡahruñ şu‘le izḡār
İder başdan ayāḡa ol yiri nār

Ne yirde itse luḡfuñ şaḡnı ḡandān
Ḳılur zulmet gibi zulmi ḡürizān

Sitemden pāk ḡıldıñ her diyārı
Kerem ḡülzārınuñ ḡalmadı ḡārı

Yaḡod bir ser-keş ola ya‘ni bī-bāk
Başın bī-tāc idersin cismini hāk

[345] Güneş toḡduḡça ey şāh-ı cüvān-baḡt
Felek olsun saña ḡusrev zemīn taḡt

Ḳılurlar bu du‘āyı nīk merdān
Müdām olsun senüñle luḡf-ı Yezdān

DER-BEYÂN-I ÂN Kİ HER YEK EZ-CEMÂL Ü 'IŞK MURĞİST EZ-ÂŞYÂNE-İ
VAHDET PERİDE VÜ BER-ŞÂHSÂR MEZÂHİR-İ KEŞRET ÂR[Â]MİDE EZ-
NEVÂ-YI 'İZZET-İ MA'ŞUKİEST EZ-ANCÂ'ST VE EGER NÂLE-İ
MAHABBET-İ 'ÂŞİKİEST HEM EZ-ANCÂ'ST¹³⁹

[15b] Cihân bünyâdına urmadı Hâk dem
'Adem küncinde pinhân idi 'âlem

Yazarsın kâğıd[a] kendü bilünle
Veyâhod halka söylersin dilünle

Var idi kendü yoğ idi mezâhir
Yine kendü idi kendüye zâhir

[350] Nigâr-hâne idi [ol] hücre-i gayb
İraçdur dâmeninden tühmet-i 'ayb

Ne âyîne alup gelmiş miyâne
Ne zülfine irişmiş dest-i şâne

Ne deprendi şabâdan zülfi târı
Ne gördi sürmeden çeşmi ğubârı

Güline olmadı hem-sâye bülbül
Anuñ bāğına zînet virmedi gül

'İzârında yoğ idi hatt u hâli
Miyânından ne gördi kim hayâli

[355] Olur maflüb iken talib ne sırdır
Bu sırrı ol bilür ancak ki birdür

Ya dil-ber perdeden taşra bula yol
Diler kim perdeden taşra çıka ol

¹³⁹ Güzellik ve aşk vahdet yuvasından uçup kesret dalına konmuş bir kuştur, gerek maşukun yüce sesi gerek âşıkın muhabbet sesi hep oradandır. (Bu kısım) bunun beyanındadır.

Güzel mestür olursa aqıdur yaş
Kapı yapsañ bacadan gösterür baş

Nazar kıll lāleye bāğ-ı çemende
Anuñla şād olur bāğ-ı çemen de

Kaçan bitse yarılır seng-i hāre
Kılur kendü cemālin āşkāre

[16a][360] Kaçan gönlüme ma' nî gelse ol dem
O ma' niden olursın şād u hurrem

Yazarsın kâğıda kendü elüñle
Veyāhod halka söylersin dilüñle

Ne yirde hüsn ola eyler teķazā
Ki kıla her kişi anı temāşā

Takaddüs 'āleminden çıkdı ol dem
Cemāl[i] nūrı ile tıldı 'ālem

Yüzün mir'āt-ı dehre gösterür ol
Eger añlar iseñ idrāke var yol

[365] Melek andan meger bir lemha buldı
Ki ol gerdün gibi ser-geşte oldı

Müvaḥḥidler didiler *kul huvallāh*¹⁴⁰
Cihānda nesne yokdur *mā-sivallāh*¹⁴¹

Çağır dir ise ger baḥr-ı felek-fülk
Dir idi şevķ ile “*subḥāne zi'l-mülk*”¹⁴²

¹⁴⁰ İhlas/1: De ki o Allah

¹⁴¹ Allah'tan başka herşey

¹⁴² Hadis: Mülk sahibini tesbih ederim.

Cihānda şād olur ol lemhadan gül
Gül için cūşa geldi cān-ı bülbül

Ol âteş şem' yüzün kıldı rüşen
Niçe pervāne yaçar şem' ile ten

[370] Yüzinden nūrı ile rüy-ı Leylī
Dil-i Mecnūnuñ aña oldu meyli

Güneş nūrından aldı gökde pertev
Ki yir yir [yir] yüzine şem vire zav

Göñül Husrevden aldı la' l-i Şirīn
Lebine virdi cān Ferhād-ı miskīn

[16b] Toğıcağ şehr-i Mışra mäh-ı Ken' ān
Züleyhā şabrı yağmālandı ey cān

Cemāli cilve kılmışdur cihāna
Ki cūşa geldi 'uşşāk-ı zemāne

[375] Viren cūşı dil-i 'uşşāka oldur
Yüriden hükmini āfāka oldur

Anuñ 'ışkıyladur dil zinde dā'im
Anuñ 'ışkıyladur cān dağı kâ'im

Göñül kim 'āşık-ı dīzār olmaz
Cihānda kimse aña yār olmaz

Yoluñda dā'imā şābit-ķadem ol
Kerem ehline uy şāhib-kerem ol

Ne devletdür cihānda 'āşık olmak
Yolında cān u dilden şādık olmak

[380] Sen olduñ mazhar-ı Hâk diñle benden
Hudâ hergiz degül dūr añla senden

Seni kim söyledür kıandan gelür söz
Tefekkür kııl ne sulţandan gelür söz

Ne işüñ var senüñ ortada öjde
Senüñ maķşüduñ andan toğrı yolda

Sözi kes hikmetine yoķ nihâyet
Kılalum ‘ ışķ hâlınden hikâyet

**NAHL-İ BEYÂN-I FAZİLET-İ ‘ IŞK BESTEN VE ŞÂHÇE-İ ÂĖĖZ-I SEBEB-İ
NAZM-I KİTĖB BE-ĖN PEYVESTEN¹⁴³**

Hudâdan yâd olmaz maķrem-i ‘ ışķ
Güzel ‘ âlem degül mi ‘ âlem-i ‘ ışķ

[17a][385] Ezelden cām-ı ‘ ışķı nüş kıldum
Şerâb-ı ‘ ışķ [il]e key cüş kıldum

Elâ ey mühre-bâz u hoķķa-perdâz
Ki sensin lu‘ bet-i mevtâya dem-sâz

Şu‘bede-vâr çâbüķ-dest olduñ
Şerâb-ı ‘ ışķ ile hem-mest olduñ

Bilürsin bî-vefâdur çerĖ-i devvâr
Şerâb-ı ‘ ışķı nüş it söyle esrâr

Ser-âğâz eyle ‘ ışķuñ söz u sâzın
Beyân eyle ilâhî nâme râzuñ

[390] Nedür nazma sebep eyle hikâyet
Kim oldu bâ’iş ü kıldı delâlet

¹⁴³ Aşkın fazilet fidanını ve mesnevinin sebep-i telif dalını aşka bağlama beyanıdır.

Şikâre bindi bir gün şâh-ı ʿâlem
Yüzi nûrından oldu dehr hürrem

Süvâr oldukça şâh-ı rubʿ -ı meskûn
Şanasın şîr tîr-i şems-i gerdûn

Ata bindükçe ben dağı binerdüm
Yanınca sâyesi gibi giderdüm

Hikâyet söylenürken evliyâdan
Haber açıldı hâl-i enbiyâdan

[395] Añıldı kışsa-i Yûsuf ser-encâm
Sevindi şanasın nûş eyledi câm

Gezerken luğ ile kıldı hîţâbı
Benüm aduma nazm it bu kitâbı

Didüm kim bende yokdur nazma kudret
Meger kim himmet-i şeh vire kuvvet

[17b] Elümden gelmedügin ʿözü kıldum
Buyurdu ben de ancak idebildüm

Meşeldür söylenür dillerde meşhûr
Begüm maʿzûr olur her işde me'mûr

[400] Begenürse eger nazmumı sultân
Kabûl eyler kitâbum ehl-i ʿirfân

Gülistânda dimiş Saʿdî haberdür
Begense şâh her ʿaybın hünerdür

Hüner kadrin bilen ehl-i nazardur
Hüner-perver olan ʿâlî güherdür

Ne bilür p̄ile-ver gevher behāsın
Veyā zāġ u doġan bülbul nevāsın

Cihān gūşına H̄usrev gibi ben de
Diyem bir nazm kim derr ola bende

[405] Yazayın ben daġı bir naqş-ı dil-keş
Bıraqsun hāne-i gerdūna āteş

Bir oyun gösterem ma' nī yüzinden
Gören şeh-māt ola kendi¹⁴⁴ özinden

Felek saqfına atam āteş ü dūd
Kevākib çeşmin idem girye-ālūd

Diyeyin adına bir hoş hikāyet
Añılsun anuñ ile tā kıyāmet

Şorarsañ adını sulţān ' Alem-şāh
Dilerven her murādın vire Allāh

[410] Ğazel nazm eylemek gerçi hünerdür
Kitāb andan daġı yig mu' teberdür

[18a] Hüner dünyāyı ma' mūr eylemekdür
Cihān halkını mesrūr eylemekdür

Hüner bir sūr çelmekdür cihāna
Ki ' ibret ola her şāhib-ķırāna

Zemīn tırduqça tura pāydār ol
Felekden daġı ola istivā ol

Ķılayın şāh için bir şeh̄r bünyād
Budur disün görenler cennet-ābād

¹⁴⁴ Metnin genelinin aksine kelimenin sonu “ye” harfi ile bittiği için “kendi” şeklinde okunmuştur.

[415] Ki ola her evi bir Őehr-i ma' műr
GűneŐ her Őubĥ cāmından ala nűr

Yapayın bir 'imāret daĥı maĥbűl
Tűyinsun ni' metinden bay u yoĥsul

Ne nāzır istesin ne Őeyĥ ű kāzī
Temāmet ĥalk-ı 'ālem ola rāzī

Dimiş her nazm ehli nazm-ı rengīn
Dinilmez Őeyĥ nazmı gibi Őirīn

Bugűn meydān-ı nazmuñ serveridűr
Őamu nazm ehlinűñ ser-defteridűr

[420] DűrűŐdi gerĥi Őirīn dāstāna
Benűm ĥod dāstānum Ĥusrevāne

Egerĥi nazm[ı] anuñ ĥűb terdűr
Benűm dāstānum andan ĥűbterdűr

Dűzildi defter-i Őirīn [ű] Ĥusrev
Aĥayın 'ıŐĥ ile bir defter-i nev

Dűketdi nevbetin Leylī vű Mecnűn
Đalınsun nevbetűm 'ıŐĥ ile her gűn

[18b] Ne var Yűsuf gibi ma' Őűĥ-ı meŐĥűr
Ne var 'āŐĥ Zűleyĥā gibi meĥűr

[425] Tűoĥaldan tā űlince 'āŐĥ idi
Degűl kāzib yolında Őādĥ idi

İŐitdűm yiler 'āŐĥ nā-tűvānı
Ki buldı 'ıŐĥ ile 'ahd-i cűvānı

Egerçi çok durur kavlı ü terâne
Budur ‘ âlemdeki gerçek fesâne

Bunuñ gerçek şühûdı vahy-i sübhân
Kelâm-ı Haqda yokdur kizbe imkân

Benüm bir dağı muhkem hucetüm var
Diyeyin diñle benden kıılma inkâr

[430] Hikâyet hüsniidür çün dâstânım
Hudâ şöyle didi ey cân-ı cânım

Eger şübheñ var ise işte tefsîr
Müfessir eylemişdür anda taħrîr

Kaçan *Haq gelse bâtl zâ’il olur*¹⁴⁵
Bu söze her Müselmân kâ’il olur

Ne virsün şu‘le[yi] ol şubh-ı kâzib
Ki oldı şubh-ı şâdıq aña gâlib

Yalan sözden her âdem nefret eyler
Velî toğrı söz âdem râhat eyler

[435] Geyerse zışt olan yüz dürlü dîbâ
Eyü dîbâdan olmaz zışt zîbâ

Dehirden nazmuñ anuñ fesh kıldum
Delîl ile kitâbuñ nesh kıldum

[19a] İlâhî rahmetünden eylegil şâd
Anı her kim kılursa hayr ile yâd

DER-TA‘ RİF-İ SÜĞAN VE YÛSUF-I ĖĀL-İ DEHEN¹⁴⁶

¹⁴⁵ İsra-17/81: Hak geldi, batıl çöktü. Şüphesiz batıl çökücüdür.

Sühândur âsmândan nâzil olan
Sözi Hâkdan bilendür kâmil olan

Sühândur ‘aql u cânuñ kâr u bârı
Sühândur her kişinüñ yâdgârı

[440] Cihânda her nev ü köhne ki toğdı
Sühândan toğdı bil her ne ki toğdı

Sühândan hûb bir nesne olaydı
Kelâm-ı Hâk gibi rağbet bulaydı

Sühândan bilünür âdem kemâli
Sühândan bilünür her cümle kâli

Sühândur rahmet-i rahmân mu‘ ayyen
Sühândur cân-ı âdem añla rûşen

Yaratdı kâf u nûndan bunca ‘ âlem
Görürsün gün gibi baķduķça her dem

[445] Çün oldı kâf u nûndan hâme mevcûd
Pes andan oldı daķı nâme mevcûd

Hem andan oldı Yûsuf dâstânı
Züleyhânuñ daķı nâm u nişânı

Yazayın her birinden nâme-i ‘ ışķ
Fiğân u nâle kılsun hâme-i ‘ ışķ

Dilümden keşf idem râz-ı nihânı
Kılam giryân u ger hândân cihânı

[19b] Tenûr-ı dehr germ ola sözinden
Nebât-ı Mışr şerm ola sözinden

¹⁴⁶ Sözüñ tarifi ve söz söyleyen Yusuf hakkında

[450] Bugün meydân-ı nazmuñ Husreviyem
Ma'ânî âftâbı perteviyem

Kitâbum tañ mı bulsa i' tibârı
Begendi çünk[i] Mevlânâ ' İzârî

Mükemmel merd durur her fenn ile ol
Bulupdur ' aql ile her müşkile yol

Güneşden rüşen olmuşdur kemâli
Ne hâcet söylemek çok kıl u kâli

**DÂSTÂN-I ŞEM' -İ CEMÂL-İ YÛSUFÎ DER-ŞEBİSTÂN-I ĞAYB EFRUHTEN
VE PERVÂNE-İ DİL-İ ÂDEM-RÂ BE-MÛŞÂHEDE-İ FÛRÛĞ AN SUHTEN¹⁴⁷**

Elâ ey Yûsuf-ı Mısr-ı melâhat
Ki sözüñ nazmdur kand-i belâgat

[455] Dem-i ' İsî gibi şîrin-zebân ol
Şadef ağzını aç gevher-feşân ol

Sözün Hâkdur degül bâtıl fesâne
Buña mü'min olan bulmaz behâne

Hikâyet ol durur k'ola haqîkat
Ki cân vire aña ehl-i tarîkat

Egerçi kışsa çokdur şehr içinde
Bulınmaz buña beñzer dehr içinde

Cevâhir şeyh-i şarrâf-ı ma'ânî
Ki oğumuşdı vahy-ı âsmânî

[20a][460] Hikâyet eyledi âdem pederden
Ki sözi tatlıdur mısr-ı şekerden

¹⁴⁷Gayb yatak odasında yakılan Yusuf'un güzellik mumunun ve Âdem'in gönlündeki pervanenin, o (mumun) ışığını görerek yanışının hikâyesi.

Ki çün evvel göz açup baqdı âdem
Görür anda kamu evlâdın ol dem

Şufûf-ı enbiyâ bir yirde hâzır
Turur şaf şaf biri birine nâzır

Şufûf-ı evliyâ ayru tururdu
Tururken anları âdem görürdi

Selâtin-i cihân destûr u leşker
Şaf-ender-şaf tururlardı ber-â-ber

[465] Kat-ender-kaş tururdu halk-ı ‘âlem
Ne deñlü kim var idi nesl-i Âdem

Nazar kılduğda Âdem anda bir dem
Temâşâ eyledi mecmû‘ın ol dem

Gözine tuş oldu Yûsuf ol mâh
Ne meh hürşid-i evc-i ‘izzet ü câh

Çü şem‘ ol cem‘ den ortada mümtâz
Miyân-ı cem‘ şem‘ âsâ ser-efrâz

Yüzi nûrından olmuş hûblar güm
Nitekim günden olur gökde encüm

[470] Ta‘accüb eyledi âdem görünce
Kamaşdı gözleri ol dem görünce

Kemâl-i hüsn[i] anuñ vaşf olunmaz
Cemâl-i vaşfinuñ haddi bulunmaz

Cemâli hil‘ at-ı luţf-ı ilâhî
Başında fer-i tâc-ı pādşâhî

[20b] Ceb̄ini maṭla^ç -1 ūbh-1 sa^ç ādet
Ŗeb-i ḳadr[ine] ūbh eyler delālet

Dönelden görmedi çerḥ-i müdevver
Mücessem nūr idi rūḥ-ı muşavver

[475] Görinen nūr idi ūkl-i beşerde
Ne gökde bulunur mişli ne yirde

Eger ḥüsninden olursa rivāyet
Dinilmez ol murād olan ḥikāyet

Ta^ç accüb eyledi gördükde ādem
Degülken ḳaldı ḥayrān ādem ol dem

Didi yā Rab bu kimūñ gülşenidür
Bu kimūñ nūr-ı çeşm-i rūşenidür

Başında devlet-i ūhī^ç iyāndur
Nizām-ı^ç āleme Ḥaḳdan nişāndur

[480] Ḥiṭāb irişdi kim oĝluñdur ol māh
Ki ḳıldum mülk-i ḥüsne ben anı ūāh

Budur Ya^ç ḳūb bāĝınuñ nihāli
Ḥalīlullāh ūaḥrāsı ĝazāli

Felekden yüce ola ḳaşr [u] cāhı
Zemin-i Mışr ola hem taḥtgāhı

Yüzünde pertev-i devlet^ç iyāndur
Ḥased-engiz-i ḥübān-ı cihāndur

Budur ḥüsn ilinūñ sulṭānı Yūsuf
Budur ol pīr-i Ken^ç ān cānı Yūsuf

[485] Budur bustān-ı hüsniñ t̄az[e] servi
Budur gülzār-ı firdevsüñ tez̄ervi

[21a] Ben üç bahş eyledüm mecmū^c -ı hüsni
Gören gönlinde kıomaz hiç hüzni

İki bahşımı kıldum aña ihsān
Ki oldı hüsni ile sulṭān-ı hūbān

Ḳalan bir bahşı cümle hūba virdüm
Seni bir lāle-ruḡ maḡbūba virdüm

Pes andan şoñra ādem oldı hurrem
Alup bağrına başdı anı ol dem

[490] Şanasın bülbül idi buldı gülzār
Birez öpdı iki çeşmin peder-vār

Açıldı gül gibi ādem feraḡdan
Şerāb-ı kevşer içdi şan ḡadeḡden

Ne şir̄in Ḳākeri dir dāstānı
Neşāt-engiz çün virdi cüvānı

Egerçi şeyḡ benden yigdür ammā
Benüm memdūḡum a^c lā anuñ ednā

Kitāb-ı Aḡmedinüñ pür-ma^c ānı
Ne dil oḡursa şād olur revānı

[495] Dimiş Şeyḡi daḡı elfāz-ı rengin
Añā şad āferin nazmına taḡsin

Benem çün ḡatt-ı^c ışḡ u nazm-ı dil-keş
Dil-i^c uşşāḡa bundan düşdi āteş

NİHÂL-İ CEMÂL-İ YÛSUFÎ-RÂ EZ-BEHÂRİSTÂN-I ĞAYB BE-BÂĠİSTÂN-I
ŞEHÂDET ÂVERDEN

VE BE-ÂB-I DİDE-İ YA‘ ĶÛB VE HEVÂ-YI DİL-İ ZÛLEYĶÂ PERVERDEN¹⁴⁸

[21b] Budur resm-i serâ-y-ı pür-fesâne
Ki qalmaz kimse bunda câvidâne

Geleni gönderür geldükçe nevbet
Ecelden kimse bulmaz hiç mühlet

Eger devr itmeseydi çerh-i devvâr
Ķaçan zâhir olaydı bunca esrâr

[500] Eger gerdün qalaydı bir qarâra
Güneş revnaq bulur mı yâ sitâre

Gice olurdı yâhod rûz-ı rûşen
Ķazân olursa olmaz Ķâr gülşen

Felekde olmaz ise nûr-ı Ķûr güm
Bulmaz revnaq[1] gülzâr-ı encüm

Dükedür nevbetin her cân ser-encâm
Cihândan riĶlet eyler kâm-nâ-kâm

Ķaçan Âdem cihândan kıldı riĶlet
Anuñ ardınca degdi Şîte nevbet

[505] Cihândan Şît daĶı riĶlet itdi
Anuñçün Ķalk-ı ‘âlem riĶkat itdi

Çün irdi nevbet İdrîse Ķudâdan
Ķalâş oldı cihân Ķalk[1] belâdan

İdindi mesken İdrîs âsmânı
Gelüp NûĶ oldı dînüñ pâsbânı

¹⁴⁸ Yusuf’un güzellik fidanının gayb baharından dünya baĶına getirilmesi ve (o fidanın) Yakup’un gözyaşları ve Züleyha’nın gönlünün aşkıyla beslenmesi.

Ecel tūfānı Nūhı eyledi ğark
K̄alupdur ŗimdi ansuz ğarb ile ŗark

Cihāndan çünki riħlet eyledi Nūħ
Ĥalīlullāha ol bāb oldu meftūħ

[22a][510] T̄olaydı ni‘ metinden cümle āfāk
Cihāndan gitdi k̄aldı oğlı İŗhāk

Dükendi devrūñ andan ‘ ömr-i maħbūb
İriŗdi sālime gül-bāng-i Ya‘ k̄ūb

Ĥudānuñ z̄ikri düşmezdi dilinden
Göçüp Ken‘ āna geldi ŗām ilinden

Ġanīlıkda yoğ idi añā mānend
Ĥudā virmiş idi çok māl u ferzend

Çoğ idi mālī anuñ rīĝ u mādān
Daħı artuķ var idi çār-pādan

[515] Püser on bir idi Yūsufdan ayru
Arada Yūsuf idi ĥūb [u] meh-rū

Gören yüzün ŗanurdı mihr-i enver
Ruħından māh-ı çerħ olmuş münevver

Ĥalīlullāh gülzārı açıldı
Cihāna raħmet-i raħmān ŗaçıldı

Bitürmiş büstān-ı dil nihāli
Görindi āsmān-ı cān hilāli

T̄oğurdı bir meh-i nev burc-ı İŗhāk
Yüzünden oldu rūŗen çeŗm-i āfāk

[520] Bitürdi t̄az[e] l̄āle b̄āġ-ı Ya' k̄ūb
Olaydı merhem ü hemm d̄āġ-ı Ya' k̄ūb

Ġazālından ōemīm-efzā-yı Ken' ān
Pür idi m̄üşk ile ōaġrā-yı Ken' ān

Anası besler idi cānı gibi
Severdi cānı vü ĩmānı gibi

[22b] Hemān-dem kim püser oldu dü-sāle
Anasına ecel oldu ħavāle

Gözetgil 'ākıbet n'eyler kerīmi
Şeh-i Mışr eyler anasuz yetīmi

[525] Peder çün böyle gördi gevherini
Şadef kıldı kenār-ı cevherini

Viricek kız ħarındaŐına Ya' k̄ūb
Büyidi oldu günden güne maġbūb

Ķad-i ra' nāsı ħoŐ-reftāra geldi
Leb-i Şekker-feŐān güftāra geldi

Severdi 'ammesi oġlanı cāndan
Kim ola sevmeye ol cān[1] cāndan

Yaturdı her gice yanında ol cān
Yüzi nūrından idi Őubġ ħandān

[530] Peder artuġ severdi anı andan
Dirīġ itmezdi Őīrīn cān[1] andan

Olurdı görmeseydi gönli ġamġīn
Görürdü ġāh geh olmazdı teskīn

Diledi eyle k'ol mäh-ı dil-efrüz
Gözi karşıusına tura şeb ü rüz

Didi Ya' kûb kim ey kız karındaş
Niçe bir hecr elinden ağıdam yaş

Benüm Yūsufdan ayru yok mecālüm
Saña ma' lüm olsun yok amālüm

[535] Benüm cānuma rāzumdan haber vir
Kerem eyle niyāzumdan haber vir

[23a] Bakarken Yūsufuñ gül yüzine kız
Alur cānım ecel bî-tiğ-i hūn-riz

Elinden ' ammesinüñ oldı āzād
Dil-i Ya' kûb oldı hurrem u şād

Gözi karşıusına Yūsuf tururdı
Anı on bir oğıldan yig görürdi

Her işi Yūsuf ile idi her dem
Olurdu her zemān Yūsufu hurrem

[540] Anuñla idi ' ömri tāz[e] gülşen
Anuñla idi iki çeşmi rüşen

Görinürdi boğazından geçen şu
Temām olmışdı anda çeşm ü ebrü

Dir isem hūr-ı cennet yā peridür
Degül hūr u periden ol beridür

Ḳamer idi sipihr-i āşinādan
Dilini¹⁴⁹ ḳılımış idi pūr ziyādan

Ne meh şīt[i] güneşden daḫı rūşen
Dil-i Ya' ḳūb andan ḥurrem u şen

[545] Anı medḥ eylemek ḫaylī emekdür
Benüm yoḳ ḳudretüm medḥe dimekdür

Muḳaddes nūr idi şūretde ādem
Hemān şūret degül ma' nī ile cem

Ne kim itdiyse işler ḳādir oldur
Ne yirde ister iseñ ḫāzır oldur

Severdi Yūsufı Ya' ḳūb cāndan
Dirīḡ eylemez idi cānın andan

[23b] Didi Ya' ḳūba kim fermān senüñdür
Buyursañ işte ḫāzır cān senüñdür

[550] Dönüp ḳız eyledi bir ḫīle āsān
K'ola Yūsufdan ayru pīr-i Ken' ān

Ḳıza İşḫāḳdan bir ḫoş kemer-bend
Gelüp degmiş idi bi-mişl ü mānend

Ḳuşanaydı anı mīr ü gedādan
Emīn olurdı her dürlü belādan

Acıyup Yūsuf için ağladı ḳız
Miyān-bendi nihānī baḡladı ḳız

Miyānın baḡladı anuñla ey yār
Ki Yūsuf olmadı hergiz ḫaberdār

¹⁴⁹ Metinde: Dilüni

[555] Kemer-beste anı Ya' k̄uba ol dem
Hemān gönderdi bir dem oldu ebsem

Dönüp şoñr[a] çığırdı kız ki eyvāh
Kemer gitdi evümden çın seḫergāh

Arayu başladı her bir kişiden
Ta' accüb eyledi ol dem işiden

' Aceb kim aldı dirken nā-gehānī
Arayup buldı kız Yūsufda anı

O dem hük-m-i şerī' at eylediler
Muḫarrer dīn[i] ' ādet eylediler

[560] Eger düzd alsa zer ya bir ḫarīri
Olurdu rızq issinüñ esīri

Ḳurup tezvīr ile böyle behāne
Alup gitdi vü dutdı rāh-ı ḫāne

[24a] Züleyḫā cevrin eyledi cihānda
Ki mişli gelmemişdür bir zemānda

Züleyḫānuñ yüzün görmege her gün
Giderdi çın seḫerden maḡribe gün

Ḳaçan kim ṭālib-i ' ışq olsa ḡālib
İrişür ' āḫıbet maṭlūba ṭālib

[565] Süḫan-perdāz-ı üstād-ı ma' ānī
İlāhī nāmenüñ tefsīr-ḫ' ānı

Didi kim var evi maḡribde bir şāh
Anuñla ḫā'im id[i] taḫt u dergāh

Eger şāhib-kerem ehl-i mürüvvet
O dem bulurdı her za'îf de kuvvet¹⁵⁰

Şu deñlü māl u mülk eylerdi ihsān
Ki vaşfında hıred alurdı ayrān

Temām esbāb u leşker hāzır idi
Re'āyāya vü mülke nāzır idi

[570] Cihānı cevrden pāk itmiş idi
Anuñ devrinde rişvet gitmiş idi

Cihānda 'āl-i Kistrā gibi meşhūr
Adı aymūs u mülki cümle ma' mūr

Züleyhā-nām bir kıızı var idi
Yüzi cennet gibi şan kevşer idi

**DER-ŞIFAT VE NİSBET-İ ZÜLEYHĀ Kİ MAĞRİB EZ-ṬULŪ'-I ĀFTĀB-I
CEMĀLEŞ MAŞRIQ GEŞTE BŪD BELKİ HEZĀR DERECE EZ-ĀN DER-
GŪZEŞTE¹⁵¹**

[24b] Ne duşter aḡter-i burc-ı sa' ādet
Ne aḡter gevher-i dūrc-i sa' ādet

Nice vaşf olına anuñ cemāli
Nihāyetde idi ḡsni kemāli

[575] Zāmīri rüşen eyler ' aks-i rūyı
Enegi çāhına zencir-i mūyı

Eger ḡaḡdan ' ināyet yār olursa
Ecelden cānumuz mūhlet bulursa

Diyem geldükçe elden vaşf-ı ḡalīn
Bilesin nicedūr ḡsni-i¹⁵² cemālin

¹⁵⁰ Metinde: Bulurdı her za'îfde ol dem kuvvet. Vezin gereği kelimelerin yeri değiştirilmiştir.

¹⁵¹ Güzelliğinin güneşini doğunca batırıp doğu kadar belki ondan bin kat fazla aydınlatan Züleyha'nın vafına dair.

Ḳadi bir naḥl idi Ḥaḳ raḥmetinden
Biterdi mīve-i cān ḳāmetinden

Ḳarañu gicede gösterse yüzün
Yirüñ altına gün gizlerdi özin

[580] Ruḥında zülf dām-ı hūş-mendān
Yüzine ḥasret idi müstmendān

Şaçınuñ vaşfına dil vird[i] şāne
Murāda ol sebebden irdi şāne

Şaçı būyından aldı müşgi āhū
Ruḥından gül alupdur reng ile bū

İki gīsūsı anuñ müşkin-āveng
Gice anlardan aldı ol zemān reng

Felek ders-i cemālin ḳıldı telḳīn
Cebīninde ḳodı bir levḥ-i sīmīn

[585] Kenār-ı levḥ-i sīmīn üzre mevzūn
Yazılmış ser-nigūn mişl-i iki nūn

[25a] İki nūn altına maḥbūb iki şad
Ezel naḳşında yazmış dest-i üstād

Dehān-ı teng el-ḥaḳ mīme beñzer
Yüzinde burnı daḥı sīme beñzer

Yed-i ḳudret sūtūn eyledi sīmīn
Ḳarār itmege tāḳ-ı ʿanber-āgīn

¹⁵² Metinde: ḥüsñ ü

Gül-i zanbağdur ammā nā-şüküfte
Yüzi gülzār ortasında hufte

[590] Öñinde kıaddinüñ şıfr[ur] dehānı
Kılur on birüñi ‘ ışk-ı cihānı

Lebi kılduğda hānde dürr ü mercān
‘Iyān olur görür bağıduğça her cān

Yüzini beñleri zeyn itdi gāyet
Bulınmaz haste-dil hergiz nihāyet

Zenehdānı ki yok ya‘ nī zekātı
Mu‘ allağ anda gör āb-ı hayātı

Niçün oldı gönül ārāmgāhı
Görürken çeşm[i] ile āb-ı çāhı

[595] Beyāzı gerdeninüñ ‘ācdan ağ
Aña hasret giçerdi heşt uçmağ

İrem bāğ[ı] yüzinden bir nümüne
Açılmış anda güller gūne gūne

İki dūşında zülfi mār-ı Dağhāk
Kılamaz zehr def in degme tiryāk

Dü pistānı habāb-ı āb-ı kāfūr
Birini görmemişdür sine-i hūr

[25b] Bitürmiş iki sīmīn nār bir şāğ
Birine degmemişdür dest-i güstāğ

[600] Ol iki el şanasın şāğ-ı sīmīn
Ki şağlar Yūsuf için ağzı mīmīn

Çenâr el kaldurup eyler du‘ âlar
İrağ ola diyü andan belâlar

Çıkarđı Sidr[e]den Cibrîl-i emîn
Göriccek Müntehâ kıadd ü niyâmın

Degül bir pülce aña heft iqlîm
Yeñini pür kılupdur sâ‘ id-i sîm

Dil-i mecrûha Hağdan oldı merhem
İşitmedi lebinden kimse derhem

[605] Tutar her bir elinde biş kıalem ol
Mağabbetden dile yazmış rağam ol

Var on barmağlarında on hilâli
Ki virür mâh-ı gerdûna kemâli

Yüzi bedri vü engüşti hilâli
Giceden eyledi uçmağ hayâli

Yarum kıldan dağı ince miyânı
Kemâl ehli olan fehm eyler anı

Miyânı incinürdi zer-kemerden
Teni nâzük idi gül-berg-i terden

[610] Şanasın nâfesi dürden kıadeğdür
Ki andan cümle a‘ zâsı ferağdur

Revân cismi nigâruñ sîm-i sâde
Dili meyl itmemiş hergiz fesâde

[26a] Meges pâyı niyâza başsa nâ-gâh
Anuñ vaşfına yoğ endişe-i râh

Cemālinden hikāyet eyler isem
Uşanmaz dil ne deñlü söyler isem

Dimiş sāķına ol kim zū-fünündür
Binā-yı hūsne sīmīn Bī-sütündür

[615] Seherde ayağın yumağičün hūr
Felekden aķıdır gün çeşme-i nūr

Giceden gün tutar āyīne her rūz
Cemālin görmek içün ol dil-efrūz

Yüzini görmemişdür her muħanneş
Güneş görmezdi olmasa mü'enneş

Güneş olurdu hergün hem-nişini
Gice görürdi her gice yüzini

Nisānuñ cümlesi fānī-ķademdür
Livā-yı ķāmeti 'ālī 'alemdür

[620] Yürise nāz ile ol serv-ķāmet
Görenler dir idi ķopdı kıyāmet

Egerçi yürimekte çāpūk idi
Velīķin cismi ğāyet nāzūk idi

Yüriseydi gül-i ter üzre bir dem
Ķabarurdu ayağı altı¹⁵³ muħkem

Cemāli zīvere zīver virürdi
Ne lā'ik kevşere kevşer virürdi

Geyerdi başına zerrīn külāhı
Cemāli gülşeni luţf-ı ilāhī

¹⁵³ Metinde: aldı

[26b][625] Kıyāma gelse ol serv-i kabā-pūş
Olurdu kimse görse anı bî-hūş

Var idi la' l ü dür gūşında rūşen
Ki ' aksi eyler idi dehri gülşen

Ḳafāsında muraşşa' müy-bendi
Atardı gerden-i cāna kemendi

Libās-ı gül gibi ḳat ḳat geyerdi
İşiden vaşfını cāndan severdi

Cihānda zerrine hoş ḫāl oldu
Ayağına anuñ ḫalḫāl oldu

[630] Gehī ḫandān olurdu gül gibi ol
Dili ḫurrem ḳılurdu mişl-i gül ol

Ḥırāmān seyr iderdi ḳaşr içinde
Aña beñzer yoğ idi ' aşr içinde

Güneşden daḫı rūşen dil-ber idi
Meh-i nev gibi her rüz artar idi

Geyerdi tāze her gün ḫil' at-i nev
Virürdü gün gibi dünyāya pertev

Elini āstini öper idi
Ayağına anuñ yüz sürer idi

[635] Emīn itmiş idi pīrāhenini
Ki ya' nī şaḳlaya nāzük tenini

Niçe mestūr u bokr ü ḫüb-rūlar
Ḳılurdu ḫıdmetin yüzi şulular

Bile ođmıř hezārān hūb-rūlar
Kılurđı gōñli añla cüst [ü] cūlar

[27a] Ne görmıřdūr dili ğamdan ğubārı
Ne batmıř pāyına ğūlzār hārı

Ne sevmış kimseyi ne hōd sevlmış
Ne hōd bir kimseye gōñli egilmış

[640] Gice nergis gibi varurđı h̄āba
Seher şu‘ le virürđi āftāba

Hezārān nāz ile ol řāh-ı hūbān
Olurđı ğül gibi ğūlřende hāndān

Cihān ğavgālarından fāriğu‘l-bāl
Ne bilür ‘āķıbet kim n’olısar hāl

Olurđı şöyle her ğün řād u hurrem
Cihānda ol idi pūr-zevķ [u] bī-ğam

Ne şüret görsetürse ‘āķıbet şeb
Ne bilür kimse senden ğayrı yā Rab

**DER- NİYĀM-I MENĀM DĪDEN-İ ZÜLEYHĀ NEVBET-İ EVVEL TĪĒ-İ
ĀFTĀB-İ CEMĀL-İ YŪSUF-RĀ ‘ALEYHİSSELĀM KŪřTE-İ ‘IřK řÜDEN-İ
VEY EZ TĪĒ-İ NĪHŪFTE DER-NİYĀM¹⁵⁴**

[645] Meger bir gice kim ğünden dađı hūb
řanem zŭlfı gibi hōř-reng [ü] mergūb

Ēüneř yŭzine urup dāmenini
Açar ğökde kevākib ğūlřenini

¹⁵⁴ Zŭleyha’nın uyku kını içinde (rŭyasında) ilk defa Yusuf’un ğüzelik ğüneşinin kılıcını görmesi ve kını içinde gizli kılıçla aşk maktulü olması

Cihān ḥalkına olmuş ḥ̣āb ḡālib
Veli bīdār idi çeşm-i kevākib

Uyanık kalmamış kimse beşerden
Ne hoş ürker idi bāng-i ceresden

[27b] Ne it ürürdi ne uğrı gezerdi
Ne kimse uyḥudan gözin açardı

[650] Güneş düşmüş meger şīr arkasından
Ki çıkmaz dehr gice ḥırkasından

Unitmişdi şırtmasın seḥergāh
Bulınmazdı giceden geçmege rāh

‘Azizūñ ḥ̣ābı başmış her menāmı
Biri çeşmin açup görmez cihānı

Ḥalāş olmuş dehān-ı ḥūt¹⁵⁵ kemükden
Deñizde yoğ idi ḥīs-i semekden

Mü’ezzin olsa dimez idi yā ḥay
Güneş kılmış idi gün daḫıda¹⁵⁶ ḥay

[655] Züleyḥā nāz ile şoyındı yatdı
Liḥāfin gonçeveş örtindi yatdı

Başı bālīne şalmış ca‘ d-ı sünbül
Teni bisterde olmuş ḥırmen-i gül

Mu‘ anber saçı bālīn der-şikeste
Dili levḥinde yok bir naḫş-beste

Egerçi olmuş idi çeşm zāhir
Velīkīn çeşm-i dil olmuşdı māhir

¹⁵⁵ Metinde: ḥūd

¹⁵⁶ Metinde: daḫında

Gelür gördi kapudan bir cüvānı
Sevindi göricek rūḥ-ı revānı

[660] Yüzinden pertev alur ‘ālem-i nūr
Bihişt içinde kıılır ġārik-i ḥūr

Ruḥı bāğında yitmiş nār-ı ġonçe
Bulınmaz ġülşen-i cennetde bunca

[28a] Bulınmaz ḳaddi gibi tār-ı şimşād
Ki olmuş añā bende serv-i āzād

Ruḥı üstine açmış zülfi zencīr
Ḳomadı ‘aql u cāna kıılca tedbīr

Cebīninden aḳar nūr-ı İlāhī
Münevver kııldı gökde mihr ü māhı

[665] Muḳavves ḳaşları miḥrāb-ı ‘uşşāḳ
Mu‘anber sāyebāndur ‘anberin ḫāḳ

Yüzinden reşk almış bāğ-ı Firdevs
İki ebrūsı ḳurmuş ‘anberin ḳavs

Çekilmiş gözlerine sürme-i nāz
Dil-i ‘uşşāḳ[a] müjgān nāvek-endāz

Ḳılurken ḫānde ol la‘l-i şeker-rīz
Tekellüm kıılsa olur şekker-āmīz

Ne gice ḫaşra çıḳsa ol yüzi māh
Şanurdı ḫāḳ kim olmuş seḫergāh

[670] Münevver yüzini görince nesne
Ḥoyardı baḳıcak [ol] ḫān-ı ḫüsne

Hilāl-i ğabġabı āb-ı mu‘ allak
Aña key andan olmışdur muṭavvaḳ

Ruḥında ḥāl urmuş miskden dāġ
Gülistān içre yapmış āşiyān zāġ

Gümişden bī-‘ aded dil-ber tüvānger
Olımaz müflis olan aña hem-ser

Züleyhā çün yüzine çeşmin açdı
Hemān ol dem başından ‘ aklı kaçdı

[28b][675] Görür bir ḥüb kim mişli bulunmaz
Kemāl-i ḥüsni anuñ vaşf olunmaz

Görindüğünde ol şekl-i şemā’il
Esīr oldı vü virdi cān ile dil

Dilinde ḳaldı ḳaddinüñ ḥayāli
Dikildi cānına ‘ ışḳuñ nihāli

Görindükde gözine yār-ı dil-keş
Ruḥından sīnede¹⁵⁷ ḳalmadı āteş

İki dūşında ol ġisū-yı dil-bend
Ḳılur her tār ile yüz cāna peyvend

[680] Olup miḥrābı ḳaşı [bir] seḥergāh
Naşīb it[di ki] virdi vaşlı Allāh

Lebinden ḳand-i Mışrī lezzet almış
Dişinden dürr ü gevher ḳıymet almış

Ḳaçan kim gördi müşkīn ḥāl-i dil-keş
Sipendāsā yiri ḳılmış[dur] āteş

¹⁵⁷ Metinde: sīnesinde

Yüzinde gördi s̄im̄in s̄a' idini
Hem̄an yağm̄aya vird[i] ' aql [u] d̄ini

Görür ol ğabġabı kim s̄ib-i cāndur
Ne s̄ib olur ki ol s̄ib-i cenāndur

[685] Ne z̄ibā ş̄uret idi k'itdi ma' n̄i
Var ol ş̄uretden artuġ [ola] ma' n̄i

Züleyhādan Züleyhā oldu āzād
O ş̄uret ma' n̄isinden oldu dil şād

Eger ol ma' niden āġāh olaydı
Gümānsuz lā'ik-ı dergāh olaydı

[29a] Ne cān kim ş̄urete ola giriftār
Olmaz ma' niden hergiz ħaberdār

Kişi kim ş̄urete baġlar dilini
Çalır yolda ilemez menzilini

[690] Ne ş̄uret kim bulunmaz anda ma' n̄i
Göñül virür mi aña kimse ma' n̄i

Eger ni olagör [aña] yetişme
' Abeş bir işe çalışma apışma

Bu deñlü pend dersdür saña benden
Çabül itmek anı düşmez mi senden

VEZİDEN-İ NESİM-İ SEHERİ BER-ZÜLEYHĀ VE NERGİS-İ ĤĀBNĀKEŞ-RĀ
KÜŞĀDEN VE EZ- ĤAYĀL-İ ŞEBĀNE ĠONÇEVĀR ĤÜN BE-DİL FÜRŪ
ĤORDEN VE MŪHR BER-LEB NĪHĀDEN¹⁵⁸

¹⁵⁸ Züleyha, seher rüzġârı esince uykulu gözlerini açtı ve o gece gördüġü rüyadan dolayı gonca gibi içi kanla doldu ve dudaġı mühürledi (sustu).

Seherden zâğ-ı şeb çü kıldı pervâz
Horûs-ı şubhğâhuñ virdi âvâz

Liḥâf-ı gonçe-i bād açdı gülden
Yüzine ‘andelibüñ şaçdı gülden

[695] Benefşe ca‘ d-ı ‘anber-büy-ı pür-ḥam
Semen yüzini tâze kıldı şeb-nem

Züleyhâ ḥ‘âb içinde gönli bîdâr
Dilinde naqş olmuş şûr-ı şümâr

Ne şîrîn ḥ‘âb idi ḥ‘âbı nigâruñ
Ki gördi yüzini ber-ḥ‘âb yâruñ

Baş urdı ayağına bunca kızlar
Elini and[a]¹⁵⁹ öpdi gonçe kızlar

[29b] Giderdi mâh yüzinden niḳâbın
Temâşâ kıldı kızlar âftâbın

[700] Uyandı uyḥudan gün gibi ol mâh
Nazar kıldı görür olmuş sehergâh

Nazar kılduḳda eṭrâf-ı cihâna
Gözi duş olmadı ol nev-cüvâna

Didi yâ Rab kâni ol serv-i çâlâk
Ki andan oldu cânum câmesi çâk

Dilerdi kim kılaydı râzın izḥâr
Utandığından itdi şabr nâ-çâr

Düşini şakladı ol yâr-ı dil-teng
Nitekim la‘ lini şaklar dil-i seng

¹⁵⁹ Metinde: onda

[705] Bırakmadı dilinden taşra rāzın
Hudāya her dem eylerdi niyāzın

Dili söylerdi kızlarla hikāyet
Kılurdu gönli¹⁶⁰ hicrānd[a] şikāyet

Lebi kızlarla eylerdi şeker-ḥand
Dili ney gibi yüz yirde girih-bend

Dili söylerdi her yüzden fesāne
Dili rāzın getürmezdi lisāne

Egerçi zāhiren ḥandān olurdu
Velikīn ma‘ nide giryān olurdu

[710] Elinden ihtiyārı atmış idi
Dili deryā-yı ‘ ışkā batmış idi

Neheng-i ‘ ışk ağzına düşe dil
Ol andan çıkmaz ayruk sāhile bil

[30a] Kılurdu vaşl fikrūñ ol dil-ārām
Dili kılmazdı bir kimseyle ārām

Dili levḥinde naqş itmiş nigārın
Ne söz kim söylese söylerdi yārın

Gözinden yaş döküp ider dil[i] teb
Gider mihnet günin gelsün yine şeb

[715] Gicede ḥāşıl olur gelür ‘ uşşāk
Gicede söylenür esrār-ı ‘ uşşāk

¹⁶⁰ Metinde: gönlini

Gicedür perdedâr ‘âlem-i ‘ışka
Gicedür râzdâr maḥrem-i ‘ışka

Giceden ‘âŝıka¹⁶¹ gün¹⁶² yig dimişler
Bu sözi ḥoŝ müvecceḥ söylemişler

Çün oldı gice oldı hem-demi ğam
Bes oldı çeng gibi kâmet[i] ḥam

Yaşı evtârını kıldı reg-i çeng
Düzüp sâzın nevâda kıldı âheng

[720]

Çılurdı nâle dilden ḥalvetinde
Yaşı olmiŝdı hem-dem ŝoḥbetinde

Gözine geldüĝinde naḫŝ-ı dildâr
Çılurdı üstine gevherler işâr

Ne kândansın didi ey pâk gevher
Ki yok beñzer saña bir kânda gevher¹⁶³

Dilüm alduñ dimedüñ bañ[a] nâmuñ
Bilimedüñ ne yirdedür maḫâmuñ

Bilimezem ki nâmuñ kim[e] şoram
Kime varam maḫâmuñ kime şoram

[30b][725]

Ne burcuñ göĝisin [sen] söyle nâmuñ
Ḥaber vir kim ne gökdedür maḫâmuñ

Olaldan ‘ıŝkuña cânım giriftâr
Ne dil var bende ne yanumda dildâr

Ḥayâlün gördüĝümde uçdı ḥ‘âbum
Revân oldı gözümden ḥün-ı nâbum

¹⁶¹ Metinde: ‘uŝsâka

¹⁶² Metinde: gündüz

¹⁶³ Metinde: “Ki yok bir kânda saña gevher beñzer”. Vezin gereĝi kelimeler arası yer deĝiŝikliĝi yapıldı.

Dilüm kıldı nigāh ki tāb içinde
Nitekim çeşm-i mestūñ h̄'āb içinde

Baña āb ol ki diñelsin bu āteş
Kerem kıl olma āteş gibi ser-keş

[730] Gül idüm zeyn iderdüm gülsitānı
Ter ü tāze çün āb-ı zindegānı

Yavuz yil gülşenüme esmemişdür
Gülümden kimse bir gül kesmemişdür

Beni pür-nāz ile sen bād[e] virdüñ
Mey-i ' ışık ile tölmiş bād[e] virdüñ

Gülerken gül gibi gülzār içinde
Fırākuñdan yaturam h̄ār içinde

Ne uyurdu ne söylerdi hikāyet
Hayāl-i yār olur idi şikāyet

[735] Yuğuya varmadan evtār-ı gülşen
Gice gitd[i] irişdi şubh-ı rüşen

Nihān itmek için rāz-ı nihānın
Yur idi eşkle çeşm-i h̄ün-feşānın

Bu resm ile geçerdı her şeb [ü] rüz
Dimezdi rāzın ol şem' -i şeb-efrüz

[31a]

**EZ-MÜŞĀHADE-İ TAĞAYYÜR-İ HĀL-İ ZÜLEYHĀ GİRİH-İ TAĞAYYÜR
BER-RİŞTE-İ TEFEKKÜR-İ KENİZĀN ÜFTĀDEN VE DĀYE BE-SER-
ENGÜŞT-İ İSTİFSĀR GİRİH-RĀ EZ-ĀN RİŞTE KÜŞĀDEN¹⁶⁴**

¹⁶⁴ Cariyelerin, Züleyha'nın hâlinin değiştiğini görmekten dolayı fikir ipine hayret düğümü bağlaması ve dayenin soru parmağının ucuyla o ipi açması.

Kaçan kim ʿışk yayından çıka bir t̄ir
Anı defʿ idemez kalkan-ı tedb̄ir

Cigerde h̄un kılsa¹⁶⁵ t̄ir-h̄āne
Olur ʿāşık yüzinden şad nişāne

[740] Buluda girse gökde h̄urus-ı şems
Belürür yirde elbette zav-ı şems

Düşürse tās[ı] elinden gül-endām
Şadāsından pür olur cümle hammām

Behār olsa çemende gül belürür
Hemān-dem gulḡül-ı bülbül belürür

Züleyhā gerçi ʿışk[ın] şaqlar idi
Sözinden dāye h̄ālin añlar idi

Dökerdi keflerinden surh̄-ı seyl-āb
Anuñçün iñler idi çerh̄-i d̄ulāb

[745] Ne müjgānda d̄ür ü laʿ lüñ dökerdi¹⁶⁶
Nihān-ı rāzını izhār iderdi

Cigerden derd ile āh eyler idi
Dütünden göklere rāh eyler idi

Seherd[e] āh kılduqça cigerden
Gelürdi şām olunca gökçe yirden

Şu resm[e] cāna kār ider[idi] derd
Gül-i surh̄ iken oldu lāle-i zerd

[31b] Bunı bildi ki hergiz bāğ içinde
Bulımaz lāle kim yok dāğ içinde

¹⁶⁵ Metinde: kılsa ol

¹⁶⁶ Metinde, “Ne laʿ l ü dürrüñ müjgānda dökerdi”. Vezin gereği kelimelerin yeri değıştirildi.

[750] Kenîzekler görürler beñzi şolmış
Hemân-dem bildiler bir dürlü olmuş

Velîkîn bilmediler ne sebebdür
Şağ iken böyle olmak ne 'acebdür

Biri dir ki buña bed çeşm degmiş
Anuñçün çeng gibi kıddin egmiş

Birisi dağı didi sihr irmiş
Veyâ gice düşünce kimse girmiş

Birisi dir niçündür böyle şeydâ
Meger başında var âşâr-ı sevdâ

[755] Bu hüd bir kimseyi görmüş degüldür
Açılmamış dağı bir táz[e] güldür

Ne geldiyse diline her¹⁶⁷ birinün
Didiler vaşf-ı hâlin ol perinün

Velîkîn bilmediler hiç rāzın
Ne bilür bildiler nāz u niyāzın

Katında var idi bir hūb dāye
Biliş olmuş idi yoşsul [u] baya

Her işe tecribeyle rāh bulmuş
Gehi 'aşık gehi ma' şūq olmuş

[760] Peridür dīv ü cin kılmış gezendi
Bu süri kızların ya' nî bülendi

¹⁶⁷ Metinde hergiz

Varur [bir] gice dāye ḥalvetine
Gör[e] ḥālin nigāruñ ḥizmetine

[32a]

Didi ey gōnçe-i bustān-ı şāhī
Yüzüñdür pertev-i nūr-ı ilāhī

Dilüñ ḥurrem lebüñ pür-ḥande olsun
Günün günden güne ferḥunde olsun

Boyuñ bāğ-ı cemālüñ tāz[e] servi
Ṭapuñ gülzār-ı Firdevsüñ tezervi

[765]

Saña ol cūy-bārum ḥaḫdan [ey] cān
Kenārumda seni bisledi devrān

Ruḥ-ı gül-gūnuñı evvel gören ben
Bıçağ-ı ‘ışık ile nāfuñ kesen ben

Gül-āb ile vücūduñ pāk kıldum
Yolunda kendümi ben ḥāk kıldum

İki destüm saña pür-müḥr[e] kıldum
Ki rāḫat olasın sen cümle kıldum

Ġidā sükker-i lebüñ şīr kıldum
Senüñ her kārına tedbīr kıldum

[770]

Senüñçün gice ḥābum terk kıldum
Dilümd[e] mihr-i ‘ışkuñ berk kıldum

Yörensedyüm omuzuma binerdüñ
Otursam dizlerüm üzr[e] inerdüñ

Gelince bu deme sen şāh-ı ḥübān
Elümden ḫomadum dāmānuñ ey cān

Senüñ işüñe hizmetkârdum ben
Saña cân u gönülden yârdum ben

Yürise kâmet-i servüñ çemende
Yürürem sâye gibi bile ben de

[32b][775] Otursañ hıdmet için ben tırurdum
Uyusañ pâyuña yüzüm ururdum

Çıluram her işüñi sen bilürsin
Yine ol dâye kim kim sen bilürsin

Ne şaklırsın dilün[de] râzı söyle
Degülven yad sırruñ keşf eyle

Seni derd ü belâya kim şalupdur
Düşüñde kimse göñlün mi alupdur

Niçün zülfüñ gibi âşüfte olduñ
Belâ vü derd ile nâ-hufte olduñ

[780] Gül-i surhun görürem zerd olupdur
Dem-i germüñ bilürem serd olupdur

Güneş meh gibi eksilmek sebeb ne
Baña şerh eyleseñ hâlün ‘aceb ne

Ne mâh için kılursın her zemân âh
Baña rüşen beyân it kimdür ol mâh

Eger gökde olursa ol firişte
Ki ola nürdan dağı sirişte

Du‘ ā kılam ki kār ide özine¹⁶⁸
Getürem āsmāndan yir yüzine

[785] Perīyise per id[e] kūh [u] bīşe
‘Azā’im oğu[yam] kār aña pīşe

Oğuyam sihr ü efsün şöyle aña
Anı [der-]şīşe idem kıl temāşā

Eger olursa cins-i ‘ādemī-zād
Anuñla eyleyem ben hātıruñ şād

[33a] Kim ola kim saña olmaya bende
Yiter nāz eyle toğrı söyle sen de

Züleyhā gördi dāye mihrbāndur
Füsün-perdāz hem efsāne-h̄āndur

[790] Sözi toğrı dimekdür derd[e] çāre
Akıtdı mäh yüzine sitāre

Didi maqşūdumuñ yođdur nişānı
Bilimezem ne yirdedür mekānı

Ne virem saña ol kuşdan nişāne
K’ola ‘anķā ile hem-āşiyāne

Bilür ‘anķānuñ adın cümle ‘ālem
Benüm murğum adın bilmez bir ādem

Görelen her ne ‘āşık kim elem ğam
Göricek yüzün olur şād u hurrem

[795] Firāķında çekerse derd ü miħnet
Vişālinde bulur çok dürlü ni‘ met

¹⁶⁸ Metinde: üzerine

Benüm derdüme bir dermān bulunmaz
Ki maḥbūbum durur pinhān bulunmaz

Ne yüzün gördi kimse ne mekānın
Ne bir kimse bilür nām u nişānın

Dili söyledi çeşm[i] itdi taḥrīr
Öñinde dāyesinüñ kıldı taḥrīr

Didi düş gördüğün ger ol dil-ber
İşidüp dāye sāye şalsa ber-ā-ber¹⁶⁹

[800] Nigāruñ sözini gūş itdi dilden
Melālet bādesin nūş itdi dilden

[33b] Didi kim düşde gördi bilmez adın
Kaçan bulur kişi böyleler adın

Bilür her ‘āqıl u dānā bu kārı
Ki bulmaz kimse nā-ma‘lūm yāri

Murādından ḥaberdār olmasa v’er
Bulımaz ‘ālemi gezse ser-[ā]- ser

Görür kim derdine dermān bulımaz
Bulırsa daḥı āsān bulımaz

[805] Didi dāye ki bu iş dīv işidür
Göñül virme aña kim riv işidür

Beşer şeklinde düşüñde gülerler
Bu şüretle kiminden dil alurlar

¹⁶⁹ Beyitte vezin problemi var.

Züleyhâ didi kim itme müdârâ
Virimez dîv ol şekl-i dil-ârâ

Vücûd-ı dîv kaç¹⁷⁰ â anda¹⁷⁰ perdür
‘ Aceb kimdür diyen aña beşerdür

Firişte yüzlüdür hürî-sirişte
Anı görse kalur hayrân firişte

[810] Dönüp dâye didi düşde gören çok
Ola niçün görürsin ki biri yok

Eyi[t]di ger düşüm olaydı yalan
Kaçan [râhat] bul[a] benden o zemân

Bunu did[i] [ol] olmuş ehl-i idrâk
Hâbiş ile hâbiş[e] yañıla bāk

Didi itme degüldür saña lâ’iķ
Begenmez nesneye kim oldı ‘ aşık

[34a] Eyitdi ihtiyâr elde olaydı
Hâlâş olmaya dil çäre olaydı

[815] Velî tedbîr-i kâr elden gidüpdür
‘ İnân-ı ihtiyâr elden gidüpdür

Dilümde naķş-ı dil-keş yazılıpdur
Şanasın taşda muhkem kazılıpdur

Eger yazan Yaķûtsa dest-i muhkem
O naķşuñ kılma ki bir harfini kem

Çü dâye gördi ‘ ışķ içinde muhkem
Naşihat eylemekden oldı ebsem

¹⁷⁰ Metinde: andan

Varup babasına tenhâ kıılır âh
Ki kıızuñ oldu ‘ aşık la‘ l-i dil-ğ̃âh

[820] İşıtdüğind[e] ol şâh-ı cihân-g̃ır
Didi kim kâr-ı taq̃dîre ne tedbîr

ĤĀB-DĪDEN-Ī ZÜLEYĤĀ YŪSUF ‘ ALEYHĪ’S-SELĀM [RĀ] DER-NEVBET-Ī
DŪVVŪM VE SĪLSĪLE-Ī ‘ İŞK VEY CŪNBĪDEN VEY-RĀ DER-VARĤA-Ī
CŪNŪN KEŞĪDEN¹⁷¹

Ne cān kim ‘ ışka eyler anı menzil
Degül bir laḫza Ḥaḫdan hiç ğāfil

Olur rüşen nitekim berḫ ile ebr
Mükemmel olur anda ‘ aḫl ile şabr

Cihān ğavġālarında olur āzād
Gözine çöpçe gelmez cennet-ābād

Murādı Ḥaḫdan özge nesne olmaz
Ne kişi k’eyle olmaz nesne olmaz

[34b][825] Züleyḫā bedr iken oldu hilāl ol
Yaḫın bir yıl geçince böyle ḫāl ol

Bükildi ḫaşı gibi ḫaddi anuñ
Şarardı za‘ ferānveş ḫaddi anuñ

Beni dir ey felek pür-derd kılduñ
Ne itdüñ k’āftābum zerd kılduñ

Kemānuñla beni sen ey zemāne
Melāmet tîrine kılduñ nişāne

¹⁷¹ Züleyha’nın Yusuf Aleyhisselam’ı ikinci kez rüyasında görmesi ve aşk zincirinin depreşerek onu delilik uçurumuna çekmesi

Baňa bir ser-keři kılduň havāle
Virür her rüz u şeb ğamdan nevāle

[830] Düşürdi mihirden gönlüme tābı
Kıomaz kim ben görem bir laħza ħ̣ābı

Ne gündüz hem-nişīn eylerse düşde
Açardı ħ̣ābı gözden gitdi düş de

Nişān-ı baħt-ı bīdārīdür ol ħ̣āb
Ki anda göz nur[ı] şā[h]-ı cihān-tāb

Gözüm ħ̣āb ile bir dem kılmaz ār[ā]m
Meger baħtından ola ħ̣āb[a] ol vām

Umaram ħ̣ābdan baħt ola bīdār
Yine ħ̣ābumda yüzün göstere yār

[835] Bu resme söyler iken aya söz şeb
Yüzün bir daħı göster diyü yā Rab

Kıılırken āh [u] nāle vardı ħ̣āba
Şanasın teşne idi irdi āba

Varıcak ħ̣āb[a] ol sīmīn şavber
Görür geldi yine ol māh-peyker

[35a] Güneşden daħı rüşen toĝdı bir māh
Bayaĝı şekl ile görindi nā-gāh

Nazar kıldı çün anuň gül yüzine
Ĝubārın tütüyā kıldı gözine

[840] Yir öpüp didi ey serv-i gül-endām
Ki benden şabr u dil alduň hem ārām

Seni nūrından iden Hâk hâkîçün
Tapuña virilen revnağ hâkîçün

Cihân dil-berlerine server itdi
Leṭâfet birle gülden berter itdi

Boyuñı serv-i bâğ-ı cân idüpdür
Seni dil Mısrına sulṭân idüpdür

Yüzüñi eyledi şem^c -i şeb-efrüz
Yağar anda çerâğın şems her rüz

[845] Mu^c anber müydan virdi kemendi
Atarsın her kılından câna bendi

Dili âşüfte kıldı müy-ı zülfüñ
Mu^c aṭṭar itdi cânı bûy-ı zülfüñ

Dilerseñ çoğ ola müzd-i lüvâbuñ
Teraḥḥum eyle virüp la^c l-i nâbuñ

Hâber vir kim ne ḥür-ı dil-sitânsın
Ne cennetde bulunur serv-i cânsın

Ne kândansın dirâşşân gevherüñ var
Ne taḥtuñ şâhısın nūr efserüñ var

[850] Didi âdem-i şun^c neslindenüm ben
Hevâ âteş şu ḥâk aşıldanum ben

[35b] Bilürsin da^c va olduñ¹⁷² baña ^c âşık
Gerek kim olasın kavlinde şâdıq

Dilerseñ dilden olam ben saña yâr
Mücerred ol rızâmı şağla zinhâr

¹⁷² Metinde: oldum

Megesden şaqla dā'im sükkerüñi
Şaqlın elmāsdan sen her dürüñi

Bilürem var durur sīneñde dāğum
Şaqlın şanma ki var senden ferāğum

[855] Benem gülzār-ı hüsñüñ 'andelībi
Degül emrāzınuñ hāzıq tabībi

Züleyhā bildi dil-ber mihrbāndur
Görür her bir sözi cānna cāndur

Yine tıtdı perī dīvānesini
Bırağdı āteşe pervānesini

Figān eylerken anı gördi dāye
Felekde devr-i āhı irdi aya

Biri yüz oldı sevdāsı nigāruñ
Cihānı tıtdı naşīhat diñlemekde¹⁷³

[860] Hāmūş olmazdı bir dem gelmemekde
Halāş oldı naşīhat diñlemekde

Yağasın gönçe gibi eyledi çāk
Yaşından lāle rengi bağladı hāk

Yudı kendü¹⁷⁴ vücūdın kıllu başlar
Mu' anber saçların yolardı taşlar

Kenīzekler ta' accüb itdi tırdı
Elini her biri yüzine urdı

[36a] Ol iki hürsende ağladılar
Tolayu şekli hāle bağladılar

¹⁷³ Mısralar arası kafiye uyumsuzluğu var. İstinsah sırasında bir sonraki beyitte yer alan kelimeler sehven bu beyitteki kelimelerin de yerine yazılmış.

¹⁷⁴ Metinde: kendi

[865] Eger kızlardan olsa anda taqşır
Kaçardı nitekim yaydan çaça tır

Şabā gibi giderdi kūh u şahrā
Yaşında olmaya yir yüzi deryā

Qılurđı qavsler yürür idi hāk
Giderdi gül gibi bāzāra bī-bāk

Peder oldı çü kız hālinden āgāh
Nedür dermān didi ulular[a] şāh

Ulular şöyle kıldı rāy-ı tedbīr
Ki uralar nigāra bend ü zencīr

[870] Düzerler mār-ı bī-cān sīm ü zerden
Qılurlar mührini la'1 ü güherden

Tolaşdı sākına mār-ı güher-senc
Meşeldür dilde k'olmaz mārsuz genc

Züleyhā genc idi hüsn ile meşhūr
Gerek her genc hıfz itmek[e] gencūr

Tururđı serv gibi pāy-beste
Ser-i zülfi gibi gōñli şikeste

Didi ey çerh n'itdüm saña ey vāy
Günāhum ne beni kılduñ girān-pāy

[875] Gōñül bābın maḥabbet bağlamışdur
Benümçün ebr-i nīsān ağlamışdur

Benüm yok seyr kıılmağa mecālüm
Ne bilür var kimesne¹⁷⁵ n'oldı hālüm

[36b] Beni bend-i girāna bağlamak ne
Dilümi fūrkatinde tağlamak ne

Ne servüñ kim ayağın bağladı gil
Kıılamaz sīm oldu işi müşkil

Nedür ey bāğbān bu hikmet ü bāb
Ki zencir oldu serv ayağına āb

[880] Nigāruñ ayağına bağla zencir
Ki nālem eylemez göñlüne te'şir

Qarār itmez ki görem māh yüzün
Görinür berq gibi gökd[e] yüzün

Göreydi kim dem olur yine nihān
'Aceb bir dağı görmek var mı imkān

Baņa ger yār ola baht-ı bülendüm
Geçürem ayağına pāy-bendüm

Ṭura karşıñda ol gün yüzlü māhum
Qaşı mihrāb ola secdegāhum

[885] Ne disem ol nigār-ı nāz-perverd
Ki ger qonarsa püşt-i pāyına gerd

Qonar cānum yüzine kūh-ı derdüm
Revā görmez cihānda hiç merdüm

Niçün ben şöyle olam merdüm-āzār
Gerekmez özge benden hātır[a] bār

¹⁷⁵ Metinde kimse.

Ḳalayın gonçe gibi şöyle dil-teng
Mük-i dāmānına hāl virmesün seng

Yirinde ḳala āyīn-i fesāne (?)
Melāmet tīrine oldu nişāne

[37a][890] Doḳındı ‘ ışḳ tīri sīnesine
Yaḳın ḳıldı ki ide sine sine

Şanasın zaḥmlu şayd idi düşdi
Belā-yı ‘ ışḳ anuñ başına üşdi

Yaturdı bir zemān yir üzre hāmüş
Cihān sevdāların ḳılmış ferāmüş

Yuḥudan uyanur gibi ṫururđı
Adını yazısar duzaḥ görürđi

Gehī girye ḳılurđı gāh hānde
Gehī mürde olurđı gāh zinde

[895] Yaşından yir yüzini eyledi gil
Geçürđi ‘ ömrini ol şöyle bir yıl

**BE-Ḥ~ĀB ĀMEDEN-İ YŪSUF ‘ ALEYHİ’S-SELĀM ZŪLEYḤĀ-RĀ NEVBET-İ
SŪVVUM U NĀM VE MAḲĀM-I VEY DĀNİSTEN VE BE-‘AḲL U HŪŞ BĀZ
ĀMEDEN¹⁷⁶**

Elā ey ‘ ışḳ-ı pür-efsūs u nireng
K’idersin her zemān geh sulḥ u geh ceng

Gehī ferzāneyi dīvāne eyler
Gehī dīvāneyi ferzāne eyler

Ḳılursa zülf-i dildārı [e]ger bend
Cünün zencirine düşer ḥired-mend

¹⁷⁶ Yusuf Aleyhisselām’ın üçüncü kez Züleyha’nın rüyasına girmesi, ona adını ve makamını bildirmesi ve (Züleyha’nın) kendine gelmesi

Açarsa bend-i zülf-i dil-küşâyı
Çerâğ-ı ʿ aql bulur rüşenâyı

[900] Züleyhâ bir gice [bî-]şabr u bî-hûş
Ġam ile yâr-ı miḥnetde hem-âğûş

[37b] İçerdi ʿ ışk cāmından mey-i ġam
Dili kılmaz idi ārām bir dem

Yanardı şemʿ veş her gice [vü] rûz
Gül-i ter gibi şoldı [ol] dil-efrûz

Gözine yârsuz gül ḥâr olmuş
Yaşından çevresi gülzâr olmuş

Dökerdi gözden eşk-i ergavânî
Çemende bülbül idi hem-zebânı

[905] Dili olmuşdı ġamdan ġuşsa-perdâz
Kılur kışşayı dil[in]den ser-âğâz

Ki [ey] târâc iden şabr u qarârum
Perişân oldu sensüz rûzgârum

Dilüm alduñ n'ola olsañ baña yâr
Niçün olmayasın bir laḥza ġam-ḥʿâr

Şerîf ismüñi bilsem vird iderdüm
Mağāmuñ bilsem isteyü giderdüm

Kılurdum şevk-i ʿ ışkuñla şeker-ḥand
Senüñçün bende düşdüm çün ney-i ḳand

[910] Ġamuñdan ġonçe gibi yutmuşam ḳan
Sen olursın gül-i ter gibi ḥandân

‘ Aceb olmaz begüm luṭf u keremden
Beni āzād kılsañ bend-i ğamdan

Bulınmaz baña beñzer kimse maḥzūn
Kim olmışdur k’ola böyle ciger-ḥūn

[38a] Benümçün māderüm her demde dil-teng
Peder ferzendlüğümden çün kıılır neng

Kenīzekler baña bed söylediler
Beni rüsvā vü bed-nām eylediler

[915] Od urduñ cānuma yaḫduñ cihānı
Baña kār eyledüñ kevn [ü] mekānı

Bu resme söylenürken vardı ḥ̣āba
Şanasın teşne idi irdi āba

Gözini mest kııldı sāġar-ı ḥ̣āb
Görür geldi yine ğāret-ger-i ḥ̣āb

Ne yüzden söylesem maḥbūb u terdür
Neye beñzetsem andan ḥūbterdür

İrişdi bülbül-i cān gülşenine
Fiġān idüp yapışdı dāmenine

[920] Didi ey benden alan şabr u ḥ̣ābum
Firāḫūndan şarardı āftābum

Seni nūrından iden pāk ḫaḫḫı
Yidi kevkeb toḫuz eflāk ḫaḫḫı

Benüm endūhumı kūtāh eyle
Nedür ismüñ yerüñ āġāh eyle

Didi şehrüm şorarsañ Mışr şehrüm
‘Azîz-i Mışr ismüm Nîl nehrüm

Muğarrer şâh-ı Mışra ben ‘Azîzem
Yolumda şadık u ehl-i temizem

[925] Züleyhâ buldı dil-berden nişanı
Nitekim Hıŝr âb-ı zindegâni

[38b] Şekerden tatlu sudan buldı ol hūr
Nite kuvvet dile şabr u göze nūr

Uyanup secde kıldı didi dildâr
Şükür kim baht-ı hufte oldı bîdâr

Sözinden ol cüvânuñ cûşa geldi
Yine dildâr ‘aql u hûşa geldi

Kenîzekler uyurken virdi âvâz
Ki ey baña olanlar ğamda dem-sâz

[930] Didi varuñ babama ğaber eyleñ
Benümçün çekmesin teşviş eyleñ

Ki baña geldi ‘aql u fehm ü idrâk
Ħalâş oldı yaşımdan çeşm-i nemnâk

Murâd olan budur şimdi pederden
Beni âzâd kılsun bend-i zerden

Gidersün dest-i cevrin sîm bendin
Ħalâş it gerdenümden ğam kemendin

İrişdi müjde-i devlet ataya
Taşadduğ eyledi yoĦsul u baya

[935] Sevindüğinden oldu şāh bī-hūş
Mey içmiş gibi oldu mest ü medhūş

Ḳodılar altına bir mesned-i nāz
Uzandı tāk-ı zer oldu ser-efrāz

Güzeller her taraftan cem‘ oldu
Olar pervāneler bu şem‘ oldu

Yoğ idi yār anda cümle hem-rāz
Perişān hāḫır oldu yine şāz

[39a] Söze başladı ol yār-ı şeker-ḫand
Didi ne şeh̄r var anda biter ḫand

[940] Didi ger Mışr şeh̄rinde biter ḫand
Ki andan her bir iḳlīme gider ḫand

Hikāyet söyler iken her gül-endām
‘Azīz-i Mışr aḫladı ser-encām

İşidicek ‘Azīz adın¹⁷⁷ nigārīn
Aḫıtdı māk-ı bedr üstine pervīn

Nevā-yı nāle gerdūna irişdi
Hevā-yı Leyli Mecnūna irişdi

Gice gündüz ḫılurdu āh u zārī
Dilinden gitmez idi nām-ı yārī

[945] ‘Azīz adı dinilse gūş iderdi
Aḫılsa’nber özin ḫāmūş iderdi

ĀMEDEN-İ RESŪLĀN-I PĀDŞĀH-I EṬRĀF-I [ĠAYR] EZ- MIŞR BE-
ḤĀSTGĀRĪ-İ ZŪLEYḤĀ VE TENG-DİL GEŞTEN-İ VEY EZ-NEVMĪDĪ ĀN¹⁷⁸

¹⁷⁷ Metinde: özin

Elā ey bülbül-i gūyā-yı esrār
Ma‘ ānī cevherinden eyle īsār

Hadīs-i ‘ ışkuñ olsun der-i ‘ uşşāk
Oķuduķça sevinsün cāna müştāk

Züleyhā ‘ ışkıını eyle hikāyet
Ki bürhān ile eylersin rivāyet

Degül Şirīn ü Husrev gibi yalan
Senūñ dāstānuña yok kızbe imkān

[39b][950]

Züleyhā k’ añlar nām u nişānı
Cemāli hüsni tıtmışdı cihānı

Şanasın vird idi düşmezdi dilden
İşiden ‘ aşık eylemişdi dilden

Her iklīme anuñ ğavgāsı düşmiş
Selātin gönline sevdāsı düşmiş

Dilerdi her vilāyet şehryārı
K’ anuñla ola şirīn rūzgārı

Cünün bendinden āzād olduğı dem
Oturdı taht-ı hüsne şād u hurrem

[955]

Resül irişdi her bir memleketden
Bilürdi¹⁷⁹ sūr aşlın her cihetden

Biş on elçi yitişdi her tarafından
Güneş görmek için burc-ı şerefdan

Her elçinüñ elinde la‘ l ü gevher
Güneşden dağı şeffāf u münevver

¹⁷⁸ Mısır dışındaki civar ülkelerin padişahlarının elçilerinin Züleyha’yı istemeye gelmeleri, içlerinde Mısır elçisi olmadığı için Züleyha’nın üzülmesi ve bundan dolayı ümitsizliğe düşmesi.

¹⁷⁹ Metinde: bilürlerdi

Degerdi her biri bir Őehr-i ma' műr
Ki virmiŐ her birin bir Őāh-ı meŐhűr

Ne Őāha meyl iderse Őāh-ı hűbān
Vire baŐt u kelāmin Őıla sultān

[960] Ne iŐlġime ki varup Şala Őāye
Ola hűkm[i] revān yoŐsul u baya

Ne yirde kim Őıla ol māh ārām
Du' ā Őılurlar āna ŐubŐ tā Őām

Diyār-ı Rűma ger Őılur[sa] āheng
Ėulām olalar āna Rűm ile Zeng

[40a] Didi bu resme her ŐāŐid peyāmın
AŐup her biri kendű Őāhı nāmın

Bu ma' nġden Zűleyhā oldı āgāh
Cigerden Çıldı ol dem derd ile āh

[965] Didi kim Mışrdan gelmiş mi kimse
Nigārumdan haber almış mı kimse

Beni Mışr ehline her dem Şeker dil
Yoğ ise ŐāŐid andan sen ne hāŐıl

Ne yil kim Mışrdan ŐalkŐa ŐeŐerden
Diriğ itmeye gerdin ŐeŐm-i terden

Bāna hoŐter gelűr ol bād Őad-bār
Őu yilden kim getűrűr műŐĖ-i Tātār

Otururken Zűleyhā Őoyle ĖamĖġn
Peder aldı yanına k'ide teskġn

[970] Didi ey nūr-ı çeşm ü cān-ı ʿālem
Gerekmez k'ola senden zerrece ğam

Cihān sulṭānlarıdur saña müştāk
Ki her birisidür meşhūr-ı āfāk

Seni benden temennā eylediler
Tevāzuʿ birle çok söz söylediler

Resūli her birinūñ üste hāzır
Göñül çeşmiyle ṭurmuş saña nāzır

Diyeyin dāstānın her birinūñ
Kime[dür] meyl[i] bilem sen perinūñ

[975] Ne kişverdür murādın söyle rüşen
Ne şehrin ister iseñ eyle mesken

[40b] Peder söylerdi ol hāmūş olurdu
Kelām-ı āşināya gūş olurdu

Ne hoş söz ki ola [ol] āşinādan
Ki pür olur dil ü cān rüşenādan

Resūlūñ her birinūñ didi hālin
Dağı ortada olan kıl u kalin

Atasından ṭurup ğamnāk gitdi
Melāletden gözi nemnāk gitdi

[980] Gözinden yaş yirine kan dökerdi
Bulut gibi per-i bārān dökerdi

Didi ana beni ṭoğurmasayduñ
Veyāhod süd ile ṭoyurmasayduñ

Ne baħş itmiş baña bu naħs-ı t̄ali^ç
Ki yokdur naħsına bir sa^ç d-ı dāfi^ç

Deñizden ger çıkarsa ebr-i bārān
Kamu şusuzlar şu diyü āteş¹⁸⁰

Benüm üstüme gelse ebr-i ser-keş
Virürin teşneye şu diyü āteş

[985] İnen ağlatma ey server beni sen
Ki başda olur ise surh dāmen

Komazsın yār[e] bulam kurb-ı menzil
İnen dağı ırağ itme kerem kııl

Züleyhā gördi k’eglenmez nigāri
çAziz-i Mışrdan yok h̄āstkarı

Murāduñ cān ise h̄azır durur al
Yine eyle baña efsūn ile āl

[41a] Dilerseñ kim gelem ben renc ü endüh
Dilüm üzr[e] k̄oduñ yüz renc çün küh

[990] Bırakduñ küh-ı derd altına kāhı
Ġamun deryāsına şalduñ giyāhı

Dil-i mecrūhuma sen zaħm imişsin
Benüm yārüm gibi bī-raħm imişsin

Dil-i dīvāneye sen cebr kılduñ
Beni bī-ṭākat u bī-şabr kılduñ

Eger ben şād eger ġamgīn saña ne
Eger ben telh eger şīrin saña ne

¹⁸⁰ Bir sonraki beytin ikinci mısraı ile karışmış olmalı. Mısrada kafiye ve vezin problemi var.

Saña benden ziyân gelmez bilürsin
Niçe bir cānuma minnet kılırsın

[995]

Vücūduñ hırmenine urduñ âteş
Elüñden âh ey gerden-i ser-keş

Hezārān bülbül[i] kırbān idersin
Gül-i ter dāmenini kıan idersin

Ne kılduñsa peşīmān olmaduñ sen
Dağı bir gün perişān olmaduñ sen

Bu resme geçdi günü ağlayurak
Dilini lāle gibi tağlayurak

Akıtdı gözlerinden seyl-i hūnīn
Yidi toynca ol gün ğuşsa çūnīn

[1000]

Peder gördi cihānı terk kılmış
‘Azīz-i Mışr mihrin berk kılmış

Resülūñ her birine dirdi halvet
Diledi ‘Azīzi virdi icāzet

[41b]

Didi bu fikr[i] siz kılmazdan evvel
Benüm aḥvālūmi bilmezden evvel

‘Azīz-i Mışra ikrār eylemişem
Anuñla kıavl u bāzār eylemişem

Eyü olmaz bozılmağ ‘ahd u peymān
Dimişlerdür ki *el-ikrār el-īmān*¹⁸¹

¹⁸¹ Hadis: El-ikrāru mine’l-īmān (İkrar, imandandır).

[1005] Meşeldür bunı dağı söylemişler
K'aduñ uzun durur oğcı dimişler (?)

Görürler çäre yok irmege mâhir
Resûlûñ her birisi gördi âhir

FİRİSTÂDEN-İ PEDER-İ ZÜLEYHÂ KÂŞİDİ BE-SÛY-I 'AZİZ VE 'ARZ¹⁸²

Didi ta' bir-i 'ışkı nazm kılan
Hikâyet şerhinûñ aşlını bilen

Züleyhâ lâle gibi bağı dağılu
'Aziz-i Mışra muhkem gönü bağılu

Hayâl-i dil-beri mahrem idinmiş
Diline derdini hem-dem idinmiş

[1010] Peder gördi ki Mışruñ hastesidür
'Aziz-i Mışruñ ol aşüftesidür

Züleyhâya 'ilâc itmek için şâh
Diledi kim 'Aziz[i] kıla ağâh

Duru varmağ gerekdür bir sühanver
Züleyhâyı kıla anuñla hem-ser

Katında var idi bir merd-i 'âkıllı
Muvâfık kavle fi'li 'aklı-kâmil

[42a] Virür çok tuhfe ol ehl-i temize
Ki var[a] diye ol dağı 'Azize

[1015] Varup teslim kıldı armağanın
Dağı didi şehûñ râz-ı nihânın

¹⁸² Züleyha'nın babasının Aziz'e bir ulak göndermesi ve arz etmesi

Peyāmında dir ey şāh-ı yegāne
Ki mişlũn görmemiş devr-i zemāne

Murāduñca döne her rüz gerdün
Hudādan ola bahtuñ dā'im efzün

Benüm bir pāk dāmen duhterüm var
Saña lā'ik muṭahhar gevherüm var

Hümā gibi mübārek sāyesi var
Cemāl-i dil-küşā ser-māyesi var

[1020] Şadefde dür gibi sāfī bedendür
Şerefde şems [gibi] pertev-figendür

Yüzün örter kıllur māha neṣāre
Ki yüzün görmeye çeşm-i sitāre

Hemān mir'āt görür hūb-rüyın
Hemān şāne sürer yüzine müyın

Müyesser zülfine olmuş cihānda
Ki öper ayağını her zemānda

Yürise hūne sahnında hırāmān
Şanurlar yire indi mäh-ı tībān

[1025] Kadi tūbāya baş egmiş degüldür
Lebine ney-şeker degmiş degüldür

Gül-i terden çeküpdür dāmenini
Ki yok el çāk ider pīrāmenini

[42b] Olur nergisden ol pūşīde-ruhsār
Ki nergis hūre-çeşm oldı kadeh-ḥār

Yürimez gün toğıcağ ol yüzi mäh
Ki olmaya anuñla säye hem-räh

Varup bağmaz şuya şağlar özüni
Ki çeşm-i ‘aksi görmeye yüzini

[1030] Oturmuş perde içre germ [ü] tenhâ
Bırağdı ‘âlem[e] şad şūr u ğavġâ

Selâtin-i cihân aña hevâdâr
Şaçın bendine olmuşlar giriftâr

Ser-efrâzân-ı Rûm [u] Şâm u Bağdâd
Fırâkından kıılır her biri feryâd

Bütün dünyâ[ya] virmez Mısr şehrin
Şekerden tatlu bilür Nîl nehrin

Şanasın toprağındandır sirişti
Hudâ bilür ki nedür ser-nibişti

[1035] Eger mağbül olursa kııl işâret
Ki gönderdüm saña olsun bişâret

Eger lâ’ik degülse şöhetüne
Kenizekdür ço ayruk hıdmetüne

‘Azîz alıcak elçinüñ peyâmın
Dağı [ol] Şâh Taymūs’uñ selâmın

Külâhın lâle gibi göge atdı
Felek görüp hasedden küle battı

Didi kim bende yokdur ol liyâkat
Ki kıılır baña bu deñlü şadâkat

[43a][1040] Nazarın h̄ake çünkim kıldı şāhum
Atam lāle gibi göge külāhum

Ben ol h̄akem ki ebr-i nev-behārı
Kılupdur çatreden baña nişārı

Şu deñlü luṭf ider şāh-ı cihānum
K'idemez ni' amin şükriñ zebānum

Bu luṭfi kim kılupdur şāh izhār
Eger baḥtum benüm baña ola yār

Kılam başuma pāy çeşm[üme] na' leyn
Girem yola revān *bi'r-re's ve'l-ayn*¹⁸³

[1045] Velī sultān-ı Mısr ol şāh-ı' ālī
Kıomaz bir laḥza k'olam şöyle ḥālī

Beni ma' zūr dutsun şāh-ı' ālem
Dilerven 'ömrini kılmaya Ḥak kem

Eger şāh ister ise ḥaḳ-güzārī
Revān idem dü şad zerrin 'emārī

Virem üç yüz kenizān u ğulāmān
Şanevber-kāmet ü dilir-ḥırāmān

Ki birisi ola ḥüsn iline bay
Birine beñzemeye gökdeki ay

[1050] Kılıcaḳ ḥande ol şirīn-dehānlar
'Adem mülkinden açılır nişānlar

Eger bir laḥza andan dūr olam ben
Hemān-dem ḳahr ile maḳhūr olam ben

¹⁸³ Başımız gözümüz üstüne.

Geyerler lâleveş tâc-ı muraşşa^ç
Lebi her birinüñ cāndan mülemmā^ç

[43b] Kenîzekler şanasın hūr-ı Firdevs
Dil ü cāna kırarlar ^çanberîn kıavs

Mu^ç anber turreler gül üzre düşmiş
Gülistāna şanasın mār üşmiş

[1055] Bezenmiş gül gibi gülşende anlar
Gören cān virür üste hānde anlar

Olurken kıllalar i^ç zāz u ikrām
Perişān olmaya yold[a] dil-ārām

Olurlar reh-neverd [ol] şehriyār[a]
Ki yoldaş ola yolda ol nigār[a]

Çü bu sözleri kıaşid gūş kıldı
Şanasın kıand-ı Mışrı nūş kıldı

Didi kim Mışır görmüş çok ^çazizi
Bulınmaz nesne kıld'ehl-i temizi

[1060] Bizüm h'ācemüzün hiç eksügi yok
Begüm sen söyledün andan dağı çok

Şayılmak mümkün ola rīg ü āba
O şāhuñ kıavli gelmeye hisāba

Geyer bezminde herkes hil^ç at-i zer
Takılmış dügmeler yirine gevher

Elinden bezl olur şu deñlü gevher
Şatılan şimdi ol gevherdür ekşer

Murâdı şehryârũñ hâtıruñdur
Dağı her ne dilerseñ hâzırũndur

[1065] Yararsa sen ‘Azîze ol yüzi mâh
Hemân-dem gönderür anı saña şâh

[44a] Gel ey serdâr-ı ‘uşşâk-ı sühan-dân
Ki sözüñle olur ‘ışk ehli handân

Söze gel ‘ışk hâlinden haber vir
Göñül tütisine şehd ü şeker vir

Didi Mışra varan merd-i sühan-dân
Züleyhây[1] gelüben kıldı handân

Getürdi hem ‘Azizüñ hoş-nâmın
İrişdürdi dil ü cāndan selāmın

[1070] Açıldı gül gibi göñli ferahdan
Nitekim açılır lāle kadehden

İrişdi çün haber cān menzilinden
Çözildi bend-i ğam dil-ber dilinden

Kimüñ göñlin yaqıpdur hüzn ile ğam
Ki soñra olmamışdur şād u hurrem

Hâyâl-i h’âbdan her kim geçüpdür
Murād-ı dil kapusını açupdur

Peder gördi Züleyhâ şādmāndur
Dedi baña bunuñ hâli ‘ıyāndur

[1075] Müheyyâ eyledi resm-i ‘arūsı
Hezārān duğter-i Rūmî vü Rūsî

Ꞑamu piste-dehān u nār-pistān
Yüzi her birinüñ tāz[e] gülistān

Benāgūşında aşmış la' l ü gevher
Ꞑurar ebrūları Ꞑavs-i mu' anber

**NESİM-İ ꞐABŪL VEZİDEN EZ-CĀNİB-İ MIŞR VE MAĖMİL-İ ZŪLEYĖĖĖ-RĖ
ꞐŪN¹⁸⁴**

[44b] Gül-i ter gibi yüzi Ėüb u rengin
Utanur leblerinden şehd-i Şirin

Nihān la' l-i lebinde lu'lu'-i ter
ꞐaꞐınmış lāle üzre zŪlf-i ' anber

[1080] Hezārā[n] merd Ėulām-ı fitne-engiz
Gehi cān baᖓş u fettān çeşm-i Ėün-riz

Geyer la' lın külāh[1] Ėusrevāne
Güneş gibi şalar pertev cihāna

Düşüpdür ruᖓları üstine kākül
Şanasın lāle üzre şāᖓ-ı sünbül

Geyerler Ėonçe gibi Ėil' at-ı nev
Alurdu yüzlerinden şems pertev

Melek-şüret Ꞑaşab-püş u kemer-bend
Ser-ā-ser Ėüb u Şirin çün ney-i Ꞑand

[1085] Ꞑıl üzre bağlamışlar zer kemerler
Dükenmez leblerinden ter şemerler

Virür iseñ at[a] şekl-i Ėoş-endām
Segirdür berᖓveş [gāᖓ] vaᖓt-i zin rām

¹⁸⁴ Kabul rüzgarının Mısır tarafından esmesi ve Züleyha'nın mahfilini ...gibi (..). Başlıkta istinsah kaynaklı olduğu düşünölen bir eksiklik bulunmakta.

Bir ayağ üzre durur şöyle mevzûn
Nitekim kûtb üzre çerh-i gerdûn

Eger sâye şalarsa tâzyâne
Kala ardına meydân-ı zemâne

İrişmezdi anuñ gürzine idrâk
Segirtitmezdi bile berğ-i çâlâk

[1090] Semendin yaralard[1] seng-i hûra
İñende bilür idi tağla şahrâ

[45a] Deñiz şahrâ idi uğrasa yolu
Ne deñlü çoğ olursa ‘ arz u tûlı

Hezâr üştür müzeyyen sîm ü zerden
Yüki her birinüñ la‘l ü güherden

Yüce tağlar gibi yir yirin ebri
Çekerken yük[i] inmez hiç biri

Kanâ‘ at ehli gibi irür anlar
Yürür ‘ ışk ehli gibi mest ekşer

[1095] Hudâya eylemişlerdür tevekkül
Diken yirler yimezler sünbül ü gül

Yürür bi-h‘âb gice menzil alur
Velîkîn cânların yolda gil alur

Şorarsañ her birinüñ ey birâder
Nedür yüki harâc-ı heft kişver

İki yüz dahı mefreş tolu zîbâ
Muraşşa‘ her birisi hûb dîbâ

Cevāhirden iki yüz yük dırahşān
Dür ü yāqūt ile la‘l-i Bedahşān

[1100] İki yüz tabla pür-müşg-i Tatārī
‘Abīr ü ‘anber ü ‘ūd-ı Kūmārī

Eger kim açılurdu müşk bağıın
Mu‘aṭṭar eyle[ri]di [her] dimāğın

Müretteb oldı esbāb-ı Züleyhā
Düzildi bir ‘emārī ḥacleāsā

Dağı bir ḥāne-i rengin muşanna‘
Yaparlar ‘ūd u şandaldan muḳaṭṭa‘

[45b] Muraşsa‘ şaḳf ile çün çetr-i Cemşid
Zer-efşān ḳubbesi çün kū[h]-ı ḥürşid

[1105] İçi vü taşrası zerden mūnaḳḳaş
Felek naḳşı gibi bir naḳş-ı dil-keş

Bürimiş üstini zer-beft dībā
Müzeyyen içi taşı naḳş-ı zībā

Züleyhā girdi aña ḥusrevāne
Diyār-ı Mışra oldılar revāne

Götürdi bād-pālar ol ‘emārī
Nite kim ter güli bād-ı behārı

Hezārān serv-ḳāmet dil-rübālar
Semen-büy [u] [semen-]rū dil-küşālar

[1110] Revān yola girerler şād u ḥurrem
Ḳarar itmezler idi yolda bir dem

Ne menzile ki onsa řād olurdu
O menzil cennet-i ābād olurdu

Giderlerdi bile ğilmān u havrā
Nitekim māh yanınca řüreyyā

Atardı her kenīzek zūlfī dāmı
řikār itmek için ğül-ruĥ ğulāmı

Çekerdi her ğulāmuñ ğamzesi tīr
Olurdu cān [u dilden] aña naĥçīr

[1115] İderler bu tarafından ‘ işve-sāzı
Kılurlar ol tarafından ışk-bāzı

Kılur ma‘ şūĥ u ‘ āşıĥ böyle bāzār
Bulınur her metā‘ a bir ĥarīdār

[46a] Bu resme gidüben menzil-be-menzil
Çekerlerdi diyār-ı Mışra maĥmil

Züleyhā baĥtına olurdu ĥořnūd
şanurdu řālī‘ i olmişdı mes‘ üd¹⁸⁵

şeb-i hicrāna řubĥ irdi şanurdu
Bu ümmīd ile ğöñli avunurdu

[1120] Ne bilü[r] geldüĝin ğam şebini ĥam
şeb-i ğamdan urınca řubĥ-dem dem

Yüridi gice gündüz ol dil-ārām
İricek Mışra yaĥın kıldı ārām

¹⁸⁵ Metinde: mesrūr

Kaçan kim MıŖra yakın kıldı anlar
Oradan MıŖra kâŖid Ŗaldı anlar

‘Azîz-i MıŖrı kâŖid kıldı āgāh
Ki olsun müjdegānî geldi ol māh

Aña kim hasret idüñ her Ŗeb ü rûz
Kıl istiķbāl geldi ol dil-efrûz

**ĤABER YĀFTEN-İ ‘AZĪZ-İ MIŖR EZ-MAĞDEM-İ ZÜLEYĖĤĀ VE BE-
‘AZĪMET-İ İSTĪĖBĀL BER-ĖĤĀSTEN VE LEŖKER-İ MIŖR-RĀ TECEMMÜL-İ
TEMĀM ĀRĀSTEN¹⁸⁶**

[1125] ‘Azîz idi çün ol hoş merd-i dil-keŖ
Sevindüğind[en] oldu mest ü medhûŖ

Pür oldu Ŗādılıķdan kiŖver-i MıŖr
Buyurdu Ėāzır oldu leŖker-i MıŖr

MuraŖŖa‘ tonlarını geydi leŖker
Didüğ[i] yire indi mihr-i enver

[46b] Ser-ā-ser leŖker olmuŖ gevhere Ėarķ
Ŗanasın gökden inmiŖdi yire berķ

Ėulām [u] Ėūr-ı meh-rû Ŗad hezārān
Yüzi her birinüñ çün māh-ı tĀbān

[1130] Geyer her ķul libās u tĀc-ı zerrĪn
BitürmiŖ nağl-i zerrĪn Ŗanasın zĪn

KenĪzekler yüzi gül zülf[i] sünbül
BitürmiŖ Ŗanki hevdec lāle vü gül

Ŗeker-lebden kıllur muṭribler āĖāz
Nevā-yı Ŗādılıķdan virdi āvāz

¹⁸⁶ MıŖr Azizi’nin Züleyha’nın geliŖinden haberdar olması, çokça bezenmiŖ MıŖr ordusuyla Züleyha’yı karŖılamaya çıkmaması

Çalınurdu ne deñlü var ise sâz
Muğannî bûselikden kıldı āgâz

Çalardı ‘ūd bir sözini ‘avvād
Kopardı her kılından āh u feryād

[1135] Ki ya‘nî şūretā vuşlat bulunur
Velik̄in ma‘nide ḥasret görünür

Rebāb emān virürdi cāna ğamdan
Kemānçe dirdi dem yok yig bu demden

Çalınur çeng ü gūyende urur kef
Felekde gün tutar āhengçün def

Revān yolca giderler şād u ḥandān
Yoğ idi anda bir kimse perişān

Revān bir iki üç menzil alurlar
Züleyhā koyduğı yire varurlar

[1140] Kırılmış gördi yüz biñ çāder-i nūr
Zemīn tölmiş idi ğilmān ile ḥūr

[47a] Diyeydüñ ebr-i çerḥ-i bî-kenāre
Maṭar yirine yağdurmış sitāre

Kırılmış gördi bir eyvān-ı şāhı
Kavuşmuşlar nitekim hāle māhı

‘Aziz ol bārgāhı çünkü gördi
Ḥudāya şükr idüp yüz yire urdı

Revān itdi atından Ḥusrevāne
Hemān andan yaña oldu revāne

- [1145] Muḳīmān-ı ḫarem karşıladılar
Gül-âb ile yolını şuladılar
- Ḳılur her birisine merḫabâ ol
Ḥisâba gelmez itdügi ‘ aḫâ ol
- Şorar kim niçedür zaḫmetde ol mâh
Beni ḫâlinden anuñ eyleñ âgâh
- Didiler devletüñde ḫâli ḫoşdur
Mübârek himmetüñde ḫâli ḫoşdur
- Eger yolda birez çektiyse zaḫmet
İrişdi ḫazretüñ[e] oldı rāḫat
- [1150] ‘Aziz-i Mısr şād oldı be-gāyet
Ḥudāya eyledi çok şükr ü minnet
- Ne deñlü pîş-keş var ise ḫāzır
Eger nâ-senc ü aḫlas ger cevāhir
- Niçe maḫbūblar şirīn şeker-ḫand
Niçe biñ ḫūblar zerrīn kemer-bend
- Muraşsa‘ zeyn ile anlar niçe yüz
Yoğ idi içlerinde bir hünersüz
- [47b] Niçe gevher daḫı şeffāf u rūşen
Ki ‘ aksinden olurdı dehr gülşen
- [1155] Nebât-ı Mısr kim gelmez şumāre
Bıraḫsañ şerbet olurdı biḫāre
- Bezendi bunlaruñla rūy-ı şaḫrâ
Kevākibden nite çerḫ-i şüreyyâ

Didi eyleñ haber ol serv-âzād
Seherden göç idelüm hurrem ü şād

**DĪDEN-İ ZÜLEYHĀ ‘AZĪZ-İ MIŞR-RĀ EZ-ŞĪKĀF-I HAYME VE FERYĀD
BER-DĀŞTEN KĪ “İN [NE] ĀN KESEST KĪ MEN DER-ĤĀB DĪDEEM VE
SĀLHĀ MİĤNET [VE] MAĤABBETEŞ [KEŞĪDEEM]¹⁸⁷**

Bu köhne sāl-hurde çerḥ-i devvār
Döne döne olupdur merdüm-âzār

Ümīdi bendine eyler giriftār
K̄alur nevmīdde şoñra ol cefākār

[1160] İraḫdan gösterür vuşlat gülīni
Cefā ḫārında ḫor cān bülbülīni

Züleyhā ḫaymesinde şād olurdı
‘Azīz anuñ yanında yād olurdı

‘Azīz-i Mışr çünkim şaldı sāye
Oturmuşdı Züleyhā bile dāye

Eyitdi dāyesine ey vefādār
Beni bī-şabr ḫıldı şevḫ-i dīdār

‘Azīzi görmege bir çār[e] eyle
‘İlācuñ var ise bīmār[e] eyle

[48a][1165] Yazıcaḫ ol ḫadar yetmez mi ey yār
Kī hem-sāye ola yār-ı vefādār

Bilürsin teşne-dilden la‘l-i yāre
Demidür ki ḫılasın derd ü çāre

Görür dāye şanem bī-şabr ḫalmış
‘Azīz anuñ ḫarār u şabrın almış

¹⁸⁷Züleyha'nın Mısır Azizi'ni çadırın aralığından görmesi ve “O kişi benim rüyada gördüğüm ve yıllardır aşk ve mihnetini çektiğim değildir” diye feryat etmesi.

Diler nāzüklik ile bārgāhı
Ki ma‘ şūka kıla ‘ aşık nigāhı

Züleyhā haymeden kıldı nigāhı
Cigerden çekdi bir göynüklü āhı

[1170] Didi eyvāh düşvār oldı kārüm
Degül ol gördüğüm gün yüzlü yārüm

Düşümde gördüğüm server degüldür
Beni bī-şabr iden dil-ber degüldür¹⁸⁸

Bu ol ‘ aqlum alan şāhum degüldür
Düşümde gördüğüm māhum degüldür

Baňa sırrın diyen sultān degüldür
Benümle ‘ ahd iden cānān degüldür¹⁸⁹

Dirīgā baht-ı süstüm saht oldı
Tulū‘ -ı ahterüm bed-baht oldı

[1175] Gül isterken diken buldum dirīgā
Hızān görmezden ön şoldum dirīgā

Çalışdum gence çekdüm renc-i hezār
Naşibüm mār oldı āhır-i kār

Nihāl-i naḥl dikedüm kim vir[e] ber
Baturdı birbirine tīg u ḥancer

[48b] Menem ol teşne-leb şahrā-yı gamda
Şusuz ğarḳ olmış deryā-yı gamda

¹⁸⁸ Mısralarda takdim-tehir var. 1173. Beytin ikinci mısraı ile yer deġiştirildi. Metinde: Benümle ‘ ahd iden cānān degüldür

¹⁸⁹ 1171. Beytin 2. Mısraı ile yer deġiştirildi. Metinde: “Beni bī-şabr iden dil-ber degüldür”

Gözümden surh cāme geydüm ey yār
Nitekim geydi kıandan dāne-i nār

[1180]

İrağıdan Şu görürse cümle Őağrā
Şanasın anda ağımıŐ kıatı deryā

Yaqın varsam görürem her mağāki
Kıılupdur gün dırağŐān Őüre ħāki

Menem bī-rāh kıalmıŐ küh-ı ğamda
Yürürem Şöyle Őağrā-yı sitemde

Ayağımı kıılupdur seng ħāre
Dilümden dağı artuğ böyle yara

Firāğın baña yār itdi nigārum
Bilinmez kıandadır ğüm-geşte yārüm

[1185]

Melekdür ol veyā ħür-ı cenāndur
PerīveŐ gözden anuğün nihāndur

Ben ol bağrem ki keŐti-i Şikeste
Bühne tağta üstinde nişeste

Kıapar her dem beni emvāc-ı deryā
Yirüm olur Őerā vü geh Őüreyyā

Gelür zevrağ görürem āŐkāre
Őanuram kim beni iltür kenāre

Kıaçan bulsa yanuma gelmege yol
Neheng olur beni kıatlı itmege ol

[1190]

Cihānda yok baña beñzer cefā-keş
Bulınmaz bir dağı böyle belā-keş

[49a] Elümde şimdi ne dil var ne dil-ber
Başaram bağruma ben seng ü mermer

Ḥudāvendā işüm vardı fesāde
Yüzüme luṭf-ı pāyuñ kıl küşāde

Elüme girmez ise dāmen-i yār¹⁹⁰
Beni ayruğa eyleme giriftār

Ḳoḥutma gül-i ter[i] gülşenümden
İrağ it dest-i bādı dāmenümden

[1195] Göñül maḳşūdına ceḥd eylemişem
Bilürsin yār ile ‘ahd eylemişem

Yiter yaḳ oda ben bī-ser ü pāyı
Ḥavāle kılma gence ezdeḥāyı

Bu resme āḥ idüben aḡladı
Fırāḳ odıyla bağrın taḡladı

Ḳılurken nāle yüzün urdı ḥāke
Tazarru‘ eyledi Yezdān-ı pāke

Bişāret murğ[ı] ol dem kıldı pervāz
Sürüş-ı ḡayba nā-geh virdi āvāz

[1200] Ki ey bī-çāre ḳaldur ḥākden baş
Yiter aḳıt gözünnden ḳan ile yaş

‘Aziz-i Mışra gerçi virmedi gül
Velī ansuz degül maḳşūd güle mül

Anuñla görisersin rüy-ı yāri
Dilünde zerrece ḳoma ḡubārı

¹⁹⁰ Metinde: gülşenümden. Müstensih tarafından bir sonraki beyitle karıştırılmış olmalı.

Anuñ yok şohbetinden hiç bîmi
Selâmet kalur andan kufl-ı sîmi

[49b] Çün olmışdur kilîdinüñ dişi mûm
Nedür kâr-ı kilîd-i mûm ma' lûm

[1205] Melûl olma şağın ey pāk-dāmen
Ki elmās[a] iş itmez nerm-āhen

Ne ğam yirsin sen ey pākîze gevher
Külüng-i mûm olmaz seng-i mermer

Yazar naqqāş dağı şûret-i hār
Nedür nireng anuñla geçmez ey yār

Sürüş-ı ğayb sözün gûş kıldı
Şanasın āb-ı hayvān nûş kıldı

[1210] Dehānın bağıladı āh eylemekden
Zebānın dağı tutdı söylemekden
Nihān eylerdi sırrın her kişiden
Ki aña ta' n kılmaya işiden

Melûl oturmuş idi hālvetine
Kuru kâleb gibi cān hāşretinde

DER-ĀMEDEN-İ ZÜLEYHĀ HEM-RĀH-I 'AZİZ-İ MIŞR VE BİRÜN ĀMEDEN-İ MIŞRİYĀN VE TABAĞHĀ-YI İŞĀR BER-'EMĀRİ ZÜLEYHĀ EFŞĀNDEN¹⁹¹

Seherden çünki maḥmil bağıladı şeb
Güneş 'uqqāba vardı murğ-ı kevkeb

Kadeḥden şir şaçdı gün cihāna
Pür itdi kâsesin andan zemāne

¹⁹¹ Züleyha'nın Aziz'le birlikte Mısır'a gelmesi ve Mısırlıların dışarıya çıkıp Züleyha'nın mahfiline saçı tepsileri saçması.

Ağardı şîr-gūndan ya'ni 'ālem
Uyandı halk-ı 'ālem şād u hurrem

[50a][1215] Varur ol dem 'Azîz ol nîk-bahta
Çıkardı haymeden bindürdi tahta

Geyürdi leşker[e] zerrîn kabâlar
Sevündüğinden eylerdi 'aâtalar

Tutarlar üstine bir çetr-i zerrîn
Şığardı sāyesinde çerh-i pervîn

Sütün-ı çetr hâliş sîm ü zerden
Müzeyyen her biri la' l ü güherden

Giderdi çetr ile ebr-i şitâbân
Nitekim bād ile taht-ı Süleymân

[1220] Çalardı sâz ile sâzını 'uşşâk
Şadāsından pür idi gūş-ı āfāk

Çağırurdu rebâb u çeng ile 'ūd
Huve'l-hayy u huve'l-ma' būd u maqşūd¹⁹²

Feresden hem şütürden taldı şahrâ
Hilâl u bedrden pür oldı şahrâ

Hilâl-i esb gâhî bedr olurdu
Gehî bedr ester-i bî-ğadr olurdu

Zemîni lâle zeyn itmişdi ol dem
Giderlerdi revân handân u hurrem

[1225] Ururdu süm zemîne zaħm-ı muħkem
Kef-i pây-ı şütür olurdu merhem

¹⁹² Diri olan odur, mabut ve maksut odur.

Pür idi üştür-i mest ile bâzı
Dağı çoğ idi andan esb-i nâzı

Cihân tölmiş idi bāng-i ceresden
Peleng ü bebr iderlerdi feresden

[50b] Kenîzân-ı Züleyhâ hurrem u şād
Ki irdi rûz-ı vaşla ol perî-zād

Oķunurdu ‘Azîze bu terāne
Ki oldu ol perî bānū-yı hāne

[1230] Züleyhāya caħım idi ‘emārî
İrişdi göklere feryād u zārı

Ki ey gerdün dağı zaħm-ı sitemkār
Niçün şöyle olursın merdüm-āzār

Saña ben neyledüm kim ağladursın
Yüregüm lāle gibi tağladursın

Benüm evvel düşümde gönüm alduñ
Ĝamuñ sevdāsını başuma şalduñ

Beni derd ü belāya bende kılduñ
Döne döne yüzü[me] ğhande kılduñ

[1235] Beni kılduñ dürüst iken şikeste
Yaturam hecr-i dildār ile ğhaste

Dirîĝā derd ile bî-çāre kıldum
Ser-i zülfüm gibi āvāre kıldum

Yitürdi baña dāğ-ı bî-naşibi
Füzün itmek nedür derd-i ğaribi

Dilümü kesme kim h̄ame degülven
Bilümi bükme kim nāme degülven

Yiter ur yoluma dām-1 firībi
Yiter ı seng ile cām-1 ikībi

[1240] Virürsin va‘ de k’irürsin murād[a]
Ne h̄aıl kim amālüm vardı bāda

[51a] Beni ol va‘ de ād ider be-āyet
Velī ol va‘ deye yodur nihāyet

Züleyhā erile ceng eyler idi
Bu resme söyleyüben alar idi

ulauzlar giderken yolda ta‘ cīl
Didiler kim görindi Mıır ile Nīl

Leb-i Nīl üzre ırmı atlu yaya
Nazar ıldılar ol gün yüzlü aya

[1245] ‘Aziz-i Mııruñ anlar h̄ürmetiün
ıarlar aru aff-1 h̄ıdmetiün

abalar zerrden pür-sīm ü zer
Daı nice abalar olu gevher

Nıār eylediler la‘ l-i dıraān
anasın one üzre yadı bārān

u deñlü itdiler la‘ l ü dūr-efān
‘Emārī la‘ l ü dürden oldı nihān

Nıār oldı u deñlü gevher [ü] dūr
Yo idi baacak yer esb ü ütūr

[1250] Güherden yol belürsüz oldu perây (?)
Gedâ kalmadı anda k'olmadı pây

Kenâr-ı Nîlden kâkçup giderler
Giderken la' l ü dür-efşân iderler

Şu deñlü düşdi Nîle dürr-i şâhî
Şadefveş oldu pür her gûş-ı mâhî

Şu deñlü çün direm kıldılar îşâr
Neheng-i Nîl olmuşdı diremdâr

[51b] Giderler şād u hândân şevket ile
Varurlar kaşr-ı şāha devlet ile

[1255] Cihānda oldu ol kaşr-ı bihiştî
Güherden olmuş idi cümle hıştı

Kurılmış taht idi la' l ü güherden
Nazîrin görmemiş kimse beşerden

Emārîden inicek taht-ı dildâr
Kurılır taht-ı zer üzre gühervâr

Müzehheb taht aña âteş oldu
Firâk-ı yârdan gül yüzi şoldı

Virür çün dil-bere ol tahtgâhı
Kodılar başına bir tâc-ı şâhî

[1260] Başına kodılar tâc-ı girân-seng
Velî şād olmadı ol yâr-ı dil-teng

Nişâr ol deñlü kıldılar güherler
Ki kaldı gevher arasında dil-ber

Dirildi dem-be-dem ol yâr-ı dil-teng
Günâhum ne ki yağar üstüme seng

Degülven zâniye ey çerh-i gerdün
Niçün seng ile eylersin ciger-ğün

Ümîzin kesmez idi dil-berinden
Düşinde gönlin alan serverinden

[1265] Emin olma zemâne zaḥmetinden
Ümîzin kesme Raḥmân raḥmetinden

‘ÖMR GÜZERÂNİDEN-İ ZÜLEYHÂ DER-MÜFÂREKAT-I YÛSUF
‘ALEYHÎ’S-SELÂM VE TELEHHÛF VE TE’ESSÛF-İ VEY BER-ÂN MEDDÎ’L-
LEYÂLÎ VE’L-EYYÂM¹⁹³

[52a] Gönül kim bir şanemle duta ârâm
Kaçan bir ğayr vaşlından bulur kâm

Degül pervâne bir zerre-i ħurşîd
Dutarken şem’e karşı cândan ümîd

Niçün kılmaz nazar reyḥâna bülbül
Bilür kim yokdur anda nükhet-i gül

Bunı böyle bilüpdür cümle insân
Degül şûr-âbla bir âb-ı ḥayvân

[1270] Bilürsin sen daḥı ey yâr-ı cânî
Kılamaz yâr nâzın naḫş Mânî

Oturdı taḫt[a] ol dildâr-ı mevzûn
Nitekim tâc üzre dürr-i meknûn

‘Azîzün mâl ile mülki çoğ idi
Cihânda hiç eksügi yoğ idi

¹⁹³ Züleyha’nın Yusuf Aleyhisselam’ın ayrılığında ömür sürmesi, o uzun gece ve günlerde Yusuf’un gam ve üzüntüsünü çekmesi.

Ḳamu esbāb-ı dünyā var idi bol
Ḡulāmı gibi idi dil-berūñ ol

Kenīzekler semen-būy u gül-endām
Dil ü cāndan alurlar şabr u ārām

[1275] Ayağ üzr[e] tūrurlar şāha qarşu
Nitekim gökde Ülker māha qarşu

Nice kullar daḡı maḡbūb u dil-keş
Ururlardı dil-i ‘uşşāka āteş

Münevver ruḡları gülden sirişte
Mücerred pāk-dāmān çün firişte

[52b] Ḥarem emīnleri ḡizmetde dā’im
Ṭururlardı emānet birle ḡā’im

Ulu ḡatunları hem-dem idinmiş
Ḥayāl-i dil-ber[i] maḡrem idinmiş

[1280] Ḳamu hem-ḡāmet ü hem-rāz anuñla
Oturlardı hem-dem şāz anuñla

Olurlardı Züleyḡā ile nā-çār
Ki bir olmışdı anda yār u aḡyār

Güneş gibi yüzi tābende idi
Dili pūr-ḡūn lebi pūr-ḡande idi

Ḳılurdı ḡüft ü ḡū anlarla dildār
Dili dildār ile eylerdi pār pār

Lebi söylerdi ḡalḡ ile ḡikāyet
Dili eylerdi tāli‘ den şikāyet

[1285] Züleyhâya kadîmi yâr idi ğam
Halâş olmazdı ğamdan k'ola hurrem

Egerçi şûretâ handân olurdu
Velîkîn ma' nide giryân olurdu

Seherden otururdu ol dil-ârâm
Gelüp gidenle tâ olunca aḡşam

Çü şeb yüzine müşgîn perde şaldı
Züleyhâ ' ışk deryâsına taldı

Ḥayâl-i dilde söyler idi râzın
Öñünde arz iderdi şan niyâzın

[1290] Ḥayâl ayağına sürdi yüzini
Adıyla söyler idi her sözünü

[53a] Çekerdi hecr sâzın halvetinde
Oḡurdu ' ışk şufhı şoḡbetinde

Didi aña ki ey maḡşûd-ı cānum¹⁹⁴
Baña sen Mışrdan virdüñ nişānum¹⁹⁵

'Azîz-i Mışrdur didüñ baña nām

'Azîz ol tâc u taḡt ile ser-encām

Başuma tâc-ı ' izzet senden oldı
Belâ vü derd ü miḡnet senden oldı

[1295] Bugün Mışr içre mehcûr u ğarîbem
Visālünden niġarâ bî-nasîbem

Gül-i ter gibi ḡâr içinde şoldum
Seher-i şem' gibi yanmaḡda oldum

¹⁹⁴ Metinde: cānuñ

¹⁹⁵ Metinde: nişānuñ

Gel imdi revnaḡ-ı bāḡ-ı dil ol sen
Kerem ıl merhem-i dāḡ-ı dil ol sen

Seni sevdüm yoḡ iken ih̄tilāṭum
Sürüş-ı ḡayb arturdu neṣāṭum

Bu ümmīd ile zinde oldu cānum
Şanasın āb-ı ḡayvān ṭoldı cānum

[1300] Bilürem ben seni bulsam gerekdür
Senüñle hem-niṣ̄in olsam gerekdür

Senüñ ṣevḡüñle ḡün-bār oldu çeṣmüm
Yola baḡmaḡıla çār oldu çeṣmüm

Ne ḡoṣ demdür senüñle hem-dem olmaḡ
Ḥarīm-i ḡürmetünde maḡrem olmaḡ

Yüzün ḡöster nigāruñ baña ya Ḥay
Ki ılam ben ḡayātum defterin ṭay

[53b] İrür urba geçen kevn [ü] mekāndan
İnüpdür böyle çün vaḡy āsmāndan

[1305] Görürsem ḡüb dīdārın eger ben
Yirümde bulmayasın bir daḡı sen

Gidem ortadan ü ıḡam kenāra
İrem yüz ṣevḡ ile vaṣl-ı nigāra

Nazar ılmaz gözüüm sensüz cihāna
Murādum sensin ayruḡı bahāne

Bu resme söyledi ol gice tā rüz
Ḥayāl-i yāre ol ṣem^c-i ṣeb-efrüz

Seherden esmege başladı çün bād
Bu resme söze girdi ol perî-zād

[1310] Ne didi didi ey bād-ı seher-ḥîz
Şemîm-i müşg ü gül-büy u semen-rîz

Senüñle şalınur her serv [ü] sūsen
Senüñle açılır her tāze gülşen

Gezersin çın seherden her diyāri
Tararsın şāneveş her zülf-i yāri

Virürsin dil-bere ‘āşık peyāmın
Getürürsin yine dil-ber selāmın

Bilürsin ‘āşık u ma‘ şūḫ ḥālin
Daḥı her müstmendüñ ḳıl u ḳālin

[1315] Beni ma‘ şūḫ idinmiş ğam cihānda
Ki ḳurtılmazvan andan bir zemānda

Dilüm bīmārdur dildārılık ḳıl
Ĝamum bisyārdur ğam-ḥ‘ārılık ḳıl

[54a] Cihānda ḥiç menzilgeh bulunmaz
K’ola menzil ü saña reh bulunmaz

Eve sen yap āhenin der gidersin
Ḳapu yapılsa revzenden girersin

Benümçün yil kerem ḳıl her diyāra
Ola kim uğrayasın zülf-i yāra

[1320] İre her dār-ı mülk-i şeh-r-yārî
Yören her taḥtgāh-ı tâcdārî

Ḥaber gerdūna ŝor kim ḵanı māhum
Zemīne ŝor ne taḥt[a] geḫdi ŝāhum

Gūzer ḵıl ey ŝabā bāġ-ı behāra
Ḷadem baŝ her kenār-ı cūybāra

Yūri ḵıl cūst ü cū ey yār-ı gül-būy
Ki ŝāyed bulna ol serv-i dīl-cūy

Kerem ḵıl baş Ḥoten ŝaḥrāsın[a] gām
Ne deyre uġrasañ ḵıl bir dem ārām

[1325]

Gözet var mı anuñ yūzi miŝāli
Dūŝūr dāma sen ol müŝġin ġazāli

Bu yirden her ne dem kim sen gidersin
Ne deñlü kūh u ŝaḥrāya irersin

Bulınursa ger ol serv-i ḥırāmān
Eteġin ḵavra [vü] bend urma amān

Ne yolda kim görüsün kārvanı
Gözet anlarda sen ol dīl-sitānı

Benüm çeŝmümle gör ol ney-cüvānı
Bu iḵlīme getür ol kārvanı

[54b][1330]

Ola k'ol dīl-sitānı ben de görem
Kerem ḵıl ceḥd eyle sen de görem

Ŷabāya söyler iken yār-ı dīl-teng
Cihāndan kimüne şeb ḵıldı āheng

Eline tīġ alup ḥurŝīd-i tābān
Girüp meydān-ı çerḫe ḵıldı cevlan

Çün oldı şems şem^c -i meclis-efrūz
Züleyhā göynügi oldı cihān-sūz

Oturdı yine ol dil-berler ile
Melek-manzar perī-peykerler ile

[1335] Ne ol[dı] dil-rübālarla dil-ārām
Dilini egler idi kām [u] nā-kām

Ne hācet söylemekçün kıl ü kālī
Bu resm ile geçürdi māh u sālī

Kaçan kim gönlüni ğam teng iderdi
Hemān seyr itmege āheng iderdi

Yürüyüp seyr iderdi tağ u şahrā
Geyerdi lāle gibi sürh u ala

Çılurdu lāleye derdin hikāyet
Dili dāğından eylerdi şikāyet¹⁹⁶

[1340] Gehī çeşm-i dür-efşān Nīle ta^c cīl
Çılurdu seylveş ^c azm-i leb-i Nīl

Züleyhā söyledi Nīle ğamını
Geyürd'aña gedālīk mātemini

Bu resm ile geçerdı rūzgārı
Tururdu yola çeşm-i intizārı

[55a] Gice gündüz şanem gözlerdi yarı
Ki ne yoldan gelür gün yüzlü yāri

Gel imdi Çākerī himmet bülend it
Sözünle ehl-i ^c ışkı sūdmend it

¹⁹⁶ Metinde: hikāyet

[1345] Züleyhâ derdine gel eyle dermân
Ki Ken'ândan gele ol mâh-ı Ken'ân

Ki hâdden geçdi anuñ intizârı
Demidür kim göre rûy-ı nigârı

Sühan-dân-ı cihân üstâdlığını
Kitâb-ı 'ışık haşeble kıldı taḥrîr¹⁹⁷

ÂĠĀZ-I ḤASED-BÜRDEN-İ İHVÂN VE DÛR ENDĀHTEN-İ YÛSUF-RĀ
'ALEYHÎ'S-SELĀM EZ-KEN'ÂN¹⁹⁸

Ki çün Yûsuf[ı] sevdi oldu maḥbûb
Anuñla rûşen oldu çeşm-i Ya'kûb

Severdi cümle ferzendinden artuḡ
Nice ferzend cânından daḡı çok

[1350] Eger luḡf ide giçe pîr-i Ken'ân
Ḥasedden incinüpdi ḡalb-i ihvân

Bir ağaç ḡavle[s]inde var idi ḡûb
Şanem ḡaddi gibi toḡrı vü maḥbûb

Yeşil geymiş nitekim ehl-i cennet
Şıḡardı sāyesinde cümle millet

Temâm olmışdı anda istiḡâmet
Yire şalmış idi zıll-ı kerâmet

Olur tesbîḡ için her berg bir dil
Ne dil tesbîḡ oḡumaz sen anı dil

[55b][1355] İrişdürmişdi şâḡın āsmâna
Yaşındı yapdı Cibrîl-âşiyâne

¹⁹⁷ Beyitte kafiye problemi var.

¹⁹⁸ Kardeşlerinin Yûsuf'u kıskanmaya başlaması ve onu Ken'an'dan uzaklaştırmaları.

Zuhal bergine düşmiş jâle gibi
Kevâkib sâyesinde lâle gibi

Ne oğul virse Ya' kûba Hudâvend
Hemân-dem ol dirâht-ı Sidre-mânend

Virürdi bir nihâl-i tâze vü ter
Büyürdi bile anuñla ber-â-ber

Belâgat râhına başduğda ayak
Kesüp eylerdi ol oğıla dayak

[1360] Velî Yūsuf ki maḥbûb idi cāndan
Aña lâyıķ 'aşâ bitmedi andan

Nihâl-i bâğ-ı Firdevs idi ol ḥûb
Yaraşmaz aña hem-ser ola bir çûb

Didi babasına bir gice tenhâ
Ḳabûl eyler du' añı Haḳ te'âlâ

Du' â kııl kim kııla baña 'aḫâlar
Bihiştden göndere ya' nî 'aşâlar

Cüvânlıḳdan olunca pîr-i fânî
Baña her dem ḳala yir yirde anı

[1365] Anuñ için ben oldum aña ḫâlib¹⁹⁹
Ki olam her birâzer üzre ḡâlib

Yüzin dergâha döndi pîr-i Ken'ân
Didi ey mihrbân u pâk-yezdân

¹⁹⁹ Metinde “Anuñçün oldum ben aña ḫâlib”

Bilürsin ne diler senden bu ma'şüm
Nedür maqşûdı yâ Rab saña ma'lûm

[56a] Hemân-dem geldi peyk-i mülk-i sermed
Elinde bir 'aşâ aşlı zeberced

Ne renc-i erre-i eyyâm görmüş
Ne nıgeh aña zaḥm-ı tîşe urmuş

[1370] Kāvî-ķuvvet girân-ķıymet sebük-seng
Ne görmüş bir zemânda revġan u reng

Ḥaber virdi ki bu faẓl-ı Ḥudâdır
Sütûn-ı bârgâh-ı kibriyâdur

Sevindi ol zemân Yûsuf be-ġâyet
Ḥasedden olmadı bir dem be-ġâyet

Ķılur her biri bir dürlü ḥayâli
Ḥasedden dikdiler dilde nihâli

**ḤĀB DĪDEN-İ YŪSUF 'ALEYHİ'S-SELĀM Kİ ĀFTĀB U MĀH U YĀZDEH
SĪTĀREGĀN VEY-RĀ SECDE MĪ BŪRDEND VE ŐENĪDEN-İ İḤVĀN ĀN-RĀ
VE ZĪYĀDET ŐŪDEN-İ ḤASED-İ İŐĀN²⁰⁰**

Gel ey sâzende-i ķânûn-ı 'uŐŐâķ
Ki Őavtuñla pür olur ġuŐ-ı āfâķ

[1375] 'AŞâ anlara teŐvîŐ²⁰¹ oldu muhkem
Ḥasedden olmadılar bir dem epsem

Maḥabbet 'âleminde ķıl ḥikâyet
Sever ki²⁰² her dile eyler sirâyet

Bize bir ḥoŐ ḥikâyet ķıl rivâyet
Ki andan Şâd ola ehl-i velâyet

²⁰⁰ Yusuf Aleyhisselam'ın rüyasında güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini görmesi ve kardeşlerinin bunu duyarak kıskançlıklarının artması

²⁰¹ Metinde: teŐevvüŐ

²⁰² Metinde: ki sever ki

Gider dünyā-yı dūnuñ ğuşşasını
Dilūnden söyle Yūsuf kışşasını

[56b] Haber vir Yūsuf[a] n'itdi zemāne
Neler çekdi gelüp ol bu cihāne

[1380] Diyeyin dinle benden ey qarındaş
Fiġān itsün işidüp taġ ile taş

Eger dil söyleye miñnetlerinden
Veyā ħabs olduġı zaħmetlerinden

Özüñ göynür gözüñden dökilür kan
Neler kıldı bilesin aña devrān

Beşerden kimse kılmaz buña inkār
Şaķın inkār kıлма sen de zinhār

Rivāyet şöyle kıldı ehl-i taġyīr
Kitāb-ı Ħaķdan eyle kıldı taķrīr

[1385] Meger bir gice Yūsuf şāh-ı ħūbān
Giderken gül gibi gülşende ħandān

Ķodı kendü başı altına bālīn
Uyurdı nāz ile ol serv-i sīmīn

Atasınıñ yanında yatdı ol ħūb
Cemāli nūr ile ġarķ oldu Ya'ķūb

Egerçi ġonçe idi güldi gül-vār
Sevindi düşde Yūsuf oldu bīdār

Çü Yūsuf nergis-i sīr-ābı açdı
Güneş gibi gözünüñ ħ'ābı açdı

[1390] Gülerken gördi anı çeşm-i Ya' kûb
Didi ey cān u dilden daḥı maḥbûb

Ne gördüñ ḥ'âb içinde ḥande kılduñ
Meger düşde cihānı bende kılduñ

[57a] Döñüp babasına ḥandān [u] ḥurrem
Du' ā kılup didi ey nūr-ı ' âlem

Ḥudādan saña olmışdur ' ināyet
Anuñçün didiler ehl-i hidāyet

Melek tırmuş öñüñde dest-beste
Letüñden gerden-i şeytān şikeste

[1395] Bilürsin Ḥızrveş ' ilm-i ledünden
Bugün n'olsa gerek didügi dünden

Düşümde ben ne gördüm diñle ḥanum
' İyān olsun saña sırr-ı nihānum

Uyurken düşde gördüm on bir ılduz
Gelüp karşımda urdılar yir[e] yüz

Güneşle māh bile secde kılur
Düşüm ta' birini Allāh bilür

Benüm babacuğum ta' birini di
Ol on bir ılduzuñ her birini di

[1400] Nedür şems ü kâmer düşde beyān it
Düşüm ta' birini baña ' iyān it

Te'emmül kıldı bir dem pîr-i Ken' ān
Didi ey nūr-ı çeşm ü şāh-ı ḥübān

Bilür her bir kişi ta' bîrin anuñ
Ne hâcet kim diyem taqrîrin anuñ

Kişi her ne ki bulsa yimek olmaz
Dağı gördüğü düşi dimek olmaz

Düşüni şakla k'ışitmeye ihvân
Seni saña gerekse eyle pinhân

[57b][1405] Seni sevmez bilürem ben de anlar
Geñez olmaya saña bende anlar

Emîn olma şağın anlardan ey cân
Ki yoldan çıkarur insânı şeytân

Diyeyin diñle benden pend-i kâbil
Elinden Kâbilüñ cân virdi Hâbil

Naşîhat kıldı Ya' kûb itdi tedbîr
Gözet âhîr ne işler kıldı taqdîr

Didi Yûsuf düşün bir câna tenhâ
Düşürdi düşle ihvânına gavğa

[1410] Kaçan²⁰³ bir sırrı söylese key ez-ber
Hemân-dem halkı-ı 'âlem eyler ez-ber

İki ez didüğüm iki tuțağdur
Bu sözi diñler iseñ biñ varağdur

İki lebden ki bir sır düşe bîrûn
Mübârizlar arasında kıılır hûn

Ne hoş söylemiş [ol] merd-i nikûkâr
Başuña virmegil râzuñi zinhâr

²⁰³ Metinde: kaçak

Faķından kaça bir murğ-ı hevāyī
Dutılmaz eylesen biñ dürlü devāyī

[1415] Çün ihvān bildi Yūsuf kışşasını
Yidiler cümlesi düş ğuşşasını

Didiler kim ne işdür bu pederden
Bir oğlan yig sever on bir beşerden

Ne bilür bilmezüz bir tıfl-ı nā-dān
Ki göñlin virdi aña pīr-i Ken'ān

[58a] Varup babamuza söyler yalanı
İnanur pīr-i miskīn görüñ anı

Yalanın şandı gerçek kıldı rağbet
Kılursa böyle olmaz bize ğürmet

[1420] İder kaţ' -ı mağabbet pīr bizden
Gerekdür bu işe tedbīr bizden

Kılurlar birbiriyle ittifaķı
Bırağurlar ara yire nifaķı

Dirilüp bir yire baş bir iderler
Atayı aldamaķ tedbīr iderler

Heves kıldı ki kıla pīri bende
Düşürmek lāzım oldu anı bende

Yaluñuz biz degül māzer peder de
Büyüklemeķ gerekmez ol kağar da

[1425] Ğarīdār ol degül Ya'ķūb ancaķ
Hevādār ol degül maţlūb ancaķ

Eger şubḥ olsa şahrāda çobanız
Gice uyursa anda pāsbānuz

‘Adūya bizden olur aña kuvvet
Daḥı aḥbāb içinde ‘izz ü şevket

Ne bilür ḥīleden ğayrı o²⁰⁴ ğilmān
Ki bize yigler anı pīr-i Ken‘ān

Gelūñ iṣūmūze çār[e] kılalum
Anı her yoldan āvāre kılalum

[1430] Bizümle çünki yoḡ mihr ü vefāsı
Anı āvāre kıılmaḡdur devāsı

[58b] Kılalum çār[e] fırsat elde iken
Uralum yar[a] nuşret elde iken

Nice bir ğam deñizine talalum
Yolu seyl itd[i] menzil[i] alalum

**MEŞVERET KERDEN-İ BİRĀZERĀN BĀ-YEK-DİĞER Kİ ÇE ḤİLE SĀZEND
Kİ YŪSUF ‘ALEYHĪ’S-SELĀM-RĀ EZ-PİŞ-İ PEDER DŪR ENDĀZEND²⁰⁵**

Birisi didi ey iḥvān-ı ‘āḳıl
Olur re’y ile dil her bend-i müşkil

Kılurlar böyle diyüp ‘ahd ü peymān
K’ola fūrkatle hem-dem pīr-i Ken‘ān

[1435] Kaçan müşkil işe düşse ḥiredmend
O müşkilden olur ğayrı işe bend

Kılurlar ‘aḳl daḥı ‘aḳlına yār
Ki ola ğayr işine mededkār

²⁰⁴ Metinde: ol

²⁰⁵ Kardeşlerinin Yusuf Aleyhisselam’ı babalarının yanından uzaklaştırmak için nasıl bir tuzak kurmaları gerektiği yönünde fikir alışverişinde bulunmaları.

Pür olmaz nûra bir şem^c ile hâne
Getürmeyince bir dağı miyâne

Dirildi bir yire ihvân-ı Yūsuf
Kılur her biri kaçd-ı cân-ı Yūsuf

Biri dir kıanımu ol içmek ister
Öñüni ğayrımuzun geçmek ister

[1440] Bulursañ düşmene fırsat hemân-dem
Yig oldur kim kılasın ğayrıyı kem

Gelün katl idelüm kim gizlene rāz
Ölüden dağı gelmez hergiz āvāz

[59a] Biri eydür kıoyalum biz bu rāhı
Gelün öldürmeyelüm bî-günāhı

Eger nā-ħaķ biz anı öldürevüz
Ĥudānuñ rahmetinden dūr olavuz

Murād oldur ki bu yirden sürevüz
Ne ĥacet öldürevüz ya uravuz

[1445] Ġaraż dūr eylemekdür p̄irimüzden
Murād oldur bizüm tedbirümüzden

Gerekdür yārsuz ide derd-ārām (?)
Kala ol dem içinde kām nā-kām

İde²⁰⁶ her laħza anı eşk nevm̄id
Dağı her rüz nānın²⁰⁷ kıurş-ı ĥurş̄id

Başına sāye olsun [ol] şeb-i tār
Döşek olsun tenine neşter-i ĥār

²⁰⁶ Metinde: ola

²⁰⁷ Metinde: nārını.

Çü²⁰⁸ bir kaçı kıala mihnet içinde
Ölümün isteye zaħmet içinde

[1450] Gelũñüz tĩgimüz kıan itmeyelũm
Bu bāṭıl yola hergiz gitmeyelũm

Biri eydũr ki bu mevt-i digerdũr
Bir ölmekdũr ki ölmekden beterdũr

Kişiye yig ki kıanın dũke deşine
Ol ölmekden ki ola ac u teşine

Şavāb ol kim arayup deşi [ũ] rāhı
Bulavuz cehd ile bir teng çāhı

Gözũnde der idelũm ʿ izz u cāhı
Kılalum taħt u cāhı añā çāhı

[59b][1455] Ola kim ğayr ilũñ kār vānı
Kõnup menzil ideler ol mekānı

Şu isteyũ o çāh üzre geleler
Ki ya ʿ nĩ ol kıuyudan şu alalar

Kõğasın çar kıdup anda bir ādem
Çıkara şu yirine anı ol dem

Anı kıul şana ya bir azmış oğlan
Alup ol yirden anı ide pinhān

Anũ peyvendi bizden kıaṭ ʿ olına
Başumuzdan belāsı def ʿ olına

²⁰⁸ Metinde: çũn

[1460] Bu tedbiri begendiler be-gāyet
Gözet tedbir işin n' olur nihāyet

Kişi olmak gerek çāhından āgāh
Ola kim düşe āhir aña nā-gāh

Çuyusun her kişi boyınca çazsun
Düşecek olma[ya] çāha diger gūn

Geçerler pīr-i Ken' ān[a] nifākı
Bu re'y üzre iderler ittifākı

Bilindi bunlaruñ maqşūdı ey yār
Görelüm n'olacağdur āhir-i kār

**REFTEN-İ BİRĀZERĀN-I PİŞ-İ PEDER VE DER-ĤĀST KERDEN Kİ YŪSUF-
RĀ 'ALEYHĪ'S-SELĀM HEM-RĀH ĤOD BE-ŞAĤRĀ BE-BEREND²⁰⁹**

[1465] Pes andan şoñra tutdılar aña yüz
Ki yarın işleyeler işi düpdüz

Cüvān ol kimseye dir merd-i 'ākıl
Ki hergiz kılmaya bir kār-ı bātıl

[60a] Hevā sevdālarından oluban pāk
Tārīķ-i 'ışķa kıla kendüyi ĥāk

Ne andan irişe bir kimseye ġam
Ne kimse vire anuñ göñline hem

Bir yire bir kişi muĥkem ola ol
Göge 'İsī nebī gibi bula yol

[1470] Gice yatsa nite bī-kibr ü bī-kīn
Şabāĥ ile çurursa gökcek āyīn

²⁰⁹ Kardeşlerinin babalarının yanına gitmeleri ve ondan Yusuf'u kendileriyle birlikte kıra götürmek için (izin) istemeleri.

Seherden tırdı ihvān-ı hasūdān
Dün olan fikr ile handān [u] şādān

Zebānı her birinūñ çerb ü şirīn
Velīkīn dilleri pür-kibr ile kīn

Oturdılar edeble pīr önünde
Şanasın bendelerdür mir önünde

Söz açup her kapudan söylediler
Bir uğurdan temelluğ eylediler

[1475] İderek her biri bir sözi dem-sāz
Göñül maşşūdına kıldılar āgāz

Nice bir evde biz maḥzūn geçelüm
Varup şahrāda göñlümüz açalum

Gözümüz nūrı Yūsuf ‘ ālem-ārā
Henüz ol görmemişdür yazu şahrā

Temennī eylerüz ey nūr-ı çeşmān
Kıla Yūsuf bizümle bile seyrān

Niçe bir evde tura rüz ile şeb
Fe ersilhu ğaden yerta^c ve yel^cab²¹⁰

[60b][1480] Gehī şahrāda seyrān eyleyelüm
Sevinüp şükr-i Yezdān eyleyelüm

Şağalum gāh şir-i gūsfendān
İçelüm şir-i şirīn şād u handān

Gehī şahn-ı çemende gül direlüm
Gehī nergis gehī sünbül direlüm

²¹⁰ Yusuf/12: “Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın”.

ılalum sebz iinde serv[i] ayrān
Ola kim gūl gibi gūlŕende andān

apalum lāleden la' līn kūlāhı
Kele-i Yūsuf olsun cilvegāhı

[1485]

Gehī²¹¹ āhūları nacīr idelūm
Gehī ŕīr-i neri zencir idelūm

Ola kim anlaruñla ola dil-ŕād
Cihān aygularından ola āzād

Ne oŕ sōylemiŕ [ol] merd-i sūan-dān
Dil ũ gōzūñ olur la' l ile andān

açan iŕitdi pīr anlar sōzūni
aŕını atdı burtardı yūzini

Didi gōñlūme oŕ gelmez bu tedbīr
Me-bādā kim ideser ana taŕīr

[1490]

İdesiz Yūsufı siz benden ayru
ılalar cānumı derd ile ŕayru

Bilürsiz kim bu deyr-i mihnet-engīz
urur gūrg ile [ki] dendānları tīz

Gehī āhūları nacīr idelūm
Hevāda geh hūmāyı ayd idelūm

[61a]

Me-bād irūr gōreler aña dendān
Dūŕe cānından ayru pīr-i Ken' ān

²¹¹ Metinde: Gehī ŕāhrāda

Ne hoş dimiş ḥakīm-i molla-pīşe
Eyü fāl eyle kendüñe hemīşe

[1495] İşidüp ol sözi bu ehl-i tezvīr
Hemān-dem kıldılar bir daḥı tedbīr

Dediler hey ata bu söz degüldür
Kerem eyle bizi ağlatma güldür

Nedür ‘ âlemde olmaduḡ daḥı mürd
Ki ala ortamızdan anı bir ḡurd

Nedür bir ḡurd belki şīr ü bebrān
Gelürse cümlemizden ola bī-cān

Çün anlardan bu sözi eyledi ḡuş
Ḳodı ‘ özrini Ya‘ ḡūb oldu ḡāmūş

[1500] Alup gitmek için virdi rızāyı
İdindi rüz [u] şeb hem-dem belāyı

**BÜRDEN-İ BİRĀZERĀN YŪSUF-RĀ EZ-PĪŞ-İ PEDER VE DER-RĀH-I
HĪDĀYET-İ ḤOD ÇĀḤ-I ḌALĀLET KENDEN VE VEY-RĀ BĪ-HİÇ CĪNĀYET
DER-ÇĀH EFGENDEN²¹²**

Elünden āh ey gerdün-ı Yezdān
Görür senden cefā māh dil-fürüzān

Bozılsun çenberüñ düşsün sitāreñ
Oñulmasun senüñ baḡruñda yarañ

Riyāz-ı²¹³ cānda otlayan ḡazāle
Ḳılursın pençe-i gürgi ḡavāle

[61b] İcāzet virdi çünkim Yūsuf[a] pīr
Gözet āḡir ne ḡılur emr-i taḡdīr

²¹² Kardeşlerin Yusuf'u babalarının yanından almaları ve kendi hidayet yollarında sapkınlık kuyusu kazmaları ve onu suçsuz yere kuyuya atmaları

²¹³ Metinde: riyāzın

[1505]

Kaçan kim aldı gitdi anı ihvân
Felek didi ki kıuzı kııydı gürgân

Gehî öpüp iderler geh der-âgüş
Gehî başda tutarlar gâh ber-düş

Atadan Yūsufı çün itdiler dūr
Yirinde pîr-i Ken'ân kaldı mehcūr

Kaçan şahrāya alup gitdi anlar
Cefā destin açup cevr itdi anlar

Yir üzre çaldılar hısm ile anı
Gözünden seyl gibi akdı kanı

[1510]

Yalın ayak diken üzre sürürler
Dikenden gönçeye mismār irürler

Yürütdiler şu deñlü seng-i hāre
Kef-i simin oldu pāre pāre

Şu deñlü zaḥm urdı pāyına seng
Ki kıandan kūh u şahrā oldu gül-reng

Ururdu her biri muḥkem ṭabanca
Ruḥ-ı gül-günına batırdı pençe

İlāhî ol eli sen eyle kūtāh
Ki bir dem incine andan ruḥ-ı māh

[1515]

Ol el yigdür ki bağlana kıafāda
Ki andan ola bir ādem cefāda

Ururlardı yürürken gökçe silî
Kıafası ṭutmuş idi reng-i Nîlî

[62a]

Giderken yola anlarla revân ol
Bağup ardına kıldı figân ol

Şıgınuş kime kim dise elüm al
Yağasından yire çalardı fi'l-ğâl

Kime kim yalvarurdu ol dögerdi
Birine dağı varsa ol sögerdi

[1520]

Birine dir idi kırtar beni sen
Ol eyderdi kaçan kıoyam seni ben

Mübârek cismine düşmişdi lerze
Sögerdi her biri söylerdi herze

Giderdi bir zemân Yûsuf özinden
Gül üzre lâle dikerdi gözinden

Ümîdin kesdi anlardan ol ey cân
Atasından umar derdine dermân

Çıgırup eyder idi ata [yâ] hây
Degül hâlüm saña ma' lüm eyvây

[1525]

Neler kıldı baña bî-rağm ihvân
Birâzerler elinden âh u efgân

İletdüñ bir bölük kezzâba virdüñ
Dirîğâ kim emegüñ âba virdüñ

Ğanı ol ravza-i cânda biten gül
Fırâğ odından az kıaldı ola kül

Dikende ğonçe gibi kıana ğarğam
Sen evde oturursın fâriğ epsem

Ne bî-rağm âdem imiş bunlar Allâh

Ki kıldılar cihānı çeşmüme çāh

[62b][1530] Nihāl-i ravza-i gülzār-ı cennet
Ki virmişdi cihān bāğına zīnet

Yaşından döndi ol gün lāleye hāk
Boyandı kanına her hār u hāşāk

Çamer kim virür idi çeşmüñe nūr
İderdi dār-ı dünyā zulmetin dūr

Felek uğratdı āhır bir belāya
Ki muhtāc oldu nūr için hilāle

Bu hāl üzre giderler nice ferseng
Bu şulh isterdi vü sengin-dilān ceng

[1535] Bu yalvarduğça anlar hışm iderdi
Başı kaba[k] yalın ayak giderdi

Gelüp irişdiler bir çāha nā-gāh
Ki oldu ba'z-ı tüccāra güzergāh

İçi cāhil dilinden teng ü tīre
Kalurdu baksa çeşm-i 'aql hīre

Lebi şankim dehān-ı ezdehādur
Yürürdi gelse her dem biñ behādur

Çivit gibi gögersin çerh-i gerdūn
Ki kıldı Yūsufuñ hālın diger-gūn

[1540] İçi müfsid gibi bed merdüm-āzār
Eli urmağičün olmuş tūmār

Taşı endūh u guşşa gam yiridür
İçi vaşfindan endişe beridür

Muḥīṭi pür-küdüret merkezidür
Hevâsı pür-‘ ufûnet âbı şûrdur

[63a] Eger bir nefes anda olsa bir dem
Nefesden umaydı daḥı bir dem

Şeb-i hicrâna şalmağa o mâhı
Begendiler bulıcaḡ anda çâhı

[1545] Meded ister idi anlardan ol cân
Tazarru‘ lar kı lup eylerdi efgân

Eger ol nâle olsa kâş ma‘ lûm
Eriseydi hemân-dem şöyle kim mûm

Ne deñlü eylediyse zâr u efgân
Bulardan şefqate olmadı imkân

Eger çok ağladı ol nîk-sîret
Dil-i sengin-dilân kılmadı şefkat

Cefâdan her ne varsa eylediler
Dilüm varmaz ki diyem n’eylediler

[1550] Gül-i terden eger geyseydi câme
Batardı ḡarveş ol nîk-nâma

Elini bende gibi bağladılar
Cefâ odıyla baḡrın taḡladılar

Miyânı k’olmuş idi mûy-mânend
Birâderâni²¹⁴ kıldılar anı bend

²¹⁴ Metinde: birâdergâni ile

Tenüñden gönlegini şoydı iḥvān
Şanasın ğonçe-i gül oldı ‘uryān

Şoyarken oldılar ḥandān u ḥurrem
Selāmet cāmesin geydiler ol dem

[1555] Kuyuya şarkıdup irmedi urgān
Bırakdılar ip ile gitdi nālān

[63b] Cebīni beñzer idi āftāba
Kamer gibi bırakdı çerḥi āba

Atar şūr-āb içine çerḥ-i dūlāb
Nebāt-ı Mısr kimi şīrīn ola āb

Şudan taşra var idi anda bir taş
İnüp ol taş üzere aqıdur yaş

Ne devlet buldı gör ol seng ü mermer
Ki oldı ‘ākıbet ol kān-ı gevher

[1560] Yüzi nūrından oldı çāh rüşen
Şebi kıldı şanasın māh rüşen

Düşicek çāha ğīsūsı hevāsı
Kuyudan gitdi bed būyuñ belāsı

Ruḥı tābende oldı yirleri tar
Çıkup kaçdı içinden ‘akreb [ü] mār

Kolunda var idi bir bāzu-bendi
Atası bağlayup kılmışdı pendi

K’oñat şakla bunı ceddüñe Rıdvān
Bunuñla oldı odgeh gülistān

[1565] Getürmişdi bunı ceddüne Rıd̄vān²¹⁵
Seni her nesneden şaklaya Allāh

İçinde var idi bir p̄rehen h̄üb
Güzel p̄rāhen idi h̄üb-ı merḡüb

İrişdi Sidreden Cibrīl ol dem
Çıkarup gey didi ol şād u h̄urrem

Didi kim [ol] mübārek p̄rehendür
Ne kişi geysel düşmenden esendür

[64a] Didi şoñra ki ey mehc̄ür-ı ğamnāk
Selām itdi saña ol İzed-i pāk

[1570] Egerçi zulm kıldı saña ih̄vān
Olurlar ʿākıbet anlar peşimān

Göre maḥşerde her biri cezāsın
Kazandı kendüler kendü belāsın

Yig oldur kim bu sırrı gizleyesin
Bulsar yarın anı izleyesin

Bilürsin anlaruñ ḥālını sen de
K’olacaqlar durur ḫapunda bende

Seni sevmezler evvelden bilürsin
Sen āḫir anları mülzem kılırsın

[1575] Didi çün bu sözi [ol] peyk-i ḫāzret
İrişdi Yūsuf[a] ol demde selvet

Çü²¹⁶ bu sözleri Yūsuf ğuş itdi²¹⁷
Gam-ı ih̄vān hemān ol demde gitdi

²¹⁵ İstinsah sırasında 1564. beytin ilk mısraı ile karışmış olmasından kaynaklı kafiye problemi var.

²¹⁶ Metinde: Çün

Aña seng üsti oldı taht-ı şāhī
Kuyuda buldı Yūsuf baht-ı şāhī

Tesellī itmege ol meh-cebīni
Nedīm eyledi Hāq Rūhu'l-emīni

RESİDEN-İ KĀRVĀN BE-SER-İ ÇĀH VE YŪSUF-RĀ BİRŪN ĀVERDEN VE
YEK-BĀR-I DİĞER 'ĀLEM-RĀ BE-ĀFTĀB-I CEMĀL-İ VEY RŪŞEN-
KERDEN²¹⁸

Zihī 'avn-ı Hudā ol kārṽāna
K'irişdi nā-gehān genc-i nihāna

[64b][1580] Kōğasın çāha şaldı geldi nā-gāh
Çıkardı şu yirine ṭālī' -i māh

Kuyuda oldı ol meh üç gün üç şeb
Çeh-i Nahşebde gibi māh-ı Nahşeb

Kuyu içinde yatdı üç gün ol cān
Şanasın ebr içinde māh-ı tābān

Çıkup dördinci gün fer virdi māha
Cihān zūlmāt oldı girdi çāha

Meger kim kārṽān-ı raht-beste
Olur Mışra revān baht-ı huceste

[1585] Şapar yoldan ırak bir yirde āḫīr
İner diñlenmek için cümle tācir

Ne hoş tācir durur ol ey qarındaş
Ki ola yolda Yūsuf gibi yoldaş

²¹⁷ Metinde: kıldı

²¹⁸ Kervanın kuyunun başına gelip Yusuf'u kuyudan dışarı çıkarması ve bir kere daha onun gün yüzüyle kâinatın aydınlanması

Ꞗuyunuñ yaqınında qondı anlar
Birez yimek yimege Őundı anlar

Sa' âdet ehli anlardan bir âdem
Varur Şu almağıçün çâha ol dem

Ꞗarañu quyuya ol Hızr-simâ
Ꞗoğasın Őarqıdur ya' nî çeke mâ

[1590] Didi Cibrîl kim tur ey yegâne
Zülâl-i rağmet aqıt teŐnegâna

Otur delv üzre çün ħurŐid-i tâbân
Tulû' it Őarqa mağribden Şitâbân

Ꞗuyu eṫrâfını devr-i ufuğ kıl
Yine âfâqa nürânî ışık kıl

[65a] Yüzüñle yir yüzini eyle rüşen
Cemâlüñden cihâmı eyle gülşen

Görür Yūsuf inüp delv âba irdi
Sevinüp Şu yirine [delve] girdi

[1595] Ꞗoğasın çekdi o merd-i tüvânâ
Bilürdi delv veznin merd-i dâñâ

Didi ğâyet ağırlandı bu delv Şu
Yağın bildüm ki ya' nî Şu degül bu

Ꞗuyudan delveyi çün çekdi nâ-ğâh
Görür kim toğdı burc-ı delvden mâh

Çıqardı çünki ol gün yüzli mâhı
Sevincinden göge atdı külâhı

Ḳarañu çâhdan luṭf-ı ilâhi
Ṭulû' itdürdi bir gün yüzlü mâhı

[1600] Çığırıp didi yâ büşrâ feraḥdan
Şanasın kevşer içmişdi ḳadeḥden

Çıḳardı acı şudan âb-ı kevşer
Şadefden şanki çıḳdı lu'lu'-i ter

Orada ana bir gül virdi sübhân
Alup yoldaşlarından itdi pinhân

İletdi menziline anı pinhân
Ki yüzün görmeye bir ḥalk-ı nâ-dân

Ḳaçan bir yirde müflis genc bulur
Eger ḳılmaya pinhân renc bulur

[1605] O yirde yakın idi çünki ihvân
Varurlar ol gün ol çâha şitâbân

[65b] Müdâm anlar çekerdi intizârı
Ki âḥir n'olısar encâm-ı kârı

Olurlar kârbân ḥalinden âgâh
Varurlar ol yire kim andadur çâh

Egilür çâh içine çağırurlar
Ḳuyuda yoğ imiş çünkim bilürler

Olurlar anlara toğrı revâne
Şorarlar Yūsufi ol kârvâna

[1610] Şu deñlü aradılar kârvânı
Getürdiler ele ol dil-sitâni

Didiler bendemüzdür kaçdı bizden
Bizümdür gizlemek düşer mi sizden

Ne işler iş ü ne ögüt işidür
Velî kaçmak bunuñ her dem işidür

‘ İnād itmek ezelden meşrebidür
Yaramaz yola gitmek mezhebidür

Bu evvelden bize mā’il degüldür
Hem işlâh itmege kıabil degüldür

[1615] Çün eylik ile itmez bize kıullık
Şatalum size çünkim sizde bulduk

Çıkaran müşteri oldu [ol] aya
Anı aldı bulardan kem-behāya

Şorarsañ adını meşhūr Mālik
Ki oldu ol memlūk-ķūya mālīk

Hemān-dem kārban bağladı maħmil
Ki varup şehir-i Mışra kıldı menzil

[66a] Ziyānkār ol ki virür nağd-i cānı
Alur az nesne görür çok ziyānı

[1620] Sa‘ ādet gencini nā-dān ne bilsün
Bihiştüñ kevşerin ĥayvān ne bilsün

Deger yüz cāna bir güftarı anuñ
Degüldür rāygān dīzārı anuñ

Bu narĥuñ aşlını Ya‘ kıub bilür
Behā virmek Züleyĥā ĥüb bilür

RESĀNĪDEN-İ MĀLİK YŪSUF-RĀ ‘ALEYHĪ’S-SELĀM BE-ḤAVĀLĪ-İ MIŞR
VE ḤABER-YĀFTEN-İ PĀDŞĀH EZ-ĀN VE ‘AZĪZ- RĀ BE-İSTİQBĀL-İ İŞĀN
BİRŪN FIRİSTĀDEN²¹⁹

İrişdi dest-i mālīk gence bī-renc
Zihī ṭālī‘ ki geldi pāyına genc

Yol üzre diñlenürken nā-gehānī
Arayup buldı devlet nā-geh anı

[1625] İki üç menzil[i] ol bir iderdi
Sevinüp şevķ-i Yūsufla giderdi
Kaçan kim Mışra yakın geldi tüccār
Hemān-dem ehl-i Mışr oldu ḥaberdār

Ki mālīk oldu Mālīk bir cüvāne
Nazīrūñ görmemişdür bir zemāne

Güneşden ol mehūñ ruḥsārı yigdür
Nebāt-ı Mışrdan güftārı yigdür

Ne ādem gördi mişlin ne firişte
Muṭahhar cismdür cāndan sirişte

[66b][1630] Çü şāh-ı Mışr işitdi ol kelāmı
Ne yavlaķ dir ögerler bu ğulāmı²²⁰

Ki ḥāk-i Mışrdur bustān-ı maḥbūb
Bu bustān güllerinden olmaz ol ḥūb

Ne deñlü ğül bitürdiyise cennet
Bu bustān gonçesinden alduñ nüzhet

‘Azīz-i Mışr didi ol cüvāna
Var istīqbāl eyle kārvāna

²¹⁹ Malik’in Yusuf Aleyhisselam’ı Mısır civarına getirmesi ve padişahın ondan haberdar olması ve Aziz’i onları karşılamaya göndermesi.

²²⁰ Metinde: Ne yavlaķ ögerler dir bu ğulāmı. Vezin gereği takdim-tehir yapıldı.

Gözüñle gör cemāl-i dil-rübāyı
Getür dergāhuma ol dil-küşāyı

[1635]

‘Azīz-i Mışr vardı kār vāna
Nazar eyle[di] ol rüh-ı revāna

Göriccek hūb yüzün geldi vecde
Diledi kim öninde kıla secde

Velī Yūsuf ‘Azīzūñ tutdı başın
Kıya baķup yüzine çatdı kaŝın

Baňa dir secde kılamak ne revādur
Hudādan ğayrıya secde haķādur

‘Azīz eydür ki ey mālīk kerem kıl
Der-i sulţān-ı Mışrı eyle menzil

[1640]

Didi mālīk ğulām-ı şehr-yārem
Velī senden bugün ümmīd-vārem

Ki bir kaç gün viresin bize mühlet
Kılavuz her neyise ŝoñra hıdmet

Gelürken yolca çekdüm bunca miħnet
Seferden olmadum bir laħza rāħat

[67a]

Tenümden çirk ü yüzümden ğubārı
Yuyayın ŝoñra görem şehr-yārı

‘Azīz itdi anuñ ‘izzini taħrīr
Varup sulţāna kıldı anı taħrīr

[1645]

Didi Yūsuf-cemālın ŝehr-yāre
Ki virür hūsni revnaķ nev-behāra

Buluñ didi güzellerden hezārān
K'ola her biri mülk-i ħüsne sultān

Başında her birinüñ t̄ac-ı zerrīn
Göricek taña ħala m̄ah u pervīn

Ķuşana her biri zerrīn kemer-bend
Ķıla yüz n̄az ile la' li şeker-ħand

Güzellik gülşeninden dil-küşālar
Bulalar şad-hezārān dil-rübālar

[1650] Ķaçan kim Yūsuf içün t̄uta b̄azār
Cemālin göricek çeşm-i ħarīdār

Çeküp şaf t̄ur[a]lar aña muķābil
Gören anları ola ' aķl[ı] zā'il

Gele b̄azāra anlar şād u ħurrem
Şovuya müşteri Yūsufdan ol dem

**BE-ĀB-I NĪL DER-ĀMEDEN-İ YŪSUF ' ALEYHĪ'S-SELĀM VE ĠUBĀR-I
SEFER EZ-ĤOD ŞŪSTEN VE BE-ĶAŞD-I BĀRGĀH-I PĀDŞĀH-I MIŞR DER-
HEVDEC NİŞESTEN²²¹**

Çü dördinci gün oldı toĝdı ħurşīd
Seħerden zehr şundi cām-ı Cemşīd

[67b] Cihān ol cām-ı zerrīnden ferāħdur
Dil-i ĝamĝīn[i] şād iden ħadeħdür

[1655] Didi m̄alik hemān-dem Yūsuf[a] var
Temāşā eyle göster Nīle dīdār

Tenüñi Nīle şal ey nūr-ı Yezdān

²²¹ Yusuf Aleyhisselam'ın Nil nehrine girip kendindeki yolculuk tozunu yıkaması ve Mısır padişahının saraya gitmek için mahfile oturması.

Ki yüzinden yuna gerd-i beyābān

Yirinden tırdı o hırşīd-i tābān
Kenār-ı Nīle irişdi řitābān

Elini gōñlegi altına şokdı
Semen[e] nīluferī perde tıtdı

Açıcaķ başını ol yüzi gül-reng
Külehdēn çıķd'iki müřgīn āveng

[1660] Çıķardı gōñlegini ol meh-i řarķ
şanasın ebr içinde şıçradı berķ

Yüzi nūrından oldu gökd[e] gün güm
Nitekim gündēn olur maķv encüm

Giricek şuya oldu pāyini gil
şamerveş burc anı ķıldı menzil

Çü girdi Nīle ol dildār-ı řīrīn
şanasın batdı şuda serv-i řīmīn

Günüsünden ķılurđı çerķ feryād
Ki ķıldı rūd-ı Nīle ol meh ābād

[1665] N'olaydı Nīl nehri ben olaydım
K'ayağın öpmege ķurbet bulaydım

Yunarken ābda ol yüzi gül-gūn
Başı üstine çāder tıtdı gerdūn

[68a] Tūninden yüzini yumağa ol hūr
Aķıtdı gün felek ü çeřme-i nūr

Ṭalıcaḡ rūd-ı Nīle Yūsuf ol gün
Gurūb itdi şanasın mağrībe gün²²²

Ḳadem başduḡda Nīle Yūsuf ey cān
Şanasın Nīl içdi āb-ı hayvān

[1670] Çözicek iki müşgīn gīsuvānı
Çeker zencīre ol āb-ı revānı

Giricek baş açuḡ ol ḡurābe
Mu‘ anber müyü ‘ aksi düşdi āba

Başını yur iken ol pāk-gevher
Virürdi māha per ü Nīle zīver

Eliyle yur idi geh ḡonçe vü gül
Tarardı geh gül-i ter üzre sünbül

Yunup çekdi şudan ol şems-i ḡāver
Nitekim ebr içinde māh-ı enver

[1675] Çıḡarup²²³ ḡonçeden bir tāze ḡöñlek
Didi Mālik ki gey olsun mübārek

Daḡı üstine bir dībā-yı zer-keş
Hezārān dürlü naşş ile münakḡaş

Ḳuşandı bir kemer-bend-i muşanna‘
Urındı başına tāc-ı muraşşa‘

Şalındı boynına zūlf-i dil-āvīz
Hevā-yı Mışr oldı ‘ anber-āmīz

Oturdı hevdec üzre şāh-ı ḡübān
Giderler ḡaşr-ı sulṫāna şitābān

²²² Metinde: nūr

²²³ Metinde: Çıḡarup bu

[68b][1680] Görindi kaçır öñinde taht-ı sulţān
Ki mişlin görmemişdür çerç-i gerdān

Öñinde bağlamış saf hayl-i hūbān
Şanasın her biridür māh-ı tābān

Serir-i şāha yakın geldi tācir
Şütürden hevdeci indürdi āḫir

Hevā yüzün bulut dutmuşdı ol gün
Görinmezdi bulutdan gökdeki gün

Didi Mālik ki ey sulţān-ı hūbān
Gerekmez k'olasın hevdecde pinhān

[1685] Niķābuñ ref^c kııl ey māh-ı gerdūn
K'ola nūruñla rūşen rub^c -ı meskūn

Çü Yūsuf çıķdı hevdecden hemān-dem
Yüzi nūrıyla rūşen oldu 'ālem

Görenler şandılar gün toğdı nā-gāh
Yüzün gösterdüginde anda ol māh

Görürler toğmamış mihr-i cihān-tāb
Bilürler kem degüldür gündən ol tāb²²⁴

Bulut ardında gün olmuşdı mestūr
Ruḫ-ı Yūsufdan i[n]di gözine nūr

[1690] Yüzün gö[re]nler ol dem oldu bī-hūş
Özini her biri kıldı ferāmuş

²²⁴ Metinde: māh-tāb

Didiler kimdür ol ferhunde-ahter
Ki yüzinden utanur mihr-i enver

Cemâlin göstericek Yūsuf ol dem
Bütân-ı Mısr oldu cümle mülzem

[69a] Ne dem kim gün olursa âşkâre
Mu' ayyendür ki maḥv olur sitâre

RESİDEN-İ ZÜLEYHÂ BE-DERGÂH-I PÂDŞÂH VE SEBEB-İ İZDİHÂM
PÜRSİDEN VE CEMÂL-İ YÛSUF 'ALEYHİ'S-SELÂM DİDEN-İ VEY-RÂ
ŞİNAHTEN²²⁵

Oturur iken anda şöyle ğamġin
Diledi seyr ide ol serv-i şimîn

[1695] Bu şüretten Züleyhâ²²⁶ oldu ġâfil
Ki Yūsuf kılmıř idi Mısr[1] menzil

O ma' niden velî oldu ḥaberdâr
Ne ḥâl idi onu bilmezdi dildâr

Niçe gün seyr kıldı şöyle ġamġin
Velî bulmadı ġamdan ġönlü teskîn

Ķılurdu gerçi her-dem 'îş u 'îşret
Velî gitmezdi ġönlinden melâmet

Gözi yaşı Züleyhâ seyl kıldı
Yine dönüp serâya meyl kıldı

[1700] Oturdu hevdec üzre ol dil-ârây
Ķılur menzilgehine gitmege rây

Giderdi gerçi menzilġâhına ol
Der-i sultân-ı Mışra uğradı yol

²²⁵ Züleyha'nın padişahın dergâhına ulaşması, kalabalıġın sebebini sorması ve Yusuf Aleyhisselâm'ın yüzünü ġörüp onu tanınması.

²²⁶ Metinde: Züleyhâ dili

Görür kim cem‘ olmış halk-ı ‘âlem
Didi kim bunda neyler bunca âdem

Didiler ger güzel maḥbûb oĝlan
Götürdiler kim anı göre sulṭân

[69b] Anı eyler temâşâ bunca adam
Gören gönlünde kıalmaz zerrece ĝam

[1705] Züleyhâ açdı hevdec dâmenini
Görür cân bûlbûlinüñ gülşenini

Cigerden âh kıilup oldı bî-hûş
Özini eyledi ol dem ferâmûş

Görürler tutdı dil-ber gönlünü ĝam
İletdiler anı kıaşırına ol dem

Gelicek kıaşra geldi ‘aklı başa
Görür kendüyi batmış kıanlu yaşa

Didi dâye ki niçün ağladuñ sen
Kimüñçün böyle baĝruñ taĝladuñ sen

[1710] Niçün efgâna açduñ la‘l-i şîrîn
Ne acı gördüñ olduñ şöyle ĝamĝîn

Didi ey mihrbân dâye ne disem
Ki olur âfet-i cân her [ne] disem

O mecma‘ da ki gördüñ bir ĝulâmı
Ki bildüñ vaşf ile ol nîk-nâmı

Cihânda kıibleĝâh-ı cânım oldur
Aña cânım fidâ cânânım oldur

Benüm gön̄lüm alan ol dil-rübâdur
Düşümde gördüğüm ol meh-likâdur

[1715] Anuñ şevkıyla düşdüm bu diyâra
Umaram ki gele bir gün kenâra

Tenümde teb dilümde tâbum oldur
Gözümde eşk-i hūn-ı nâbum oldur

[70a] Beni mülkünden ol âvâre kıldı
Beni derd ile ol bî-çâre kıldı

Ne mihnet ben ki çekem dehr elinden
Dağı her zehr ki içdüm kahr elinden

Çamu mihnetler²²⁷ elinden olupdur
Fırâkıdan gül-i hüsnum şolupdur

[1720] Baña bu kim baña küh-ı girândur
Maḥabbet ehline ḥâlüm ‘ıyândur

Ki ol mâhum ne eyvâna ola şâh
Anuñ vaşlına yâ rab kim bula râh

Kimüñ kâsırın ‘aceb ol gülşen eyler
Ruḥı nûrı ne çeşmi rüşen eyler

Anuñ şîrîn lebinden kim bula kâm
Kim ide sâye-i servinde ârâm

Kemend-i ca‘ d-ı müşgîn kimi bağlar
Yüzinde ḥâl-i Hindü kimi tağlar

[1725] İki ‘âlem yüzinden pür-ziyâdur
Beşerden buña beñzer ola²²⁸ mıdur

²²⁷ Metinde: mihnetlerüm

²²⁸ Metinde: olur

Çü dāye gördi anuñ āteşini
Akıtdı şem^ç veş gözden yaşını

Didi ey şem^ç sūzuñ eyle pinhān
Ġam-ı şeb renc-i rūzuñ eyle pinhān

Sekiz cennet özine kem-behādur
Yolında cān u ten raġbet-büvādur

Niçe müddet idindüñ şabr[1] yoldaş
Yine şabr eyle itme şırrını fāş

[70b][1730] Olur şabr ile her maqşūd hāşıl
Her işe şabr eyler merd-i ^ç āķıl

Cihānda hoş-dem oldur ey birāder
Ki ^ç āşık la^ç l-i dil-berden yiye ber

Yaķa her gence şem^ç -i āşināyı
Arada olmaya hecr ü cüdāyı

Kačan Yūsufı oldı germ-bāzār
Gelüp cem^ç oldı her yirden ħarīdār

Neye kim mālīk olmışdı her ādem
Getürdi Yūsufı almaġa ol dem

[1735] Rivāyetdür bu kim bir zāl-i cānī
Getürdi bir kelābe rīsmānı

Didi ben daġı cāndan müşteriye
Metā^ç umla ħarīdāruñ biriyem

Bülend-āvāz ile çağırdı dellāl
Kim alur bir güzel ķul ruġları āl

Yüzidür maṭla‘-ı şubḥ-ı şabāḥat
Lebidür gevher-i kân-ı melāḥat

Münevver çihresinden şems alur nūr
Her eylikle olupdur göñli ma‘ mūr

[1740] Vücūdın ḥulḳ idelden pāk Yezdān
Dilinden gelmemişdür kizb ü yalan

BE-MA‘RAŽ-I BEY‘ DER-ĀVERDEN-İ MĀLİK YŪSUF-RĀ ‘ALEYHİ’S-
SELĀM VE ḤARĪDEN-İ ZŪLEYHĀ VEY-RĀ BE- İZ‘ ĀF-I DĪGERĀN
ḤARĪDEND²²⁹

[71a] Birisi müşterinūñ virdi evvel
Behā bir bedre altunı mükemmel

Nedür bedre kılayın saña izhār
Biñ altun[a] dinür bir bedre ey yār

Dururaḳ Yūsufa germ oldı bāzār
Virür yüz bedre ol dem bir ḥarīdār

Biri yüz bedre üzre ey birāder
Virür veznince anuñ misk [ü] ezfer

[1745] Birisi daḥı andan kıldı efvn
Anuñ veznince la‘l ü dürr-i meknūn

Kumāşuñ kim ikidür müşterisi
Behāsın arturur şeksüz birisi

Yig eyler bir beg[e] ṭapu iki ḳul
Yig ırlar bir gül içün iki bülbül

²²⁹ Malik’in Yusuf Aleyhisselam’ı satıya çıkarması ve Züleyha’nın onu başkalarının verdiği teklifin birkaç katını vererek satın alması.

Bu resm ile teraqqî buldı ol dem
Güci yitdükce arturdu her âdem

Bu ma' nîden Züleyhâ oldu âgâh
İki ol deñlü viridi ol yüzi mâh

[1750] Çekildi müşterîler cümle ol dem
Karardı güçleri oldılar epsem

‘Azîz-i Mısr[a] didi ol nikükâr
Yüri var mâluñ ile eyle bazar

Didi kim ol kadar yok mâl bende
Ki anı idinem mâl ile bende

İki ‘âlem degül kıymet özine
Uyandırın [anı] bakın yüzine

[71b] Züleyhâda çoğ idi la' l [ü] gevher
Ki her biri idi bir necm-i enver

[1755] Behâda her birine ey birâder
Harâc-ı Mısr olmazdı ber-â-ber

Didi kim gerçi bunlar kem-behâdur
Aña kim gevher-i cânım fidâdur

Var ilet Mâlik[e] benden selâmı
Kamusın vir al andan ol ğulâmı

Yine kıldı ‘Azîz ol dem behâne
Aña şâlibdür ol şâh-ı yegâne

Diler sultân kim ol pākîze-dâmân

Serâyında ola ser-ḥayl-i ḥübân

[1760]

Didi luṭf kııl var [ol] şeh̄r-yāre
Tevaḳḳuf kıılma kııl bu işe çāre

Yüri sulṭāna di kim ey ḥudāvend
Ki benden gelmemişdür hiç ferzend

Bañā himmet kıılursa n'ola sulṭān
Ki ola ḥükm altında ol oğlan

Evümde gevher-i raḥşende ola
Bañā ferzend ü şāha bende ola

Kaçan bu nükteyi işitdi sulṭān
Didi var al senüñ olsun ol oğlan

[1765]

‘Aziz anı alup idindi ferzend
Yoğ idi ḥüsn içinde añā mānend

Alup geldi evine ḥurrem u şād
Züleyhā oldı bend-i ğamdan āzād

[72a]

Dökerdi gevher-i şādī gözinden
Yüzün gördükce giderdi özinden

Dir idi dem-be-dem bīdār isem ḥüb
Ki qarşumda ṭurur bir ḥüb maḥbüb

Uyandırma eger ḥāb ise yā Rab
Öñümde ṭursun ol yār-ı şeker-leb

[1770]

Biḥamdillāh irişdi rüz-ı vuşlat
Şeb-i ğam gitdi vü ḳalmadı fürḳat

Biḥamdillāh ki oldum yāre hem-rāz
Yaraşur ben ki eflāke kılam nāz

Bugün bī-ğam benem dār-ı cihānda
Kim olmuş böyle bī-ğam bu zemānda

Ben idüm teşne māhī çeşm-i bī-ḥāb
Yaturdum rīg içinde şöyle bī-āb

Akıtdı seylveş ebr-i kerāmet
İrişdürdi beni bahre selāmet

[1775] Karañu gicede güm-rāh idüm ben
Belürmez idi hergiz şubḥ-ı rüşen

Ṭulū' itdi ufukdan nā-gehān[ī]
Görindi kūy-ı yār [māh] toğdı şan[ki]

Yatağum olmuş idi bister-i merg
Dile zaḥm urmuş idi ḥancer-i merg

İrişdi Hızr ol dem nā-gehānī
İçürdi nā-geh āb-ı zindegānī

Biḥmadillāh ki devlet kıldı yārī
Görürem gice gündüz rüy-ı yārī

[72b][1780] Bize Hızr oldı ol merd-i nikūkār
Ki kıldı bizüm ile böyle bāzār

Ne ğam gitdiyse bunca la' l ile zer
Elüme girdi aylak kân-ı gevher

Bilürsin nağd-i cāna kıymet olmaz
Kişi cān virmese cānān olmaz

Kim itdi böyle bey^ç-i rāygānī
Ki virdi seng ü aldı nağd-i cāmı

Kaçan nağdinden eyle behre alur
Ki ^çİsāyı virür ħar-mühre alur

[1785] Eger ħar-mühre[ye] bedrūd kıldum
Çün oldum ben Mesīḥ[i] sūd kıldum

İrişe şabr ile ^çāşık murāda
Virür şabr itmeyen işin fesāda

Züleyhā Yūsufı kılsun temāşa
Diyelüm bir ħikāyet ħüb u zībā

Tevāriḥ içre buldı yazdı Cāmī
Ĥudāvendā bihişt olsun maḳāmı

DĀSTĀN-I DUĤTER-İ BĀZİĠĀ-NĀM EZ-NEŞL-İ ^çĀD Kİ BE-MĀL Ü
CEMĀL-İ NAZİR-İ ĤOD NE-DĀŞT VE ĠĀYİBĀNE ^çĀŞİK-I CEMĀL-İ YŪSUF
ŞŪD VE DER ĀN ĀYİNE-İ CEMĀL-İ ĤAĖĖĖAT DĖD VE EZ-REH-BER-İ
MECĀZ BE ĤAĖĖĖAT REŞİD²³⁰

İlāhī pādşāh-ı ^çālem-i ^çışık
Ki ismüñ oldı nağş-ı ħātem-i ^çışık

[73a][1790] Senüñ işkuñla oldı çerḫ devvār
Senüñ şevküñle oldı şems seyyār

Gören bir ħüb ol dem ^çāşık olur
Kulağdan daḫı ādem ^çāşık olur

Kaçan kim zıkr olınsa bir dil-ārām

²³⁰ Ād kavminden güzellikte ve zenginlikte benzeri olmayan Bâzigâ adlı bir kızın, gıyabında Yusuf'un cemaline âşık olması ve o aynada hakikatın yüzünü görüp mecazın rehberliğiyle gerçeğe ulaşmasının hikâyesi.

Ne dilde şabr or ne cānda ārām

Cihānda şol kişi or yādgārı

Ki ide vaşf bir zībā nigārı

Egerçi ol şanem gelmez miyāna

Olur ok kişi ‘āşık-ı bigāne

[1795]

Meger kim var idi bir hūb duřter

Ki ol olmışdı nesl-i ‘Āda server

Dehānı dūrc-i la‘l ü diřleri dūr

ılurdu Mıřrı gelse and ile pūr

Lebi ‘aksi dil-i seng[i] ılur la‘l

Hilāl-i erħ olur atına na‘l

arañu gicede asa niābın

Felek gizlerdi ol dem āftābın

Nebāt anuñ lebinden lezzet aldı

asedden şışesini aşa aldı

[1800]

Lebinden ğonçe bağrı an olupdur

Bihıřtūñ kevřeri giryān olupdur

Yüzine olımazdı meh muābil

açardı her zemān menzil-be-menzil

Ne şirīn idi ol yār-ı şeker-and

Lebi devrinde rağbet bulmadı and

[73b]

Cihāna fitne şalmıř idi ol hūr

Lebinden olmuş idi Mısr pür-şür

Düşürmişdi mülük-i mülke gavgā

Bütān-ı şehir için itmezdi pervā

[1805]

Yitişdürmiş idi eflāk[e] efser

Yoğ idi ol sebebden aña hem-ser

Var idi māl u mülki ‘ izz ü cāhı

Gözi kılmazdı kimseye nigāhı

Kaçan Yūsuf hadīşin gūş kıldı

Şanasın āb-ı hayvān nūş kıldı

Cemāli vaşfını işitdügi dem

Dilinde derd-i ‘ ışkı oldu muhkem

Kişi maḥbūb ister görmek ister

Ayağın tozına yüz sürmek ister

[1810]

Behā-yı Yūsufi ma‘ lūm idindi

Qılurdu kıymetin dil-ber sevindi

Hezār üştür kamu pākīze gevher

Yüki dībā vü müşğ ü gevher ü zer

Nefā’isden nitekim mālīk olmuş

Anı ḥarc itmege dildār bulmuş

Müretteb kıld[ı] tıtdı Mısr yolın

Giderdi gözleyürek sağ [u] solın

İşitdi gelmesin anuñ her ādem

Şadā-yı ‘ ışk düşdi Mısrā ol dem

- [1815] İricek Mışra dil-ber bî-tekellüf
Didi kim çanı cevlangāh-ı Yūsuf
- [74a] Ne yirdedür bilicek Yūsufi ol
Yüridi çünki buldı dil-ber[e] yol
- Görindi gözine bir sūret-i pāk
Anı fehm itmek kâşır-ı idrāk
- Nazîrin görmemiş kimse cihānda
Ne gelmiş aña beñzer bir zemānda
- Göricek hūb yüzün oldı bî-hūş
Hemān-dem kıldı kendözin ferāmūş
- [1820] Yaturdı yirde bî-ğod oldı bî-hūş
Şanasın ölmüş idi oldı bî-hūş
- Zebān depretdi söze kıldı āğāz
Ki vire gevher ol gencîne-i rāz
- Didi ey āftāb-ı burc-ı devlet
Cemālin bāğına kim virdi zînet
- Kim itdi rūşen ol şems-i cebinüñ
Ki oldı hırmen-i meh hūşe-çinüñ
- Ne nakķāş eyledi bu nakş[1] taşvîr
Ne ressam eyledi bu resm[i] taħrîr
- [1825] Kim itdi řāk-ı ebrūñı mu' anber
Kim itmişdür seni hūsn ile server

Gül-i sîr-âbuñ[a] kimdür viren şu
Ki yok bir gülde böyle reng ile bû

Kim itdi servüñe reftârı ta' lîm
Kim itdi la' lüñe güftârı ta' lîm

Yüzüñi kim kılpdur böyle rüşen
Cemâlüñ kim idüpdür tâze gülşen

[74b] Kim itdi nergis-i mestüñi bîñâ
Kim itdi anı bu resm ile şeydâ

[1830] Kim itdi dişlerüñi dürc-i yâķüt
Ki oldı ķalbe ķuvvet cānlara ķüt

Zeneĥdānuñ kim itd[i] cān-ı ğabğab
Ki oldı āb-ı ĥayvāndan leb-ā-leb

Kim itdi şöyle nāzük ĥāl-i ruĥsār
Kim itdi zāĝa mesken şahn-ı gülzār

Çü Yūsuf eyledi bu sözleri ğuş
Ĝidā-yı cān aķıtdı ol şeker-nüş

Eyitdi şāni' üñ ben şan' atiyem
Anuñ emriyle Mışruñ devletiyem

[1835] Felek bir noķta anuñ ĥāmesinden
Cihān bir ĥarf anuñ nāmesinden

Güneş bir zerre nūr-ı ķudretinden
Felek bir ķatre baĥr-ı ĥikmetinden

Vücūdı ' ayb u tühmetden beridür
Ĥudāvend ol ki ' ālem çākeridür

ılup her zerreğen yine ızhr
Bırakdı her birine  aks-i dğr

Ne nakııa baıısağ anda gr cemlin
Dilerseğ bilesin anuğ kemlin

[1840] Őaıın zinhr olma aııdan dr
Hğy zkr eyle ıalma bi-nr

Cihnda yok durur  aksn beıası
Bulınmaz ter-gln d'im vefs

[75a] Nazar ııl aııla isterseğ beky
o  aksi k'anda bulmazsın vefy

Şu nesne kim geh olur gh olmaz
Gönül bir laııza andan zevı bulmaz

 dn duıter iııtdi bu rz
Dilinde ıalmad  ıııı-ı mecz

[1845] Eyitdi Ysufa ey yr-ı Ődııı
İııtdm vaııfuğ oldum sağna  aıııııı

Hemn-dem yola girdm zr u giryn
İriııdm ıapuğna ey Őh-ı hbn

 gördüm yüzüni ey gevher-i pk
Dilerdm pyuğna yüzüm ıılam hk

Vel ın gevher-i esrr didn
Niıane menba -ı envr didn

Ḥaḳīḳat²³¹ baña süḥan söyledüñ sen
Mecāziden beni dūr eyledün sen

[1850] Kerem kılduñ be-ğāyet ben faḳīre
İrişdüm zerreden şems-i münire

Baña ma‘ lüm kılduñ sen bu rāzı
Ki bir olmaz ḥaḳīḳatle mecāzī

Ḥaḳīḳī çeşmüm oldı çün küşāde
İşümü virmezem hergiz fesāde

*Cezākallāh*²³² ki çeşmüm bāz kılduñ
Beni cānān ile hem-rāz kılduñ

Dilümden ğayrı mihrüñ dūr kılduñ
Ḳarañu göñlümi pür-nūr kılduñ

[75b][1855] Tenümdede her kıluñ olsa zebānı
Ki dise her biri biñ dāstānı

Felek ‘ömri gibi olsa zemānum
Ḳılamaz şükr-i iḥsānuñ zebānum

Ġamı dilden gider ki müstedām ol
Cihānda ‘izz ü cāh ile müdām ol

Veda‘ idüp pes andan soñra gitdi
Ḥudāya cān u dilden şükrin itdi

‘İbādet kılmak için yaptı ḥāne
Göz açup bakmadı hergiz cihāna

²³¹ Metinde: ḥaḳīḳatden

²³² Allah lâyığımı versin

[1860] Taşadduḡ kıldı mālın ol perī-zād
Velī mülk-i cihāndan oldı āzād

Cemī⁶ -i mālını itdürdi tārāc
Ki oldı ol gice bir pūla muhtāc

Geyerken başına tāt-ı muraşşā⁶
Yirine geydi bir fersūde mıḡna⁶

Başın²³³ bağlar iken zerrīn⁶ işābe
Çıkarup bağladı bir pāytābe

Çıḡardı atlas u sincāb dildār
Semenden cāme geydi āyine vār

[1865] Tutarken nāz ile elde cevāhir
Aḡacdan eyledi tesbīhin āḡir

İbādet ḡānesine girdi dil-ber
Oḡurdu şuḡf-ı İbrāhīm ez-ber

Ururdu yüzini oḡ gibi ḡāke
Ḳılurdu tāt⁶ at ol İzed-i²³⁴ pāke

[76a] Başı altına kıldı seng bāliş
Gözinden yaş döküp eylerdi nāliş

Ḳılurdu rüz u şeb tāt⁶ at Ḥudāya
İderdi şabr her dürlü belāya

[1870] Du⁶ ā eylerdi her mü'mīne dilden
Ḳomazdı zıkr-i Ḥaḡḡı hıç dilden

Dükendi⁶ ömri eylerken⁶ ibādet
İbādet içre ölmek ne sa⁶ ādet

²³³ Metinde: başına

²³⁴ Metinde, İzed ü

Dime kim viridi ol cān rāygānī
Gözet cānānı andan viridi cānı

Dilā merdānlığı ol zenden örgen
Libās-ı mâte mi sūsenden öğren

Ġamuñ yi sende ger yoğ ise bu ğam
Bu mâtem sende ger yoğ eyle mâtem

[1875] Dirîgâ ‘ömr şarf oldı hevāya
Bir işüm yoğ durur lâyığ Ĥudāya

Ṭolaşduñ zülf-i yāre Çākeri āh
Uzun sevdāya gitdi ‘ömr-i kütāh

Egerçi bulunur nağş ile nağğāş
Şağın dil virme nağşa ey qarındaş

Bulunur şūrete ḥadd u nihāyet
Velī ma‘niye yoğdur hiç ğāyet

Cihānda kimse kılmaz ey birāder
Süleymān ḳanı n’oldı taht [u] efser

[1880] Mekānuñ yüce kılmaz ü mekāndan
Ḥaber bilmek dilerseñ lā-mekāndan

[76b] Dilüni ma‘rifetle şād eyle
O şādīde Ĥudāyı yād eyle

**TERBİYYET KERDEN-İ ZÜLEYHĀ YŪSUF-RĀ ‘ALEYHİ’S-SELĀM ‘AZM-İ
ḤİDMETKĀRİ NŪMŪDEN-İ VEY Ū-RĀ BE-ĀNÇE DEST-RES-İ VEY BŪD²³⁵**

Ne devlet tutdı gör dām-ı Züleyhā

²³⁵ Züleyha’nın Yusuf’u besleyip büyütmesi ve elinde her ne varsa onunla Yusuf’a hizmet etmesi.

K'anılır 'ışk ile nām-ı Züleyhā

İrişdi çünki Yūsuf vuşlatına
Bilin bağladı muhkem hizmetine

Geyürdi cāmeler zerrīn ü dībā
Ruḥı ' aksinden oldı cāme zībā

[1885] Müzehheb tāclar zerrīn kemerler
[Ki] bağladı daḥı nice kemerler

Yıluñ her günine dikdürdi cāme
Ki tāze geydüre ol nīk-nāme

Virürdi her seḥer bir ḥil' at-ı nev
Şalardı 'āleme gün gibi pertev

Uyanup ol yüzi gülşen kameran
Geyerdi tāk-ı nev her gün seḥerden

Yürürken nāz ile ol serv-kāmet
Züleyhā kopdı şanurdu kıyāmet

[1890] Ruḥı kim ḥüb idi şems-i semādan
Görinmezdi ikisi bir yaḫadan

Seḥerden [yüz] tutup ol māk-ruḥsār
İki gün geymedi bir tāk[1] tekrār

[77a] Biline bağlar idi bir kemer bend
Meger ol şekker-i leb çün ney-i ḫand

Başına geydürürken tacı ol ḥūr
Öperdi farkımı olurdu mesrūr

Hiṭāb idüp dir idi tāca k'ey t̄ac
Bugün sen eyledün 'ālemde mi' r̄ac

[1895]

Ayağı ıtoprağı t̄acum olaydı
Benüm 'ışk içre mi' r̄acum olaydı

Tenine p̄irehen geydürdügi dem
Dir idi bu sözi ḥandān u ḥurrem

N'olaydı ıar p̄irāheni olaydum
Tenine ben daḥı vuşlat bulaydum

Geyürdi sebz-i cāme serv-i dildār
Bu sözi eyledi sūz ile tekrār

Umaram cāme gibi ben de bir dem
Der-āgūş eyleyem dildārı muḥkem

[1900]

Kemer-bend ile baḡlarken miyānın
Açardı bu temennāya dehānın

Kemer olsa elüm baḡlaya bir gün
Ki şāyed baḡlanaydı ol yüzi gün

Elini sünbüline şāne kıldı
Müdāvā-yı d̄il-i d̄ivāne kıldı

Şaçından eyler idi 'anber̄in dām
K'anuñla baḡlaya gön̄lin d̄il-ārām

Ne ni' met var ise dār-ı cihānda
Züleyḥā ḥāzır olmuş idi anda

[77b][1905] Belürdi her yimek var idi h̄azır
Ne deñlü isteyeydi yirdi vāfir

Bişürdi qand ile halvā vü bādām
Leb ü dendān-ı dil-berden alup vām

Yimişler h̄azır itdi gūne gūne
Anuñ sibinden almağa nümüne

Kebāb eylerdi dürrāc u kebūter
Dilin itdügi gibi ey birāzer

Virürdi la^ç1 gibi ter yimişler
Ki bişmez bāğ-ı cennetde dimişler

[1910] Olurdi la^ç1 şerminden şeker-āb
Kılurdi cān gibi dil-ber o²³⁶ dem āb

Gice Yūsuf hayāl-i h̄āb iderdi
Züleyhā özini bī-tāb iderdi

Döşer idi firāş-ı dil-pezirī
Dönüp örterdi altına harīri

Kılurdi altına gülden nihālīn
Başına yāsemen yā lāle bālīn

Oқurdi dāstānlar h̄ūb u rengīn
Ki Yūsuf olmaya bir laḫza ḡamgīn

[1915] Neye kim meyl iderdi ol şeker-fem
Virürdi cānı gibi dil-ber ol dem

²³⁶ Metinde: ol

Kaçan bağlar idi çeşminde bir h̄'āb
Züleyhā şem' ile olurdu hem-tāb

Dir idi kim nigārum h̄'āb içinde
Velī ben şem' gibi tāb içinde

[78a] Belī resm ile olmuşdur ki tā rūz
Uyuya şeh yine şem' -i şeb-efrūz

Gözi āhūsina şeb-tā-seh̄ergāh
Cemāli bāğın otladurdu ol māh

[1920] Gözi ki nergise hem-rāz olurdu
Lebi ki gönçeye dem-sāz olurdu

Gehī gül devşürür[di] gāh lāle
Virürdi cānına andan nevāle

Yitüşdürürdi geh geh la' line leb
Tolaşurdu ana gine çü gābgāb

Dir idi zūlfine ey' anberīn-dām
Seni hem-ser idinüpdür dil-ārām

Yirūñ olmuş iken bāğ u gülistān
Niçün olduñ bu resm ile perişān

[1925] Bu sözi söyler iken oldu pür-sūz²³⁷
Gice tıtdı hemān-dem kaçmağa yüz

Gice gündüz anuñ bu id[i] kārı
Kılurdu h̄izmet itmezdi qarārı

²³⁷ Metinde: perestār

Ulu h̄atun iken oldu perestār
Unutdurdu ğamını şevk-i didār

Belī ‘ aşık ğulām olur hemişe
İderdi²³⁸ hizmet-i ma‘ şük-pişe

Geçer cānından anı cān idinür
Dil ü cān tahtına sulţān idinür

[1930] Rızā-yı dostdur maķşūd-ı ‘ aşık
Rızā-yı yāri tut ey yār-ı şādık

[78b]

**ŞERH DĀDEN-İ YŪSUF ‘ ALEYHİ’S-SELĀM KİŞŞA-İ MİHNET-İ RĀH VE
ZAHMET-İ ÇĀH-RĀ VE ĀĠĀH ŞÜDEN-İ ZŪLEYHĀ EZ-ĀN Kİ ENDŪHĪ Kİ
ĀN RŪZ DĀŞTEEST BE-SEBEB-İ ĀN BŪDEEST²³⁹**

Diyelüm yine bir şirīn fesāne
Şekerden tatlu gelsün her lisāne
Züleyhā bir gün olmuşdı mükedder
Vişāl-i Yūsuf olmadın müyesser

Dilinden gitmiş idi şabr u ārām
Karār itmezdi bir dem ol dil-ārām

Ne bir dem otururdu hānede ol
Ne h̄od isterd[i] taşra gitmege ol

[1935] Şu deñlü mużtarib olmuşdı ol hūr
Ki ne ğamnāk olur dil ne mesrūr

Görüp hālin nigāruñ didi dāye
Ki ey meh-pāre-i hūrşid-sāye

Cefā-yı çerhden görme ‘ azābı

²³⁸ Metinde: idinürdi

²³⁹ Yusuf Aleyhisselam’ın zorluklarla dolu yol hikâyesini ve kuyudaki sıkıntıları anlatması ve Züleyha’nın o sıkıntılara sebep olan o (mihnet) günlerinden haberdar olması.

Cihān-ı bī-vefādan ıztırābı

Baňa şerh eyleseñ hālın ‘ acerb ne
Melâlet baħrine düşdüñ sebep ne

Gehī beñzer [i]şüñ ey serv-i āzād (?)
Geh anı her tarafından depredür bād

[1940]

Elinde bād kıomaz ihtiyarı
Ki anda [ide] bir laħza kıarārı

Cüdā eyler yirinden anı fi’l-hāl
Gehī pejmürde eyler gāh pāy-māl

[79a]

Seni kim bī-kıarār itdi haber vir
Nişānından kerem eyle eşer vir

Eyitdi ben daħı hayrānam ey yār
Bu işden ben de ser-gerdānam ey yār

Bilimez kimse²⁴⁰ bu ğamum nedendür
Dil-i ğamġine bu mātem nedendür

[1945]

Nihānī derd benden aldı ārām
Ne bilem n’olısar yā Rab ser-encām

Ben ol toprakdan bu evde kıā’im
Sükün olmışdı pīşe baňa dā’im

İrişdi gird-bād aldı kıarārım
Anuñçün müşkil oldu şimdi kārım

Çü Yūsuf hem-nişīn oldu nigāra
Gice gündüz kıarīn oldu nigāra

²⁴⁰ Metinde: kimse kim

Oturmuşdı Züleyhâ ile halvet
Öñinde söyledi bir hoş hikâyet

[1950]

Hikâyet söyler iken ol yüzi mâh
Añıldı renc-i râh u kışsa-i çâh

Züleyhâ çün işitdi çâh sözün
Gözi yaşından ol dem yudı yüzün

Sezindi göñli kim olaydı ol gün
Ki anuñ hâli olmuşdı diger-gün

Hisâb-ı rûz u mâh u sâl kıldı
Muhaqqak o gün idüğini bildi

Belî şol dil bilür [ki] ola âgâh
Ki kon[ıl]mış dur[ur] dilden dile râh

[79b][1955]

Huşûşâ kim dil-i şad çâk-i 'âşık
Ki ma'şûkuñ yolında ola şadıq

Açar her çâk-i dilden toğrı râhı
Ki ma'şûka kıla 'âşık nigâhı

O yoldan çeşm-i cân-ı nâ-tüvânân
Kaçan baksa görünür rûy-ı cânân

Batarsa ger nigâruñ pâyine hâr
Olur ol hârdan 'âşık dil-efgâr

Eger deprense yilden zülf-i maḥbûb
Görür andan dil-i 'âşık şad-âşûb

[1960] Ruḥına ҡonsa toz bāğ-ı İremden
Olur ḥam²⁴¹ püşt-i ‘āşık yār-ı ğamdan

Meger kim bir gün oldı ḥüsne Leylī
Ki ҡaşd itmege gönli ҡıldı meyli

Çü faşşād urdı tīği şıçradı ḥūn
Revān oldı hemān-dem ḥūn-be-ḥūn

Dilerseñ ҡurtılasın varlığuñdan
Geç evvel sen daḥı bu varlığuñdan

İçilür nevbet ile bāde-i mevt
Niçün sen eyleyesin fırsatı fevt

[1965] Bilürsin ğamda ḥod vardur nihāyet
Bu deñlü ḥırş-ı māl itmek ne ḥācet

‘Aceb nā-dān degül mi ādemī-zād
Metā‘-ı zīnet ile olur ol şād

Muşayķal ķıl gönül mir’ātın ey cān
Ki rüşen görine [ol] nūr-ı Yezdān

[80a] Gönül çeşmini rüşen eyler ol nūr
Қomaz kim ola cānān sırr-ı mestūr

**TEMENNĀ KERDEN-İ YŪSUF ‘ALEYHİ’S-SELĀM ŞUBĀNĪ-RĀ BE ḤŪKM-İ
ĀN Kİ HİÇ PEYĜAM-BER NE-BŪDEEST Kİ ŞUBĀNĪ NE-KERDEEST VE
MŪHEYYĀ KERDEN-İ ZŪLEYḤĀ ESBĀB-I ŞUBĀNĪ-RĀ²⁴²**

Ne ḥoşdur ‘āşıkā ma‘ şūķ ola yār
Dilinde ҡomaya ğam vaşl-ı dildār

²⁴¹ Metinde: ğam

²⁴² Çobanlık etmeyen bir peygamber bulunmadığı için Yusuf Aleyhisselam’ın çoban olmayı arzu etmesi ve Züleyha’nın çobanlık için gerekli şeyleri hazırlayıp bir araya getirmesi.

[1970] Geçer ʿāşık rızāsından hemān-dem
Tutar maʿşūq emrin şād u hurrem

Eger ʿāşıkdan ol isterse cānı
Baş urur pāyine virür revānı

Kaçan dil istese cāndan virür dil
Bu yoldandır hemīşe kār-ı bī-dil

Örü tır dirse başın ayak eyler
Yiler hıdmetde ʿömrin dayaq eyler

Revān olur baş urur hāme gibi
Yüzün döndürmez andan nāme gibi

[1975] Bu ʿizz içinde iken Yūsuf ol dem
Şubān olmağa iqdām oldu muhkem

Şubān olmaq nebīye lāyık olur
Zire[k]²⁴³ ü mihrbān ü maʿşūq olur

Qoyunda ʿadlin izhār itdi Mūsā
Nübüvvet virdi aña Hāq teʿālā

Qoyunuñ şaqla ey sultān-ı ʿālem
Ki işüñ olmaya maḥşerde mātem

[80b] Züleyhā Yūsufuñ bildi murādın
Pür itdi hūn-ı dilden çeşm şayādın

[1980] Şubānlar istedi ol yüzi gülşen
Qılalar Yūsuf için bir felāhan

²⁴³ Metinde: ki zīre

Resenler bükdi ol s̄im ile zerden
Ki mişlin görmemiş kimse beşerden

Züleyhā didi cismüm m̄üy olaydı
Resen içine gireydüm n'olaydı

Hele m̄üy olsa idüm ben de bāri
Öperdüm bu vesīle dest-i yāri

Bu yoldan kıldı çok dürlü hayālī
Velī olmazdı ğamdan göñli h̄ālī

[1985] Cevāhirden düzetdi z̄ib ü z̄iver
Yaşından bile düzdi dürr ü gevher

Qoyar qoynına niçe la' l-i hoş-reng
Ki ya' nī ol arayu gitmeye seng

Pes andan soñra emr itdi Züleyhā
Şubānlar otladurken tağ u şahrā

Ayırđılar süriden niçe quzı
Ki mişlin görmemişdür çerh gözi

Çü āhū-yı Hoten yirlerdi s̄ünbül
Geh otlarlar idi lāle gehī gül

[1990] Ser-[ā]-ser anlaruñ yüki girihdür
Görenler diyeler s̄im̄in zirihdür

Olurđı anlara quyruq girān-bār
Ki olmışlardı andan nerm-reftār

[81a] Ne vādīye ki girseler seherden
Şanasın mevc ururđı seyl-i revġan

Yürürdi Yūsuf anlarla şitābān
Hamel burcında çün hūrşīd-i tābān

Çoyunuñ çünki Yūsufdur şubānı
Yidürmez kurdā muhkem saqlar anı

[1995] Şan āhū-yı Hōten düşmişdi tenhā
Gezerdi kuz[1]larla kūh u şahrā

Züleyhā ‘aql u şabrın şādıkāne
Seg-i dūnbāle-keş kıldı şubāne

Nigebānlar kōmışdı niçe ādem
Ki anı gözleyeler anda her dem

Bu resmle geçivirdi rūzgārı
Elinde idi kendü ihtiyārı

Dilirse ol şanem²⁴⁴ çübān olurdı
Dilirse şāh-ı mülke cān olurdı

MUṬĀLEBE KERDEN-İ ZÜLEYHĀ VIŞĀL-İ YŪSUF-RĀ ‘ALEYHĪ’S-SELĀM VE İSTİĠNĀ NŪMŪDEN EZ-VEY²⁴⁵

[2000] Maḥabbet perdesinden viren āvāz
Nevā-yı ‘ışk[1] şöyle kıldı āġāz

Çağan kim sevse ‘āşık bir nigārı
Dilinde şabr u hūş itmez kararı

Getürmezse ele nakd-i vişālin
İdinür hem-dem ü mū’nis ḥayālin

Akıdır hūn-ı dil gözden dem-ā-dem

²⁴⁴ Metinde: şanem çün

²⁴⁵ Züleyha’nın Yusuf Aleyhisselam’ın visalini istemesi ve Yusuf’un ondankaçınması

Yolında şādık u kavlinde muhkem

[81b]

Bulursa behre çeşm-i eşk-bārı
Hayāl eyler dili būs u kenārı

[2005]

Şarāb-ı vaşl-ı dil-ber ger vire dest
Hemān-dem hecr cāmından olur mest

Murād-ı yār ister ‘āşık olan
Rızā-yı hūb gözler şādık olan

Cihānda kim sev[er]se bir dil-ārām
Yolında virür ol cānın ser-encām

Olur bir gün saña çün mevt mihmān
Nigārın hizmetinden viregör cān

Züleyhā Yūsufi görmezden evvel
Anuñ aḥvālını şormazdan evvel

[2010]

Murādı görmek idi hūb yüzün
Kim ola k’istemez maḥbūb yüzün

Göricek bir işe meyl itdi daḥı
Dili bir ğayr[ı] yola gitdi daḥı

Bu fikr içinde qalmışdı dil-ārām
Dönüp ol işe muhkem kıldı iḳdām

Ki ya‘ nī la‘ l-i Yūsufdan ala kām
Kıla hoş sāye-i servinde ārām

Kaçan çeşmüñ görürse tāz[e] bir bāğ
Gönül şevḳinden olur yine pür-dāğ

[2015] Olursın gül göricek şād u ħurrem
El urursın anı dermege her dem

Züleyhā ister idi vaşla çāre
Velī gelmez idi Yūsuf kenāre

[82a] Züleyhā olur idi eşk-rizān
Velīkīn dil-beri andan gürizān

Züleyhā cānına ‘ ışk urdı dāğı
Var idi Yūsufuñ andan ferāğı

Züleyhā baksa ol ferruḥ-likāya
Nazar eylerdi Yūsuf püşt-i pāya

[2020] Züleyhā derdine dermān umardı
Velīkīn Yūsuf andan göz yumardı

Ḥudāyı yād kı lup ḥavf iderdi
Şubānlık eyleyüp tağa giderdi

Dil-i ‘ aşık olur ol dem mükedder
Ki anuñ yüzine bakmaya dil-ber

Murādı ‘ aşıkuñ dīzār-ı maḥbūb
Bihişt-i ‘ Adn ister çeşm-i maḥcūb

Teraḥḥūm eylemezse ‘ aşıka yār
Cihānuñ varlığından ola bīdār

[2025] Züleyhanuñ ğamı çün başdan aşdı
Gidüp şabr u qararı ‘ aql[1] şaşdı

Diline ḥāl-i Yūsuf urdı dāğı
Ḥazāna döndi ğamdan ḥüsni bāğı

Çekerdi gönli gamdan bār-ı enbūh
Büküldi serv-ğaddın bār-ı endūh

Lebi bī-āb ıaldı cān[1] teşne
Dilerdi kim ura kendüye deşne

Yolup saçın yire çaldı külāhın
Çıkardı çerğ-i māh[a] dūd-ı āhın

[82b][2030] Göz açup baımaz idi bu cihāna
Getürdi derd-i yāri [ol] figāna

Akıdurdı dilinden hūn-ı tāze
Yüzi olmaz idi muhtāc-ı ğāze

Siyāh oldı gözine cümle ‘ālem
Degüldi sürmeye muhtāc ol dem

Gözinde sürme tırmazdı yaşından
Ğamām-ı ğam tırrur gitmez başından

Züleyhā didi bendendür bu işler
Dönüp kendüye kıldı ser-zenişler

[2035] Ki saña tālib iken bunca server
Ğulām alduñ virüben dürr ü gevher

Havātine çü sensin hüsn ile şāh
Kılursın bir kul için dā’imā āh

Tapuñdur asl[1] şāh-ı heft-kışver²⁴⁶
Saña mānend-i şāhī ile hem-ser

‘Aceb ‘ucbıdur ol ser-keş ğulāmuñ
Ki baş egmez saña almaz selāmuñ

²⁴⁶ Metinde: kevşer

Zenān-ı Mısr kim ger bile hālūn²⁴⁷
Saña ta' n ideler arta melālūn

[2040] Bunı söyledi gerçi ol dilinden
Velikīn ' ışığı gitmezdi dilinden

Ki eydürdi gönül muhkem belādur
Ki andan ' ışığı āhı mübtelādur

Gönül virmek gerekdür bir nigāra
Velikīn yok yine almağa çāre

[83a] Revān tenden keser mihr ü vefāsın
Velikīn terk kılmaz meh-likāsın

Ne hoş söz söylemiş bir merd-i kāmil
Ki gülden reng ne mümkün ola zā'il

[2045] Velī ' aşık geçer cānından ey cān
Degül mümkün ki ide terk-i cānān

PÛRSİDEN-İ DĀYE EZ-ZÜLEYHĀ SEBEB-İ GÜDĀHTEN VE SUHTEN-İ VEY-RĀ DER-MÜŞĀHEDE-İ CEMĀL-İ YÛSUF ' ALEYHİ'S-SELĀM²⁴⁸

Züleyhāyı çü dāye gördi gamgīn
Didi ey nūr-ı çeşm ü cān-ı şīrīn

Gözüm didār-ı ferhünd[e]ñle rüşen
Dilüm ' aks-i ruhuñla oldı gülşen

Dilūn pür-derd ü cānuñ pür-melālet
Nedendür bilmezem saña bu hālet

Aña kim olduñ idi düşde nāzır
Bihamdillāh öñüñde şimdi hāzır

²⁴⁷ Metinde: hālīn

²⁴⁸ Dāye'nin Yusuf'un güzellik mumuyla yanıp yakılan Züleyhā'ya bu yanışın sebebini sorması

[2050] Vişälinden kaçan kim dūr idüñ sen
Ne deñlü ağlasañ ma' zūr idüñ sen

Niçün vaşl²⁴⁹ olmuş iken ağlayasın
Dem-i vuşlatda bağrın dağlayasın

Kime el virmiş ola işbu devlet
Ki ide ' aşıkā ma' şūḫ ḥıdmet

Zihī ḫālī' ki vardur şimdi sende
Ki sulṫānuñ olupdur saña bende

[83b] Şu kim ḥüsn iline olmuşdı sulṫān
Senüñ emrüñe oldı bende-fermān

[2055] Yüzün göñlüñi kıldı ḥurrem ü şād
Cihānuñ guşşasından oldı²⁵⁰ āzād

Şerāb-ı kām-rānī iç lebinden
Dil alsın ḥişşe simin ḡabḡabından

Züleyhā dāyenüñ gūş itdi sözin
Pür itdi ḥün-ı dilden iki gözin

Akıtdı gözlerinden surḫ bārān
Ġamın şerḫ eyledigin oldı giryān

Züleyhā dāyesine didi ey vāh
Benüm sırrumdan olmaduñ sen āḡāh

[2060] Daḫı sen bilmedüñ bunca zemāndan
Neler çekmişem ol cān-ı cihāndan

²⁴⁹ Metinde: vaşlın

²⁵⁰ Metinde: o la' l

Yilerem hıdmetünde şöyle kim bād
Beni ol dağı bir gün itmedi şād

Degül bir lahza benden gerçi ayru
Baña kılmaz nazar ol yār-ı meh-rū

Sen ol bir teşne için eyle efgān
Lebi pür-āb ola şusuz virür cān

Ben andan raḥm umaram līkin itmez
Cefā kılduḡça dilden ı ışkı gitmez

[2065] Ben ol bī-raḥm yāre ne kılayın
Ki yig görür yüzümden püşt-i pāyın

[84a] Kaçan görse yüzün çeşm-i cihān-bīn
Hemān ol dem kıllur ebrūların [çīn]

Ne deñlü kim dil-āzār olsa ḡānum
Yüzün döndürmez andan kuşça cānum

Kemān başı müje tīrin atarsa
Güniler dil eger cāna batarsa

Baña mihr itmez ol yār-ı cefākār
Anuñçün oldı kārüm şöyle düşvār

[2070] Du‘ ā olsam oḡıamaz ḡalvetinde
Murādı ol ki ölem fūrkatinde

Ben añduḡça dil aḡzın şululanur
Göñül pür-ḡūn olup kūyın tolanur

Ṭaleb kılsam vişālin ḡāşıl olmaz
Baña raḥm itmeg[e] ol mā’il olmaz

Nihālinden dilerdüm kim direm s̄ib
Kılur bir s̄ib için cān[a] şad ās̄ib

Eger çāh-ı zekāndan istesem kām
Şalar çāh-ı belāya ol dil-ārām

[2075] Kılursam n'ola feryād u enīni
Mübārek destin öper āstīni

Kılursam n'ola cānum yaqasın çāk
Elüme girmedi ol dāmeni pāk

Çü dāye diñledi sözün didi āh
Bu derd ile qalursa böyle eyvāh

Firākı kim gele cāna zārūī
Olur ol vaşldan yig k'ola şūrī

[84b] Ğam-ı hecrūñ hemān bir zaḥmeti var
Bu vaşluñ her zemān yüz miḥneti var

FİRİSTĀDEN-İ ZÜLEYHĀ DĀYE-RĀ BE-NEZDİK-İ YŪSUF 'ALEYHİ'S-
SELĀM VE MUṬĀLEBE-İ MAḶŞŪD KERDEN VE EBĀ NŪMŪDEN-İ VEY
EZ-ĀN²⁵¹

[2080] Züleyhā 'ışık elinden qaldı ḥayrān
Didi ey dāye baña eyle dermān

Seni buldum cihānda ben vefādār
Nice kez sen baña olduñ mededkār

Kerem kııl şimdi daḥı eyle dermān
Görürsin oldı [kim] baḡrum biryān

Başumdan ayaḡ ile ol revāne
Dilüm ol söyle var ḥāne-i cāna

²⁵¹ Züleyha'nın dayeyi Yusuf'un yanına gönderip arzusunu bildirmesi ve Yusuf'un ondan kaçması.

Ki ey ser-keş nihâl-i nâz-perver
Ruḥuñ gibi bulunmaz nâz-perver

[2085] Saña mânend yok ey gülşen-i nâz
İrem bâğında bir serv-i ser-efrâz

Sözün sükker gözün ‘ anber yüzün gül
Dişün lu’lu’ beñün Hindü lebün mül

Düşen ‘ ışkuña ey dildâr-ı dil-keş
Kılur zülfün gibi yirini âteş

Felek-i çeşm henüz ey pāk gevher
Dağı görmüş degül bir saña beñzer

Yüzünle oldı ‘ âlem tâze gülşen
Senünle oldı âdem çeşm-i rüşen

[85a][2090] Nice vaşfuñ kılam ey gevher-i pāk
Ki ḥüsnün ḥaddini ‘ akl itmez idrāk

Peri yüzünden utanmasa ey cān
Beşer çeşminden olmayaydı pinhān

Firişte gerçi gökde olur ey cān
Öñünde yüz yire kor şād u ḥandān

Bu ḥüsni viridi çün Ḥaḳ sen hümāya
Kerem kılmubtelāña şal sāye

Züleyhā gerçi zībā dil-rübādur
Kemend-i zülfüne ol mübtelādur

[2095] Küçücükden olupdur bağı pür-dāğ
Teraḥḥum kılmaz iseñ olmaz ol sağ

Seni üç kez görüpdür h̄āb içinde
K̄alupdur ol sebebden tāb içinde

Gehī pāyına ʿ işkuñ urdı zincir
Geh oldı çeşm-i nergis gibi şeb-gīr

Ġamuñdan incinüpdür şöyle kim mūy
Teraḥḥum eyle ey serv-i semen-būy

Yaқındur k'ola naқd-i zindegī güm
Teraḥḥum eyle kim ḥoşdur teraḥḥum

[2100] Lebüñde var zülāl-i zindegānī
N'ola kılsañ anuñla zinde anı

Dükenmez sende çokdur dil-berā ber
N'ola virseñ aña bir mīve-i ter

Rızā vir tā ki la' lüñden ala kām
Ola kim gönli bir dem tuta ārām

[85b] Kadem baş pāyüñe baş ur bir dem
Dil-i ğamnāküñi kıl şād u ḥurrem

N'ola ey ḥüsn-i Mışruñ pādşāhı
K̄ılursañ ger aña geh geh nigāhı

[2105] Heves ile kılupdur ol ʿ azīze
Keniz[ek] ola sen ehl-i temīze

Çü Yūsuf dāye sözin gūş kıldı
Murādın dāyenüñ fi'l-ḥāl bildi

Didi ma' lūm olupdur baña her rāz
Beni aldamağa olma füsün-sāz

Züleyhānuñ ğulām-ı kemteriyem
Cevāhırle alınmış çākeriyem

Baņa luşf eylemişdür bī-nihāyet
Kime oldu baņa olan ʿināyet

[2110] Şayılmaz niʿ met ü ihsānı anuñ
Ħudādan bula raĥmet cānı anuñ

Baş üzre her ne ĥizmet emr iderse
Giderven her ne yola kim giderse

Bu işi benden ummasun Züleyhā
Ki olam nefis için bed-nām u rüsvā

Bilürsin sen de benden gelmez ol rāy
Ki başam maʿşiyet rāhına ben pāy

ʿAzīz oĝul idindi ben ğulāmın
Şaķınuram ben anuñ nīk-nāmın

[2115] Emīn-i ĥāce kılmışdur beni ol
Ħıyānet kıлмаĝa yoķdur baņa yol

[86a] Ħudā kim kıldı her ķuluñ siriştin
İdüpdür ĥikmet üzre ser-nüviştin

Olur pākīze-tıynet pāk-kirdār
Zinā-zāde olan olur zinākār

Ne merdüm seg toĝurur seg ne merdüm
Ne gendüm cev bitürür cev ne gendüm

Dilümde var durur sırr-ı Sirāʿil
Biřāret virdi çoķdan baņa Cibrīl

[2120] Nübüvvet tahtına bütün sezāvār
Niçün benden gele ‘ âlemde bedkār

Benem bir verd-i hoş-büy-ı nihüfte
Halîlullâh bâğında şüküfte

Dilümde kıomadı Haq meyl-i bâtıl
K’olam bir lahza bâtıl işe hâ’il

Ma‘ azallâh ki ben bu işi idem
Cihândan ben niçün der-ğâm gidem

Züleyhâ fâriğ olsun ol hevâdan
Utanmaq hoş durur kişi Hudâdan

[2125] Sever tahir kulumı pāk Yezdān
Olur nâ-pāk olan şoñra peşimān

Züleyhâ dāye sözün eyledi gūş
Başından ‘ aql gitdi oldı bî-hūş

Cigerden çeşmi hūn-ı nâb dökdi
Siyeh bādām pür-‘ unnâb dökdi

REFTEN-İ ZÜLEYHÂ BE-ĞOD PİŞ-İ YÛSUF ‘ ALEYHİ’S-SELÂM VE
TAZARRU‘ NÛMÛDEN VE ‘ ÖZR GÛFTEN-İ YÛSUF ‘ ALEYHİ’S-SELÂM EZ-
TAŞŞİL-İ MURÂD-I VEY²⁵²

[86b] Kıyâmet kâmetin kıldı hıramân
İrişdi Yūsufa giryân u nālân

Didi kim ey benüm derdüm devâsı
Başumdan gitmesün ‘ ışkuñ hevâsı

[2130] Senüñ ‘ ışkuñ beni âvâre kıldı
Cihânda bî-dil ü bî-çâre kıldı

²⁵² Züleyha’nın kendisinin Yusuf’un yanına gidip ağlayıp inlemesi ve Yusuf Aleyhisselam’ın onun muradını yerine getirmekten mazur olduğunu söylemesi. [Nüshada başlık ikiye bölünmüş. Ve ‘özer güften ile başlayan kısım 86b’nin en sonunda yer almakta.]

Hayālũndür benüm çeşmũmde cānum
Anuñla zindeyem ey dil-sitānum

Tenüm cānın senũnçün şaqlar ey cān
Ġamuñ besler revān ey şāh-ı hũbān

Ġamuñdan dil-berā cānum zebũndur
Revān olan gözũmden seyl-i hũndur

Beni ğarķ eyledi deryā-yı ʿıŝķuñ
Ķomadı şabr ğam-efzā-yı ʿıŝķuñ

[2135] Eger faşd-ı reg itdürsem²⁵³ hemān-dem
Aķar hũn yirine şad²⁵⁴ ğuşşā vũ ğam

Çü Yũsuf diñledi andan bu sözi
Pür oldu hũn-ı dilden iki gözi

Züleyhā didi bu girye nedendür
Ki sen cānsın saña cānum bedendür

Gözüm sen ağlama ey pāk-dāmen
Gözüm ağlar iken şād olmazın ben

Kaçan aķıtsa çeşmũñ kaķre-i āb
Bırağur cānuma āteş gibi tāb

[87a][2140] Belī iʿ cāz-ı hũsnũnden durur bu
Ki yaķar cānumı od gibi ol şu

Çü Yũsuf görđi andan hũzn-i bisyār
Gözi gibi lebi oldu güher-bār

²⁵³ Metinde: itdürürsem ben

²⁵⁴ Metinde: şal

Anuñçün ağlaram dir ben Şikeste
Ki olmaz kimseye ‘ıŐkum huçeste

Çü atdı ‘amme mihrüm rāhına gām
Baña bühtān idüp ol kıldı bed-nām

Çü ihvānumdan artuğ sevdi babam
Beni çāha bırağdılar ser-encām

[2145] Beni āhir pederden kıldılar dūr
İriŐdüm hāk-i MıŐra zār u mehcūr

Ne bilem ‘ākıbet ‘ıŐkuñ ne kıılır
Ser-encāmın n’olur Allāh bilūr

Belī sultān-ı ma‘ Őūqān durur ferd
Diler kendüye ‘āŐıđ ola her merd

Dilemez hiç ol dānende-i rāz
Bu mañŐbda k’ola bir kimse enbāz

Hudāvend ol durur dānā vü ma‘ būd
Ne varsa Őaçd[1] aña kendü mescūd

[2150] Kaçan gökde kamer bulursa revnağ
Od urur hırmenine ğayret-i Hāk

Felek evcine çıksa Őāh-ı encüm
Kıılır halkuñ gözinden bir zemān güm

Kamer hüsnine bir dem oldı mađrūr
Yüzinden ol sebebden oldı güm nūr

[87b] Züleyhā didi ey çeşm ü çerāğum
Yüzüñ gördüm kamerden [ben] ferāğum

Dimezven kim kıatuñda ben ‘azīzem

İşigüñde senüñ kemter kenizem

[2155] Kapuñda kemter isem n'ola ey cān
Dilüm biryān olupdur sīne sūzān

Seversem senden artuḡ cānumı ben
Helāl olur beni ḡatl eylemek sen

Kim incidür ten[in]de kendü cānın
Ne ḡul vardur ki sevmez kendü ḡānın

Olupdur tīḡ-i mihrüñle dilüm ḡāk
Eger ben yoḡ isem saña ne bāk

Kerem eyle lebüñden vir baña kām
Baña rām ol ki ḡılam bir dem ārām

[2160] Çü sensin Mıṣr-ı ḡüsnüñ pādṣāhı
Baña luḡf eyle ey luḡf-ı ilāhı

Cevābın didi Yūsuf k'ey ḡudāvend
Olupdur tā ki bende bendeḡı bend

ḡuluñ işi nedür şıdḡ ile ḡullıḡ
Eger unaḡ ola olur fuḡullıḡ

Emirümsün beni sen bende ḡılma
Kerem eyle beni şermende ḡılma

Kimem ben kim saña dem-sāz olam
‘Aziz[e] ben ḡaçan enbāz²⁵⁵ olam

[2165] Ur ol ḡā'in ḡula sen tīḡ ile müşt
Ur [ol] şāh ile bir yiye[ne] engüşt

²⁵⁵ Metinde dem-sāz

[88a]

Baňa ta' yīn kıl bir ğayr kārı
Ki anuñla geçürem rüzgārı

Ne hizmet emr iderseñ hāzıram ben
Emirümsin baňa hizmet buyur sen

Eyü hizmetle kıl āzād olur
Olur menşür zihī dil şād olur

Züleyhā didi ey ferhunde gevher
Benem katuñda kıldan dağı kemter

[2170]

Eyü kıl hizmetinden şāh olur şāz
Olmaz bize bir hizmet-i āvāz

Hudāya şükr çoğdur bizde bende
Bilürsin ey gözümüñ nūrı sen de

Revā mıdur ki anlar tura bī-kār
Saňa emr olına düşdükçe her kār

Yürür her hizmet için pāy-ı insān
Niçün ben çeşmüm idem pāy ey cān

Eger pür-hār olursa rāh-ı hizmet
Başarsa çeşmüm olur pür-cerāhat

[2175]

Didi Yūsuf ki ey yār-ı dil-efgār
Dil ü cān[d]an baňa olduñ hevādār

Benüm 'ışkımda ger olduñsa şādık
Gerek kim olasın baňa muvāfık

Murādum hizmetüñdür hod bilürsin
Çü 'aşkısn hilāfin ne kılursın

Ne dil kim mübtelâ-yı dost olur
Murâdı hüd rızâ-yı dost olur

[88b] Ne ‘âşık kim severse dil-rübâsın
Virür anuñ rızâsına rızâsın

[2180] Anuñçün ihtiyâr itmişdi hürmet
Ki kılmaya Züleyhâ ile şöhet

Var idi havfı k’ola fitne vü şür
Dilerdi hizmetin olmağ için dūr

Ne penbe kim yakın olursa nâra
Yanar ger çıkmaz ise bir kenâra

FİRİSTÂDEN-İ ZÜLEYHÂ YÛSUF-RÂ ‘ALEYHİ’S-SELÂM BE-CÂNİB-İ BÂĞ VE TEHİYYE-İ ESBÂB-I VEY KERDEN²⁵⁶

Çemen-ârâ-yı bustân-ı tarâvet
Ki bu destâna virmişdür halâvet

Beyân itdi bu resme bir hikâyet
Kılup pîrân-ı hâfîden rivâyet

[2185] Nigâruñ var idi bir hûb bâğı
Ki urmışdı İrem qalbine dâğı

Çekilmiş âb-ı gülden aña bir sūr
İçi Firdevs bâğı gibi ma‘mūr

Hevâsı dil-keş ü şuyı kevşer²⁵⁷
Nesîmi ‘İsi gibi rûh-perver

Bitürmiş her dıraht [bir] mîve-i ter

²⁵⁶ Züleyha’nın Yusuf Aleyhisselam’ı bahçeye göndermesi ve orada (arzusuna kavuşmak için) hazırlık yapması

²⁵⁷ Mısram vezni bozuk.

Bezenmiş her çiçekle ol ser-â-ser

Çenâr olmuş çemende serv[e] mâ'il
Elini boynına kılmış hamâ'il

[2190] Zümür-rüd tahta çıkmış şâh-ı ezhâr
Başına çetr tutmuş serv-i gülzâr

[89a] Dırahtuñ altı düpdüz sebz-i meydân
Turuncı gūy olmuş şâh[1] çevgân

O meydânda yoğ iken hergiz âfet
Çemen bulmuş idi ol dem leţâfet

Çad-i bālâ ile her nahl-i hurmâ
Çemen şahnında olmuş idi ra' nâ

Biterdi her ağacda niçe hūşe
Olurdu her biri yüz cāna tūşe

[2195] Biterdi anda şöyle bün-i şîrîn (?)
Düşinde görmemiş Hüsrev ya Şîrîn

Didi ki mîve-i firdevs idi ol
Var idi anda her bir mîveden bol

Fürûğ-ı şemsden ey yâr-ı mehveş
Dırahtuñ altı olmuşdı munaqqaş

Çarışmış idi anda şems ü sâye
Zemîne müşk ü zerden virdi mâye

Eserdi bād-ı müşgîn-dem çemende
Arardı bûy-ı gönçe yâsemende

[2200] ʿAnādīl olmış idi nağm[e]-perdāz
İrişdürmişdi heft eflāk[e] āvāz

Dutardı elde sūsen tīg-i bürrān
Olurdu sāyesi havf ile lerzān

Şabā özin kılup kılıc[a] mensūb
Çekerdi sāye-i eşcāra cārūb

Çemende haṭ ü hāki levḥ-i taʿlīm
Çekerdi cūy ābī cedvel-i sīm

[89b] Mücedvel levḥ[e] baḫu[p] ḫurde-dānān
Oḫunurdu rümüz-ı şunʿ-ı sübhān

[2205] Gül-i sūrī çü ḫübān nāz-perverd
Ruḥ-ı ʿuşşāka beñzerdi gül-i zerd

Benefşe aşdı ʿanber-būy kākül
Muʿaṭṭar eyledi zülfini sünbül

İdüp nergis elinden bir ḫadeḫ nūş
Turur ortada lāle mest ü medhūş

Meger itmişdi miʿmār anda maʿmūr
İki havz-ı ter ü şāfī çü billūr

İki göz gibi yakın birbirine
Behāne bulmamış kimse birine

[2210] Görinmezdi yüzinde zaḫm-ı tīşe
Züleyhā anda varurdu hemīşe

Ne anda bend peydā vü ne peyvend
Düşerdi bendine fikr-i ḫired-mend

Gören yek-pāre mermerden şanurdu
Göreydi havz-ı kevşer utanurdu

Birisi süd ile pür olmuş idi
İkincisi şekerle çolmuş idi

Züleyhâ ola bir dem evde dil-teng
Çılurdu varmağa ol bâğa âheng

[2215] Varurdu anda ol mâh-ı felek-mehd
İçerdi her birinden süd ile şehd

İki havz ortasında çurdu bir taht
Ki oçur Yūsuf ol şâh-ı cüvân-baht

[90a] Züleyhâ didi biz saña uyalum
Seni kendü rızâñ üzre çoyalum

Eger hizmet dilerseñ bizden ey cân
Yüri var imdi bâğa şâd u çandân

Çü Yūsuf vardı bâğa oldu çurrem
Temâşa eyledi ol bâğ[1] bir dem

[2220] Oçurdu bülbül işbu dâstânı
Melekden yig bu bâğuß bâğbânı

Çün ol[ur] bâğ u bustân cennet-eyvân
Yaraşmaz kim ola²⁵⁸ bi-çür u rıdvân

Müheyyâ çıldı on dūşize duçter
Çamu meh-peyker ü pākize-gevher

Çü serv-i nâz çıldı anda çâ'im
K'olalar çürmet-i Yūsufda dâ'im

²⁵⁸ Metinde: ola kim

Eyitdi Yūsufa ey mäh-ı Ken' ān
Senüñ memlüküñ olsun bu kenizān

[2225] Egerçi ben saña şimdi ħarāmam
Bu ma' niden be-ğāyet telĥ-kāmam

Çün olmaduñ baña bir dem vefādār
Murād al her birinden ey cefākār

Cüvānlıĥ 'ahdidür eyyām-ı vuşlat
Her ādem başına ħonmaz bu devlet

Vaşıyyet ħıldı her dem ħıza bisyār
Ki ey sükker-lebān zinhār zinhār

Dil ü cān ile aña ħürmet eyleñ
Ne deñlü mümkin ise ħizmet eyleñ

[90b][2230] Dirīg itmeñ dilerse sizden o cān
Dilin zülfi gibi itmeñ perişān

Ne ħıdmet emr iderse şād oluñ siz
Rızāsı altına münħād oluñ siz

Dili her kime meyl iderse ol yār
Beni ħılmaĥ gerek evvel ħaberdār

Murādı ol idi eyle dimekden
Ki bula vaşla yol sa' y u emekden

Ki ħanĥı duĥter[e] meyl itse Yūsuf
Züleyĥā ħılmayup ol dem tevaffuĥ

[2235] Gire ol ħız yirine cāme-ĥ'āba

Bu h̄ileyle ire ol āftāba

Otura sāye-i naħlinde ħurrem
Uğurlayın yiye ter mīve ol dem

Çıkarđı Yūsufi taħt üzre dildār
Ayağma dil ü cān itdi īṣār

Buyurdı karşıusunda ħura kızlar
Anuñ kulluğına yüz ur[a] kızlar

Dil ü cānın öñinde ħodı yārūñ
Teni riğāl u zil ħaldı nigāruñ

[2240] Tek ü tenhā evine vardı maħzūn
Olurdı ğonçe gibi ol ciger-ħūn

Irağ olmağ dilerse ħātır-ı yār
Gerek kim ‘āşık ide şabr nā-çār

Ne ma‘ şūğ olmaz ise ‘āşıkā yār
Vişālinden yig anuñ hecr[i] şad-bār

[91a]²⁵⁹ Cihāndan şāh-ı encüm oldı çün güm
Bezendi nūr ile gülzār-ı encüm

RESİDEN-İ ŞEB VE ‘ARZA KERDEN-İ KENİZEGĀN CEMĀL-İ HİŞ BER-
YŪSUF ‘ALEYHİ’S-SELĀM TĀ-BE KODĀM EZ-İŞĀN RAGBET NŪMĀYED²⁶⁰

Yuħu ħaydında oldı her bir ādem
Yatağlu yatağında yatdı epsem

[2245] Kenizān geymiş idi ħulle-i nāz
Ķamusı ħūb dil-keş ‘ışğ-perdāz

²⁵⁹ Nūshada: 98a.

²⁶⁰ Gecenin olması ve cariyelerin “Acaba hangimize meyledecek” diye güzelliklerini Yusuf’a sunmaları

Çeküp [şaf] tırdılar tahtuñ öñinde
Yüz urup ol cüvān-bahtuñ öñinde

Birininüñ lebi oldı şeker-rîz
Ki bend[en] ağzuñ eyle şekker-āmîz

Nebātum tengini aç ey dil-ārāy
Demidür tūti gibi ol şeker-ḥāy

Birinüñ ğamzesi kıldı işāret
Ki vaşfında senüñ kâşır ibāret

[2250] Maḳām olsun saña çeşm-i cihān-bîn
Gözüm üstinde otur merdüm-āyîn

Biri gösterdi serv-i perniyān-pūş
Ki bu servi n'ola kılsañ der-āġuş

Eger bu servden āzād olasın
Kaçan bir daḥı böyle şād olasın

Birisi kıldı zülfin ḥalka-mānend
Ki oldum ḥalk[a]-mānend ey ḥudāvend

[91b]²⁶¹ Vişālüñ bābın aç ey pāk gevher
Beni taşra ḳoma çün ḥalka-i zer

[2255] Biri ḳaldurdu dest-i nāzenini
Şıġadı sâ'idinden āstîni

Dilersen degmeye saña göz ü dil
Ḳolum ḳıl boynına sîmîn ḥamā'il

Birisi zülfini idüp miyān-bend
Ḳılır nāz ile merdi müye peyvend

²⁶¹ Nüşada: 98b

Çoluñı bilüme ya‘ nî kemer kıł
Dil ü cāna begüm cevri yiter kıł

Birisi didi kim ey ruħları al
Nedür benden murādum ħāzıram al

[2260] Baña bir buse vir la‘ lünden ey cān
Yine al benden olursañ peşimān

Birisi didi kim ey serv-i gülşen
Benüm cānum senüñdür cān ile ten

N’ola bir dem eger ben dil-rübāya
Şalarsañ ber[g]-i raħmet gibi sāye

Birisi didi ey şem‘ -i şeb-efrüz
Bilürsin eylemez her faşl nev-rüz

Benem ey Hızır āb-ı zindegānī
Benümle bul ħayāt-ı cāvidānī

[2265] Birisi didi ey gülzār-ı Firdevs
Nice bir kıra cāna kışlarıñ kıavs

Beni çekseñ kenāra n’ola ey şāh
Demi fevt itme olmadan seħergāh

[92a] Bu resme söyledi her lāle-ruħsār
Vişāl-i Yūsuf[a] olup talebkār

Pür idi her çiçekle ħüsni bāğı
Var idi deste-i gülden ferāğı

‘ Aceb eşnām idi ol büt-perestān
Oķurdı her biri bir mekr ü destān

[2270] Dilerdi Yūsuf Allāhdan ʿ ināyet
Ki vir[e] anlara ol dem hidāyet

Ne dise söyler idi rāh-ı dīni
Beyān eylerdi esrārı yaqīnī

Didi evvel ki ey zībā kenizān
Her ādem çeşmine sizensiz ʿ azizān

Ṭariq-i müstaqīmi komañ elden
Şaķınmaq haq durur bāṭıl ʿ amelden

Her işde hāzır u nāzır Ḥudādur
Ki yol azmışlara ol reh-nümādur

[2275] Bizüm maʿ būdumuzdur hayy u kayyūm
Ki ʿ ilminde[dür] anuñ ğayr maʿ lūm

Siriştüm āb-ı raḥmetden olupdur
Derūnum nūr-ı Haq ile ṭolupdur

Benüm yoq hilqatümde fiʿ l-i bāṭıl
Anuñcün olmazam ben size māʿil

Kişi her şūret[e] ṭapmaq gerekmez
Ṭariq-i rāstdan şapmaq gerekmez

Ḥudādan ğayrıya ṭapmaq ḥatādur
Anuñcün olmayan hizmet hebādur

[92b][2280] Gelūñ şimdengerü aña uyalum
Ṭariq-i bāṭılı elden qoyalum

Sücūd eyleñ ḥudāvend-i cihāna
Bihişt içre kılasız cān revāne

Niçün bî-câna secde ide 'âkı̇l
Bilürken andan olmaz nesne hâşıl

Yonar kendü eliyle seng ü mermer
Büt eyler anı urur pâyına ser

Bilürsüz taşdan olmaz nesne hâşıl
Anı ma' bûd idinmez merd-i 'âkı̇l

[2285] Oturdı Yūsuf ol şeb-tâ-seḣergâh
Kenîzân[ı] Hūdâdan kıldı âgâh

Kılurlar²⁶² Yūsufa medh ü senâlar
Baş urup pâyine ol dil-rübâlar

Şehâdet kıldı her birine telkî̇n
Firişteler felekde kıldı taḥşîn

'Înâyet kime olursa Hūdâdan
Halâş olurdu [ol ḳamu] belâdan

Olur bî-çeşm dîv-i bî-sa' âdet
Doḳına zaḥm[a] engüşt-i şehâdet

[2290] Girür eksüksüz insân şekline dîv
Şaḳm kim kılmamın bir gün saña rîv

Züleyhâ çın seherden tırdı ḥandân
Varur ol bâğa ḥandân u şitâbân

Görür kızları gird-â-gird-i Yūsuf
Olurlar dîn için şâgird-i Yūsuf

[93a] Sımışlar bütlerini anlar ey yâr

²⁶² Metinde: kılurlardı

Bilinden kaç^ç idüp her bir[i] zünnâr

Dilinde her birinün zıkr-i tevḥīd

Oğurlar ḥālīka taḥmīd ü temcīd

[2295]

Eyitdi Yūsuf[a] ey ḥüsn ile bay

Dil-āşüb u dil-ārām u dil-ārāy

Hemīşe bâğ-ı ḥüsnün ḥüb [u] terdür

Bugün bilsem ki niçün ḥübterdür

Ne kılduñ gice ḥüsnün oldı efzün

Ki cānum oldı sen āftāba meftün

Ne içdüñ gice k'olduñ böyle zībā

Ki bulunmaz saña bir kimse hem-tā

Kenizān şoḥbeti ey cān-ı ādem

Ki olmaz anda kıymet-i dü 'ālem

[2300]

Saña bir dürlü daḥı ḥüsn virdi

Velī baña firākuñ ḥüzn virdi

Belī biribirinden reng alur gül

Qılur feryād güle bī-çāre bülbül

Meşeldür söylemiş bir merd-i 'āqıl

Güzeller şoḥbetinden şād olur dil

Bu resme söyledi çok söz Züleyḥā

Velīkīn diñlemezdi ol şeker-ḥā

Bu sözden gönçeveş dil-teng olurdu

Ḥayādan ruḥları gül-reng olurdu

[2305] Utanup itmedi ol meh-likāya
Nazar bir laḥza illā püşt-i pāya

[93b] Züleyhā gördi raḥm itmez nigārı
Melül olup kılırdı āh u zārı

Dilini dağlar idi dāğ-ı fūrkat
Yaḳardı sīnesini nār-ı ḥasret

Görür kim raḥm kılmaz ol cefākār
Murādın bulmayup oldı dil-efkār

Vedā‘-ı cān idüp oldı revāne
Çıḳardı düd-ı āhı āsmāne

TAZARRU‘ NÜMÜDEN-İ ZÜLEYHĀ BE-PİŞ-İ DĀYE VE İLTİMĀS-I HİLE Kİ SEBEB-İ MUVĀŞALAT²⁶³

[2310] Züleyhā gördi Yūsuf mā’il olmaz
Kenīzāndan murādı ḥāşıl olmaz

Oḳudı dāyesin bir gice ḥalvet
Hezārān luḫf ile eyledi ‘ izzet

Didi kim cismüme kuvvet virürsin
Sözüñdür gönlüm ider ḥurrem ü şen

Ṭoğıcaḳ sen içürdüñ şīr-i raḥmet
Baña çekdürmedüñ bir laḥza zaḥmet

Bu mihri görmedüm ben māzerümden
Ki gördüm nicesin cān-perverümden

²⁶³ Züleyha’nın dayesinin önünde yalvarması ve vuslatı sağlayacak bir hile için ricada bulunması.

[2315] Benüm derdüme luṭf it eyle çāre
Ola kim vaşl olam ben ol nigāra

Nice bir ṭatlu cāndan dūr olam ben
Nice bir hecr ile mehcūr olam ben

Bu resme yār kim bīgāne olsa
Ne ḥāşıl baña kim hem-ḥāne olsa

[94a] Ne dil-berden ki ‘āşık ola menfūr
Yaқındur şūretā vū ma‘nide dūr

Baña ol yārdan yoқ nesne ḥāşıl
Benümle olmaya bir laḥza hem-dil

[2320] Cevābın virdi dāye ey perī-zād
Ki ḥüsnüñden olur ḥūr u perī şād

Cemāl-i dil-rübā virdi Ḥudāvend
Dil ü cāndan geçer görse ḥired-mend

Eger naққāş-ı deyre ey kamerveş
Cemālüñden yaza bir naқş-ı dil-keş

Senüñ būyuñla bütler zinde ola
Dil ü cān ile saña bende ola

Görürse yüzüñi ger seng-i ḥāre
Қıla ‘ışқuñla nāle āşkāre

[2325] Varursañ bāğa sen ey ruḥları al
Қuru aғac vire ter mive fi’l-ḥāl

Görürse yüzüñi şaḥrāda āhū
Қıla müjgānını yoluñda cārū

Eger efsün okursañ bahre bir dem
Acıyup cüş ide olmaya ebsem

Senüñ hüsünüñden anuñ yok füzünü
Nice bir olasin anuñ zebünü

Müjeñ tır eyle ebrünü kemān kııl
Şikār-ı dil-ber-i nā-mihrbān kııl

[2330] Tolaşdur boynına zülfüñ kemendin
Anuñla muhkem eyle vaşl bendin

[94b] Mücessem rühısın ol dağı bilsün
Yüzüñ göster göricek meyl kılsun

Qanı qaddüñ gibi naql-i ruṭab-bār
Ne ādem görse eyler meyl nā-çār

Leb-i ḥandān ile sükker-feşān ol
Dil ü cāndan saña meyl eyler ol

Göricek sende sımın güy-ı ğabğab
Elini kıla çevgān ol şeker-leb

[2335] Şaçuñ zencirine çek bağla muhkem
Dilin Hindü beñüñle dağla muhkem

Züleyhā didi ey dāye ne diyem
İşitmez sözüm ol aya ne diyem

Dilinde meyl yok ben mübtelāya
Anuñçün ben giriftārem belāya

Naẓar kılmaz felekde māh olursam
Dönüp baqmaz baña hem-rāh olursam

Gözine nür olursam yok rızası
Ne kılam çünkü yok benden şafası

[2340] Eger benden yaña kılsa nigāhı
Teraḥḥum kılsa baña gāh gāhī

Sözüm gönline kār eyledi şeksüz²⁶⁴
İürdüm vaşlına bir gün emeksüz

Anuñ ḥüsni degül tenhā belāmuz
Nazar kılmaz bize ol dil-rübāmuz

Eger ol dil-rübā raḥm itse bir dem
Olurdum ben daḥı bir laḥza bī-ḡam

[95a] Götürdi dāye ortadan ḥicābı
Dönüben bir daḥı virdi cevābı

[2345] Didi fikr eyledüm bir ḥüb kārı
Ki anuñla duta işüñ qarārı

Velī ol vaḡt olur bu iş müyesser
Ki viresin nice yük sım ile zer

Yapayın bir binā pür-naḡş-ı dil-keş
İçi her naḡş ile ola mūnaḡḡaş

Seni ol evde bir pīr-i hūner-kūş
Kıla taşvīr Yūsufı hem-āḡūş

Göre kendüsini çekmiş kenāra
Kıla elbet[te] meyl ol sen nigāra

[2350] Diline kār ide mihr-i cemālūñ
Ola cāndan ṭalebkār-ı visālün

²⁶⁴ Metinde: şekersüz

Nazar kılduğda her dīvāra ol cān
Ola müşkil işüñ ol demde āsān

Çü dāye sözini gūş itdi dil-ber
Virür fi'l-ḥāl yüz yük sīm ile zer

Hemān-dem bir binā bünyād kıldı
İçin taşın temām ābād kıldı

‘İMĀRET KERDEN-İ DĀYE ḤĀNEİ Kİ DER-VEY TAŞVİR-İ CEMĀL-İ
YŪSUF VE ZŪLEYḤĀ KŪNEND²⁶⁵

Sūḥan-gūy ile kıldı söze bünyād
Ki çün evvel qaşırı kıldı ābād

[2355] Arayup buldı bir üstād naqqāş
K’iderdi sırr-ı cān[1] naqş ile fāş

[95b] Sorarsañ ismin[i] benden qarındaş
Aña dirlerdi zerrin-dest naqqāş

Olaydı hendese ‘ilminde dānā
Qavānīn-i raşadın key tüvānā

Yazardı şöyle her bir şekl-i insān
Qalurdı görse Mānī deng ü ḥayrān

Ki ol bulmasa pergār ol nikūkār
İki parmağımı eylerdi pergār

[2360] Eli bulmuşdı her ḥaṭ yazmağa yol
Yazardı toğrı mıstar çekmedin ol

Felek saqfına baqlardı muqarnes
Yazamazdı anuñ naqşını herkes

²⁶⁵ Yusuf ve Züleyha’nın cemalinin tasvirleri ile dayenin bir ev yaptırması.

Ꞑalemlle yazmağa ꞑoręardı āteş
Ki nā-geh dutıřa çerę-i mūnaęęaş

Ꞑılaydı tışesin almağa āheng
Olurdu āb u gilden nerm ber-seng

Kerāmet var idi şan barmağında
Yazardı ‘ālemi bir dırnağında

[2365] Ağardı ħāmesinden āb-ı ħayvān
Yazarken şekl-i murę olur[dı] perrān

Eger yazsa hevāda şekl-i şeh-bāz
Ꞑaçardı ꞑorkusundan ördek ü ꞑaz

Olurdu yazsa bir gün ꞑaşd ile şem^ç
Zebānı üstine pervāneler cem^ç

Ꞑaçan bir gün de yazsa şuret-i gül
Ꞑutardı ‘ālemi feryād-ı bülbül

[96a] Eger řaĥrāda yazsa řekl-i āhū
Ꞑutardı ol yaña āhū-bere rū

[2370] Gice yüzine çekse hey’et-i māh
Ki dir idi ne tız gün toğdı Allāh

Buyurdu dāye zerrīn-dest üstād
Zer-endūde serāyı kıldı ābād

Şafāsı řuffesinūñ řubĥ-ı iĥbāl
Fezāsı ħānesinūñ genc-i āmāl

Zümürüdden döşenmiş ferş-i ħāne
İrişmiş idi şağfi āsmāne

Biribiri içinde heft hâne
Muşanna^ç yaptı üstād-ı zemâne

[2375] Yapıldı her biri ol dem müretteb
Kamunuñ şaḳf u dīvārı müzehheb

Yidinci hâne hemçün çerḫ-i heftüm
Ki andan cümle naḳş olmış idi güm

Muraşşa^ç her sütünü sīm ü zerden
Müzeyyen her biri la^ç l ü güherden

Ḳılur her bir derüñde zerden āhū
Virürdi nāfe şaḳfa müşg-i hoş-bū

Ne deñlü ḫaḫ ki vardur ḳıldı taḫrīr
Daḫı her vaḫş u ḫayrı itdi taşvīr

[2380] Pür idi şuffesi ḫāvūs-ı zerden
Dümi her birinüñ raḫşān güherden

Bir ağac düzdi ol mi^ç mār-ı hâne
Ki mişlin görmemiş çeşm-i zemâne

[96b]²⁶⁶ Gümüşden düzdi aña nāzenin sāḳ
Budağı zerden ü firūze evrāk

Ḳodı şan^ç atle her şāḫ üzre ḫayyār
Zümürüd-bāl-i murğ u la^ç l-minḳār

Ḥururdi her zemānda sebz [ü] ḫurrem
Anı ḳılmaz idi bād-ı ḫazān ḫam²⁶⁷

[2385] Olurdi ḳuşları her merdüme rām

²⁶⁶ Nüshada: 96a

²⁶⁷ Beytin ikinci mısraı bir sonraki beyitle karışmış. Metinde: “Anı ḳılmaz idi rüz u şeb bir yirde ārām“. Bu hâliyle mısra da vezin ve kafiye problemi var.

Qılurdu rûz u şeb bir yirde ârâm

Muşavver her yire resm itdi ra' nâ
Mişâli Yûsuf u naqş-ı Züleyhâ

Oturmuş bir yire ma' şûk u ' aşık
Biri birine olmuşlar mu' ânık

Bu olmuş cân u dilden aña mâ'il
Buña ol eylemiş kolın hamâ'il

Gören ol şüreti zinde şanurdu
Anuñ zevkinden ağzı şulanurdu

[2390] O kaçruñ şakfı beñzerdi sipihre
Ki mesken olmuş idi mâh u mihre

Ne mâh u mihr idi ol iki peyker
Ki böyle bir yaqadan gösterür ser

Görinürdi göze her rüy-ı bî-hüş
Nitekim faşl-ı câmın eylemiş nüş

İki şâh-ı gül olmuşlar hem-âgüş
İkisi vaşl câmın eylemiş nüş

Bihîştî hûb iki serv-i ser-efrâz
Yazılmış her yire hem-ğad ü hem-râz

[97a]²⁶⁸[2395] Ol evde yoğ idi el-kışsa bir cây
Ki yazılmadı ol iki dil-ârây

Ne yire baksa evvel anda âdem
Görürdi ol iki şekli hemân-dem

²⁶⁸ Nûshada: 87a

Çün oldı böyle ol hâne müheyyâ
Göricek şevkte artardı Züleyhâ

Görürdi yazılı ol tâze verdi
Yeñi olurdu ol dem eski derdi

Belî ‘ aşık göricek naşş-ı yâri
Güzer kılmaz anuñ şabr u qarârı

[2400] Dilinde ‘ aşkı anuñ tâze olur
Ziyâ vü şevki bi-endâze olur

ḤĀNDEN-İ ZÜLEYHĀ YŪSUF ‘ ALEYHİ’S-SELĀM BE-SŪY-I ḤĀNE VE MUṬĀLEBE-İ VIŞĀL NŪMŪDEN²⁶⁹

Rivāyet şöyle kıldı merd-i dāna
Ki her fenn ile olmuşdı tŭvānā

Ki çün naşş itdi qaşra merd-i ūstād
Züleyhâ girdi qaşra ḥurrem u şād

Döşedi üstine zerrin ḥariri
Ḳurur ortada şāhāne seriri

Aşar her ḥānede ḳindil-i zerrin
Ḳodı her yirde ‘ iṭr içün riyāhın

[2405] Ḳamu esbābın itdi ḥāzır ol dem
Oturdu gül gibi ḥandān u ḥurrem

Her eksügi ḳayurdu bi-tekellŭf
Yoğ idi eksügi illā ki Yūsuf

[97b] Belî bi-rŭy-ı cānān heşt cennet
Olur ‘ işk ehline yüz dürlü miḥnet

²⁶⁹ Züleyha'nın Yusuf aleyhisselam'ı eve çağırması ve vuslatını talep etmesi.

Diledi Yūsufı kim kıla da' vet
Anuñla ide bir dem 'iṣ-i ḥalvet

Cemāli gülşenin kıla temāşā
Lebinden ola tūṭiveş şeker-ḥā

[2410] Anuñ cān-baḥş la' linden ala kām
Mu' anber kākülinde tuta ārām

Cemālin zeyn kıldı bī-tekellūf
Ki yüzün göricek meyl ide Yūsuf

Yoğ idi zīvere hiç iḥtiyācı
Anuñla daḥı yig oldı revācı

Gül-i sūrī egerçi ḥūb u terdür
Velī şeb-nemle daḥı ḥūbterdür²⁷⁰

Ruḥı gül-günına çün virdi ğāze
Anuñla oldı bāğ-ı ḥüsn ğāze

[2415] Mu' aṭṭar vesmeden nāz ile dil-ber
Kemān-ebrūların kıldı muzabber

Qılur pür-çin müy-ı ' anberini
İder bī-ḳadr u kıymet müşg-i Çini

Şalar püştine müşg'in ğisuvānı
Qılur ' anberle hem-püşt ergāvānı

Mükaḥḥal kıldı çeşmin sürme-i nāz
K'ola dildār ile bir laḥza hem-rāz

²⁷⁰ Metinde: ḥūb u terdür

Düzetdi müşg-i terden cā-be-cā hāl
Ki ma' lūm ola yāre şūret-i hāl

[98a]²⁷¹[2420] Ki nār-ı fūrkatinden ey dil-efrūz
Sipendāsā yanaram her şeb ü rūz

Çekerdi Nīlden meh yüzine mīl
Ki Mışr-ı hūsnin ābād ide ol Nīl

Yazıldı hatt-ı Nīl ile ruḥ-ı māh
Ki āna degmeye bir çeşm-i bed-ḥāh

Görüp meşşāta iki nergisi mest
Daḥı urmadı mīl-i sūrmeye dest

Ḳılur ḥınnā-yı sīmīn niceye dek
Ki ola anı gören vālih ü deng

[2425] Ḳılur keffine naḳş-ı ḥurdekārı
Ki şayd ide o naḳş ile nigārı

Aḳıtdı gözlerinden sūrḥ seyl-āb
Virür funduḳlarına reng-i 'unnāb

Ḳılur şan' atla gül-reng ol hilāli
Ki bula dil-bere ḳurb u vişāli

Ne ḥoşdur intizār idince vuşlat
Eger yārī ḳılursa baḥt u devlet

Bināgūşında aşdı gūşvār[e]
Muḳārin oldı şan māha sitār[e]

[2430] Ki tā ol devlet-i dūnyā vü dīni
Ola ḥūkm-i ḳırāniyla ḳarīni

²⁷¹ Nūshada: 91a

Cemāli ğonçe gibi t̄az[e] vü ter
Libās-ı nev geyardi t̄aze dil-ber

Alup p̄irāhenini geydi dil-ber
Semen dāmānın itdi bir gül-i ter

[98b]²⁷²

Güle p̄irāhen itdi yāsemīni
Şikār itmege yār-ı nāzenīni

Gören bir laḫza kılsaydı te'emmül
Dir idi şuya girmiş lāle vü gül

[2435]

Geyerken gönlegini ol dil-ārām
Şuya girerdi şankim nuḳre-i ḫām

Virür destine s̄im-i ḫāme revnaḳ
İki s̄ā' id olur zerden muṭavvaḳ

Ruḫıyla s̄ā' idi virür güvāhī
Ki dutar ḫüsni mehden t̄a-be-māhī

Geyüp p̄irāhenin ol serv-ḳāmet
Ṭonandı her libās ile temāmet

Hezārān nāz ile ol şāh-ı ḫübān
Ḳılır ṫāvūsveş ḳaşrda cevelān

[2440]

Ḳodı başına bir şāhāne efser
Degül kıymet ḫarāc-ı heft-kişver

Cevāhirden muraşşa²⁷³ ceyb ü dāmān
Yürürdi ḫāne şāhnında ḫırāmān

²⁷² Nüşada: 91b

²⁷³ Metinde muraşşa^c dan

Alup mir'ât eline sildi tozın
Nazar kılduğda ol dem gördi yüzün

Görübün gözgüde kendü cemâlin
Dilinde bağladı hüsni hayâlin

Çü 'aks-i nûrını gördi muqâbil
'Ayâr-ı nağdın anda buldı kâmil

[2445] Cemâli nağdini çün gördi dildâr
Taleb kıldı anuñçün bir harîdâr

[99a] Hemân-dem Yūsufa gönderdi âdem
K'anuñla şöhet-i hâş ide bir dem

Kapudan gördi nâ-gâh ol yüzi mâh
K'anı kılmışdı Hâk hüsni iline şâh

Vücûdı pāk ü gönli çirkden²⁷⁴ dūr
Cebîn ü tal' atı *nûrun* 'alâ nūr'²⁷⁵

Anuñ bir lem' asıdur şems-i gerdün
Hayâsından pür olmuş rub' -ı meskûn

[2450] Züleyhâ göricek ol dil-berini
Dilinde kalmadı şabr u sekîni

Elin dutdı didi ey pāk-sîret
Çerâğ-ı dîde-i ehl-i başîret

Qılıcağ leblerüñ luğf ile hânde

²⁷⁴ Metinde: şirkden

²⁷⁵ Nur/35: ...nur üstüne nur

Olur ŧāhān-ı    lem saņa bende

Sen nle faħr idersem n'ola ey y r
Ki miŧl n g rmemiŧd r  erħ-i devv r

Ber  gel t  mur dum ħ ŧıl idem
Nitekim g l n ister v ŧıl idem

[2455]

Saņa bir eylik ide ŧ d olasın
Anuņla t  kıy met y d olasın

Hez r n  l ile aldadı ol dem
Ser y-ı evvele ilette ħurrem

 apudan  aŧra Y suf gird gi dem
Z leyħ   apuya  ufl urd  muħkem

 apuyı baĭladı a dı deħ nın
 Iy n itte  na r z-ı nih nın

[99b]

Didi evvel ki ey ma ŧ d-ı c num
Ki sensin  fet-i r ħ-ı rev num

[2460]

D ŧ mde baņa g sterd n cem l n
G z mden ħ  bumı aldı ħay l n

Beni sevd n ile d v ne  ıldı n
 amuņla c numı hem-ħ ne  ıldı n

Sen n derd nle ben b - are oldum
Diy rum terk id p  v re oldum

 a  if oldu ten m  v reli dan
B kild m derd ile b - areli dan

Bugün dīdār-ı ferhundeñle şadem
Vişālūñden velī ben nā-murādem

[2465] Teraḥḥum kıl benümle bir k[el]ām it
Cefā resmin getür luḥfuñ temām it

Cevābın virdi Yūsuf ser-figende
Benüm bigi saña şad şāh bende

Beni bu bend-i ğamdan eyle āzād
Kerīm olan kılur bendelerin şād

Senūñle hoş degüldür ḥalvet olmaḡ
Cihānda ḥā'in ü bi-devlet olmaḡ

Sen āteş kânısın ben penbe-i ḥuşk
Ṭapuñ bir bāddur ben nefḥa-i müşk

[2470] Emīn-i ḥānedānıyām 'Azīzūñ
Göñüldeñ bendesiyem her temizūñ

Züleyḥā olmayup bu söz ile şād
İkinci қаşra kıldı anı irşād

[100a] O қаpuya daḡı kıfl urdı muḥkem
Görüben Yūsuf anı oldı pür-ġam

Züleyḥā arturup āh u figānuñ
Yine keşf eyledi sırr-ı nihānuñ

Didi ey cān-ı şīrīn olma nā-ḥoş
Baş urdum ayaġuña olma ser-keş

[2475] Ḥazā'in virmişem saña behā ben

Yoluñda ‘ aql u dīn kıldum fidā ben

Bu niyyetle k’olasın baña dermān

Her emrūme olasın t̄iz-fermān

Ne ān kim olmayasın baña tābi‘

Ƙılasın say‘ u cehdüm cümle zāyi‘

Her işi kim begenmeye Ĥudāvend

Ol işini kıılır ĤaƘ bendeye bend

Eyitdi cehd iderseñ tā kıyāmet

Yaramaz emre kıılmazvan iṭā‘ at

[2480]

Beni ĤaƘ kıılmasun bu fi‘ le mā’il

Nübüvvet mührine k’ol ola ḥa’il

Ol evin eylediler sözi kūtāh

Üçinci Ƙaşra durup dutdı bir rāh

Züleyhā Ƙufl urup ol bāba muḥkem

Göñül sırrından açdı ĝonçeveş fem

OƘuyup böyle efsūn u fesāne

İletdi Yūsufi ḥāne-be-ḥāne

Her evde oƘudı bir dürlü Ƙışşa

Velīkīn çıƘmadı kendüye ḥişşe

[100b][2485]

O altı evde bulmadı murādı

Naşīb olmadı yārūñ ittiḥādı

Ƙadem başdı serāy-ı heftümīne

Ki anda vaşl ola ol meh-cebîne

Bu yolda ey gönül kesme ümîdi
Sevâd içre taleb eyle sefîdi

Ümîdüñ bulmaz iseñ yüz apudan
Özüñi ılma fâriğ cüst u cüdan

Yüri var bir apuya daı nâ-gâh
Ola kim açıla maşûduñ[a] râh

DER-ÂVERDEN-İ ZÜLEYHÂ YÛSUF-RÂ ‘ALEYHÎ’S-SELÂM BE-ĤÂNE-İ
HEFTÛM VE BEZL KERDEN-İ MECHÛD DER-NEYL-İ MAŞÛD VE
GİRİĤTEN-İ YÛSUF VE MÂNDEN-İ ZÜLEYHÂ DER-TAĤASSÛR Ü
TE’ESSÛF²⁷⁶

[2490] Çemende bülbül ile ıldı âgâz
Maâm-ı bûselikden virdi âvâz

Yidinci ĥâneye [çün] irdi nevbet
Züleyhâ YÛsufi eyledi da‘vet

adem baş çeşmüme dir ey dil-ârâm
Senüñle tâ ki döne bu dil ârâm

Aña ol ĥânedede ıldı neşîmen
apuya ur[dı] ol dem ufl-ı âhen

Bulur ağıyârdan ĥâlî bir eyvân
Ki anı görmemiş çeşm-i ĥasûdân

[2495] apusu yâddan olmışdı beste
Ümîdi âşinâ andan gÛsiste

²⁷⁶ Züleyha’nın Yusuf’u yedinci eve getirmesi, maksadına ulaşmak için olanca kuvvetini sarfettiği hâlde Yusuf’un kaçması ve Züleyha’nın üzüntü içinde kalması.

[101a]

İçinde ʿ âşık u maʿ şük idi pes
Yoğ idi âşinādan yārdan kes

Ruḥ-1 maʿ şūḳda pīrāye-i nāz
Dil-i ʿ âşık sürü[d]-1 şevḳ-perdāz

Heves meydān[1] olmuşdı küşāde
Ṭamaʿ odında cān olmuş fütāde

Züleyhā olmuş idi mest-i cānān
Dilinde ʿ ışık elinde dest-i cānān

[2500]

Tekellüm idüp ol māh-1 münīre
Yöneldi luṭf ile pāy-1 serīre

Hezārān ʿ izz ile oturdı taḥt[a]
Didi ağlayuraḳ ol nīk-baḥt[a]

Ki ey gül yüzlü baña bir naḳar ḳıl
Cefā vü cevr resminden²⁷⁷ güzer ḳıl

Eger ḥurşīd görse meh-cebīnüm
Olurdu ḥizmetümde ḥūşe-çīnüm

Nice bir senden ayru yaḳa fūrḳat
Demidür eyler iseñ baña şefḳat

[2505]

Bu resme Yūsuf[a] söylerdi tekrār
Ḳılurdu cān u dil sırrımı izhār

Velī Yūsuf aña olmazdı nāzır
Ki zīrā fitneden ḳorḳardı āḫir

Baş aşağa şalup ol māh-sīmā
İderdi ol evüñ ferşin temāşā

²⁷⁷ Metinde: vesminden

Bakarken ferşe ol mäh-ı münevver
Görür naqş ile naqşını muşavver

[101b] Döşenmiş bister-i dībā-yı zerrīn
Hem-āğūş olmuş ol iki büt-i Çīn

[2510] O taşviri görüp ol ruqları al
Yüzün bir yaña dağı dutdı fi'l-hāl

Nazar idüp der ü dīvār[1] gördi
Bezenmiş ol iki dildār[1] gördi

Yüzün dutdı Hudā-yı āsmāne
Görür bir şüret olmuş saqf-ı hāne

Züleyhānuñ yüzine bakup ol dem
Aña meyl itdi ol rüh-ı mücessem

Züleyhā ol nazarda tāze oldı
Vişāle şaqq-ı bī-endāz[e] oldı

[2515] Kılar āh u figān u nāle vü zār
İder ol sūz ile çeşmin[i] hūn-bār

Ki ey hod-kām maqşūdum revā kıl
Vişālūñle bu derdūme devā kıl

Benem teşne-i āb-ı zindegānī
Lebūñden vir hayāt-ı cāvidānī

Ġamuñdan ölmüşem ey genc-i nā-yāb
Nitekim küşte bī-cān teşne bī-āb

Niçe yıl dāğ ile pür-tāb idüm ben
Ġamuñla bī-hod u bī-hāb idüm ben

[2520] Dil ü cāna yiter ur sūz ile tāb
Yiter eyle beni sen bī-ḥor u ḥāb

Virürem ol Ḥudāya saña sevgend
Ki oldı her ḥudāvende ḥudāvend

[102a] Cemālūñ ḥaḳḳı kim andan ‘aḫādur
Ki aña bu dil ü cān mübtelādur

Cebīnūñde görinen nūr ḥaḳḳı
Aña ‘āşık olan mehcūr ḥaḳḳı

Ḳaşuñ ḥaḳḳı ki o müşgīn kemāndur
Ḳadūñ ḥaḳḳı ki ol serv-i revāndur

[2525] Kemān ebrūlaruñ miḥrābı ḥaḳḳı
Mu‘anber gīsuvānuñ tācı ḥaḳḳı

Ol iki nergis-i şehlā ḥaḳıçün
Ḳıyām-ı ḳāmet-i ra‘nā ḥaḳıçün

O mūyuñ ḥaḳḳı kim adı miyāndur
O sözüñ ḥaḳḳı kim adı dehāndur

Ruḥuñ üstine miskīn ḥāl ḥaḳı
Saña Ḥaḳdan olan iclāl ḥaḳı

Senūñ hecrūñde çeşm-i eşki ḥaḳı
Bu ben bī-çāre ‘āşık reşk[i] ḥaḳı

[2530] Ğamuñ ḥaḳḳı ki çün kūh-ı girāndur
Başum ḥaḳḳı ki baḥr-i bī-kerāndur

Dili pūr-nūr iden şevḳūñ ḥaḳıçün

Ḥayālũnde olan zevk[ũñ] ḥaḳıçũn

Demidũr derdũme dermān eyle

Bu mũşkil iřũmi āsān eyle

Niçe gũndũr yanar gũnlũmde dāguñ

Dile dũřdi hevā-yı bũy-ı bāguñ

Gel imdi revnaḳ-ı bāġ-ı dilũm ol

Keremden merhem-i dāġ-ı dilũm ol

[102b][2535] Firāḳũndan za' if ũ nā-tũvānem
şanasın derd ile ben tev'emānem

Ḳadũñ naḥl u lebũñ ḥurmā benem řĩr
Ḳarıřdur şire ḥurmā itme taḳřĩr

Ki zĩrā řĩr-i ḥurmā ḳũt-ı cāndur
Benũm sırrum saña cānum 'ıyāndur

Cevābın virdi Yũsuf k'ey perĩ-zād
Seni gũren ḳiři itmez perĩ yād

Kerem ḳıl ḳılma şimdi gũnlũmi teng
Bu 'işmet şişesine urmaġıl seng

[2540] Etegũm āb-ı 'ısyāndan ter itme
Beni sen dĩv-i nefse çāker itme

Anuñ ḥaḳḳı ki her dem ḥāzır oldur
Ki ef' āl-i 'ıbāda nāzır oldur

Felekdũr baḥr-i ḥod-binũñ ḥabābı
Anuñ bir zerresidũr şems tābı

Muḫaḥhar pĩr-i Ken'ān fũrḳatiçũn

Baňa kılduđı mihr ü Őefkatiçün

Dağı ceddüm Ğalilün Ğulletiçün
Anuñ dergāh-ı Ğağda fürkatiçün

[2545] Ki anlardan olupdur gevher-i pāk
Olardandur baňa temyız ü idrāk

Eger benden çekerseñ dest-i Ğayruñ
Der-i vaşlı aça miftāh-ı Őabruñ

Yağındur bulasın benden murāduñ
Benümle dā'im ola ittiĞaduñ

[103a] Benüm Şir̄in lebümden bulasın kām
Dutasın sāye-i servümde ārām

Te'emmül kıl bu işde kıлма ta'cıl
Ki ola 'ākıbet Ğayr ile taĞşıl

[2550] Ne Ğam Őayduñ düşerse dır dama
İrişmez ivmek ile kimse kāma

ZüleyĞā didi Şol kim teşne-lebdür
İricek Şuya Şabr itmek 'acebdür

Lebe irdi bugün Őevkuñla cānum
Dükendi tākātüm ey dil-sitānum

Bugün te'Ğire yoğdur bende tākāt
Ki te'Ğir içre vardur niçe āfet

Nedür bu maşlaĞatdan saña māni'
Ki olmazsın baňa bir laĞza tābi'

[2555] Dönüben luṭf ile virdi cevābın
‘Azizüñ ḳahrı vü Ḥaḳḳuñ ‘iṭābın

‘Aziz olursa bu işden ḥaberdār
Oluram çok belāya ben giriftār

Ḥavāle eyler ol tıg ü sinānı
Alur benden libās-ı zindegānı

Zihī ḥaclet k’ola rüz-ı ḳıyāmet
Düşe zānilere anda ḡarāmet

Ḳılıcaḳ Ḥaḳ zinākāra cezāsın
Beni anlara ser-defter yazasun

[2560] Züleyhā didi kim andan yime ḡam
Ṭarab vaḳtinde k’ola baña hem-dem

[103b] Aña şol deñlü virem ḥamr-ı aḡmer
Yata mest ü ḥarāb olınca maḡşer

Sen eydersin Ḥudām işi keremdür
Bu deñlü cürm için saña ne ḡamdur

Güherden ḳılmışam pür yüz ḥazine
Ki bu ḳaşır içre olmışdur defne

Fidā idem ki ‘afv ola günāhuñ
Ki ola ol Ḥudādan ‘özr-ḡāhuñ

[2565] Eyitdi itmesin ol işi zinhār
Ki andan ḥalk-ı ‘ālem ola bī-zār

‘Aziz ister ki ben idem emānet
Revā mıdur aña benden ḥıyānet

Hudānuñ şükkrine çün yoğdur imkân
Kaçan rahmet kıla rişvetle rahmân

Ġarazsuz halk iden bu kârgâhı
Kaçan rişvetle ‘afv eyler²⁷⁸ günâhı

Züleyhâ didi ey şâh-ı nikû-baht
Saña olsun müyesser tâc ile taht

[2570] Belâ tîrine dil oldı nişâne
Sen eylersin baña her dem behâne

Degül tarihlerüñ büy-ı behâne
Getürme kec kelâmı sen dehâne

Ma‘âzallâh ki kec yola girem ben
Senüñ pür-ñile sözüñ işidem ben

‘Aceb bi-ñâkatüm arâm mı vire
Baña elbette şimdi kâm mı vire

[104a] Hevân ile geçürem ‘ömr-i ekser
Murâdum olmadı senden müyesser

[2575] Bu güft ü güy ile fevt oldı evkât
Kenâra gel ki *fi’t-tehîr âfât*²⁷⁹

Yanaram oduña ey yâr-ı ser-keş
Benüm bu bend-i ğam saña gelür hoş

Baña bu dūd-ı âteş itmeye sūd
Çün aqıtırmaz gözüñden âb ol dūd

Züleyhâ eyledi çün râzın izhâr
Yine Yūsuf ta‘allül itdi tekrâr

²⁷⁸ Metinde: ider eyler

²⁷⁹ İşı geciktirmede felaketler vardır.

Bu âteşden dile ʔolmuş durur tâb
Kerem ʔıl dök bu âteş üstine âb

[2580] Züleyhâ didi ey ‘İbrî-‘ ibâret
Ki ʔılduñ vaqtümi söz ile ğâret

Sözüm yüzine urma dest-i reddî
Cefâdan bağlama evtâd-ı seddî

Ve ger nî ʔatlı iderin kendümi ben
ʔılasın şâd u hürrem her zemân sen

ʔolumı boynuña eyle hamâ’il
Veyâ hancerle anı ʔoğraram bil

ʔoluñ boynuma şal ey dil-sitânum
Eger şalmaz iseñ boynuña ʔanum

[2585] Uram süsen gibi kendüme hancer
Boyanam ʔana hemçü verd-i aħmer

Uram ben çeşmüme dâğ-ı cüdâyi
Bulam hücetlü sözüñden rehâyi

[104b] ʔaçan mürde beni bula ‘Azîzüm
Niçün saña şağum ola ‘azîzüm

Seni lâ-büd benümçün öldüriser
Dime tiğinden anuñ ʔurtaram ser

Laħid içre leħâfum çün ola ğâk
Saña vaşl ola bu cân-ı hevesnâk

[2590] Bunı didi vü ol dem çekdi hancer
Diledi kim ʔıla kendüyi bî-ser

Dili ğam âteşinden pür-tef ü t̄ab
K̄odi teşne ten[i] ol kaṭre-i āb

Çü Yūsuf anı gördi oldı pür-ġam
Züleyhānuñ elini tutdı muḥkem

Didi o meh k̄ıl ārām ey²⁸⁰ Züleyhā
Bu işi itme iḳdām ey Züleyhā

Dilerseñ k’alasıñ benden murāduñ
Benümle dā’im ola ittiḥāduñ

[2595] Züleyhā ġarḳ-ı deryā-yı maḥabbet
Görür kendüye Yūsuf k̄ıldı şefḳat

Sevinüp şandı kendüye virür kām
K̄ararı yoḳ diline virdi ārām

Elinden ḥancerin şaldı zemīne
Yapışdı şevḳ ile ol meh-cebīne

Dehānın leblerinden k̄ıldı pür-ḳand
K̄olın tavḳ itdi vü sākın kemer-bend

İderdi nāvekine cān hedef ol
K̄ıladı gevherine cān sadef ol

[105a][2600] Çü Yūsuf bu kelāmı ġuş k̄ıldı
Hemān-dem baḥr-ı ġayret cūş k̄ıldı

Velī Yūsuf oḳ atmadı nişāne
Şadef mührin şımadı ol yegāne

²⁸⁰ Metinde: yā

Diledi kim ura ol dürr[e] elmās
Velīkīn itdi anı ‘ işmeti pās

Teķāzādan Züleyhā germ-i Yūsuf
Dilerdi bula esbāb-ı tevaķķuf

İzārına el urup ol lebi ķand
Çözüp bir ‘ aķd baĝlardı iki bend

[2605] Baķup her yaña ol rūḥ-ı muşavver
Görindi çeşmine bir perde-i zer

Su’āl itdi Züleyhāya ki ey yār
Nedür bu perde vü ardında kim var

Didi oldur ki aña bendeyem ben
Taparam oña tā ki zindeyem ben

Şanemdür cism-i zerden çeşm-i gevher
Pür olmışdur derūnı misk-i ezfer

Anuñ öñindeyem rām [u] fütāde
Dili ĝamĝīn anuñladur küşāde

[2610] Şeb ü rüz eylerem ben aña secde
Gelürven göricek ben anı vecde

Anuñçün örtmişem perde yüzine
Ki bu işüm görünmeye gözine

Görürse ol beni bī-dīn ü ‘ āsī
‘ Azābından kaçan bulam ḥalāşı

[105b] Didi kim mürdeden sen şerm idersin
Bu bī-cān şürete āzerm idersin

Niçün ben qorqmayam hâzır Hudâdan
Niçün şerm itmeyem nâzır Hudâdan

[2615]

Bunı didi vü ol dem ol nikükâr
Hemân ol h̄âbgehden tûrdı bîdâr

Elîfi lâmelîfden eyledi dūr
Halâş oldu haṭâdan ol yüzi nūr

Segirdüp irdi ḳapuya şitâbân
Didi yol vir baña ey pāk Yezdân

Ne bâba gelse olurdu küşâde
Bulurdu ḳufl-ı der olmış fütâde

‘Acîb bu yoğ iken destinde miftâh
Ḳılurdu her ḳapuya fetḥ fettâh

[2620]

Züleyhâ şıçradı ardınca nâlân
Yapışdı hâne-i âḥirde giryân

Yine dön didi tûtdı dâmenini
Çeküp ardından ol pîrâhenini

Çıḳup elden ol âhû-yı remîde
Çü gonçe oldu pîrâhen-deride

Züleyhâ saçdı ol dem başına hâk
Ġarâmından ḳılurdu câmesin çâk

Çü vaşl-ı dil-rübâdan olmadı şâd
Hurûş idüp dilinden ḳıldı feryâd

[2625]

Ki vâveylâ baña baḥt olmadı yâr
Ki oldu kâr-ı âsân baña düşvâr

[106a] Dirîğ ol şayd[1] dāmumdan çıkardum
Dirîğ ol şehd[i] kāmumdan çıkardum

Meger bir ‘ ankebūt itdi ‘ azîmet
Ki anda kıt için taḥşîl-i ni‘ met

Görür şeh-bâz bir yirde püşte
Elinde şehlerüñ âzād u reste

Anı şayd itmek için itdi âğâz
Fenâdan bend ide k’itmeye pervâz

[2630] Dürîşdi cehd idüp ol hūr-ı ḥod-kām
Lu‘âbın çevresinde eyledi dām

Çün ol şeh-bâz uçdı bir kenâra
Anuñ eyledi târın pâre pâre

Benem ol ‘ ankebūt-ı zâr u rencūr
Ki düşmişem murâdumdan bugün dūr

Reg-i cânım üzildi târ bigi
Ḥayâl oldı şikârum kâr bigi

Güsiste oldı târum cümle işden
Dirîğâ [ki] cüdâ düşdüm bilişden

[2635] Nüvisende eline aldı ḥâme
Bu resme yazdı bir göynüklü nâme

**PİŞ ÂMEDEN-İ ‘AZİZ-İ MIŞR YÛSUF-RÂ ‘ALEYHİ’S-SELÂM BER-BİRÛN-I
ÂN ḤÂNE VE PİNĦÂN DÂŞTEN-İ ÂNÇE MİYÂN-I VEY VE ZÛLEYĦÂ
GÛZEŞTE BÛD ZÛLEYĦÂ GÛNÂĦ-I ḤOD KERDEN YÛSUF ENDÂĦTEN²⁸¹**

Ki çün Yûsuf ol evden çıkdı maḥzûn
Dili olmuşdı gönçe bigi pür-ḥûn

²⁸¹ Aziz’in evin dışında Yusuf’la karşılaşması ve Yusuf’un Züleyha ile aralarında geçeni saklaması, Züleyha’nın bunu ifşa ederek kendi günahını Yusuf’a atması.

[106b] ‘Azîz oturmuş idi taşra hurrem
Anuñla bile birkaç yâr u hem-dem

Görür kim Yūsufuñ hâli perî-şân
Didi kim n’oldı saña ey perî-şân

Dönüp âdâb ile virdi cevâbı
Didi keşf itmedi serden nikâbı

[2640] ‘Azîz aldı [elin] mihriyle anuñ
İletdi çatına ol mihrbānuñ

Bile göricek ikisin didi âh
Beni gamz eyledi Yūsuf n’idem vâh

Qılup ol zan ile efgân u feryâd
Niķâb-ı râz[1] açdı ol perî-zâd

Degül midür maḥal şol kul belāya
Ki ehlüñde kıla kaçd ol zināya

Yoluñda eyledi terk-i emānet
Unutdı eylügüñ kıldı hıyānet

[2645] ‘Azîz aña didi kim ey perî-rū
Bu iş kimden olupdur söyle toğru

Didi bu bende-i ‘İbrî-i hoş-nâz
Senüñ luṭfuñla olmuşdur ser-efrâz

Yaturdum câme-h̄âb içinde hufte
Dilümden kej ü gam olmuşdı rüfte

Gelür uğrı bigi bālîñüm üzre
Ṭama‘ la ḥırmen-i nesrîñüm üzre

Ḥayâli bu ki ben olmadan âgâh
Behârum gülsitânına bula râh

[107a][2650] İcâzet almadan ol bâğbândan
Dilerdi gül dereydi gülsitândan

Dilerdi bâğbândan bî-icâzet
Gül ile yâsemîn[i] ide gâret

Elini uzadup ol nâ-ḥıredmend
Diledi genc-i vaşlumdan açâ bend

Ben ol dem ḥ'âbdan bîdâr oldum
Şanasın mest idüm hüşyâr oldum

Uyandüğüm görüp oldu hirâsân
Hemân-dem oldu ḳatumdan gürîzân

[2655] Utanmaḳdan yüzün döndi ḳapuya
İrişdi ol zemân sen nîk-hüya

Ben ardınca segirdüm anuñ ey ḥân
Ḳapudan çıkmadan urdum şitâbân

Yapışdum dâmenine çüst ü çâlâk
Gül-i ter bigi oldu dâmen[i] çâk

İder ol çâk-i pîrâhen şehâdet
Ki kıldı baña ol ḳaşd-ı ḥıyânet

Yig oldur aña ey ferr-i 'Azîzân
Ki ola aña mesken ḳa' r-ı zindân

[2660] Veyâḥod bir belâya uğrad anı
Ki kılsun her zemân âh u fiğânı

Aña bir vech ile ey nîk-sîret
Siyâset kı1 ki ola ğayr[a] ‘ ibret

‘Azîz işitdi çün anuñ sözini
Unıtdı hışm ile kendü özini

[107b] Didi kıomadı eyvâh istikâmet
Zebânın itdi şemşîr-i melâmet

Eyitdi Yûsuf[a] ol dem güher-senc
Tehî kıldum behân için dü şad genc

[2665] Seni oğul idindüm alduğum dem
Hezâr i‘ zâz ile kıldum mükerrem

Züleyhâyı saña kıldum hevâdâr
Kenîzekler saña oldı perestâr

Ġulamân oldı saña cümle bende
Öñüñde dest-beste ser-figende

Emânetle seni ben toĝrı bildüm
Kamu mâlum senüñ hükmüñde kıldum

Senüñ fi‘ lüñ degüldür kâr-ı ‘ âkı1
‘*Afâkallâh*²⁸² ki olduñ şerre mâ’il

[2670] Kı1ur elbetde bu deyr-i pür-âfât
Senüñ ef‘ âlüñe göre mükâfât

Saña ben kılmış iken bunca işsân
Niçün kılduñ baña sen şimdi tuĝyân

Nemek yidüñ nemekdânı şıduñ sen
Saña eylikden artuĝ n’eyledüm ben

²⁸² Allah affetsin.

Çü Yūsuf diñledi andan bu sözi
Pür oldı ħün-ı dilden iki gözi

Eyitdi ey ‘Azîz-i nîk-ħaşlet
Saña Ĥağdan olupdur baħt u devlet

[2675] ‘Itābuñla beni ħor itme şāhum
Ĥudā bilür bu işde yoğ günāhum

[108a] Züleyhā her ne kim didi yalandur
Bilür ol kim Ĥudāyı rāz-dāndur

Zeni ħalğ itdi Ĥağ pehlū-yı çepden
Gelür mi toğrılık ol çep-nesebden

Bilürler fehm idenler sağ u şoldan
Ki toğrılık görünmez egri ħuldan

Göreldeñ kaçd ider her dem fesāda
Diler kim irişe benden murāda

[2680] Gehî sağdan gelür gāhî şolumdan
Beni ırmağ diler toğrı yolumdan

Velî ben uymadum anuñ sözine
Göz açup bağmadum hergiz yüzine

Eminüm eyledüm saña emānet
Baña lāyığ degül k’idem ħıyānet

Bed ol [ki] görmez iken pādşāhı
Ĥılur kendüye mesken taħt u cāhı

Dilümde var durur şad dāğ-ı ħurbet
Derünüm bend idüpdür sedd-i fürğat

[2685] Züleyhâ gönderürdi baña âdem
Dilerdi kim olam sırrına muhkem

Oğurdı baña şad-efsün-ı şîrîn
Bu halvetgâhı âhir kıldı ta' yîn

Dilerdi hâcetin idem kazâ ben
Velîkîn görmedüm anı revâ ben

Kapuya yüz dönüp oldum gürizân
Yitişdüm ol yire havf ile lertzân

[108b] Urup dutdı kafa-yı dâmenümi
Nice çâk itdi²⁸³ gör pîrâhenümi

[2690] Budur vâkı' ki gelmişdür beyâna
Buradan düşmesün gönlüñ gümâna

Beni bu yolda sen görseñ ki güm-râh
Baña her ne dilerseñ eyle ey şâh

Züleyhâ diñledi bu mâ-cerâyı
Hemân dâd eyledi evvel Hudâyı

Dağı and içdi sultân devletine
Anuñ ihsân u luğf u ni' metine

Yemîn itdi 'Azizüñ 'izzetine
Dağı ma' şüm olanlar 'işmetine

[2695] Züleyhâ havf ile eylerdi sevgend
Ki olmaya günâhı kendüye bend

Yalan and içdi o dem içre şad bâr
Ki ide Yüsufi bende giriftâr

²⁸³ Metinde: eyledi

Yem̄inden ōnra an aqladı bisyār
Ki Yūsufdan olupdur didi bu kār

O bunuñ sırrını eyledi pinhān
Bu ol ma' ūma itdi urı bũhtān

Ne didi Muūtafā diñle diyem ben
Kime ayr eyleseñ andan ūer um sen²⁸⁴

[2700] erāg-ı kizb ũnkim bende revzen
Gözi yaūını eyler aña revgan

Yaıca ol erāgı ey birāzer
Yaar bir demde dũnyāyı ser-ā-ser

[109a] 'Aziz ol girye vũ sevgend[i] gördi
Maabbet nāmesin ol demde dũrdi

Hemān dem bir ula itdi itābı
Bunu ut eyle cānına 'azābı

Reg-i cānına zam ur niū-i gamdan
Ki rāat olmaya bir dem elemden

[2705] Var eyle bunu sen mabũs-ı zindān
Ki ola āūkäre sırrı pinhān

KEūİDEN-İ SERHENGĀN YŪSUF-RĀ 'ALEYHİ'S-SELĀM BE-CĀNİB-İ
ZİNDĀN VE GŪVĀHİ DĀDEN-İ TIFL-I ūİR-ĀRE BE-PĀKİ-İ VEY
GŪZĀūTEN-İ VEY²⁸⁵

ũ dutdı Yũsufi ol merd-i serheng
Anı abs itmekiũn ıldı āheng

²⁸⁴ Metinde: ben

²⁸⁵ avuūların Yusuf'u zindana göturmeleri ve bir sũt ocuğunun onun gũnahsızlıgına tanıklık etmesi

Bu hâli çünkü gördi ol bigâne
Yüzün dutdı Hudâ-yı âsmâne

Didi kim ey bilen sırr-ı nihânı
Saña oldı müsellemler râz-dânı

Yalan gerçek katuñda cümle ma' lûm
Senüñle keşf olur her sırr-ı meknûn

[2710] Beni çün nûr-ı şıdķuñ kıldı rûşen
Berî eyle bu bühtândan beni sen

Zebûnam iftirâdan yâ ilâhî
Benüm bu da' vâma gönder güvâhı

Çü himmet şestini urdı kemâna
Du' âsı tîr[i] irişdi nişâne

[109b] Meger kim var idi ol evde bir zen
Züleyhâya yakın dutmışdı mesken

Gice gündüz aña olmuşdı hem-dem
Aña hem hoşdı hem yâr-ı mâhrem

[2715] Üç aylık oğlanı dūşında anuñ
Tururdu dür bigi gūşından anuñ

Çü sūsen gerçi var idi zebânı
Çü gonçe açmamış nuḡka dehânı

Çağırdu k'ey 'Azîz âhesteter ol
'Uḡûbet eylemekden ber-ḡazer ol

Sezâvar olmadı Yūsuf 'iḡâba
Kerem kıll rahm kıll ol âftâba

‘Azīze nuṭḡ gözüñ virdi ḥayret
Sözine açdı anuñ gūş-ı ‘ibret

[2720] Lebüñden yutmadı ālāyiş-i şīr
Saña Ḥaḡḡ itdi telḡin ḥüsn-i taḡrīr

Kim oldı söyle bā‘ iş bu fesāda
Ki ‘izz-i ḥırmenümi virdi bāda

Degülven didi ben nemmām u ḡammāz
Ki hemçün āyine faş eylemem rāz

Anuñçün müşg-i çīn oldı siyeh-rūy
Ki yüz biñ perdeden ṭaşra virür būy

Temāşa kııl bu gülzār-ı behārı
Ne ḥoşdur ola ḡonçe perdedārı

[2725] Beni ḡammāz şanma līkīn ey cān
Diyeyin saña ben bir sırr-ı nihān

[110a] Yüri var Yūsuf[a] sen evvel ara
Ki pīrāhen ne yüzden oldı pāre

Öñindense eger pīrāheni çāk
Züleyḥā dāmeni²⁸⁶ andan durur pāk

Bulınmaz da‘ va-yı Yūsuf fūrūḡı
Hemān²⁸⁷ zāhir olur andan dūrūḡı

Eger ardından ise çāk-i dāmen
Ḥiyānet yoḡdur anda şöyle bil sen

[2730] Yalandur her ne kim söyler Züleyḥā
Aña bühtāndur k’eyler Züleyḥā

²⁸⁶ Metinde: dāmenini

²⁸⁷ Metinde: hemān-dem

‘Azîz efkâra düşdi bu sühandan
Kılur teftîş hâl-i pîrehenden

Görür ardından olmuş pîrehen çäk
Züleyhânuñ işinden oldı ğamnâk

Didi bildüm ki senden oldı bu keyd
Senüñ fi‘ lüñdür ol âzâde bu kayd

Ne işdür bu ki senden oldı zâhir
Ki bed-nâm eyledüñ kendüñe âhir

[2735] Sağınup neng ü nâmuñ itmedüñ ‘âr
Ki kendü kuluña olduñ talebkâr

Sen evvel kendüñi bî-ğürmet itdüñ
Durup ol bî-günâha tühmet itdüñ

Selâtinler zebûndur keyd-i zenden
Halâş olmadı kimse kayd-ı zenden

Kılur keyd-i zenân ‘izz ehlini ħ̣âr
Olur keyd-i zene dâñ giriftâr

[110b] Hâķîr eyler ‘Azîzi ħ̣île-i zen
İnanma ‘âķıl iseñ ‘avrete sen

[2740] Zen-i mekkâre olma sen cihânda
Zen-i mekkâreden ‘âciz cihân da

Yüri var yine istiğfâr eyle
Dilüñde tevbeñi tekrâr eyle

Demüñle germ kıl hengâmeñi sen
Sirişk-i çeşm ile yu nâmeñi sen

Bu rāzı saqla ey Yūsuf yūri var
Şaķın kimse ķatında dime zinhār

Yalın bildüm ki sensin gevher-i pāk
Yūri var ol huzūruñ üzre ey pāk

[2745] Kerem ķıl şaķla rāzuñ olma ğammāz
Ki rāzın şaķlayan oldu ser-efrāz

‘Azīz öyle didi oldu revāne
Didi kim bunda ķalsun bu fesāne

Taħammül ādem olana revādur
Velīķin bī-maħal ķılmaķ revādur

Rızā-yı zen gözetmez merd-i ‘āķıl
Ki [yā] nāķıs olur fikri yā bāķıl

Sözine uydı çün cūvānuñ ādem
Süzildi ravza-i rızvāndan ol dem

DER-DEST EZ-DEHĀN BĀZ DĀŞTEN ZENĀN-I MIŞR VE ZEBĀN-I TA‘N
BER-ZÜLEYĤĀ KEŞĪDEN VE BE-TĪĖ-İ ĖAYRET-İ ‘IŞĖ DEST Ü ZEBĀN-I
İŞĀN BÜRĪDEN²⁸⁸

[111a][2750] Gözetmez çeşm-i ‘āşık bāĖ u Ėülzār
K’anuñ maķşūdudur dīzār-ı dildār

Anuñçün istemez künc-i²⁸⁹ selāmet
K’olupdur meskeni kūy-ı melāmet

Melāmet ‘ışķ derdin²⁹⁰ tāze eyler
Cihān içre bülend-āvāze eyler

²⁸⁸ Mısırlı Kadınların Züleyha’yı ayıplamaları ve Yusuf’u gördükten sonra aşkın kıskançlık kılıcı ile dillerini ve ellerini kesmeleri.

²⁸⁹ Metinde: künc ü

²⁹⁰ Metinde: derdinden

Melâmet şıhnedür bâzâr-ı ʿışka
Melâmet fer virür gülzâr-ı ʿışka

Melâmetlik bu yolda âh yegâne
Maḥabbet ehlinedür tâziyâne

[2755] Çün ola merkeb-i reh-rev girân-ḥîz
Kılur ol tâziyâne seyrini tîz

Züleyhâdan çün açıldı gül-i râz
Cihân ṭaʿ nında oldı bülbül-âvâz

Zenân-ı Mısr andan oldı âgâh
Didiler kim Züleyhâ oldı güm-râh

Anuñ ḥaqqında çok söz söylediler
Dil uzadup añâ ṭaʿ n eylediler

Kenîzek itdi kamu nengle nâmı
Sever cân ile bir ʿİbrî gulâmı

[2760] Şu resme cânı içre eylemiş cây
Ki nâm u neng için itmez daḥı vây

ʿ Aceb güm-râh oldı sevdi²⁹¹ kılın
Yabâna gitdi ḳodı ṭoğrı yolın

ʿ Aceb bu [ki] ḳaçar andan ol oğlan
Dilemez kim ḳıla derdine dermân

[111b] Nigâh itmez anuñ yüzine gâh gâh
Ne varur anuñ ile bir ḳadem râh

Bu gitse ṭurmağa ol eyler âgâz
O ṭursa gitmek için bu ḳılar sâz

²⁹¹ Metinde: sevdi kendü

[2765] Niķābın ref' idüp ol açsa ruhsār
Kılar bu kirpügin çeşmine mismār

Ne yirde ağlasa ol bu kılar hıand
Ne bābı ol açarsa bu urur bend

Görinmedi meger kim çeşmine hūb
Ki meyl itmez aña ol yār-ı maħbūb

Ger ol dil-ber bizi görseydi bir dem
Dil ü cāndan olurdu yār-ı maħrem

Kaçan nefret kılaydı bizden ol yār
Vefā eylerdi bize ol cefākār

[2770] Meşeldür söylenür 'ālemde ma' kıl
Güc ile olmaz imiş kimse maħbūl

Cihānda var niçe nīkū-šemā'il
Ki olmaz ṭab'-ı merdüm aña mā'il

Niçe lu'lu'-şifat şīrīn-kirişme
Ciger hūnın dökerler çeşme çeşme

Züleyhā işidüp bu dāstānı
Diledi k'ide rüsvāy ol zenānı

Buyurdu ol gül-i bāğ-ı leṭāfet
Zenān-ı Mısr için 'ālī ziyāfet

[2775] Ziyāfet hāzır itdi husrevāne
Çekildi dürlü ni' metler miyāna

[112a]²⁹² Niçe şerbet daħı şīrīn ü şāfī

²⁹² Nūshada: 113a

Bihîştî bâde bigi cāna şāfî

Cülāb-ı şerbet ile pür kadehler

Bulurdı nüş iden anı ferahlar

Zemîn zerrîn tabaqlardan müzeyyen
İderdi kıt-ı cism ü kuvvet-i cān

Bu ta' am böyle evvel ni' met ü h'ân
Olurdu gün gibi ol bezm rüşen

[2780]

Var idi anda her ni' met kemāhî
Şerāb-ı hoş-güvār u murğ u māhî

Virür halvāsı için hūblar vām
Dudağdan khand u dişden mağz-ı bādām

Ƙodılar her yire helvā-yı rengin
Leb-i dil-ber bigi cān bağş u şirin

Ƙodı kirpīc yirine ol hūred-mend
Serāyuñ ferşine pālūde-i khand

Dehān-tengān hūbān-ı şeker-hā
Ağızda virmedi levzineye cā

[2785]

Çü levzine bulardan istedi kām
Sever anı [ki] cāndan hāş ile 'ām

Yimişler ki şulu vü tāz[e] idi
O meclis içre bī-endāze idi

Müheyyā eyledi ol ehl-i himmet
Ne deñlü var ise 'ālemde ni' met

Bu meclisde gulāmān u kenīzān
Yürürler hizmet için hoş-ıhırāmān

[112b]²⁹³

Zenān-ı Mıṣr oldu anda hāzır
Yidiler her yimekten anda vāfir

[2790]

Ne söz kim istedil[er] söylediler
Ne iş kim istediler eylediler

Ne bilür özniden götrildi çün h'ān
Züleyhā kıldı cāndan şükr-i Yezdān

Qılur bir h'ile ol h'üb-ı zemāna
Virür turınc u gizlik ol zenāna

Dutar anlar bir elde gizlik-i tiz
Bir elde hem turınc-ı şādi-engiz

Şanasın rengidür şafrā-yı fākı'
Olur şafrā'iler rencine nāfi'

[2795]

Eyitdi anlara ey nāzeninān
Ki sizensiz h'üsñ ile bālā-niṣinān

Benüm niçün mesāvīm söyleyesüz
Qulm sevdi diyü ta' n eylesesüz

Düzildiye siz[e] kūy-ı selāmet
Revā mıdur bizi itmek melāmet

Götürem taşra ger olursa destür
Ki ola tal' atinden hāne pür-nür

Didiler bunca sözden ey dil-ārām
Anuñ dīzār[1] olmuşdur bize kām

²⁹³ Nūshada: 113b

[2800] Buyur t̄a kim ıka ara hıram̄an
ala baumuza n̄az ile d̄am̄an

Ki ȳuz biñ c̄an ile m̄ut̄akuz aña
Ȳuzini ḡormeden²⁹⁴  uakuz aña

[113a]²⁹⁵ Turıncı kes²⁹⁶ [diȳu] vird̄uñ niḡar̄a
Olur h̄ukminde ol d̄ar̄u-yı afr̄a

Bunı ol gelmeyince kesmek olmaz
Ki ansuz ḡönl̄ümüz bir z̄evk bulmaz

Turıncı kesmes̄un bir kimse zinh̄ar
Gel̄up ol itmeyince  arz-ı d̄id̄ar

[2805] Z̄uleyh̄a aldı ol dem aña d̄aye
Ki al[ma]sun h̄um̄aȳunına s̄aye

adem basun keremden ȳuz̄um üzre
Ḡöz̄um n̄urıdur olsun ḡöz̄um üzre

Ḡöñ̄ül am-h̄anesid̄ur tekkeḡahı
Ḡöz̄ümden ayađınıñ fer-i r̄ahı

Eer ılmadı aña avl-i d̄aye
Gel̄up ol meclise ılmadı s̄aye

Duruban kend̄özi vardı Z̄uleyh̄a
Öñinde ḡözlerinden d̄okdi derȳa

²⁹⁴ Metinde: ḡormed̄um

²⁹⁵ N̄uhada: 112a

²⁹⁶ Metinde: kez

[2810] Niyāz idüp didi ey nūr-ı dīde
Temennā-yı dil-i miḥnet-keşīde

Çün evvelden baña sen virdüñ ümmīd
Kerem kıl itme şimdi böyle nevmīd

Dile düşdüm senüñçün ey cefākār
Güler şimdi baña her yār u aġyār

Egerçi yok ıatunđa i' tibārum
Teraḥḥum eyle ey gül yüzlü yārum

Baña virüp ḥacālet ey yüzi nūr
Zenān-ı Mışr öñinde eyleme ḥor

[113b]²⁹⁷[2815] Ciger zaḥmına luṭfuñ merḥem eyle
Dil-i ġamnāk[i] bir dem ḥurrem eyle

Göñülden olmışam saña hevādār
Baña sen olmaduñ bir dem vefādār

Züleyḥānuñ sözine āḥir-i kār
Rızā gösterdi Yūsuf çār u nā-çār

Anı zeyn itmek için tırdı fi'l-ḥāl
Geyürdi lāle bigi cāme-i āl

Şalar püştine ġisū-yı mu' anber
Şanasın serde aşdı ' anberin ter

[2820] Başından müşg-i terden aşdı tārı
Mu' aṭtar kıldı ol dem sebze-zārı

²⁹⁷ Nüshada: 112b

Miyānı k'olmuş idi mūya hem-ser
Virür zerrīn-kemer ki aña zīver

Muraşşā' la' l-i dürden ol miyān-bend
Bir ādem görmemişdür aña mānend

‘ Acebdür bu kadar seng-i girānı
Götürür mi anuñ ol mūy-miyānı

Geyürdi başına zerrīn külāhı
Kılur ser-geşte gökde mihr ü māhı

[2825] Muraşşā' keş geydi la' l ü zerden
Müzeyyen olmuş idi her güherden

Ridāsın boynına kıldı hamā'il
Ki her tārında var şad cān u şad dil

Eline viridi zerrīn āftābe
Yüzün silmege her zer-keş ' işābe

[114a] Öñinde qodılar bir taş-ı simin
Elin yumağ için o cān-ı şirīn

Bu vech ile görenler çüst ü çālāk
Kılurlar şevk ile ten cübbesin çāk

[2830] Cemāli vaşfinuñ haddi bilinmez
Ne deñlü söyler isem vaşf olunmaz

Çün evden çıkdı o yār-ı nihüfte
Gül-i cennet bigi oldı şüküfte

Zenān-ı Mısr çünkim anı gördi
Durup her biri pāyına yüz urdı

Hemân kim gördiler ol gül-^çizârı
Kamunuñ gitdi elden²⁹⁸ ihtiyârı

Cemâlinden anuñ hayrân olurlar
Kuru kâleb bigi bî-cân olurlar

[2835] Göricek hûb yüzün kıldılar deng
Turıncı kesmege kıldılar âheng

Turıncı ellerinden seçmeyüben
Elini kesmege başladı her zen

Birisi parmağın kesdi kalemvâr
Dilinde harf-i ^çışkı yazdı tekrâr

Kalem gördi kemer-bendin keser tîğ
Akıtdı her ni^ç amdan seyl-i hûn miğ

Biri düzdi kefinden şafha-i sîm
Çeker sürh ile cedvel hemçü taqvîm

[2840] Açar her cedvelinden sürh-i seyl-âb
K'olur âlüde-dâmen çerh-i dülâb

[114b] Yüzün gördükde didiler ki hâşâ
Beşer ola bu resme hûb u zîbâ

Degül âdem bigi gülden sirişte
Budur bu hüsn ile kudsi firişte

Züleyhâ didi budur ol yegâne
Ki düşdüm anuñ için her zemâne

Beni bunuñçün itdüñüz melâmet
Bunuñçün oldu baña bunca tühmet

²⁹⁸ Metinde: elinden

[2845] Anı sevdüm göricek h̄'āb içinde
Beni kodı firāk u tāb içinde

Muṭī' olmaz benüm emrüne bir dem
Olupdur қаşı bigi қāmetüm һam

Murādum rāhına ger başmaya pāy
Aña zindānı қılam mesken ü cāy

Қala ol қahr ile zindān içinde
Geçe 'ömri anuñ efgān içinde

Ki andan һūy-ı ser-keş nerm olur
Ne deñlü serd olursa germ olur

[2850] Olur mı murğ-ı vaḥşī o[l] meh[e] rām
Қafesde bir zemān dutmasa ārām

O meclis-i zenān-ı kef-bürīde
Ki 'aқl u dilden oldılar remīde

Hemān-dem bir kez anlardan anı cān
Virürler anda Yūsuf 'ıḣқına cān

Һıreddен bir bölük biğāne oldu
Uçuқ dutmış gibi dīvāne oldu

[115a] Baş açuқ yalın ayaқ dutdılar rāh
Қılurdı her biri şad nāle vü āh

[2855] Olur bir niçesi 'aқla yine yār
Dilini almış iken şevқ-i dildār

Қamusın mest қıldı cām-ı Yūsuf
Düşürdi bende ol dem dām-ı Yūsuf

Cemāl-i Yūsuf oldu bâde-i mey
Ki anı nüş kıldılar pey-â-pey

Birisi oldu andan mest ü maḥmūr
Biri bî-zâr-ı hestiden düşer dūr

Biri cān virdi ol cānāne karşı
Biri lāl oldu ol sultāna karşı

[2860] Ne âdem k'ıçmez ise ' ışk cāmın
Anuñ ' âlemde añmaz kimse nāmın

Bu meyden içmeyen âdem degüldür
Maḥabbet ehline maḥrem degüldür

MA'ZÜR DÂŞTEN-İ ZENÂN-I MIŞR BA'D- EZ-MÜŞÂHEDE-İ CEMÂL-İ
YÛSUF-RÂ 'ALEYHÎ'S-SELÂM ZÛLEYḤÂ-RÂ VE DELÂLET KERDEN-İ
YÛSUF 'ALEYHÎ'S-SELÂM BER-İNḤİYÂD-I ZÛLEYḤÂ VE TEHDÎD
KERDEN-İ VEY-BE-ZİNDÂN²⁹⁹

Ḳumāşa müşteri çün ola bisyār
Füzün olur aña meyl-i ḥaridār

Çü bir ' aşık ola ma' şūka meftün
Anuñ ' ışk içre olmaz şevḳ[i] efzün

Çün ola bir daḥı aña muḳâbil
Muḳarrerdür ki artar sūziş-i dil

[115b][2865] Çün oldu ol zebân-ı küşte vü lāl
Cemāl-i Yūsuf için şāhid-i ḥāl

Züleyḥâ ' ışk-efzün oldu ol dem
Cemāl-i Yūsufa meyl itdi muḥkem

²⁹⁹ Mısırlı kadınların Yusuf'un cemalini gördükten sonra Züleyha'yı mazur görmeleri ve Yusuf'u Züleyha'nın isteklerini yerine getirmeye davet edip zindanla tehdit etmeleri.

Didi anlara kim ol nūr-ı dīde
Ki size kıldı şevk[i] kef-bürīde

Ben oldumsa anuñ ' ışķuñda meşhūr
Beni dutmaķ gerekser şimdi ma' zūr

Benüm hālümnden olduñuz haberdār
Gerekdür olasız baña mededkār

[2870] Bu resme her birisi vir[di] āvāz
Nevā-yı ma' zeret kıldılar āgāz

Ki Yūsuf husrev-i iqlīm-i cāndur
Bu iqlīme anuñ hükmi revāndur

Anı görmege her kim itse āheng
Virür gönlini aña ger ola seng

Ĝamı olduysa saña devr-i miñnet
Cemāli ' özrüñ için oldu huccet

Bu çerh altında olmaz kimse peydā
Ki yüzün[i] göre olmaya şeydā

[2875] Çü ' āşıksın saña yoķdur melāmet
Bu sevdāda saña yoķdur ĝarāmet

Ne deñlü devr iderse çerh-i devvār
Getürmez buña beñzer daħı dildār

Dili sengin mihrüñle ola nerm
Cefā itmekden āħir eyleye şerm

[116a]³⁰⁰ Ğamusı dutdı soñra Yūsufa yüz
Nesāyiħden didiler bir niçe söz

³⁰⁰ Nüşada: 117a

Didiler aña ey ' ömr-i girāmi
Ki bulduñ pāklikden nīk-nāmi

[2880] Cihān bāğında yokdur gonçe bī-ḥār
Seni gördük hemān bī-ḥār-ı gülzār

Dürer³⁰¹ kim aña gevherler şadefdür
Vücūduñ gevherinden pür-şerefdür

Tekebbürlük eyü olmaz cüvāna

Tekebbürlük iden uğrar ziyāna

Züleyhā ḥāk-i pāyuñ oldı ey pāk
Yiter eyle anı hecr ile ḡamnāk

Neñ eksilür senüñ ey serv-i āzād
Ki idesin Züleyhā gönlünü şād

[2885] Cefā resmin getür bir dem vefā kııl
Vefāsuz derdine anuñ devā kııl

Aña yok ihtiyācuñ gerçi [ey] yār
Senüñ ḡatuñda anuñ ḥāceti var

Dilerseñ kim ola göñli saña hoş
Ḥuḡūḡ-ı ḥürmeti itme ferāmūş

Senüñçün eyler ol her dem niyāzı
Ya nāzın gör anuñ arturma nāzı

İdinme kendüñe ser-keşligi kār
Ki incinmeye senden ḥāḡır-ı yār

³⁰¹ Metinde: Dürerbā

- [2890] Çıkarur mihrini gönülden ey cān
Zelīl olup kılırsın āh [u] efgān
- [116b]³⁰² Şaķın andan ki mużtarr ola ol yār
Geñiř dünyāyı kılsa başına tār
- Kaçan başdan aŗa seyl ey birāder
Kor oğlan ayağı altına māder
- Yirüñi eyleye ol ka´ r-ı zindān
Ki oldur mesken-i her nā-pesendān
- Karañudur içi çün gūr-ı zālīm
Göricek ürker andan ķalb-i sālīm
- [2895] Hucerātında her kim olsa bir dem
Melālinden hemān-dem bağlanur dem
- Ki anda açmamışdur dest-i üstād
Ne rāh-ı rüşeni ne menfez-i bād
- Hevāsı māye-baŗıř-ı her vebādur
Zemīni kişt-zār-ı her belādur
- Urılmış aña ķufl-ı nā-ümīdi
Şabāhı ğurresinuñ yok sefidī
- Siyāh u teng çün ķārüre-i ķīr
Meţā´ı sākinānuñ ğull u zencīr
- [2900] Yayar[lar] süfre ħālī-leb ü zindān
Kamusı sīr līkin tatlū cāndan

³⁰² Nüşada: 117b

Müvekkil anda bir kaç saht-rûlar
Mücâvir anda bir kaç telh-rûlar

Kaşı çâpük gözi gök merdüm-[â]zâr
Siyeh-çalb u siyeh-rüy u siyehkâr

Cihâna [od] ururlar sözlerinden
Şekâvet aqıdur[lar] yüzlerinden

[117a]³⁰³ Saña lâyıq ol[a mı] cây-ı miḥnet
Ki ola meskenüñ ey serv-i cennet

[2905] Yigitsin kıyma tatlu cânuña sen
Murâdın vir aña ey yüzi gülşen

İtâ^c at ḥattına baş ko kalemvâr
Nigūsâ[r] olma [ki] sen hemçü pergâr

Melûl itme şağın kalb-i nigârı
Teğayyür bulmasın ḥüsnüñ behârı

Züleyhâdan emîn olduḡda ey cân
Ki andan olmaya gönülñ hirâsân

Nihânî yâr u hem-râz ol bizümle
İnen ḥavf itme dem-sâz ol bizümle

[2910] Görürsin her birimüz bî-naẓîrüz
Sipîhr-i ḥüsne ḥurşîd-i münîrüz

Kaçan biz açavuz la^c l-i şeker-ḥâ
Ḥacâletden lebin bağlar Züleyhâ

³⁰³ Nüşada: 116a

Züleyhâ kim olur ey pāk gevher
Ki ola hüsñ ile ol biz[e] hem-ser

Çü Yūsuf anlaruñ gūş itdi sözin
Anular³⁰⁴ añladı қаşd-ı rumūzın

Geçerler rāh-ı dīnden anlar ol dem
Ne tenhâ satdı aña kendüni hem

[2915] Perīşān oldı ‘avretler sözinden
Yüzin döñdürdi anlaruñ yüzinden

Hudāya tutuban rūy-ı münācāt
Didi ey kām-bāhş-ı ehl-i hācāt

[117b]³⁰⁵ Penāh-ı perde-i her ehl-i ‘işmet
Enīs-i hālvēt-i her ehl-i ‘izzet

Çerāğ-ı devleti her bī-gezendüñ
Hişār-ı āfeti her nā-pesendüñ

‘Aceb der-māndeyem ey pāk Yezdān
Buları görmeden yig baña zindān

[2920] Beni bir dem bular kıлмақdan ızlāl
Yig ola hābs-i zindān baña şad sāl

Nazar nā-mahreme eyler dil[i] kūr
Kılup kurb-ı Hudādan ādemi dūr

³⁰⁴ Metinde: anlaruñ

³⁰⁵ Nūshada: 116b

Eger bu h̄ileger mekkârelerden
Hıredden dūr olan āvârelerden

Ki teng oldı bulardan cāy baña
Hālās itmez iseñ ey vāy³⁰⁶ baña

Çü Yūsuf istedi zindān ile bend
Du‘ āsın müstecāb itdi Hūdāvend

[2925] Eger fazlından olsa ‘āfiyet-h̄‘āh
Kazā zindāna virmez idi āgāh

Eger mekr itmese ol nā-pesendān
Kaçan Yūsuf[a] çekdi bend-i zindān

ENGİZ KERDEN-İ ZENĀN-I MIŞR ZÜLEYHĀ-RĀ BER FİRİSTĀDEN-İ
YŪSUF ‘ALEYHĪ’S-SELĀM BE- ZİNDĀN VE FERMĀN BŪRDEN-İ
ZÜLEYHĀ İŞĀN-RĀ³⁰⁷

Diyelüm bir ‘aceb göynüklü kışşa
Ki andan iriše her şaḥşa ḥiṣṣe

[118a] Çü Yūsuf ‘işmetin[i] kıldı efv̄n
Zenān-ı Mıṣr andan oldı maḥzūn

Görürler yoḡ anuñ vaşlına imkān
Kālurlar nā-ümīd ü deng ü ḥayrān

[2930] Züleyhāya olurlar fitne-engiz
Ki zindāna şala ol Yūsufi tiz

Didiler ana k’ey miskīn [ü] maḥlūm
Saña beñzer bilinmez kimse maḥrūm

Seversin gerçi sen ol ḥor-zādı
Velikīn andan almazsın³⁰⁸ murādı

³⁰⁶ Metinde: eyvāh

³⁰⁷ Mısırlı kadınların Yusuf’u zindana göndermesi için Züleyha’yı kışkırtması ve Züleyha’nın onlara uyması.

Egerçi aña kılduğ pend bisyār
Velī ol kimseye olmaz vefādār

Eşer kılmaz naşīhat ol nigāra
Şanasın kim dilidür seng-i hāra

[2935] Velī sicni dilersen kim ola nerm
Anı siccīn işinde eylegil germ

Çün ola nerm oddan ʔab‘ -ı pūlād
Düzer andan ne kim isterse üstād

Anı germ itmez ise āteş-i derd
Ne hāşıl kim dökesin āhen-i serd

Virür sicn ile ol cāzū-yı zebān
Züleyhāya ümīd-i vaşl-ı cānān

O vīrānı maqām-ı genc kıldı
Degül ‘ aşık ki yāra renc kıldı

[2940] Ne ‘ aşık ‘ ışık[da] kim bulmaz kemāli
Murādı üzre bağlar ol hayāli

[118b] Tufeyl itmek diler kendüye yārin
Aña itdürmek ister cümle kārın

Gülin koğmağičün birden nigārın
Urur şad hār-ı [ğam] cānına yārin

Züleyhā bir gice halvet ‘ Azīze
Didi aḥvāli ol ehl-i temīze

³⁰⁸ Metinde: olmazsın

Bu oğlan iin oldum Mışra bed-nām
Anuñla tühmet eyler hāř ile  ām

[2945] Bu řaħrāda řikār-ı tīriyem ben
Gözi řayyādınuñ naħçīriyem ben

şu deñlü urdı cāna tīr-i müjgān
Ki anda  oğınur peykāna peykān

Anuñ  ıřķı kılupdur mest ü medhūř
řu resme kim özin kılınıř ferāmūř

Dilerven def   kılam ol gümānı
řalam³⁰⁹ zindāna ol  İbrī cūvānı

Melāmet itmege ol nā-murādı
Çıķarsun şehr-i Mışr ire münādī

[2950] Ki her kim h ācesine ola  āřı
Çürür zindānda ol bulmaz ħalāřı

Bu sözden oldı [ol] dü zen muvāfıķ
Ki cāndan olmuşam ben aña  āřıķ

Ķala zulmet iinde her şeb [ü] rüz
Bulunmaya aña şem  -i şeb-efrüz

Göriccek aña bu şahrı her ādem
Dağı ol bed-gümāndan urmaya dem

[119a]  Azīz ol fikre didi āferīn-bād
Sözünden oldı vīrān gönlüm ābād

³⁰⁹ Metinde: şalar

[2955]

Didi ben daḥı öyle fikr iderdüm
Bu ma'niyi dilümden zıkr iderdüm

Ne hoş söz söyledüñ ey gevher-i pāk
Zihî tedbîr ü rāy u fikr ü idrāk

Senüñ destüñde olsun ihtiyārı
Dilüñde kıoma bir zerre ğubārı

Züleyhā çünkü andan buldı ruḥşat
Sevinüp didi kim ol virdi fırsat

Eyitdi Yūsufa ey dil-sitānum
Fidā olsun yoluñda cān u mālum

[2960]

‘Azîz atdı senüñ üstüñe destüm
Saña hükümüm revān ey çeşm-i mestüm

Dilersem saña zindān eylerem cāy
Ururam ger dilersem yük ile pāy

İḥā' at eyle baña olma ser-keş
Hoş ol bir dem [ki] olma ola nā-hoş

Ḳadem baş rāh-ı luḥfa ey cefākār
Ki tā olmayasın bend-i giriftār

Murādum vir ki bulasın murāduñ
Añılsun luḥf ile 'ālemde aduñ

[2965]

Eger yok dir iseñ boynuña kıanuñ
Ḳala zindān içinde kıuşca cānuñ

Benümle bir dem olmaḳ şād u ḥurrem
Yıg andan k'olasın zindān-ı pür-ğam

[119b] Cevābın virdi Yūsuf k'ey dil-ārām
Beni katl eyler iseñ olmaz ārām

Züleyhā oldı hemçün âteş-i tiz
Buyurđı kullarına kim aluñ tiz

Başından tācın egninden libāsın
‘İyādet eyleñ anuñ ser-ķabāsın

[2970] Demür zencir ile bağlandı ol sım
Daķıldı gerdenine tavķ-ı teslīm

Süvār-ı ħar kılurlar hemçü ‘İsā
Ki ide anı her kişi temāşā

Nidā kıldı münādī sağ u şoldan
Ne bende kim çıkarsa toğru yoldan

K’ola mevlāsına ‘āşī vü bed-ĥū
Ki andan gönline gelmeye ķorĥu

Budur lāyık aña çün nā-pesendān
Ki duta ĥorluđıla rāh-ı zindān

[2975] Kılurđı ĥalkı her bir dem temāşā
Çığırup her birisi dirdi ĥāşā

Ki fi‘l-i bed gele ol meh-likādan
Ĥudāvendin ĥalāş eyle belādan

Melekdür pāklikden çün şirişte
Kaçan şeytān işin işler firişte

Dimiş bir hoş nikû-rûy [u] nikû-rây
Nikû-şuret yüz[i] hûdan çeker pây

Anuñ kim hûb ola 'âlemde rûyı
Yüzinden hûb olur şad-bâr hûyı

[120a][2980] Ne yüzden zışt olmışdur sirişti
Yüzinden bed anuñ hûr-ı bihişti

Yaramaz kâr gelmez nîk³¹⁰-rûdan
Nitekim gelmez eylik zışt-hûdan

Alup bu resme zindāna giderler
Anı zindāncıya teslīm iderler

Çün oldu zinde-dil zindān-ı mihmān
Şanasın girdi cism-i mürdeye cān

Giriftārān-ı zindān geldi cūşa
Nitekim 'āşık-ı bî-dil hurūşa

[2985] Görüp gül yüzün oldu cümle hūandān
Birinde kalmadı endūh-ı zindān

Giricek sicne ol sultān-ı hūbān
Yüzinden oldu rūşen ka' r-ı zindān

Çü doğdı anda ol gün māh-ı Ken' ān
Şanasın bāğ-ı cennet oldu zindān

Belī her kanda kim olursa havrā
Cehīm ise olur Firdevs-i a' lā

Ne yirde kim ola bir lāle-ruhsār
Eger külhan olursa ola gülzār

³¹⁰ Metinde: nîk u

[2990] Kaçan zindānda Yūsuf kıldı ārām
Züleyhā virdi zindānbāna peygām

Geyür sīmīn tenine cāme-i zer
Qo anuñ farkına rahşende aḥter

Ne deñlü eyler iseñ hürmet eyle
Aña sen cān u dilden hizmet eyle

[120b] Anuñçün eylegil bir hücre ḥālī
Mükedder olmasun zindānda ḥālī

Der ü dīvārını eyle mu‘aṭṭar
Anuñ kıl manzar u ṭāqın münevver

[2995] Gül-i terden döşe altına bister
Ki yata rāḥat ola gonçe-i ter

Kaçan Yūsuf ol evde dutdı mesken
Kazā-yı āsmāne dutdı gerden

Oturdı eyle kim itmişdi ‘ādet
Tazarru‘ eyleyüp kıldı ‘ibādet

Maḳām-ı şabra geçdi hemçü merdān
Yüz urup ḥāke kıldı şükr-i Yezdān

Cihānda bir kişi çekse belāyı
Bulur ol ‘ākıbet Ḥaḳdan ‘aṭāyı

[3000] Belādan her ki olursa hirāsān
Kılur büy-ı ‘aṭā düşvārın āsān

Ümīdüñ kesme ey Yūsuf Ḥudādan
Emīn olmaḳ dilersen her belādan

PEŞİMÂN ŞÜDEN-İ ZÜLEYHÂ EZ-FİRİSTÂDEN-İ YÛSUF ‘ALEYHİ’S-
SELÂM BE-ZİNDÂN VE FERYÂD U ZÂRİ KERDEN BER-MÛFÂREKAT-I
VEY³¹¹

Bu çerh-i lâceverd-i deyr-bünyâd
Ki ğâfildür içinde âdemî-zâd

Nedür bilmez cihânda Hakk-ı ni‘ met
Anuñcün soñra görür bunca zaħmet

[121a] Geçürür gerçi ‘ömrin ni‘ met ile
Elinden gitse kalur miħnet ile

[3005] Niçe ‘âşık kıllur hicrâna ikdâm
Zebûn eyler anı fûrkat ser-encâm

Felek çün âteş-i hicrân yaķar
Eridür şem‘ bigi [ten] [c]ân yaķar

Çü girdi sicne ol gül-berg-i ħandân
Ruħundan oldı ol zindân gülistân

Tururken evde ol serv-i yegâne
Züleyhâya gülistân idi ħâne

Gülistânından ol serv oldı çü dūr
Züleyhâ kaldı andan zâr u mehcūr

[3010] Çıkıcaķ gülşeninden serv-i cânân
Gözine ol gülistân oldı zindân

Taraldı göñli ol zindân içinde
Yanardı âteş-i hicrân içinde

³¹¹ Züleyha’nın Yusuf’u zindana göndermekten pişman olması ve onun ayrılığında ağlayıp feryat etmesi.

Budur ‘ aşık olana kâr-ı düşvâr
Ki bî-dildâr kıala cây-ı dildâr

Ne râhat kıala ol gülzâr içinde
Ki gül gide zevâle hâr içinde

Kalursa bir zemân gülzâr-ı bî-gül
Sinân-ı hâr olur zâr-ı bülbül

[3015] Çü hâlî gördi gülden gülşenini
Çeküp çâk eyledi pirâhenini

Belî ‘ âdet durur kim cân-ı ğamnâk
Kıla hicrân elinden câmesin çâk

[121b] Dir açar sînesinden kim çıka ğam
Gele şādî birine ola hurrem

Ķanatdı dırnaĝıla ter gülüni
Yolardı tâsesinden sünbülüni

Yolarak sünbülin ol yâr-ı şîrîn
Ķılurdu söz ile kendüye nefrîn

[3020] Ururdu dil elinden sîneye seng
İderdi dem-be-dem kendü ile ceng

Olaydı gerçi şâh-ı hayle hûbân
Şınur ğam leşkerinden oldu hayrân

Ķoyardı tâsesinden başına hâk
İderdi çeşmini hasretle nemnâk

Bu hâk [ü] âbdan eylerdi ol gil
Ki anuñla dutıla ravza-i dil

Velî şol raḥne k'itdi anı hierān
Dutılmaz bir avıc ḥāk ile āsān

[3025] Leb-i 'unnābına ururdı dendān
Aķıdurdı gözinden dürr-i mercān

Meger isterdi sākin ola ol ḥūn
K'iderdi cūş-ı dilden anı bīrūn

Ruḥına ol ḳadar ururdı sīlī
Ki yüzi tıtmış idi reng-i Nīlī

Dem-ā-dem āh idüp olmazdı ḥurrem
Dutardı çerḥ-i gerdūn³¹² gibi mātem

Ururdı dizlerini ḥasretinden
Düşüp uşı giderdi ḥayretinden

[122a][3030] Ki bu işi ki ben itdüm kim itdi
Ne dermān çünkim elden yār gitdi

Benüm bigi daḥı bir 'ışk-pīşe
Cihān[da] urmadı pāyine tīşe

Elümle kendü çeşmüm ben çıkarđum
Düşer çāha yolum kūr eyle[me]güm

Melāmet kūhın urđum arḳama ben
Ki maḥv oldı anuñ altında bu ten

Geçürđüm ḥasret ile rūzgārum
Getürđüm şayda āḥir bir nigārum

[3035] Nūḥüsetli çün oldı ṫālī'üm ḥuft
Elümden çıkđı tā ki dāmeni müft

³¹² Metinde: gerden

İrişmezsem eger vaşl-ı nigāra
Ne kılam bilmezem bu derde çāre

Bu resme nevhā-i cān-sūz iderdi
Gehī ʿ aklı gelürdi geh giderdi

Ne şeyden kim anuñ bŷyın alurdi
Vişālin yād idüp hayrān ƣalurdi

Ƙucupdur diyü[ben] nāzŷk tenini
Sŷrerdı yŷzine pīrāhenini

[3040] Ƙılurdi gŷl bigi hoş-bŷ dimāğın
Ki tā teskin ide anuñla dāğın

Gehī yŷzin yaƣasına sŷrŷrdi
Zihī ki gŷzine sŷrŷp uyurdi

Ki ƣavƣ-ı gerdenidŷr³¹³ meh-cebīnŷñ
Budur cānına dermān³¹⁴ ben ğārībŷñ

[122b] Ŗoƣardı āstīnine gehī dest
İderdi kendŷyi ol zevƣ ile mest

Sŷrerdı ƣeşmine eylerdi taʿ zīm
Ki sen olmışduñ anuñ ile pŷr-sīm

[3045] Ƙılurdi geh gŷzin dāmānına cāy
Ki bir gŷn bulmuş idŷñ ƣurbet-i pāy

Mŷyesser oldı diyŷ pāy-bŷsı
İderdi dāmenine ƣāplŷsı

³¹³ Metinde: gerdenidŷr ol

³¹⁴ Metinde: dermān rişte

Başından devr düğüp efserini
Dökerdi gözlerinden gevherini

Ki bu hem-sāye-i farkıdur anuñ
Ki oldur hākimi iqlim-i cānuñ

Ƙuşağından miyānın yād iderdi
Gözinden yaş döküp feryād iderdi

[3050] Hayāl-i āhu-yı şayd-efgenine
Kemend eylerdi anı gerdenine

Çü zer-keş cāmesin anuñ açardı
Başından ol zemān ‘ aklı kaçardı

Yur idi dāmenin eşk-i niyāzı
Ƙılurdi la‘ l-i eşkinden tırāzı

Çü na‘ leynin görürdi kim şıgar cüft
Virürdi cān alurdi būseseñ müft

Ƙurup sürürdi na‘ leynine yüzün
Çeker³¹⁵ sürme bigi çeşmine tozın

[3055] Ƙılur dilde düvālin bend-i iqbāl
İderdi Ƙanlu yaşdan rengini al

[123a] Çekerdi yola her sâ‘ at ğam-ı nev
İderdi her nefesde mātem-i nev

Çü Ƙadriñ bilmedi dīdār-ı yārūñ
Yağıldı nārına hecr-i nigāruñ

Peşimān oldı lakīn olmadı sūd
Gerekdür şabr çün fevt oldı mağşūd

³¹⁵ Metinde: çekerdi

Nice şabr eylesün dūr olan andan
Cüdā olmağ diler mi kimse cāndan

[3060] Helāk-i ehl-i ʿ ışk oldu cüdālīk
Huşūsā olmış ola āşinālīk

Düşicek şöhet-i ülfet miyāne
Olur fūrkat ʿ azābı bī-kerāne

Eger peyvend olmasa arada
Ġam-ı hecr ol qadar olmaz ziyāde

Firāq-ı yārdan çün oldu dil-teng
Dönüp bir işe dağı kıldı āheng

Başına urur idi seng ü mermer
Dilerdi kim ura kendüye hancer

[3065] Çıqardı bām-ı qaşra pāsbanvār
Dilerdi kʼide kendüyi nigūsār

Kemend aldı ele çün zülf-i şeb-reng
Nefes yolın kʼanuñla eyleye teng

Halāş olmağ dilerdi dehr elinden
Ki çok zehr içmiş idi qahr elinden

Gönülden terk idüp zevq-i hayātı
Dilerdi nüş ide zehr-i memātı

[123b] İrişdi dest ü pāyın öpdi dāye
Duʿ ālar eyledi ol meh-liqāya

[3070] Ki cānāndan müyesser ola kāmūñ
Mey-i laʿ lūñ leb-ā-leb ide cāmūñ

Halâş ol bend-i ğamdan şöyle ey cān
Ki hergiz gelmeye yāduña hicrān

Ṭaġıtma ‘ aqluñ[1] cem‘ it³¹⁶ özüñi
Bu ğafletden niġārā aç gözüñi

Niçün her dem olursın böyle maḥzūn
Ġam ile eyledüñ baġrumı pür-ḥūn

Sözüm diñle benüm piri bu kārūñ
Hemān şabr oldı tedbiri bu kārūñ

[3075] Mübārek çeşmüñe düşmez teb ü tāb
Bu oda³¹⁷ dök [sen] ebr-i şabrdan āb

Belā bādı esicek ey yüzi māh
Gerekmez ol[a]sın öñinde çün kāh

Yiğ oldur kim çıkasın ey dil-ārāy
Eteġüñ altına şabr eyleyüp pāy

Kerem kıl şabr eyle ey dil-efrüz
K’olasın şabr ile ‘ālemde pīrüz

İrişür şabr ile ‘āşık murāda
Virür şabr itmeyen ‘ömrini bāda

[3080] Şadefde şabr ile bārān olur dūr
Güherden şabr ile her kān olur pūr

Bitürür şabr ile her dāne ḥūşe
Ki ol ḥūşe olur reh-reve tūşe

³¹⁶ Metinde: ide

³¹⁷ Metinde: oda zırh

[124a] Raḥimde şabr ile bir kıatre-i āb
Tokuz ayda olur māh-ı cihān-tāb

Şuvarğıl ‘ aql ile eşcār-ı şabrı
Yiyessin ‘ ākıbet eşmār-ı şabrı

Özinden geçmiş iken olmadı rām
Sözinden dāyesinüñ buldı ārām

[3085] İşidüp dāye sözün buldı teskīn
İdindi kendözine şabr[1] āyīn

Belī nāşih sözün gūş itse ‘ āşık
Olur her fi‘l kıavline muvāfık

Naşihatden çü nāşih ola ḥāmūş
Kılur ol sözleri ‘ āşık ferāmūş

**Bİ-ṬAḲĀT ŞÜDEN-İ ZÜLEYḤĀ DER-MÜFĀREḲAT-I YŪSUF ‘ALEYHİ’S-
SELĀM VE DER-ŞEB HEM-RĀH-I DĀYE BE-ZİNDĀN REFTEN VE
MÜŞĀHEDE-İ KEMĀL-İ VEY KERDEN³¹⁸**

Çü zindān mağribinde Yŷsuf-ı mihr
Zŷleyḥā-yı felekden gizledi çıhr

Olıcaķ mihr-i Yŷsuf ğarbda gŷm
Zŷleyḥā-yı felek gösterdi encŷm

[3090] Zŷleyḥā şabrın aldı ḥŷsn-i Yŷsuf
Kıyāmet kıaddin egdi ḥŷsn-i Yŷsuf

Şarardı sŷr[h] iken ol serv-i gŷlşen
Şafaķ oldu yaşından sŷrḥ-dāmen

Kılurdı derd ile feryād u efgān
Olurdu sŷz ile ney bigi nālān

³¹⁸ Zŷleyḥā’nın Yusuf Aleyhisselam’ın ayrılığıyla takatsiz kalması ve gece daye ile birlikte zindana gitmesi ve onun kemalini görmesi.

[124b] Dutıcağ gıceye rû rûz-ı ʿâşık
Füzûn olur gıceye sûz-ı ʿâşık

Olur hecriyle tîre rûzgârî
Dağı tîreter eyler leyl-i târî

[3095] Siyâh eyler günini dūd-ı âhı
Gicesi qor siyâh üzre siyâhı

Zen-i şeb yüklüdür ʿuşşâka her dem
Toğurur anlar için guşşa vü gam

Zen-i şebden gelicek beççe birün
Gönüllerden ahar şîr yirine hün

Ne hayr umarsın ol mâzerden [ey] yâr
Ki andan toğan oğlan ola hün-h'âr

Züleyhâ k'itmez idi şabrı kârı
Öñine geldi âhir³¹⁹ şeb-i târî

[3100] Nigârından çün oldı dūr mehcūr
Şebi bî-mâh kıldı qaşrı bî-nūr

Ruḥ-ı yâr olmaz ise pertev-efgen
Felek şem'inden olmaz hâne rüşen

Melâlinde gözin yumadı ol şeb
Gözinden yaş döküp eyderdi yâ Rab

Kim eyler Yūsufa hizmet bu gıce
Kimedür yâ Rab ol devlet bu gıce

³¹⁹ Metinde: âhir ol

Bu gice kim döşedi bisterini
Yaḥod bālīne kim kodı serini

[3105] Kim uyardı çerâğın ol nigāruñ
Kim ovdı pāyin ol gül yüzlü yārūñ

[125a] Kim açdı ol kemer-bendin miyānı
Uyurken kim ola efsāne-ḥ̄ānı

‘ Aceb nerm olmadı ol tünd-i ḥod-kām
Çü murğ ol dām anı kılmadı rām

‘ Aceb tāze midür dāğı ‘ izārı
Periṣān mı ruḥında zülfi tārı

Ne kıldı ol hevā āb-ı gilini
Veyāḥod nice idi sünbülünü

[3110] Güzel yüzi ṭurur mı daḥı sāde
İder mi gül gibi la‘ lin küşāde

Bu resme söylenüp aḡlardı her şeb
Felekde şemşirin urınca kevkeb

Gidüp elden ‘ inān-ı iḥtiyārı
Dilinde ḳalmadı şabrı ḳarārı

Dilinde baḡladı şevḳ āteş-i tiz
Didi aḡlayuraḳ ey dāye ber-ḥ̄iz

Senüñle toḡrı zindāna varalum
Ki ya‘ ni ḳurb-ı cānāna varalum

[3115] Nihānī anda bir yirde ṭuralum
Meh-i zindān-niṣini biz görelüm

Çü zindân oldu ol gül-rûya mesken
‘ Aceb mi olsa zindân tâze gülşen

Ꞑamu güller gülistânda açılır
Benüm gön̄lüm bu zindânda açılır

Revân oldu çü serv-i nâz u dâye
Gider yanınca ol servün çü sâye

[125b] İrişdi sicne çün ol yâr-ı cānī
Ꞑıgırdı mīr-i zindānı nihānī

[3120] İşâret kıldı tâ kim açdı rāhı
Aña gösterdi o tâbende māhı

Görürdi secde³²⁰ üzre anı ol hūr
Çü hūrşīd-i cihān müstağriḳ-i nūr

Gehī durur ayağ üstine çün şem‘
Münevver pertev-i hūsniinde ol cem‘

Gehī ḳaddin ḥam itmiş çün meh-i nev
Bırakmış çihresi zindāna pertev

Gehī urur zemīne rûy-ı taḳşīr
İderdi mā-cerā-yı eşk[i] taḥrīr

[3125] Gehī eyler tevāzu‘ hemçü bende
Oturup çün benefşe ser-figende

Irağ olup özinden yāra nezdīk
İdindi mesken [ol] bir künc-i târīk

Dil ü cāndan idüp zārī vü nāle

³²⁰ Metinde: seccāde

Semen yüzün yaşından kıldı lāle

Leb-i cān-baḥşına urduḡça dendān
Ruḡab dirürdi naḥl-ı terden ol cān

Aḡıdup gözlerinden reşk-i gül gūn
Nihānī rāzımı eylerdi bīrūn

[3130] Ki ey çeşm ü çerāḡ-ı müstmendān
Murādı cāndur ey derdmendān

Dilümde mihr-i ‘ışḡuñ yaḡdı āteş
Ser-i zūlfuñ bigi gel olma ser-keş

[126a] İrişmez çü oda vaşlınuñ ābı
Yaḡısar cān u dil mülkini tābı

Ḳılupdur tiḡ-i zulmüñ sīnemi çāk
İñen daḡı sitemden olma [bī-]bāk

Niçün raḥm eylemezsin ben ḡaḡīre
Teraḡḡum eylemek ḡoşdur faḡīre

[3135] Ğamuñ her laḡza olur dād cāna
Beni ḡogurmasa n’olaydı ana

Ḥogurdı çünki māder bāri dāye
Başum üstine şalmayaydı sāye

K’anuñ şīrīn lebinden urmadı³²¹ dem
Cihān içre añılmayaydı ādem

³²¹ Metinde: olmadı

Bu resme söyler idi kendü hâlin
Yolı bilmezdi Yūsuf hâl ü kâlin

Ne deñlü söyler ise kılmadı kâr
Anuñ hâlinden olmadı haberdâr

[3140] Çü geçdi gice hemçün şubh-ḥizân
Züleyhâ çeşm[i] oldı eşk-rizân

Çalındı her taraftan kūs-ı sulṭân
Mü'ezzinler durup oldı seher-ḥ'ân

Çün urdı şıdķ ile ol şubh-dem dem
Uyudı seg uyandı ḥalk-ı 'âlem

Ḥorūs oldı uyanup gerden-efrâz
Mü'ezzin bigi virdi ol dem âvâz

Züleyhâ baş urup ol âşiyâne
Götürüp dâmenin oldı revâne

[126b][3145] Nitekim oldı zindân içre ol şâh
Gelürdi anda bu resm ile ol mâh

Ġidâyı-cân idi ol seyr-i zindân
K'olurdi dem-be-dem anuñla ḥandân

Şu resme k'ol iderdi meyl-i zindân
Kimesne itmez idi meyl-i bustân

Kimüñ ki olsa zindân içre yâri
Olur mı bâğ-ı gülşende qarârı

Gicedür ehl-i ʿışka perde-i rāz
Gicedür ehl-i ʿışka ğuşşa-perdāz

[3150] Gicedür ehl-i ʿışka rûz-ı vuşlat
Gicedür ehl-i derde şubḥ-ı devlet

REFTEN-İ ZÜLEYHÂ DER-RÛZ BE-BÂM-I KAŞR-I HÎŞ VE EZ-ÂNCÂ
NEZZÂRE-İ BÂM-I ZİNDÂN KERDEN VE BER-MÛFÂREKAT-I YÛSUF
‘ALEYHÎ’S-SELÂM NÂLE VÛ ZÂRÎ BERDÂŞTEN³²²

Züleyhâ çün geçürdi ğam şebini
İrürdi şubḥa ol mâtem şebini

Bu kez geldi başına miḥnet-i rûz
Ĝam-ı endûh ile oldı ciger-sûz

Ne zindânsuz kııurdu bir dem ârâm
Ne var u [yok] bilürdi ol dil-ârâm

İderdi dürlü niʿ metle müheyyâ
Virürdi dâyesine ol dil-ârâ

[3155] Ki varup Yûsufa ilte nihânî
Göre ol Yûsufı bu göre anı

[127a] Durup zindâna geldügince dâye
Züleyhâ âhı irürdi semâya

Ururdu geh ayağına yüzini
Öperdi geh dönüp iki gözini

Bu ol gözdür ki gördi rûy-ı cânân
Bu ayağdur aña vardı şitâbân

³²² Züleyha'nın gündüz kendi sarayının çatısına çıkması ve oradan bakarak Yusuf'un ayrılığından dolayı ağlayıp inlemesi.

Çün irmez öpmege gücüm gözine
Veyâ yüz sürmege izi tozına

[3160] Öpeyin bâri bir çeşmi ki geh gâh
İde ol rûy-ı zîbâyı nazargâh

Veyâ yüz süreyin bir pâya kim ol
Bula cân menziline geh gehî yol

Dönüp şorardı aḥvâlini yârûñ
Cemâl-i dil-küşâsın ol nigârûñ

Ki ol gül yüze gelmiş mi teğayyür
Veyâ tab'ına ırmış mi taḥayyür

Güli şolmuş mı anuñ ol hevâdan
Nedür ḥâli anuñ bend ü belâdan

[3165] İletdügüñ ta'âmı yir mi yâ yoḡ
Benümçün ḥâli ne dir mi veyâ yoḡ

Çün aḥvâl-i nigâr[1] şordı tekrâr
Yirinden tırdı olup çeşmi ḥûn-bâr

Çıḡup ḡaşr üzre bir manzardan ol mâh
İdindi bâm-ı zindânı nazargâh

Oturdı çünki ol manzar u tenhâ
İderdi cânib-i yâri temâşâ

[127b] Gözinden döküp eşk-i ergavânî
Baḡup zindâna iderdi nihânî

[3170] Kimem ben kim görem rûy-ı nigârı
Baña besdür ki görem rûy-ı yâri

Çü lâyıķ olmadum görmege dīdār
Göreyin bāri geh geh bām u dīvār

Ne yirde k'ol³²³ ķamer menzil-niṣindür
Baña ol ravza-i ħuld-ı berindür

Ki devlet saķfinuñ ser-māyesidür
Anuñ ħurṣīd-i ʿālem sāyesidür

Anuñ dīvārı ķıldı püṣtini ħam
Nigārum anda benden fāriğ epsem

[3175] Saʿādet menbaʿıdur yaʿnī ol der
Ki servüm gösterür ol bābdan ser

Ne devlet buldı gör ol āstānı
K'öper her laħza pāy-ı dil-sitānı

Ki revzenden düşüp ħandān u ṣādān
Yüzi ħurṣīdine ķarṣu virem cān

Yaşumla zeyn ķılmıṣam zemīni
Gele anda görem ol nāzenīni

Olup dāmānı gerdenden muʿaṭṭar
Ṣaķı ķininde ola hem muʿanber

[3180] Olınca gice böyle söyler idi
Viṣāli yāre tedbīr eyler idi

Leb[e] irdi bu güftār ile cāmı
Dökerdi çeṣmi eṣķ-i ergavānı

[128a] Çün irdi gice böyle ķıldı tedbīr
Ola ol gītī bigi yine ṣeb-gīr

³²³ Metinde: k'ola

Bu resm ile geçürürdi şeb ü rûz
Ki mādām oldı maḥbûs ol dil-efrûz

Gice olduḡca zindāna giderdi
Nazar gündüz aña toġrı iderdi

[3185] Bu resm ile geçerdi çār u nā-çār
Görürdi gāh dīvār u gehī yār

Dilinde naḡş idüp resm-i nigārı
Gice gündüz iderdi āh u zārī

Unutdurup ḡayāl-i yār özini
Giceden seçmez idi gündüzini³²⁴

Kenîzekler naşîḡat itse ol yār
İşidüp hergiz olmazdı ḡaberdār

Dir idi añlara ol gāh u bī-gāh
Degülven ben özümnden şimdi āġāh

[3190] Beni benden ḡıluñ evvel ḡaberdār
Pes andan şoñra eyleñ baña ḡüftār

Özümnden olmışam ben şimdi bī-hüş
Nice tutam sözüñüze sizüñ ḡüş

Didi anlara ol şem' -i şeb-efrûz
Beni ben bilmez iken söylemeñ söz

Alupdur göñlini ol serv-i bustān
Anuñçün olmışam bil şöyle ḡayrān

³²⁴ Kafiye gereġi 3186. beytin ikinci mısraıyla yer deġiştirildi.

Kimün kim hâtırında ola ol mäh
‘Acebdür ger özinden ola āgāh

[128b][3195] Meger birgün za‘îf oldu mizâcı
Ki faşd itmege oldu ihtiyâcı

Ezelden içmiş idi cām-ı Yūsuf
Aқан қandan yazıldı nām-ı Yūsuf

Meger neşterle üstād-ı hünerver
Yir üzre yazdı bu harfî ser-be-ser

Pür olmuş idi yār ile reg ü püst
Aқardı dem yirine püstdan dost

Hoş ol kim bula kendözin rehâyî
İre cânına bād-ı āşinâyî

[3200] Şu resme dönmiş idi göñline yār
Ki şıgmaz idi anda ğayr-ı deyyār

Revānı bigi tolmışdı reg-i vey
Ki andan ğayrı görmez idi bir şey

Ne būyı qaldı kendünün ne rengi
Ne şulhı var idi anuñ ne cengi

Görinmezdi gözine tâc ile taht
Hevâ mülkine göñli baqladı raht

Ne söz kim söyler ise yāre söyler
Ne maqşud istese dildāre söyler

[3205] Getürmez idi özini şumāre
Dil ü hālını virmişdi nigāre

Geçerseñ Çâkerî sen de özüñden
Cihân halkı bulur lezzet sözüñden

Dilerseñ bul[a]sın mülk-i beķāyı
Kıabül it sen dağı şehr-i fenāyı

[129a] Beķā bulmaķ dilerseñ bir ķademde
Kıarār it devlet-ābād-ı ‘ademde

Eger terk idebildüñse vücūduñ
Bugün bulduñ cihân içinde sūduñ

[3210] Dilerseñ iresin mülk-i beķāya
Fenā ol kim fenā irmez fenāya

**DER-ŞERĤ-İ İĤSĀNHĀ-YI YŪSUF ‘ALEYHİ’S-SELĀM BE-EHL-İ ZİNDĀN
VE TA‘BİR KERDEN-İ VEY ĤĀB MUĤARRĪBĀN-I PĀDŞĀH-I MIŞR-RĀ
VAŞİYYET KERDEN-İ VEY MER YEKĪ EZ-İŞĀN-RĀ Kİ VEY-RĀ PİŞ-İ
PĀDŞĀH YĀD KŪNED³²⁵**

Anadan her ki devletmend ola ol
Fürūĝ-ı devleti çerĤe bula yol

Eger Ĥāra vara gülzār olur
Gül andan nāfe-i Tātār olur

Bulut bigi varursa kışt-zār[a]
Döne ol kışt andan nev-behār[a]

Eger yıl bigi seyr eylerse bāĝı
Yaķa her gül ruĤından bir çerāĝı

[3215] Eger zindāna varsa Ĥurrem ü şād
Kııla zindān ehlin ĝamdan āzād

³²⁵ Yusuf’un hapishanedekilere ihsanları ve Mısır padişahının yakınında bulunanların rüyalarını yorumlaması ve Yusuf’un onlardan birine padişahın huzurunda iken kendinden bahsetmesini istemesi hakkında.

Caḥīm iken giriftārāna zindān
Ruḥ-ı Yūsufdan oldı bāğ-ı ḥandān

Oluban maḳdeminden ḥurrem ü şād
Olurlar bend ü ğamdan ol dem āzād

Olup zencir-i gerden tavḳ-ı iḳbāl
Olurdu bend ayaklarına ḥalḥāl

[129b] Eger zindānda olsa kimse bīmār
Esir-i miḥnet ü muḥtāc-ı tīmār

[3220] Hemān tīmārına bil bağlar idi
‘İlāc itmekiçün sa‘y eyler idi

Ve ger bir kimsenüñ olsa yiri teng
Anuñ tedbirine eylerdi āheng

Küşāde-rūy olup ol ḳalb-i sāde
Ḳılurdu cāy-ı tengini küşāde

Ve ger olsaydı ‘işi müflisüñ telḥ
Ki olsa bu ḳiletten ğurresi selḥ

Ġanilerden alurdu sīm ile zer
Virürdü müflis ü aca ber-ā-ber

[3225] Ve ger bir ḥ‘āb görse bir nikū-baḥt
Düşürse fikrinüñ gird-ābına raḥt

Lebinden işidüp ta‘bir-i ḥ‘ābı
Giderdi ḥātırından ıztırābı

İki kimse şehūñ maḥremlerinden
Gice gündüz olan hem-demlerinden

Olur zindān içinde añā hem-rāz
Olurlar añā ol demde hem-āvāz³²⁶

Görür bir gice her biri birer ḥāb
Ki düşdi düşlerinden anlara tāb

[3230] Birinüñ düşi dāl oldı necāta
Delālet kıldı biri bī-memāta

Bu ḥābı bilmeyüp ta‘bīrin ol dem
İrişdi dillerine ğuşşa vü ğam

[130a] Didiler Yūsufa her bir[i] ḥābın
İşitdiler hemān ol dem cevābın

Birini kıldılar ol demde berdār
Birine bāb-ı şehden virdiler bār

Şu kıl kim āstān-ı şāha gitdi
Sa‘ādet buldı ‘izz ü cāha gitdi

[3235] Kaçan varmağa şāha kıldı niyet
Bu resme eyledi Yūsuf vaşıyyet

Ne dem kim bulasın sultāna kırbet
Düşerse hizmetinde söze fırsat

Eyit zindānda gördüm bir ğarībi
Ki anuñ ‘adl-i şehden yok naşībi

Bu resme bī-günāhı kıлма maķhūr
Ṭarīķ-i ma‘deletde eyleme dūr

Bu ‘ahd ile varup ol ehl-i ‘izzet

³²⁶ Metinde: dem-sāz

Şehenşâh ile kıldı 'îş ü 'işret

[3240] Dilinden gitdi ol 'ahd ile peymân
Nice yıllar geçüp añmadı ey cân

Beni yâd idesin ol şehr-yâre
Ola kim idesin derdüme çâre

Nihâl-i va' d[e]sinden oldu me'yûs
Belâ zindânı' çinde ıaldı maħbûs

Belî anlar ki maħbûb-ı Ĥudâdur
Otursa şadr-ı ' izzetde revâdur

Güniler sevdügi kûlın Ĥudâvend
Dilemez k'ide bir ĝayr ile peyvend

[130b][3245] Dilemez kim ola ĝayr ile ol yâr
İder kendüden artuĝını aĝyâr

Dilemez kim kıla ĝayr ile bâzâr
Ki zîrâ kendüdür aña ĥarîdâr

Eger³²⁷ kimse yapışsa dâmenine
Hemân-dem âteş urur ĥırmenine

**ṬALEB KERDEN-İ PĀDŞĀH-I MIŞR YŪSUF-RĀ 'ALEYHİ'S-SELĀM
BERĀY-I TA' BĪR-İ ĤĀB-I ĤOD TA' ALLŪL KERDEN TĀ-ĀNCĀ MĪYĀN-I
VEY VE ZENĀN-I MIŞR GŪZEŞTE BŪD TEFAĤĤUŞ NŪMĀYED³²⁸**

Ĥudānuñ gizli luṭfı çok be-ĝāyet
Ki hergiz yok aña ĥadd u nihāyet

³²⁷ Metinde: eger bir

³²⁸ Mısır Padişahının rüyasını yorumlaması için Yusuf'u istemesi, Yusuf'un Mısırlı kadınlarla arasında geçen şeyleri araştırılmasını şart koşup, rüya yorumunu ertelemek için bahane araması.

Kaçan kim kâr-ı dâna ola düşvâr
Olur ‘avn-ı Hudâ aña mededkâr

[3250] Olmaz kimse ma‘nî rahmetine
İremez ‘aql-ı fikret hikmetine

İrişür Hızr-ı lufti her za‘îfe
Dağı maḥbûs u mazlûm u naḥîfe

Çü Yûsuf bulmadı çâr[e] sözinden
Ümidin lâ-cerem kesdi özinden

Hudâdan gayr[ıya] kıldı penâhı
Ki ol zindân içinde tekyegâhı

Tururken habs içinde şöyle maḥzûn
İrişdi tâ ki aña fazl-ı Bî-çün

[3255] Meger sulṭân-ı Mışr ol şâh-ı bîdâr
Görür düşde yidi gâv-ı ‘alef-h‘âr

[131a] Yidisi dağı ferbiḥ kinc-i merḡûb
Güzide birbirinden her biri ḡûb

Görür anda yidi dağı ber-â-ber
Gelür yir her birisi ḡuşk u lâḡar

Bes ol ikinci bölük de dutup yüz
Yidiler ol semiz bölügi düpdüz

Bu resme sebz ü ḡurrem heft ḡuşe
K’olurdi ḡalbe ḡût u câna tûşe

[3260] Bes andan sonra irişdi yidi ḡuşk
Tolaşup eyledi ol yidiyi ḡuşk

Çü şubḥ irdi vü sulṭān oldı bīdār
Olur ta' bīrin ol düşüñ talebkār

Didiler kim bu düşüñ aṣl[1] yoḳdur
Bu resm ile ḥayālūñ ḥāl[i] çoḳdur

Bunuñ ta' bīrine yoḳ ' aḳl ile yol
Gerek kim i' tibār olmaya ol

Hemān-dem ol cüvān idüp ḥitābı
Götürdi ḥāl-i Yūsufdan ḥicābı

[3265] Ki zindān içre vardur bir cüvān-merd
Bulınmaz aña beñzer ḥurde-dān merd

Aña rüşen virür ta' bīr-i her ḥ'āb
Ki bu deryāda olmışdur güher-yāb³²⁹

Olursa emr ger şāh-ı cihāndan
Şorayın bu düşüñ ta' bīrin andan

Dönüp luṭf ile eydi aña sulṭān
Kim ola k'istemez derdine dermān

[131b] Baña çeşm-i ḥired ol dem olur kūr
Ki rāz[ın]uñ bilinmesi ola dūr

[3270] Cüvān itdi hemān-dem 'azm-i zindān
Ki Yūsuf ide bu düşvār[1] āsān

Didi kim yıldur evvel gāv u ḥūşe
İşāretler durur her ḥāl-i ḥūşe

Çün ola ḥūşe sebz ü gāv-ı ferbiḥ
Ucuzlıḳdan olur anlar ḥaber-dih

³²⁹ Metinde: güher-bār

Çün ola hūşe hūşk u gāv³³⁰ läger
Virürler ıaşır u kıtlıkdan haberler

Ol evvel yıllar ey şāh-ı zemāne
Olur bārān-ı āb u kışt ü dāne

[3275] Çü gendü[m]ile ola pür her enbār
Gele şöıra yidi yıl dağı ey yār

Yine evvelki ni‘ metler temāmet
Çeke kıtlık elinden halk zağmet

Felek yağdurmaya ebr-i ‘ aṭāyı
Bitürmeye zemīn şāh-ı giyāyı

Çekeler ‘ işden el maldārān
Eli tolar virür aılıgıla cān

Zemīnün süfresinde kıalmaya nān
Ki her kışı diye nān [u] vire cān

[3280] İşıtdi ol cüvān çün bu cevābı
Gelüp şāh kıatına kıldı hitābı

Eyitdi Yūsufuñ ta‘ birüñ ol cān
Ferağdan gül bigi aç[ı]ldı sulṭān

[132a] Didi tur Yūsufi irgür baña sen
Ki andan işidem bu nükteyi ben

Sühan kim dostdan ire şekerdür
Velī kendü dise şirinterdür

³³⁰ Metinde: gāv her

Olupdur bu meşel meşhūr-ı devrān
Ki işit³³¹ hikmeti Loḡmāndan ey cān

[3285]

Olup zindāna tekrār ol revāne
Didi bu müjdeyi ol āstāne

Ki tāvūs-ı ḡadini ol ḡurāmān
Bunuñ bustān-ı şehri ile cevlān

Şalın ol cānibe ey serv-i ra' nā
Ki ol bustān ola Firdevs-i a' lā

Eyitdi nice görem rūy-ı şāhı
Benüm bigi za' if ü bī-günāhı

Nice yıldur beni maḡbūs ḡıldı
ḡayātumdan beni me'yūs ḡıldı

[3290]

Eger isterse zindāndan ḡıḡam şāh
Eyit kim emr ide³³² şāh-ı şehensāh

Beni şunlar görüp [kim] oldılar³³³ süst
Cemālüm pertevinden kesdiler dest

Geleler bir yire hem-çün süreyyā
ḡılalar gizlü aḡvālümü ifşā

Ki bende ne görüp ne añladılar
Baña zindānı mesken eylediler

Ola kim ola bu sır şāha rūşen
ḡıyānetden ki benven pāk dāmen

³³¹ Metinde: işid

³³² Metinde: ide ol

³³³ Metinde: olurlar

[132b][3295] Günāh itmek benüm pīšem degüldür
Hıyānet itmek endīšem degüldür

Ol evde gelmedi benden hıyānet
Meger şıdķ u şafā emn ü emānet

Bañā yigdür delem genc ü hazā'in
Fırāş-ı hānede olunca hā'in

İşitdi çün cüvāndan bu sırı şāh
Zenān-ı Mışr ol dem kıldı āgāh

Ki şāh öñinde cümle oldılar³³⁴ cem^c
Olur pervāne bigi şāh çün şem^c

[3300] Çü bezm-i şāha buldı rāh ol³³⁵ cem^c
Zebān-ı āteşin uzatdı çün şem^c

Ki ol şem^c -i cihāndan ne görildi³³⁶
Ki aña tiğ-i bed-nāmī urıldı

Yüzinden gördüñüz luţf-ı ilāhī
Niçün cāy itdüñüz ol şāha çāhı

Anuñ kim cismine zaħmet virür gül
Urur mı boynına ^cāķıl anuñ ğıl

Güli k'olmaya tāb-ı bād-ı şeb-gir
Revā mı uralar pāyına zencir

[3305] Didi ^cavretler ey şāh-ı cüvān-baħt
Senüñle buldı revnaķ tāk ile taħt

³³⁴ Metinde: olurlar

³³⁵ Metinde: oldu

³³⁶ Metinde: gözükdü

Bilürüz Yūsufi biz cümlemüz pāk
Biz itdük tühmet ile anı ğamnāk

Bulınmaz aña beñzer gevher-i pāk
K'olur anuñla cān u dil ferañnāk

[133a] Züleyhā dağı anda hāzır idi
Dili kızb ü ħiyelden tāhir idi

Duruban yaqmış idi ' ışk-ı bī-bāk
Ħiyelden itmiş idi göñlini pāk

[3310] Dil ü cāndan idüp inşāf ol dem
Çü şubḥ-ı şādık urdı şıdık ile dem

Qıluban cürmine ikrār-ı muṭlak
Dilinden geldi nuṭk-ı *haşhasu'l-ḥak*³³⁷

Didi kim Yūsufuñ yoqdur günāhı
Güm itdüm ben anuñ ' ışkuñda rāhı

Oqudum vaşluma evvel o cānı
Murādum virmedi bend itdüm anı

Benüm zulumle buldı bend ü zindān
Anuñ göñlin ben itdüm böyle vīrān

[3315] Benüm ğuşşam olıcak bī-nihāyet
Anuñ cānına eyledi sirāyet

Aña kim oldıysa böyle sitemkār
Yiridür qahr iderse anı qahhār

Her ihsān k'eyleye şāh-ı nikūkār
Dağı artuğadur Yūsuf sezāvār

³³⁷ Hak zahir oldu.

Hemân ol dem işâret eyledi şâh
Ki zindândan çıka³³⁸ gün bigi ol mâh

Budur cân bâğına gül-berg-i handân
Ne lâyıkdur gül-i handâna zindân

[3320] Budur cân mülkine şâh-ı nikû-baht
Mağâm-ı şeh gerek k'ola ser-i taht

[133b]

**BİRÜN ÂMEDEN-İ YÛSUF 'ALEYHİ'S-SELÂM EZ-ZİNDÂN VE GİRÂMÎ
DÂŞTEN-İ PÂDŞÂH VEY-RÂ VEFÂT KERDEN-İ 'AZİZ-İ MIŞR VE
MÛBTELÂ ŞÛDEN-İ ZÛLEYHÂ BE-TENHÂYÎ VE CÛDÂYÎ³³⁹**

Bu deyr içre bu oldu resm-i dîrîn
Ki bî-telhî bulunmaz 'îş-i şîrîn

Toğuz ay yir raħimde tıfl olan hûn
Çıkar ol ay yüzlü şöıra birün

Nice yıl la' li³⁴⁰ ider saht der-seng
Ki hürşid-i felek aña virür reng³⁴¹

Şeb-i Yûsuf çü buldı hadd ü gâyet
Tulû' itdi başına şubh-ı devlet

[3325] Dilinden zâ'il oldu cümle endüh
Egerçi her biri olmuşdı çün küh

Aña ta' zîm içün emr eyledi şâh
Ki hâzır ola nezdikân-ı dergâh

³³⁸ Metinde: çü

³³⁹ Yusuf Aleyhisselam'ın zindandan çıkması, padişahın onu hürmetle ağırlaması ve Mısır Azizinin ölmesi, Züleyha'nın yalnızlığa ve ayrılığa düşmesi.

³⁴⁰ Metinde: la' l-i nâbı

³⁴¹ Bu beyit Cami'de: Besâ sahtî ki bined la' l der-seng/Ki hürşid-i dıraşâneş dehed reng

Revişinden varınca şaḥna kat kat
Tururdi şağ u şoldan merd ü ' avret

Libās-ı zer geyüp turur her âdem
Neşât u şevk ile ḥandân u ḥurrem

Geyüben ḥil' at-ı zer-keş gulāmân
Yürürlerdi sürür ile ḥirāmân

[3330] Sipāhîler kamu çâpük-süvārân
Pür idi anlaruñla şaḥn-ı meydân

Daḥı ḥurşîd-şüret nice ḥübân
Muğannîler kâmusı ḥüb-elḥân

[134a] Daḥı a' yân-ı Mısr olmuşdı ḥâzır
Nişâr itmek için la' l ü cevâhir

Tehî-destân gelüp bî-ḥadd u pâyân
Açardı ol nişâre ceyb ü dāmân

Çü şehden tâ ki Yūsuf ḥusrevâne
Geyüp dürlü libās oldu revâne

[3335] Getürüp niçe ṭabla müşg [ü] ezfer
Bu resme daḥı niçe bedre-i zer

Şu resme olmuş idi gevher-i ğark
Ki olmazdı güherden mihr gibi fark

Atınuñ pâyına itdiler îşâr
Gedâ kalmadı kim olmadı zer-bâr

Görindükde yüzine dergeh-i şâh
İnüp atdan piyâde oldu ol mâh

Yolına döşediler dürlü zîbâ
Baş urdı pâyına ednâ vü a' lâ

[3340] Harîr üzre yürürdi ol şehensâh
Şeref burcında seyr eyledi şan mâh

Ķudûmından çün oldu şeh haberdâr
Turup karşıladı çün baht-ı bîdâr

Aña ta' zîm idüben luţf ile şâh
Didi kim niçe sen zaĥmet [çek] ey mâh

Alup yanına ol şâh-ı cihândâr
Sorup aĥvâlin itdi fetĥ-i güftâr

Aña evvel düşinden şordı ta' bîr
Şeker-güftâr ile ol kıldı taĥrîr

[134b][3345] Dönüp eyledi her yirden su'âli
Daĥı şordı aña esrâr-ı ĥâlî

Şehûñ virdi su'âline cevâbı
Beyân itdi aña râh-ı şavâbı

Didi şol düşi kim görmiş idüm ben
Ki rûşen söyledüñ ta' bîrümü sen

Ne vech ile kılalum aña tedbîr
Muĥarrerdür gelüp elbetde taĥdîr

Didi şimdi gerek³⁴² ey şâh-ı mesrûr
Ki yağmaz şoñraĥı yıllarda yağmur

³⁴² Metinde: gerekdür

[3350] Münādīler diye her yirde tekrār
Ekinden ğayrı halk itmeyeler kār

Uralar cāna zecr odıyla dāğı
Karalar derdle bağlar taş u tağı

Kaçan kim saḥlayup cem^ç ola hūşe
Anı hıfz ideler mā[l] ola tūşe

Çün ola hānelerde dāne pinhān
Zebūn olmaya kaḥt olduḡda insān

İdecek deñlü kılduḡdan kifāyet
Virilse halka olduḡınca hācet

[3355] Velī her bir işüñ vardur kefīli
Ki anuñ aşlına ola delīli

Bile ^ç aql ile anuñ ğāyetini
Bitüre her kişinüñ hācetini

Bulınur her işe bir merd ü zenāñ
Bu işe yoḡ benüm gibi tüvānān

[135a] Baña ışmarla bunı ey cihāndār
Bu işe benden artuḡ yoḡ sezāvār

Görüp şeh fikrin anuñ oldu i^ç zāz³⁴³
Hemān-dem eyledi Mısra ser-efrāz

[3360] Sipāhın eyledi emrine fermān
Zemīni kıldı aña şaḥn-ı meydān

³⁴³ Metinde: a^ç vāz

Geçürdi tahtına yüz ʿ izzet ile
ʿ Azīz-i Mıṣra kıldı raġbet ile

Oturdı tahta ol mäh-ı münevver
Cihān halkı ayaġına kodı ser

Kaçan kim seyr için olsa revāne
İrürdi bāng-i leşker āsmāne

Ne dem kim eylese seyrāna āheng
Olurdu küh u şahrā içine teng

[3365] Ne kişver kaşdına olsa süvāre³⁴⁴
Bunun yanınca gelmezdi şumāre

Kaçan Yūsuf Hudādan buldı devlet
Ki kıldı halk-ı ʿ ālem aña ʿ izzet

ʿ Azīzün devletine irdi pāyān
Livā-yı haşmetini yaqdı devrān

Dili bī-ṭākat oldu bu halelden
İrişdi zaḥm aña tīr-i ecelden

Züleyhā kaşdini ġam eyledi ḡam
Fırāk-ı Yūsuf ile kıldı mātem

[3370] Ne cāhından ʿ Azīz-i ḡāne ābād
Ne Yūsuf ġuşşasından ḡātırı şād

[135b] Felek kim dīr-i mihr ü zūd-ı kindür
Bu miḡnet-ḡānede kārı hemindür

³⁴⁴ Metinde: revāne

Kimine gün gibi cāy eyler eflāk
Kiminüñ sāyeveş eyler yirin hāk

Zihî ‘âkı̄l görüp bu kârgāhı
Aña meyl eyleyüp kılmaz nigāhı

Ne iqbālinden olur ser-firāz ol
Ne idbārından olur cān-güdāz ol

**DER-ŞERH DĀDEN-İ HĀL-İ ZÜLEYHĀ BA‘D-EZ-VEFĀT-I ‘AZİZ-İ MIŞR VE
İSTİLĀ-YI MAḤABBET-İ YŪSUF ALEYHİ’S-SELĀM BER-VEY İBTİLĀ-YI
VEY BE-MİḤNET-İ FİRĀK³⁴⁵**

[3375] Ne dil kim dil-berinden āh nā-şād
Olur her ğuşşa vü şādiden āzād

Dutar dildār derdi dāmenini
Ferāḥ devr eylemez pīrāmenini

Eger olsa cihān deryā-yı endüh
Belürse her tarafdan mevc çün küh

O nemden olmaz anuñ dāmeni ter
Bu deryā olmaz anuñla ber-ā-ber

Ve ger ‘īd-i ṭarab kılsa zemāne
Ki olsa anda ‘iṣ u cāvidāne

[3380] Bu ‘īd-i şādiden ol dönderür rüy
Ki dutmuşdur ğam-ı dildār ile huy

Züleyhā idi murğ-ı miḥnet-āheng
Cihān çün hāne-i murğān aña teng

[136a]³⁴⁶ O dem kim devlet olmuşdı aña yār

³⁴⁵ Mısır Azizi'nin vefatından sonra Züleyha'nın hâli ve Yusuf'un aşkının onu kaplaması ve Züleyha'nın ayrılık derdine düşmesi hakkında.

³⁴⁶ Nüshada: 139a

Harīm-i hānesi olmuşdı gülzār

‘Azīz olmuşdı aña sāye-güster
Nihāl-i t̄az’eyledi sāye-perver

Kaşında var idi esbāb-ı ‘işret
Cemāli olmuş idi şem‘-i devlet

[3385]

Ġam-ı Yūsuf dilinden gitmez idi
Şeker sözün ferāmūş itmez idi

‘Azīz-i Mışr çün kim kıldı riḫlet
Kātında kalmadı esbāb-ı devlet

Hayāl-i rüy-ı Yūsuf yār idi
Enīs-i ḫātırı efkār idi

Dilinde genc idi çün ‘ışk-ı cānān
Anuñ yādına cānın kıldı vīrān

Firākından ne uyurdu ne yirdi
Döküp ḫūn-ābe-i çeşmini dirdi

[3390]

Kaḫı ol dem ki baḫta yār idüm ben
Bir evde hem-dem-i dildār idüm ben

Kaḫı ol devlet ü baḫtum ki her bār
Sa‘ ādet ḫānesinde yār idi yār

Arada yoğ idi mennā‘-ı dīdār
Görürdüm yüzini her demde şad bār

O devletden çü baḫtum oldu maḫrūm
Şalup zindāna atdum anı maḫlūm

Dutardum [ben] gice zindān-ı rāhı
Görürdüm anda ol gül yüzlü māhı

[136b]³⁴⁷[3395] Dilümden jeng-i ğam gündüz giderdi
Der ü dīvār-ı gön̄lüm şād iderdi

Bugün [ben] cümlesinden dūr kaldum
Belā vü derd ile mehcūr kaldum

Gözümde kalmadı illā hayāli
Degüldür gön̄lüm andan hiç hāli

Hayāli ger gide gider revānum
Ki oldur kâleb-i cismümde cānum

Bu sözi söyler iken eyledi āh
Göyindi söz[ler]inden mihr ile māh

[3400] Çü medd-i āh dā'im dūd-ı āhı
Tutardı başına çetr-i siyāhı

Dikilür çetr ol dūd-ı felek-gün
Hadengine siper kılmışdı gerdün

Hadengi men' kılmasa hevāda
Karār itmez idi şandı semāda

Gözinden şol kadar dök[il]di hūn-āb
K'olurdu sürh-dāmen çerh-i dūlāb

Maḥabbet āteşin yakmışdı cānın

³⁴⁷ Nūshada 139b

Dökerdi gözlerinden bağırı kanın

[3405] Çü evin gözler andan hiç gâhî
Yoğ idi bir dağı çetr-i siyâhî

Yumazdı gözleri yaşın yüzinden
Kızardı utanup gül yüzünden

Yüzine hûn-ı dilden virdi gâze
Dilinde ‘ağd-ı ‘ışkı oldu tâze

[137a]³⁴⁸ İder hûn-âb yüzinde dem-i nağd
Ki o ‘ağduñ ide kâbîni ‘ağd

Gehî hâddin idüp nâhunla gül-gün
Ağıtdı çeşme bigi çeşme-i hûn

[3410] Olup nâhun yiri hûnî devâtı
Yazardı sürh ile hañ-ı necâtı

Gehî nâhunla eyler sînesin çâk
Ki dilden nağş-ı gayrı eyleye pâk

Dizine dest urup ‘ağlı giderdi
Semen rengi[ni] nîlûfer iderdi

Ki ya‘ nî mest-i ‘ışk-ı dil-berem ben
Ki ol hürşîd ise nîlûferem ben

Çün oldu âftâb-ı hâverî yâr
Baña hoşdur k’olam nîlûferîvâr

[3415] Şanevberveş diline uruban müşt
Ney-i şekker bigi çignerdi engüşt

³⁴⁸ Nûshada: 138a

ılur engüşt-i h n-b rını h me
Kef-i  f rını eylerdi n me

İderken naş-ı M niden gehi    r
Nig rin itdi ol engüşt efk r

O n me i re harf-i am yazardı
Bu harf n ayrın anda kem yazardı

Vel  ol n meden bu d st nı
Ne yazdı ne oudı dil-sit nı

[3420] Ni e yıl b yle ge di ol dil-efg r
Ki am olmuştı a na renc   tim r

[137b]³⁴⁹ Viş l-i dil-berinden  erh-i gerd n
D n p m y-ı siy hi ıldı şir-h n

Ulaştı şubh u gitdi leyl-i deyc r
Felek yadurdı m şg-i t ze k f r

U urdı z ğın ol dem t r-i tad r
Birine kerkes oldu  şiy n-ğ r

Anu  kim rengini   ışk ide tay r
Deg ld r mezheb-i   ışk i re ol p r

[3425] Yuyup  eşm-i siy hdan eşk-i h n-b r
O nergis t r ıldı y sem n z r

Anu  n didiler  erhe kej- y n

³⁴⁹ N shada: 138b

Ki tıtdı andan ol eşm-i cihān-bīn

ü mātem havbetin kesdi ümīd ol
Kara tonın niün itdi sefīd ol

Meger Hindīden olmuşdur nümüne
Ki olur kār-ı Hindī gūne gūne

İrişdi ol ruḥ-ı gül-gūna eşmin
Şikenden oldı pür ol berg-i nesrīn

[3430] İderken nāz ile aşın kemervār
Düşerdi yüzi üstine sipervār

Bu yem[de] görmedi bir ādemī-zād
Ki tuta āb-ı īn bī-cünbiş-i bād

Velī bu erḥ-i bī-kām u bed-āyīn
Daḥı āyīn-i bī-bād itdi pür-īn

Bükildi serv-ḳaddi bār-ı ğamdan
Başı pāyine irişdi sitemden

[138a]³⁵⁰ Cüvānken anı erḥ itdi³⁵¹ pire-zen
Kılupdur ḥalkā-i evrengi servden

[3435] Bu topraḳda içüpdür ḥūn-ı merdüm
ü kıldı gözlerinüñ nūrını güm

Anuñün pāyına egmiş serini
Ki arardı güm olmuş gevherini

³⁵⁰ Nüşada: 136a

³⁵¹ Metinde: eyledi

Bu resm ile geurürdi meh ü sāl
Ne başda t̄ac u ne ayakda ḥalḥāl

Olup d̄ibā vü aṭlāsdan teḥī dūṣ
Dür ü gevherden olmışdı sebük gūṣ

Gidüp boynından ol ṭavḳ-ı muraṣṣa^ç
Yüzinde ḳalmadı zer-beft burḳa^ç

[3440] Tenine ḥāk olmışdı nihālīn
^ç İzār-ı nāzükine ḥıṣt bālīn

Hevā-yı Yūsuf ile ḥāk bister
Yig ol mehdden ki ola ḥūr-güster

Anuñ yādına ger yaṣtansa ḥıṣtı
Olurdu aña bālīn-i bihiṣtı

Bu miḥnetden ki didüm gūne gūne
K'anuñ derd ü ğamındandır nümüne

Dilinde gitmez idi nām-ı Yūsuf
Ki mest itmişdi anı cām-ı Yūsuf

[3445] Şeb ü rüz ol idi vird-i zebānı
O olmışdı anuñ ārām-ı cānı

Şu vaḳtten kim dutardı sīm ile zer
Pür idi nie ḥoḳḳa dürr ü gevher

[138b]³⁵² Ne ḳişi virse Yūsufdan nişānı
Ġanī eylerdi sīm ü zerden anı

Kim itse yād-ı nām-ı dil-sitānın

³⁵² Nüşada: 136b

Cevâhirden pür eylerdi dehânın

Bu bahşış üzre k'oldı kâr peyvest

Gidüp sîm ü zeri ƣaldı tehī-dest

[3450]

Oluban câme-i peşmine ģursend
İdindi lif-i ģurmâyı kemer-bend

Görürler aña iflâs oldı ağleb
Ĥaber-ğüyân-ı Yūsuf bağladı leb

Ƥaçan kim oldı iflâs ile fertüt
Ĥaberden irmez oldı cânına ƣüt

Yine irmek için ol ƣüt-ı cāna
Reh-i Yūsufda neyden yaptı ģâne

Ki ol yoldan ģüzâr itdükçe şahī
Virür ƣüt aña âvâz-ı sipahī

[3455]

Gidüp elden ' inân-ı ihtiyârı
Dirîğâ ƣoldı ģüsn-i nev-behârı

Vişâl-i dil-berinden bī-naşib ol
Dili derdine bulmadı ƣabib ol

Ne göz var kim görür dildâr yüzün
Ne yol bulur varup seyl-âba tozın

Gehī bād ile andan söyleşür rāz
Olur geh ' andelîb ile hem-âvâz

Oturup bekler idi reh-ğüzârı
Ki ide³⁵³ çeşmine kuhl ol³⁵⁴ ģubârı

³⁵³ Metinde: Ki ide lebine

³⁵⁴ Metinde: oldı

[139a]³⁵⁵[3460] Çeker her reh-revüñ pâyın kenâra

Ki şâyed varmış ola kûy-ı yâre

Eger dildâr olay idi süvâre

Yoğ idi çeşm kim ide nezâre

Atı fi'1 ü şadâsın gûş iderdi

Anuñla cân u gönlin hûş iderdi

ÂMEDEN-İ ZÜLEYHÂ BE-SER-İ RÂH-I YÛSUF 'ALEYHI'S-SELÂM VE EZ-
NEY HÂNE SÂHTEN TÂ EZ TÂ EZ- ÂVÂZ GÛZÂŞTEN-İ SÎPÂH-I VEY-
HÖRSENDÎ YÂBED³⁵⁶

Yazan destân-ı 'ışkı merd-i kâmil

Ki ol olmuş idi her fende kâmil

Kılup bünyâd bir hoş dâstânı

Bu resme eyledi bunda beyânı

[3465] Züleyhânuñ çü hecri irdi cânâ

Reh-i Yûsufda neyden yaptı hâne

Çün ol ney besti kıldılar havâle

Çü müsîkâr ider feryâd u nâle

Kılıcağ fûrkat ile nâle âğâz

Cüdâlıqdan virürdi her ney âvâz

Cigerden itdügince âh-ı ser-keş

Ururdi her neyüñ cânına âteş

O ney-büst içre kim yatardı haste

Çü şayd ol tîrler çevre nişeste

³⁵⁵ Nûshada: 137a

³⁵⁶ Züleyhâ'nın Yusuf'un güzergâhına gelmesi ve ordusunun geçişini duyabilmek için kamyân ev yaptırması ve bununla teselli bulması.

[3470] Velî cānına itmiş idi te'şîr
Ney-i şekker olurdu aña her tîr

[139b]³⁵⁷ Var idi Yūsufuñ bir esb-i tâzı
Öñinde bir idi tağ ile yazı

Tek-āver eblaķî çün çerh-i firūz
Şanasın kim qarışmışdı şeb ü rūz

Virürdi nūr u zulmetden nişāne
Ber-ā-ber çün şeb ü rūz-ı zemāne

Girih bağlardı gerdūne düminden
Şikest olurdu kās-ı meh süminden

[3475] Şanasın murğ idi k'açmış idi per
İrişmezdi tozına bād-ı şarşar

Eger meydān olaydı ğarb u tā şarķ
Geçerdi țarfetü'l-^c ayn içre çok berķ

Hilāl-i çerh bigi na^c l-i zerrîn
Ne yirde başsa bağlar şekl-i pervîn

Yise ğarbî sümünden seng-i ğāre
Koyardı her meh-i nevdan sitāre

Atılsa na^c li eylerken tek ü dev
Yir eylerdi felekde çün meh-i nev

[3480] Anuñla kılsa her ki qaşd-ı naħcîr
İrişdi aña irişmedi [çün] tîr

³⁵⁷ Nüşada: 137b

Olurdu³⁵⁸ gerçi kim yolda dere ğark
Velî itmezdi kimse kaçresin fark

İderdi derledükçe sür^c ate meyl
Nitekim kühdan şahrâlara seyl

Şanasın genc idi olmuş revâne
Doğındurmazdı mâr-ı tâzyâne

[140a] Kaçan olsaydı ol râm u fûrû-ten
Dutardı hizmetine çerh gerden

[3485] Eger şuya uzatsa gerden ü ser
Virürdi satl-ı mehden âb-ı kevşer

Müheyyâ eyler idi her şebângâh
Anuñcün sünbüle cev kehkeşân kâh

Felek pür-çeşm olup her şeb ü sâl
Anuñ arpasına olurdu ğırbâl

Ħurûs-ı ^c arş eyler idi ħâzır
Ki dire arpası taşımı bir bir

Meh ü mihr aldı zîninden mişâli
Rikâbı gösterür şekl-i hilâli

[3490] Eger Yûsuf hilâline kosa pây
Dü peyker ider idi meh bigi cây

Binicek üstine ol mâh-sîmâ
Şahîlinden tölardı küh u şahrâ

³⁵⁸ Metinde: olurdu kim

Şular kim gūş ıderdi ol şahīli
Gözetmezdi dahı kūs-ı rahīli

Ƙılurlardı hemān-dem ‘azm-i dergāh
Çü seyyāre tutarlardı pey-i māh

Züleyhā dahı anı eylese gūş
Ƙamış evden ııkardı taşra bī-hūş

[3495] Yolında hasret ile otururdu
Güzergāhına cāndan yüz ururdu

Çü bī-Yūsuf görindi hayl nā-gāh
İderdi tanz ile kūdekler āgāh

[140b] Ki uş yoldan irişdi Yūsufa şāh
Ki şerm eyler yüzinden mihr ile māh

Züleyhā dir olardan bulmadı cān
Nişān-ı Yūsufi ey nāzeninān

Ziyāde eylemeñ tanz ile dāğum
Ki būy-ı Yūsufi bilür dimāğum

[3500] Ne menzilde ki ol dildār olur
Cihān pür-nāfe-i Tātār olur

Ne yirde kim ol[a] ol dişleri dūr
Şemiminden meşāmm-ı cān olur pūr

Sipāhıyla çü Yūsuf iriş[ür]di
K’olardan dillere heybet düş[er]di

Aña dirlerdi Yūsufdan haber yoğ
Ƙudūmından bu ıadem iıre yir yoğ

Dir idi aldamañ ben mübtelâyı
Nihân itmeñ kudüm-ı âşinâyı

[3505] Şanasın³⁵⁹ ola şâh-ı mülket-i cân
Ne mümkün [ki] kudümü ola pinhân

Nesîmi bâğ-ı cânı tâz[e] eyler
Ne cân belki cihânı tâz[e] eyler

Kaçan kim ı ışık olsa cânâna hem-râh³⁶⁰
Dil-i ı âşık olur cânândan âgâh

Kaçan güş itdi ol hayrân u mehcür
Yaşavuldan şadâ-yı dür şev dür

Figân idüp didi niçe zemândur
Ben andan dūram ol benden nihândur

[141a][3510] Dağı kalmadı bende hecre tākāt
Zarūretden durur bu şabr u fūrāt

Niçe bir cânım andan ola³⁶¹ mehcür
Hemân beñzer ki kendümden olam dūr

Bunı didi vü düşdi oldı bî-hüş
Hemân-dem kendüyi kıldı ferâmüş

Bu cân-ı bî-ğod idi nüş iderdi
Dönüben dutdı rāh-ı hāne-i ney

Ol evde oturup maḥzūn u nā-şād
İderdi ney bigi sūz ile feryād

³⁵⁹ Metinde: şankim

³⁶⁰ Metinde: hicrân

³⁶¹ Metinde: ola andan

GİRİFTEN-İ ZÜLEYHÂ SER-İ RÂH-I YÛSUF-RÂ ‘ALEYHÎ’S-SELÂM VE
İLTİFÂT NÂ-YÂFTEN BA‘D-EZ-ÂN BE-ĤÂNE REFTEN VE BÛT-RÂ
ŞİKESTEN VE İMÂN BE-ĤUDÂ-YI TE‘ÂLÂ ÂVERDEN PES BE-SER-İ RÂH-I
VEY ÂMEDEN VE İLTİFÂT YÂFTEN³⁶²

[3515] Çü hâl ile geçürdi rûzgârı
Yoğ idi bundan artuğ hiç kârı

İdemez ‘aşık-ı bî-dil kanâ‘ at
Ki hırsın arturur sâ‘at-be-sâ‘at

İdemez bir nefes dil-bersüz ârâm
Diler her dem ata andan yaña gâm

Bulıcağ bûy-ı gül gül görmek ister
Gülüñ yüzün göricek dirmek ister

Züleyhâ otururken böyle nâ-çâr
Diledi kim göre didâr-ı dildâr

[141b][3520] Katında var idi bir büt hâcerden
Müzeyyen olmuş idi la‘l ü zerden

Durup bir gice ol mehcûr-ı ğam-ĥâr
Öñinde secde idüp ağladı zâr

Didi ol kıble-i cânım cemâlûñ
Baş oldı ĥizmetinde pây-mâlûñ

Niçe yıldur saña secde kılvurvan
Ağardı ĥizmetüñde çeşm-i rüşen

Beni görince ol dem böyle rüsvây
Yine eyle benüm çeşümü bîñây

[3525] Nice Yûsufdan olam böyle mehcûr

³⁶² Züleyha'nın Yusuf Aleyhisselam'ın yoluna çıkması ve ondan iltifat görmemesi ve oradan eve dönerek putu kırıp Allah'a iman etmesi ve sonra Yusuf'un yoluna çıkarak ondan ilgi görmesi.

İrağdan görme(k) virür çeşmüme nūr

Ne cennet isterem ne hūr u ğilmān
Eger olma[zı]sa dīdār-ı cānān

Var ise kudretüñ vir baña kāmum
Nice bir bend-i miḥnet ola dāmum

Revā görmege ḳanum ḥor u maḥzūn
Beni ḳılmaḳ revā mı böyle mecnūn

İdindüm çeşm ü cānı miḥnet ile
Geçürdüm ‘ömri[mi] ben ḥasret ile

[3530] Yaḳup miḥnet odına çeşm-i cānı
Geçürdüm ḥüzn ile cümle zemānı

Bunı didi vü saçdı başına ḥāk
[G]özi yaşından itdi ḥāk nemnāk

Seḥer çün tahta çıḳdı şāh-ı ḥāver
Ḥüsün iḳlīmüne oldı muzaffer

[142a] İşidildi şāhīl-i esb-i Yūsuf
Züleyḥā taşra çıḳdı bī-tevaḳḳuf

Cigerden ney bigi eyledi feryād
Didi ey şāh-ı ‘ādil ḳıl baña dād

[3535] Suvār olup giderken ol yegāne
İrürdi bāng-i leşker āsmāne

Mübārızlar yürürdi dūş-ber-dūş
Şāhīl-i esb ile ṭolmuşdı her gūş

O ğavġādan işitmezlerdi sözin
Ne kimse gösterürdi raħm yüzün

Dili nevmīd olup şad-pāre oldı
İderken çāre ol bī-çāre oldı

Göñül derdinden itdi āh [u] feryād
Didi derdā ki bir dem olmadum şād

[3540] Dönüp geldi çü miħnet hānesine
Od urdı cān u dil kāşānesine

Bütün öñine aldı ol dil-efġār
Bu sözi sūz ile eyledi tekrār

Ki baña ‘ izz ü cāhı çāh kılduñ
Beni her yolda sen güm-rāh kılduñ

Reh-i baħtum benüm sen eyledüñ teng
Diledüm senden uram sīneme seng

Uralıdan öñüñde secdeye yüz
Dil ü cān derdinüñ oldı biri yüz

[3545] Tazarru‘ eyledükçe saña her bār
İki ‘ ālemde oldum ‘ āciz ü h‘ār

[142b] Sen ol bir sengsin bī-ķadr u kıymet
Niçün saña kıılırvan böyle ħizmet

Görür kim yoķ şanemde berg [ü] bār
Çevürdi yüzün andan oldı bīzār

Ĥalīlāsā uruban seng-i ħāre
Hemān-dem kııldı anı pāre pāre

Didi ma' lūm oldı baña ey pāk
Ki yoğdur bende ' aql u fehm ü idrāk

[3550] Būte cehl ile evvel secde kıldum
Baña raħm it ħaṭāmı Şimdi bildüm

Baña ben zūlm kıldum ey Ĥudāvend
Günāhum pāy-ı cāna eyleme bend

Büt-i bī-cāna ṭapmak ' aql-ı kāmīl
Niçün olmışam ey di böyle ġāfil

Ṭarīq-i müstaķīmi ķomıřam ben
Anuñçün gitdi bend-i çeşm-i rüşen

Günāhumdan be-ġāyet řermsārem
Velīkīn luṭfuña ümmīd-vārem

[3555] Ĥudāvendā du' āmı sen revā kııl
Göricek nūrumı yine ' aṭā kııl

Dilümde ķalmaya dāġ-ı te'essüf
Temāřāġāhum ola bāġ-ı Yūsuf

Geçerken yoldan ol Mışr-ı dile řāħ
Fiġān idüp yine dutdı ser-i rāħ³⁶³

K'adın ol baña dir sulṭān-ı bend[e]
Dura yol üzre Şimdi ser-figende

[143a] Bulupdur bende-i miskīn ü muḥṭāc
Ĥudādan ' izz ü cāħ u ħusrevī tāc

³⁶³ Metinde ser-figende. 3558. beytin son kelimesi ile karışmış.

[3560] Bu sözden çün pür oldı gūş-ı Yūsuf
Hemān gitdi başından hūş-ı Yūsuf

Didi serhenge bu tesbīḥ-ḥānī
Ki sözi yaqdı āteş neyl-i cānı

Getür ḥalvet baña ol bī-ḳarārı
Ki bilem kimden eyler āh u zārı

Ki bir şemme şoram ḥālinden anuñ
Ḥaberdār olam aḥvālinden anuñ

K'anuñ tesbīḥi virdi baña ḥayret
Eşer kıldı dil ü cāna be-ḡāyet

[3565] Anuñ derdi eger olmasa dil-gīr
Kelāmında kaçan olaydı te'şīr

Hezārān āferīn ol şāh-ı cāna
Ki vāḳıf ola esrār-ı nihāna

Olur zāhir fūrūḡ-ı ıṣṣ-ı āşık
Olursa dil-beri yolında şādık

Ḳılurken ıṣṣ ile sen kendüne zecr
Ki āh-ı ıṣṣda yok kār-ı bī-ecr

Ḳul ol sen Çākerī ol şāh-ı cāna
Ki eyler ḥalka iḥsān bī-nihāye

[3570] Aña ḳul olduñ ise olasın şāh
Müyesser ola bī-geh ḳurb-ı dergāh

Seni oldur iden ıṣṣ ile nāṭık
Seni oldur iden kendüye āşık

[143b]

ÂMEDEN-İ ZÜLEYHÂ BE- HALVET-HÂNE-İ YÛSUF ‘ALEYHÎ’S-SELÂM VE
BE-DU‘ Â-YI VEY BİNÂYÎ VE CEMÂL Ü CÛVÂNÎ BÂZ YÂFTEN³⁶⁴

Budur ‘ âlemde zevk ey yâr-ı şâdıķ
Ki ma‘ şûka ire bî-çâre ‘ âşık

Aña mesken ola halvetgeh-i yâr
Kıla dildâr öninde rāzın izhâr

Öninde zıkr ide derd ü belāsın
Hikāyet ide geçmiş mā-cerāsın

[3575] Kaçan [ki] virdi Yūsuf halka destūr
Oturdı halvetinde şād u mesrūr

Gelüp hācib didi ki ey yegāne
Ki mişlün görmedi devr-i zemāne

Kapuya geldi şāhā ol zen-i pîr
Ki yol üzre gelüp oldı ‘ inān-gîr

Baña didün ki ol anuñla hem-rāh
Getürdüm taşra hāzır olğıl āgāh

Eyitdi hācetün anuñ revā kııl
Eger bîmār ise āna devā kııl

[3580] Didi kim yoķdur anda ol ‘ alāmet
Ki senden³⁶⁵ ğayrıya ‘ arz ide hācet³⁶⁶

Didi al gel ki diye vaşf-ı hālın
Ki kendü ‘ arz ide kendü maķālın

³⁶⁴ Züleyha'nın Yusuf'un halvethanesine gelmesi ve onun duasıyla görme gücünü, güzelliğini ve gençliğini yeniden bulması.

³⁶⁵ Metinde: seher

³⁶⁶ kendü maķālın

Çü ruḥṣat buldı hemçün zerre-raḳṣān
İrişdi ḥalvet-i cānāna şādān

[144a] Açıldı gonçe bigi güldi gülvār
Du‘ālar eyledi dildāre şad-bār

Bu ḥāl ile çün anı gördi Yūsuf
Anuñ nām u nişānuñ şordı Yūsuf

[3585] Didi benven ki [çü] gördüm cemālūñ
Dil oldı teşne-i āb-ı vişālin

Nite itdüm behāña genc ü gevher
Hevāna vaḳf kıldı cān ile ser

Ġamında gitdi ol ‘ahd-i cüvānī
Ki oldum şimdi şöyle pīr-i fānī

Ḳılalı şāhid-i mülki der-āḡuş
Ġarib üftādeñi kılduñ ferāmūş
Sözinden çünki Yūsuf bildi anı
Gözinden dökdi eşk-i ergavānı

[3590] Eyitdi ey Züleyhā saña n’oldı
Ki ḥüsnüñ nev-behārı böyle şoldı

Ḳaçan didi [ki] Yūsuf ey Züleyhā
Düşüp oldı Züleyhā bī-Züleyhā

Dilinde bād[e]-i ‘ışḳ eyledi cūş
Sözünüñ keşretinden oldı bī-hūş

Gelicek kendüye ol mest-i ser-bāz
Anuñla Yūsuf itdi söze āḡāz

Eyitdi ḳanı ol ‘ahd-i cüvānī

Didi elden ıkardum sensüz anı

[3595] Eyitdi anı glzār-ı cemālñ
Didi kim ldi isterken viřālñ

[144b] Eyitdi kim am itdi serv-i nāzuñ
Didi ol bār-ı hecr-i cān-gdāzuñ

Eyitdi nr-ı eřmñ anda gitdi
Didi an alamadan anda gitdi

Eyitdi anı māl  mlk-i vāfir
Neye arc oldı bunca sım ile zer

[3600] Didi kim ılsa vaşf-ı snñ ey yār
ılurdum ayaına gevher iřār
Kim itse vaşf-ı snni mkerrer
Ben anı eyler idm ar-ı gevher

Geyrrdm başına tāc-ı aşmet
İzi tozın ılurdum tāc-ı devlet

Tehidr sım  zerden şimdi destm
anidr  iřuñ ile cān-ı mestm

Eyitdi şimdi nedr saña maşd
Ki ol maşd ola cānuña sd

Didi maşdum ey urşid-i tābān
Elndedr kerem ıl eyle dermān

[3605] Eger zāmin olursañ eyle sevgend
Ki ben daı zebānumdan aam bend

Eger yok dirseñ andan ur hem dem
Yine hecrnde olam hem-dem-i am

Ḳasem itdi Ḥudāvend-i cihān[a]
Nigehdār-ı zemīn ü āsmān[a]

Daḡı İshāk ile cān-ı Ḥalīle
Ki anlar buldılar ḡurbet ḡalīle

[145a] Ki ne ḡacet dilerseñ benden ey cān
Revā kılam [anı] var ise imkān

[3610] Didi evvel gerek ‘ ahd-i cüvānī
Daḡı ol ḡüsñ ki görmişdü[ñ] ānı

Daḡı göz kim görem dizāruñ ey yār
Ki direm lāle-i ruḡsāruñ ey yār

Du‘ ā kıldı hemān ol nūr-ı Yezdān
Akıtdı leblerinden āb-ı ḡayvān

Cemālin mürde iken zinde kıldı
Ḳamer gibi ruḡın tābende kıldı

Yine açdı ḡurımış ergavānı
Yeşerdi yine gülzār-ı şiyānı

[3615] Yine kāfūr oldu müşğ-i Tātār
Yine şubḡına irişdi şeb-i tār

Sepīdden oldu müşğīn mūhresi nūr
Yine buldı sevād-ı nergisi dūr

Yine toḡrıldı ol serv-i gül-endām
Yine gitdi şikenc-i nuḡre-i ḡām

Kemān bigi ḡadūñ toḡrıldı çü tīr
Cüvān oldu yine olmuş iken pīr

Yine   ahd-i Őeb b³⁶⁷ oldu cem li
Hen z uş sevil r  usn-i kem li

[3620] Da ı ma b b u ter oldu cem li
Olur  eh s le iken hijde s li

Didi Y suf yine kim ey dil- r m
Da ı var ise ma Ő d eyle i  l m

[145b] Didi budur mur d ey n k- aŐlet
Ki ni yirde bulam sen Ő ha vuşlat

Tem Ő  eyleyem g nd z cem l n 
Gice idem y z mi p y-m l n 

S ye Şala ba na serv-i b lend n 
Mur dın vire sen ben m stmend n 

[3625] Otura s ye-i serv nde  an 
Ola Ő r n leb nden c n Şeker-  

Őoyam [mer]hem-i dil-efg rumı ben
Mur dumca bulam her k rumı ben

V c dum geŐt g m olmiŐdı derhem
ViŐ l n  eşm[e]s ru ndan virem nem

Ő  Y suf eyledi bu s zleri g Ő
Temenn  kıldı bir dem oldu   m Ő

A up bu işde emr-i Kirdg rı
Olup  ayr n ne n  didi [ne]  r 

³⁶⁷ Metinde: Őeb b u ter

[3630] Dir iken böyle bu derdüñ devâsı
Per-i Cibrîlün irişdi şadâsı

Ḥaber virdi ki ey şâh-ı şerefnâk
Selâm itdi tapuña İzed-i pâk

Ki çün gördüm Züleyhâ ‘acziñi ben
Saña yalvarı gördi tınmaduñ sen

Niyâz u ‘acz ile çün oldı bî-hüş
Benüm deryâ-yı cûdum eyledi cûş

Çü nâr-ı hecrlle yandurdı cihânı
Saña ‘ağd eyledüm ‘arş üzre anı

[146a]³⁶⁸[3635] Aña sen dağı eyle ‘ağd-ı peyvend
Ki kârından anuñla açıla bend

Aliñüzden toğa üç hûb ferzend
K’olalar hüsñ ile bî-miñl ü mânend

**NIKÂḤ BESTEN-İ YÛSUF ‘ALEYHI’S-SELÂM ZÛLEYḤÂ BE-FERMÂN-I
ḤUDÂ-YI TE‘ÂLÂ VE ZİFÂF KERDEN³⁶⁹**

Çün irdi Yûsufa emr-i Ḥudâvend
Züleyhâ ile ide ‘ağd-ı peyvend

Seherden durdı ol hûb-ı zemâne
Düğün bünyâdın urdı Ḥusrevâne

Oğudı şâh-ı Mısrı gayret ile
Geçürdi taht[a] ‘izz ü hürmet ile

[3640] Serân-ı mülk-i Mısrı kıldı da‘vet
Ḥamuya gösterüp şabr itdi gayret

³⁶⁸ Nûshada: 149a

³⁶⁹ Tanrı’nın emriyle Yusuf’un Züleyha’ya nikah kıyması ve onunla zifafa girmesi.

Halîlî mezheb ile ol şeh-i dîn
Ki ol olmuş idi Ya‘ kûb-âÿîn

Züleyhâyı getürdi ‘ aqđına ol
Ki bağlaya anuñla vuşlata yol

Mübârek bād içü[n] sulţân u serân
Kılurlar bî-nihâyet gevher-efşân

Ayağ üzre turup ‘ özr itdi bî-ğad
Serân-ı serverâna ol kamer-ğad

[3645] Züleyhânuñ idüp göñlini âbâd
Serây-ı hâşşına gönderdi dil-şâd

Kenîzekler ayağına urup ser
İdindiler nümâ zer âhen efser (?)

[146b]³⁷⁰ Cemâl-i dil-firîbinden kenîzân
Kamusı raqşa girdi şâd u ħandân

Geyüp zerrîn kabâ ol mâh-ı enver
Başı üzre kodı şâhâne efser

Oluban ħarq-ı ħulle ol yüzi nûr
Oturdı qaşr-ı cennet içre çün ħûr

[3650] Çü hây u hüÿı her dem buldı ârâm
Kodı menzilgehine her kişi ħâm

‘ Arûs-ı meh niqâb-ı ‘ anberîne
Girüp işâr-ı zer kıldı zemîne

³⁷⁰ Nûshada: 149b

Cihāndan mihr andan oldu çün güm
Çerāg-efrūz oldu gökde encüm

Oturdu h̄alvetinde yār ile yār
Hicāb-ı h̄āba girdi çeşm-i aġyār

Bu çerh-i lāceverd-i zer-nigāra
Süreyyā ʿıkdı oldu gūşvāre

[3655] Çü şeb oldu cihāna perde-i rāz
Kamu maʿ şūḡ u ʿ āşıḡ oldu dem-sāz

Züleyhā muntazır h̄alvetde h̄andān
Velīkīn olmuş idi ḡalbi lertzān

Ki bu dem kim irişdür[ür] şuya leb
Uyanıklık mıdur yā düş mi yā Rab

ʿ Aceb bu teşne-leb olma mı sīr-āb
ʿ Aceb sākin ola mı bu tef ü tāb

Sevincinden olur mı gāh giryān
Gider idi ola mı vaşl-ı cānān

[147a]³⁷¹[3660] Geh eyderdi ola mı baht yārüm
Ki yār ile giçe hoş rūzgārum

İderdi dost geh luḡ ile der-ʿ ām³⁷²
Virür [geh] bendesine luḡ ile kām

Bu fikr ile kı lup göñli müşevveş
Gehi hoş olur idi gāh nā-ḡoş

³⁷¹ Nūshada: 148a

³⁷² Metinde: İderdi geh luḡ ile dost der-ʿ ām

Görür açıldı nâ-geh perde-i der
İçerü girdi ol mâh-ı münevver

Nazar kıldı aña çünkim Züleyhâ
Cemâli bâğını kıldı temâşâ

[3665] Güneş nûrından oldu hâne pür-nûr
Şeb-i târ oldu ol dem hânedan dūr

Mağâmın kıldı anuñ taht-ı cânı
Uyardı nâz uyğusından anı

Virüp gisûlarından cüy-ı zerrin
Başı altına kolı itdi bālın

O yüzden ol ki bağlamışdı dide
Ki andan olmuş idi dil-remide

Göz açup gördi bir ruhsâr-ı zîbâ
Muqavves ebruvân u çeşm[i] şehlâ

[3670] Çü rüy-ı hür-ı ĩn maṭbū [u] maḳbūl
Cemâlinden yed-i meşşâta maṣzūl

Görürken yüzümi kendi qararı
Ṭaleb kıldı hemân būs u kenarı

Alup ağızına ṣunnâb-ı terini
Lebinden emdi şirîn şekkerini

[147b]³⁷³ Meger kim olmuş idi Hızra mihmân
İçürdi leblerinden âb-ı hayvân

³⁷³ Nüşada: 148b

Anuñcün virdi aña buse-i nāb³⁷⁴
Ki evvel içürürler teşneye āb

[3675] Çekü[p] gālib olaydı çekmeden renc
Kimesne görmemiş nā-yāb bir genc

Bilini kucdı ol demde kemervār
Kemer altında buldı şevk-i dildār

Çü el virdi vişālin genc-i dil-ber
Taleb eyledi anda dürc-i gevher

Ƙodi öñinde ol serv-i gül-endām
MuƘaffel hokƘa hemcün nuƘre-i hām

Ne bulmuş kılca [yol] ol dürc hāzin
Ne açmış Ƙuflını³⁷⁵ [bir] dest-i hā'in

[3680] Ƙılup miftāhını yāƘūt-ı terden
Açup Ƙuflını pür i[t]di güherden
Çü gördi tatludur ol şire-i nāb
Ƙatar ol demde birkaç Ƙatre-i āb

‘ Aceb budur ki nefis olmaz iken rām
Geçüp mā [vü] meniden buldı ārām

Meger bir teşne tırdı terk-i hāb
Ki sīmīn çeşmeden nüş eyledi āb

Varup ol çeşmeye çün kıldı āba
Gelüp yine yirinde vardı hāba

³⁷⁴ Metinde: ser-ta-nāb Cami'den tashih edildi.

³⁷⁵ Metinde: Ƙuflını açmış

[3685] Dü ğonçe iki gülbinden bulup fer
İrişüp birbirine oldu hem-ser

[148a]³⁷⁶ [Biri] üşkûfte biri nâ-şükufte
Açılmış da açılmamış nihüfte

Dür-i nâ-süfteye Yûsuf çün urdı
Gülistândan açılmış ğonçe derdi

Didi bu dür nice nâ-süfte ıaldı
Sebeb ne böyle gül ne'şkûfte ıaldı

Didi hatm-ı gülistânını erden
‘Azizüñ ğayr[1] görmedi beşerden

[3690] Velikîn ğonçe-i bâğumdan ey şâh
El urup dermemiş[dür] bilür Allâh

Ĥükümetde egerçi çüst idi ol
Hüner vaqtinde ğâyet süst idi ol

Seni ĥâbumda gördüm tıfl iken ben
Ki baña dimişidüñ nâmuñı sen

Baña raħm eyleyüp ol demde ey yâr
Dimişdüñ şağlağıl o nağdı zinhâr

Senüñçün eyledüm bu gevheri pās
Ki urmadı bu dürre kimse elmās

[3695] Biħamdillâh ki bu nağd-i emānet
Ki irmedi aña dest-i ĥıyānet

Egerçi çekmişem çok ĥavf ile bīm
Saña bī-āfet itdüm şimdi teslīm

³⁷⁶ Nüşada: 147a

Çü Yūsuf eyledi bu nükteyi gūş
Maḥabbet baḥri ol dem eyledi cūş

Aña didi ki ey dildār-ı zībā
Ki reşk eyler senüñ ḥüsnüñe ḥavrā

[148b]³⁷⁷ Bu andan yig degül mi ey vefādār
Ki bundan evvel olmışduñ talebkār

[3700] Didi ārī velī ma' zūram ey yār
Ki derd-i 'ışkuñ itmişdi beni zār

Yoğ idi gönlümüñ şevḳine pāyān
Yoğ idi cānumuñ derdine dermān

Yoğ idi bende ol dem şabra ḳudret
Beni 'afv eyle ey kân-ı mürüvvet

Senüñ ḥüsnüñ mu' ciz durur Ḥudādan
Alupdur 'aql u dil ben mübtelādan

**ĞALEBE KERDEN-İ MAḤABBET-İ ZÜLEYḤĀ BER-YŪSUF 'ALEYHİ'S-
SELĀM VE BİNĀ KERDEN-İ ḤĀNE EZ-BERĀY-I VEY³⁷⁸**

Dil-i 'āşık ola 'ışk[in]a mağlūb
Ola ma' şūḳına her gāh maḥcūb

[3705] Reh-i 'ışka kim urdı şıdḳ ile gām
Ki ma' şūḳ olmadı āḥir āna nām

Kim oldı rāh-ı 'ışk içinde şādık
Ki anuñ olmadı ma' şūḳı 'āşık

³⁷⁷ Nūshada: 147b

³⁷⁸ Züleyha'nın aşkının Yusuf'ta artması ve onun için bir ev yapması.

Züleyhâ kâmil idi şıdķ içinde
Ki geçdi cümle ʻömri ʻışķ içinde

Ķılurđı luʻ bete tıfl iken āġāz
İderdi luʻ beti sözine dem-sāz

Ne dem kim eylese āġāz-ı bāzī
Ķılurđı anuñ ile ʻışķ-bāzī

[3710] Dü luʻ bet düzse ol dildār-ı şādık
Virürđi olara maʻ şūķ [u] ʻāşık

[149a]³⁷⁹ Çü bildi şaġ [u] şoldan ol yüzi mäh
Oturup ũurmadan hem oldı āġāh

Çü ħāb içre ki baĥt olmışdı bīdār
Görüben Yūsufi oldı giriftār

Dilinden gitdi mülk ü nām u neng
Sefer itmege Mışra Ķıldı āheng

Ķoyup şehrini geldi taşra yire
Dilerdi ki ireydi şehr-i yāre

[3715] Yolında ĥarc olup ʻömr-i cüvānī
Ümīd-i vaşl ile geçdi zemānı

Temennāsında pīr itdi özini
Kör oldı görmemekden gün yüzini

Cüvān oldı yine pīr olmuş iken
Anuñ ʻışķuñdan oldı çeşm[i] rüşen

Anuñ ʻışķuñda oldı āĥir-i kār

³⁷⁹ Nüşada: 146a

Zihî ' aşık zihî yâr-ı vefâdâr

Çün oldı şıdķı anuñ bî-nihâyet
Diline Yūsufuñ kıldı sirâyet

[3720] Şu resme oldı ' ışķuñdan dili germ
Züleyhâ anı görüp eyledi şerm

Şu resme aldı göñlin ol dil-ārām
Ki ansuz eylemez idi bir dem ārām

Şu resme virdi dil ol dil-firîbe
Müheyyâ³⁸⁰ kılmadı şabr u şikîbe

Rızāsına olup rām ol melek-ħūy
Olurdu leb-be-leb giderdi ber-rūy

[149b] Gehî luḡ eyler idi ol nigāra
Gehî muḡtā[ç] olurdu luḡ-ı yāre

[3725] Velî andan Züleyhānuñ hicābı
Gidüp görildi vaḡdet āftābı

Çü buldı mihr-i Ḥaḡdan cānına rāh
Kim itdi Yūsufi çün zerre ol māh

Belî ol bûte-i ' ışķ-ı mecāzî
Anuñ olmuş idi māni'-güdāzı

Çü ħurşîd-i ḡaḡîḡat oldı ḡālî'
Bulunmadı anuñ çeşminde māni'

Ḥaḡîḡatden çün oldı cānı maḡzūn
Mecāzîden güzer eyledi ol çün

³⁸⁰ Metinde: Müheyyâ mı

[3730] Olup bir gice Yūsuf da gürizān
Hālāş olmağ diler üftān u h̄izān

Ṭutup ardından anuñ dāmenini
Çü gül çāk eyledi pīrāhenini

Züleyhā didi kim ben ey yüzi pāk
Ezelde gönlegüñ itmişidü[m] çāk

Bugün sen dağı dutup dāmenümi
Benüm çāk eyledüñ pīrāhenümi

Reh-i ʿışk içre olduñ pāk pādāş
Günāhumdan irişdi saña pādāş

[3735] Bu işden çekmezüz gam ey dil-ārām
Etek çāk itmede olduğ ber-ā-ber

Çü Yūsuf añladı ol meh-liqādan
Pür itmiş göñlini şevk-i Hudādan

[150a] Anuñ adına bir kāşāne yaptı
Ne kāşāne ʿibādet-hāne yaptı

Yapar bir kaşr-ı ʿālī hışt[1] zerden
Şuyı cüllāb hāki müşg-i terden

Münaqqāş sağf u ferşi bāb-ı zerden
Sütünü şim idi cāmı güherden

[3740] Olup cāmında nūr-ı baht tībān
Derinden kāşid-i devlet şitābān

Muʿ allā ğarqasından çeşm-i bed dūr
Muqavves tāk hemçün ebru-yı hūr

Virürdi şemsesi ħurşide māye
İçinde görmez idi kimse sāye

Yazardı kıl kalemle nīk-baĥtān
Anuñ dīvārına zerrīn dıraĥşān

Hezārān murğ şāĥında nişeste
Velī olmuş nevā minķār beste

[3745] Ķodı ol ĥānede bir taĥt-ı zerrīn
Ki anda otura ol serv-i sīmīn

Hezār ĥındīl³⁸¹ düzdi aşdı anda
Ki rāĥat ola dil-ber ol mekānda

Züleyĥānuñ elin mihriyle ol cān
Alup taĥta çıķardı şād u ĥandān

Didi aña ki ey kān-ı kerāmet
Beni şermende ĥıldıñ tā ĥıyāmet

Şu dem kim ĥuluñ idüm ey perī-zād
Benümçün ĥılmış idüñ ĥāne bünyād

[150b][3750] Virürdi la‘l ü zerden baña zīnet
Ķılurduñ baña yüz cān ile ĥizmet

Senüñçün ben [de] şimdi ey dil-ārām
‘İbādet-ĥāne yapdum eyle ārām

Otur anda vü kıl şükr-i Ĥudāyı
Ki ĥılmışdur saña bunca ‘aťāyı

³⁸¹ Metinde ĥındīl āviĥ

Faķır ü pır iken ey mäh-peyker
Cüvân idüp seni kıldı tüvânger

‘ İnâyet eyleyüp ol hayy u dānā
Gözünü görmez iken kıldı bīnā

[3755] İçürdi zehr-i hecri evvel ol pāk
Vişalüm kıldı āhır saña tiryāk

Züleyhāya irüp luţf-ı ilāhī
Müyesser oldı baht u yār-ı şāhī

O halvet içre anı kıldı hursend
Vişāl-i Yūsuf u fażl-ı Hudāvend

ḤĀB DİDEN-İ YŪSUF ‘ALEYHİ’S-SELĀM MĀDER Ū PEDER-RĀ VE EZ- HUDĀ-YI TE‘ĀLĀ VEFĀT-I ḤOD ṬALEBİDEN VE İZTİRĀB-I ZŪLEYḤĀ³⁸²

Zihī ḥasret ki nā-geh bir nikū-baht
Çeke bāğ-ı vişāl-i dil-bere raht

İdüp devlet-i dil-ārām der-āğuş
Kıla endūh u hicrānı ferāmüş

[3760] Dilinde görmeye ğamdan ğubārı
Giçe zevķ ile dā’im rüzġarı

[151a] İrişe nā-geh aña bād-ı idbār
Semūm hecrinde anda eyleye kār

Gide ol dem riyāz-ı vaşla güstāh
Dıraht-ı ārzūdan kaç‘ ide şāh

Züleyhā çünki Yūsufdan bulup kām
Meh ü sāl eyledi vaşl ile ārām

³⁸² Yusuf Aleyhisselam’ın rüyada anne ve babasını görmesi, Tanrıdan ölüm dilemesi ve Züleyha’nın ıztırabı.

Dilini ħurrem [ü] ħāṭırın[ı] şād
Cihānuñ ġam[la]rından oldu āzād

[3765]

Bu resme geçdi eyyām-ı vişāli
Ki ħaḡḡı erba‘ine irdi sāli

Pey-ā-pey virdi ol naḡl-i berūmend
Ber-efrezend bel ferzend-i ferzend

Cihānda ḡalmamışdı bir murādı
Ki olmadı emel ħānında zādı

‘İbādet idivirsin ol dil-ārām
Görelüm Yūsufi n’oldı ser-encām

Yaturken bir gice ol ḡaşı miḡrāb
Yolını urdı nā-geh reh-zen-i ħāb

[3770]

Atasıyla anasın gördi ol cān
Biḡişt içre oturmuş şād u ḡandān

Çıḡırdılar ey ferzend-i ‘āḡıl
Demidür ki olasın bize vāşıl

Güzer ḡıl āb u gilden ol revāne
İrür cānı bu mülk-i cāvidāne

Düşinden çünki Yūsuf oldu bīdār
Züleyḡāya didi kim ey vefādār

[151b]

Ḥadīş-i ħābın aña itdi taḡrīr
Nedür maḡşūd andan ḡıldı ta‘bīr

[3775]

Züleyḡā oldu çün düşden ḡaberdār
Ḥayāl-i hecr ḡıldı cānına kār

Velî Yūsuf dili olmadı maḥzūn
Beḳā mülkine ŧevḳi oldu efvūn

Göñül baḡlamayup dār-ı fenāya
Teveccüh ḳıldı iḳlīm-i beḳāya

Tazarru‘ eyledi cāndan Ḥudāya
Hemān-dem oldu ma‘ ŧūk ol du‘ āya

Ki ey ḥācet viren her müstmende
Özin efser-i ser her ser-bülende

[3780] Geyürüñ başuma tāc-ı sa‘ ādet
Ki anı görmedi bir ehl-i ‘ izzet

Dilüm bu dār-ı fānīden uşandı
Cihān bu murḡ-ı cānuñ oldu bendi

Benüm al³⁸³ benlögümü vir saña rāh
Beni mülk-i beḳāya eylegil ŧāh

Nikūkārān ki dutdılar reh-i dīn
Bulupdur dergehünde ḳurb-ı pişīn

Beni daḡı olardan eyle ey pāk
Ki zindāndur baña bu mesken-i ḥāk

[3785] Züleyḫā çün bu rāzı eyledi gūş
Şanasın zehr-i cāmın eyledi nūş

Bu rāzı gūş ḳıldı çün Züleyḫā
Ḳılup zārī gözinden dökdi deryā

[152a] Yaḳīn bildi du‘ āsından ki ol ḥāḳ
Eşer zāhir ḳılaydı dir muḥāḳḳāḳ

³⁸³ Metinde: ol

Kemānından anuñ gelmeye bir t̄ir
Ki te'ş̄ir eylemekde ide te'h̄ir

Girībānın ğamından eyledi çāk
Kıluban nāle şaçdı başına h̄āk

[3790] Gözinde nem derūnunda tef ü nār
Niyāz içre bu oldu aña güftār

Ki ey dermān iden her mübtelāya
Der-i vaşl içre [her] ehl-i belāya

Murād-ı h̄atırı her bi³⁸⁴-murāduñ
Küşād-ı şeş-deri³⁸⁵ her bi- küşāduñ

Qılan 'avnın gönül bābına miftāh
İden nūr-ı cemālin cāna mışbāh

Halāş iden dil-i mehcūrı ğamdan
Dutan üftādeler destin keremden

[3795] Beni sūz-ı dilüm eyledi hayrān
Cihān olmuşdur[ur] çeşmüme zindān

İdemez t̄ākat-ı hicrān-ı Yūsuf
Ten-i bī-cānuñ oldu cān-ı Yūsuf

Gerekmez baña ansuz zindegānī
Ya ansuz neylerem ben cism ü cānı

³⁸⁴ Metinde: dem

³⁸⁵ Metinde: şeşteri

Ben ansuz neylerem mülk-i cihānı
Ya ansuz neylerem bāğ-ı cinānı

Nihāl-i ‘ömrüm ansuz ola bî-berg
Baña ansuz hayāt olmuş durur merg

[152b][3800] Reh-i şıdķ u vefā[ya] olmaya yol
Ki ben olam cihānda olmaya ol

Reh-i şıdķ u vefādan olmaya rāh
Ki olam ben cihān mülkinde bî-şāh

Yıķılsun başuma bu tāķ-ı eyvān
Eger ansuz olursam [aña] mihmān

Eger itmezseñ anı baña hem-rāh
Beni al evvel anı soñra ey şāh

Temāşası nedür çeşm-i cihānuñ
Eger görmez isem hüsnuñi yāruñ

[3805] Bu ğam ile iderdi girye [vü] sūz
Aña yeksān idi ğamdan şeb ü rūz

VEFĀT YĀFTEN-İ YŪSUF ‘ALEYHİ’S-SELĀM VE HELĀK ŞŪDEN-İ
ZŪLEYHĀ EZ-ELEM-İ MŪFĀREĶAT-I VEY³⁸⁶

Belī her kim ki ğamdan oldı dil-teng
Gice gündüz gözine aña yek reng

Meger bir rūz Yūsuf-ı bāmdādān
Ki feyz-i şubķ kıldı halkı şādān

Geyüp dürlü libāsın husrevāne
Süvār olmaķ diledi ol yegāne

³⁸⁶ Yusuf Aleyhisselam’ın ölümü ve Züleyha’nın onun ayrılık derdiyle helak olması.

Rikāba koyıcağ pā geldi Cibrīl
Aña didi kim itme dağı ta' cīl

[3810] Ki bākī qalmanı kimseye bu cāy
Demidür bir rikāba dağı ço pāy

Rikāb-1 zindegānīden çeküp pā
Gel eyle bāğ-1 firdevsi temāşā

[153a] Bu vaḥyi çünki Yūsuf eyledi gūş
Ṭarabdan 'ālemi kıldı ferāmūş

Feraḥdan oldı ġarq-1 nūr-1 Allāh
Kığırdı vārişān-1 mülk[i] ol şāh

Birin kendü yirine şāh kıldı
Güneş burcın mekān-1 māh kıldı

[3815] Dağı itdi aña dürlü vaşiyet
Ki ola 'ādil ü hem nīk-ḥullet

Vaşiyet eyledi ol rāst-ğüftār
Ki ola 'adl ile şāh-1 nikūkār

Buyurdı kim oquñ gelsün Züleyḥā
Vedā' idüp beni itsün temāşā

Didiler ġam-1 yārdan³⁸⁷ ol zebūndur
Ġubār-1 ḥāk içre ġarq-1 ḥūndur

Bu yaraya yoğ³⁸⁸ anda şabr u ṭāqat
Anı ḥālinde ço ey nīk-sīret

[3820] Didi şāyed ki bu dāğ-1 ġarāmet

³⁸⁷ Metinde: yār-1 ġamdan

³⁸⁸ Metinde: yoğdur

Ḳala gön̄lünde anuñ tâ kıyâmet

Didiler [ki] ide râzî vü hoşnûd
Rızâ-yı Ḥaḳ durur aña iden sûd

Dutar[dı] peyk-i ḥazret elde bir sîb
Ki bâğ-ı ḥulde ol virmiş idi zîb

Eline Yûsufuñ çün virdi anı
Hemân dem ḳokılayup virdi cânı

Belî ol nûkhet-i bâğ-ı beḳâdur
K'anuñla cân ezelden âşinâdur

[153b][3825] Çü Yûsuf aldı andan bûy-ı cânı
Ṭaleb ḳıldı yine ol bûstânı

Beḳâ bâğından aldı nûkhet ol bûy
Hemân-dem ṭtdı anda varmağa rûy

Çü Yûsuf virdi ol bûy ile cânı
Oturandar hemân ḳıldı fiğânı

Şu deñlü ḳıldılar efgân u feryâd
İşidüp inledi çü çerḫ-i bî-dâd

Züleyhâ didi niçündür bu efgân
Nedendür ḫalk-ı 'âlem böyle nâlân

[3830] Didiler aña ol şâh-ı cüvân-baḫt
Yüzini taḫt[ın]a ṭtdı ḳoyup taḫt

Ḳoyup bu külbe-i teng-i cihânı
Vaṭan idindi ḳaşr-ı lâ-mekânı

Bu sözi sözlere çün eyledi gûş
Düşüp ḫâk üzre bî-ḫod oldu bî-hûş

Bu sözüñ heybetinden ol yüzi gün
Düşüp hâk üzre bî-hod yatdı üç gün

Gelüp dördinci gün kendüye ol yâr
İdüp gûş anı bî-hûş oldu tekrâr

[3835] Bu yüzden üç kez üç gün oldu bî-hûş
İşitdükçe anı ol nîk-endîş

Çü dördinci kez oldu tûrdı ol mâh
Didi eyleñ beni Yûsufdan âgâh

Ne andan buldı bir yirde nişâne
Ne eller üzre tâbütın revâne

[154a] Didiler ağlayup ol derdnâk[e]
Ki çün genc idi virdi genc-i hâk[e]

İşidüp bun[1] ol yâr-ı muvâfiķ
Yaķasın yırtdı hemçü şubḥ-ı şādık

[3840] Ol od kim eylemişdi dilde pinhân
Olur çâk sinesinden [reh] firûzân

Velî ol nâr cânında dem-â-dem
Vuķûdın artuban olmaz idi kem

Ruḥın nâḥunla kıldı pâre pâre
Şebîh itdi yüzini lâlezâr[a]

Aķıdup ruḥlarından çeşme-i ḥûn
Semenzârın naḥun eyledi gülgûn

Ruḥında yazdı nâḥun ḥatṭ-ı gül-gûn
Görüp oķuyanuñ bağrı olur ḥûn

[3845] Ğamından urur idi s̄ineye seng
Key urmaqdan gögerdi ħadd-i gül-reng

O taşdan s̄im rabṭ̄iter bitürdi
Bu kefd̄en lāle n̄ilūfer bitürdi

Dögüben başına ururdı pençe
Dökerdi sünbül ayağına gonçe

Ṭağıdup serv-i b̄ustānına reyḫān
Dürüp sünbüllerini itdi efgān

Dilinden nāle cāndan kıldı feryād
Çıgırup didi kim ey çerḫ-i b̄i-dād

[3850] Ki xanı Yūsuf ol maḫbūb-ı ‘ālem
K’irişdi göklere derd ile nālem

[154b] Bu deyr-i köhn[e]den olmışdı dil-teng
Anuñçün itdi bāḫī mülk[e] āheng

İderdi gitmege bundan şitābı
Müyesser olmadı būs-ı rikābı

Nice gitdi bu deyr-i ğamdan ol māh
Dirīḡā gitdi ‘ömr olmadı āḡāh

Ḳoyıcaḫ başını bālīne ol māh
Gülinden derlerini dirmedüm āh

[3855] Tenine urıcaḫ ol zaḫm-ı engüşṭ
Ṭayanup ḫomadı bu s̄ineye püşṭ

Çü taḫtından iletdi taḫtaya raḫt
Hümāyun-baḫt oldı taḫta çün taḫt

Döküp bu çeşm-i pür-nemdem gül-âbı
Dirîgâ yumadum ol âftâbı

Kefen içre giricek ol gül-endâm
Baña benden muşîbet olmasa dâm

Kefenin dikmege cân-ı za'îfüm
İderdi rişte bu cism-i nañîfüm

[3860] Dirîgâ ebr hâke girdi ol gün
Ki toğdı başuma şimdi kara gün

Niçün hâk içre koyup³⁸⁹ cism-i pâki
Yire kimse gömer mi âftâbı

Lañid içr'oldı cây-ı h'âb-h'âhî
Dirîgâ saçdılar üstine hâki

Gözüm yaşın 'aceb mi eylesem mür
Ki düşdi toprağa ol dişleri dür

[155a] Hudâ halk ideli kevn ü mekânı
Kimesne görmemişdür bu ziyânı

[3865] Dirîgâ kanda o yârüm dirîgâ
Dirîgâ kanda dildârum dirîgâ

Gel ey maşşûd-ı cân mañrûmuñı gör
Teraññum eyle bu mañlûmuñı gör

Ferâmüş idüp itmedüñ beni yâd
Dili dîzâruñ ile itmedüñ şâd

Diridi kim benem yâr-ı vefâdâr

³⁸⁹ Metinde: koyup ol

Vefā böyle mi eyler yārine yār

Beni gözden çıkarup gitdüñ ey yār

Beni³⁹⁰ hūn-ı dile ğarķ itdüñ ey yār

[3870] Bu hār-ı ğam benüm çıkamaz dilümden
Meger kim ‘ākıbet çıķa gilümden

Nice şabr eyleyem bu hasrete ben
Ki bir dönmez yola itdüñ sefer sen

Hemān yigrek budur ki açuban ser
Uçam senden yaña ey mäh-peyker

Bunı didi taleb itdi ‘emārī
Ki ya‘ nī isteye ol gül-‘izārī³⁹¹

Yola düşdi idüben terk-i hāne
Mezār-ı Yūsufa oldı revāne

[3875] Nişān bulmadı anda ol güherden
Hemīn bir qabr gördi hāk-i terden

O qabrin üstine ol mäh-pāye
Özini hāke şaldı hemçü sāye

[155b] Ruḥı ‘aksiyle oldı hāk çün zer
Gözinden şaçdı la‘ l [ü] dürr [ü] gevher

Ser ü pāyın öperdi ol dil-ārāy
Fiğān idüp dir idi baña ey vāy

³⁹⁰ Metinde: benüm

³⁹¹ Metinde: gülzārī

Sen olduñ gil çü gül-bün-i nihüfte
Revā mı ben olam³⁹² gül-i şüküfe

[3880] Ola mı sen nihān hāk içre çün genc
Benem hāk üzre çün ebr-i güher-senc

Bu hāke şu gibi sen girdüñ ey yār
Koduñ taşra beni çün hār u hāşāk³⁹³

Çü oduñ yaqdı hāşāk-ı vücūdum
Gider bī-cān anuñçün çerhe dūdum

Göz açup şol ki gördi bu duhānı
Gözinden aqdı eşk-i ergavānı

Kılup zārī iderdi sīnesin çāk
Düşüp yire koyardı başına hāk

[3885] Geçürdi çünki haddēn āh u zārın
Egildi kim öpe hāk-i mezārın

Sürerken hāke pākīze yüzini
Çıqardı ol iki şehlā gözini

Bıraqdı Yūsufuñ hākine ol pāk
Ki dā'im nergisüñ yiri olur hāk

Çün ola bāğ-ı hūsnūñden cüdā çeşm
Gerekmez bu cihān içre baña çeşm

Niderven çeşm dizār[un] ger [ni] ey cān
Olursa ger cihān cümle gülistān

[156a][3890] Budur ehl-i muşībet içre erkān
Siyeh bādām olur tābüta efşān

³⁹² Metinde: olam çün

³⁹³ Beyitte kafiye problemi var.

Cüdâ düşdi çü tâbûtından ol yâr
Siyeh bādām itdi hāk[e] işār

Yüz urup toprağına saçdı kanın
Yir öpdü meskenetle virdi cânın

Zihî ‘ aşık ki terk idüp cihānı
Vire ma‘ şük için ol tatlu cânı

Harifān gördü çünki böyle anı
Göge irgürdiler āh u figānı

[3895] Şu kim dün Yūsuf için kıldı efgān
Bugün ‘ ālem anuñçün oldı giryān

Züleyhā Yūsuf için ağladı çok
Bunuñçün ağladılar dahı artuğ

Çü sâz-ı nevhadan nerm oldı āheng
Yumağçün turup eylediler āheng

Yudılar gözyaşıyla ol nigārı
Çıkardılar göge āh ile zārı

Aña dest-i kefen çün urdı pençe
Kefen-genc itdiler anı çü gönçe

[3900] Ruḥını gerd-i fūrkatden yudılar
Katında Yūsufuñ anı ḳodılar

Bu devlet kime olmışdur müyesser
Ölümden soñra böyle vaşl-ı dil-ber

Ḳılan pīrān-ı mazīden rivāyet
Bunı bu vech ile itdi ḥikāyet

[156b] ‘Acā’ib-i hikāyet söylediler
Ne yirde Yūsufi defn eylediler

Aña karşı olan ehl-i velāyet
Görürdi қаһt u tã‘ ün bî-nihāyet

[3905] Ol işden āḥir oldı ḥalk dil-teng
Anuñ tãbütını eylediler seng

Şikāfın eylediler kı̄r-endāy
Miyān-ı ka‘ r-ı Nîli kıldılar cāy

Züleyhā öldüğinden sonra ey yār
Ayırdı Yūsufından çerḥ-i devvār

Bu pür-kinüñ olardan kîni gitmez
Ki ḥāk içre daḥı āsüde itmez

Birisi ğarḳ-ı baḥr-ı āşiyānî
Birisi teşneyî biri cüdāyî

[3910] Ne yirde ‘ışḳ olsa germ-bāzār
Bulınmaz anda rāḥatlıḳdan āşār

Ne hoş dimişdür ol fersüde-i ‘ışḳ
Ziyān u süddan āsüde-i ‘ışḳ

Ne yirde kim olursa ‘āşık-ı pāk
Kılur ğonçe bigi anda kefen-çāk

Zihî ‘āşıkına cānı böyle virdi
Vişāl-i dil-berine böyle irdi

Cihānda ḳanı bir merd-i maḥabbet
Ki ol zen bigi bulmuş ola şöhret

[3915] Zihî ‘ aşık ki böyle virdi cânı
Ki kıldı şimdi dilde dâstânı

[157a] N’iderven didi çeşmüm dil-berümüz
Ne h̄od dirlük gerekdür serverümüz

Hudâdan her dem aña rah̄met olsun
Habîbi Muştafâdan şefkat olsun

Aña cânân vişâl-i gülşen olsun
Ruḥından çeşm-i cânı rüşen olsun

DER-ŞİKÂYET EZ-FELEK-İ PÜR-NEKÂBET Kİ EJDEHÂVÂR GİRD-İ
‘ ÂLEMİYÂN ḤALKA KERDE VE HEME-RÂ BE-DÂ’İRE-İ TAŞARRUF-I ḤOD
DER-ÂVERDE BER-YEKİ ZAḤM ZENED VE BER-DİGERİ ZEHR EFGENED
NE HİÇ EZ-DEST REFTE-RÂ BÂ-VEY DEST SİTİZ VE NE HİÇ EZ-PÂY
FÛTÂDE-RÂ EZ-VEY PÂY GÜRİZ³⁹⁴

Felek bir piç olmuş ejdehâdur
Yuḫar dimez bu sulṫân ol gedâdur

[3920] Ḥam u piçide olduḫ ber-giriftâr
Ḥalâş olmaz deminden kimse ey yâr

Ḳanı ol kim aña ol urmadı zaḫm
Dü şaddan itmedi bir kimseye rah̄m

Anuñ zulminden olmaz kimse sâlim³⁹⁵
Kimüñ gönlini yıḫmadı bu zâlim

Hezârân dâḡ urur merḫem itmez
Müdâm ol arturur zaḫmın kem itmez

³⁹⁴ Sürekli dönen (vefasız) feleḡin bir ejderha gibi kâinattaki her şeyi kendi çemberine alıp birine bir darbe vurup diğereine zehir sunması ve hiçbir elin onunla savaşacak ve hiçbir ayaḡın ondan kaçacak gücünün olmamasından şikâyet hakkında.

³⁹⁵ Metinde: selîm

Egerçi lālenüñ yaqdı çerāğın
Velī bağrına urdı hecr dāğın

[3925] Kime kıldı müyesser vaşl-ı yāri
K'aña hecr ile itdürmedi zārī

[157b] Kimi güldürdi bu bī-rahm ğaddār
K'anı ağlatmamışdur āhir-i kār

Cihānda kimi kıldı şād u hurrem
Ki hergiz vāqı' olmadı aña ğam

Ki itdürdi ol [evvel] 'iş ü 'işret
K'aña çekdürmedi biñ derd ü miñnet

Kimüñ itdi gülin hoş-bū vü hurrem
Ki dutmadı benefşe bigi mātem

[3930] Kim oldı gül gibi şād u ferahnāk
Ki kılmaz gönçe bigi cübbesin çāk

Kimüñ nergislerini itdi bīnā
Ki anı hecr ile itmedi a' mā

Virürken bāğa şem' -i lāle pertev
Çemende itdi āhir anı bī- zāv

Urınur her gice şekl-i pelengī
Ki ide kınüñe her şubh cengī

Bugün kimüñle itse āşinālıq
Kılur anuñ ile yarın cüdālıq

[3935] Nice seyr eyledi bu çerh-i t̄arem
Nice toğdı meh ü hurşid ü encüm

Ṭabāyi‘ oldı egerçi şebe rām
Şikār-ı murğ-ı cāna oldılar dām

Bu murğ olaydı tā birbirine rām
Dili bulmadı hergiz dāne-i kām

Ṭabāyi‘ birbirinden kaç‘ idüp bend
Bulur her birisi aşlına peyvend

[158a] Kālur bu murğ-ı cān bī-āşiyāne
Gürisne teşne-dil bī-āb u dāne

[3940] Sipih-r-i mihr ü māha olma nāzır
Ki fānī olısdur cümle āḫır

Eger olduñsa bīnā bağlama dil
K’anuñ kim oldı aşlı āb ile gil

Anuñ [ki] ‘ ömri oldı ‘ ayn-ı mātem
Anuñ şerrinden olmaz kimse bī-ğam

Açup ‘ ibret gözini gör behārı
Temāşā eyle bāğ u cūybārı

Niçün gonçe idüpdür pīrehen çāk
Niçün sebze idüpdür yirini ḫāk

[3945] Niçündür cāme-i gül pāre pāre
Dehān pür-şu‘ le vü dil pür-şerāre

Yire kim şıdı serv-i büstānı
Kim itdi ğarğa-i ḫūn ergāvānı

Niçün tutar benefşe böyle mâtem
Niçün gonçe kelâma açmadı fem

Kebûd olmak nedendür reng-i süsen
Nedendür yâseminüñ haddi rüşen

Niçündür turre-i sünbül perişân
Niçündür ebr-i nisân böyle giryân

[3950] Benefşe ğarķ olup reng-i kebûda
Niçün varmış durur böyle sücûda

Niçün ğarķ oldı hûna cism-i Nu' mân
Niçün lâle iderdi câmesin kıan

[158b] Şanevber bir dil ile oldı şad şâh
Tenini tîĝ-i hırşîd itdi sūrâh

Şabâ kıldı dıraht-ı bâĝ[1] rakşân
Kılur bülbül gül içün zâr u efgân

Çaĝırur fâhte serv üzre kû kû
Cihânda ya' ni kim âsüdegî kû

[3955] Çü gördüñ 'âlemüñ faşl-ı behârın
Hazânından gör anuñ i' tibârın

Kaçan bād-ı hazân ura dem-i serd
Kılur eşcâr-ı bâĝuñ bergini zerd

Çıkardı hüllesini şâhid-i bâĝ
Yirin bülbüllerin aldı siyeh zâĝ

Çıkardı hil' atin altından eşcâr
Uzadı her taraftan hancerin hâr

Ayırdı tâc-ı sîmîn[i] semenden
Libās-ı sebz aldı nârvenden

[3960] Mu‘ aşfer kıldı hayvân câmesini
Yile virdi gül-i ter nâmesini

Ruḥ-ı zerdine³⁹⁶ konmuşdur ğubârı
Meger kim görmedi rûy-ı nigârı

Ḥazānuñ yâdı oldı berg-i rîzân
Fiġân olmışdur andan bâġ u bustân

Çenâr anı işidüp oldı lerzân
Dişürdi ellerin berd-i zemistân

Behârı böyledür bâġ u cihānuñ
İşidüñ vaşf-ı ḥālını ḥazānuñ

[159a][3965] Birisi çāk kılmışdur giribân
Birisi dehr elinden oldı ‘uryân

Cihân ğam-ḥānedür ey şâh-ı devrân
Olur mı anda kimse şād u ḥandân

Nişân-ı şâzlık yoġdur cihānda
Ne görmüş var kimse bir zemānda

Cihānda isteme luṭf-ı ḥabîbi
Ki yoġdur âdemüñ andan naşîbi

Cihānda kimse yoġdur ğamdan âzād
Bulınmaz ol sebebden bir gönül şad

[3970] Dilerseñ kim olasın ğamdan âzād
Ġam ile dâ’im eyle gönlüni şad

³⁹⁶ Metinde: zerdinde

Ne nesne kim olursa dil-pesendüñ
Ṭarīḳ-i Ḥaḳda olur pāy-bendüñ

Sen andan ayrılursañ olma ġāfil
Ġam-ı hecrin çekersin ‘āḳıbet bil

Elüñle pāy-bendüñ at yabāna
Ṭarīḳ-i müstaḳıme ol revāne

Eger sen açmaz iseñ açar anı
Ki saña bağlamışdur bend-i cānı

[3975] Sen ey ġāfil uyursın ḥaşm bīdār
Yine virdügin alur çār u nā-çar

Urupdur dest-i zulmi pāy ile seng
Bu yoldan eylemişdür ol seni leng

‘Aşā dutup yürürsin yolda ey yār
Gözine pāy-ı lengüñ ḥalḳa rehvar

[159b] Budaḳ kim ola şarşardan şikeste
Dıraḥt-ı çüb ile ger olsa beste

Ne deñlü cehd iderseñ ey birāzer
Bütün olmaḳ degül aña müyesser

[3980] Elüñden kuvvet-i bāzuñı aldı
Seni ol sāye bigi ḥāke şaldı

Seni derd ü belāya mu’nis itdi
Elüñden naḳdin alup müflis itdi

Elinden gitdi çünkim zūr-pençe
Bıraḳma kendüñi yoḳ yire rence

Gözinden gitdi naqd-i rüşenâyî
Ne hâşıl aña çekmege tutyâyı

Dilerseñ kim görine rüy-ı cānān
Göñül çeşmin küşāde eyle ey cān

[3985] Ne kim olursa eksük cism ü cāndan
Görürsin anı esbāb-ı cihāndan

Dilüñ[e] gelmedi hergiz bu ey cān
Alan oldur ki evvel itdi ihsān

Cihānı kendözine eyledi teng
Dağı bir ‘āleme kılmazsın āheng

Buña vākıf degüldür cānuñ ey yār
Ki bundan ğayrı dağı bir cihān var

Bu fānīde ne kim vardur mezāhir
O yaqadan olupdur cümle zāhir

[3990] Budur qorğum virürken pāk cānı
Çeke göñlüñ ğam-ı mülk-i cihānı

[160a] Geçesin bu cihāndan ğaflet ile
Ola cānuñ muđarreb fūrkat ile

Hazānuñ ‘ışkı ile cāna hem-dem
Dilerseñ kim olasın bize maħrem

Dilerseñ sırr-ı mülk-i lā-mekānı
Haquñla ‘ışqda terk it cism ü cānı

Buları şarf kııl ‘ışk-ı Hudāda
Ki cānuñ ğarq ola baħr-ı şafāda

[3995] Cihān mihrin gönülden eyle bîrûn
Ki cânuñ rûşen ide mihr-i Bî-çûn

Bu cism ü cân gider senden ânî
Şavâb idinmiş ol³⁹⁷ ey yâr-ı fânî

Dile kim irmedi nûr-ı tecellî
Bulınmaz mülk-i ‘âlemden tesellî

Bu dîv-i nefse ‘aklı gâlib eyle
Dili ‘ışk-ı Hudâya tâlib eyle

Hevâ-yı mekr ü telbîs oldu dünyâ
Aña mâ’il degüldür çeşm-i bînâ

[4000] Murâd-ı cân hicâb-ı nefsi dündür
Ki andan rûh-ı insânî zebündür

Çalan ol perde içre mürdelerdür
Güneşden dür olan efsürdelerdür

Görenler gülsitân-ı lâ-mekânı
Getürmez ‘aynına mülk-i cihânı

Anuñ kim çeşmin açdı nûr-ı ma‘bûd
Ola mı mülk-i fânî aña maşşûd

[160b] Olur mı tâlib-i dünyâ-yı fânî
Açan nûr-ı Hudâdan çeşm-i cânı

³⁹⁷ Metinde: olup

[4005] Zen-i dünyây[a] virdünse talâkı
Hâkuñ ‘ ışkı ola cânuñda bâkı

Muhib iken bulasın vaşl-ı maḥbûb
Olasın talib iken yâr-ı maḥlûb

Göre çeşmüñ cemâl-i şahid-i cân
Ki cân-ı mülk-i dünyâ ola zindân

Rivâyetdür ki Câlinûs-ı gâfil
Cihâna şöyle [ol] olmuş idi dil

Ki dünyâdan gider[di] ağlayurağ
Dir idi böyle cânuñ dağlayurağ

[4010] Ki Hâk bende koyaydı nîm cânı
Göreymdim ferc-i esterden cihânı

Zihî ‘ âkıll ki dil virdi cihâna
Nazar kılmadı mülk-i câvidâna

Cihân-ı bi-vefâya virmegil dil
K’ anuñ soñı olurdu key müşkil

Mu‘ allâk bağlayan dâr-ı fenâya
Dilemez kim gide mülk-i beḳâyâ

PEND DÂDEN-İ BER-İHVÂN-I MÜ’MİNÂN VE TEMEDDÜH-İ ‘İLM Ü
‘AMEL Ü İHLÂŞ KERDEN VE FAZİLET-İ DOST DÂRİ MERDÂN-I HUDÂ
ṬİĞ GİRİFTEN BE-NİYYET³⁹⁸

Naşihat diñle benden ey ḥired-mend
Ki tâ hoşnûd ola senden Ḥudâvend

[161a][4015] Dilerseñ görmeyesin sen gezendi
İşid benden bu pend-i sūd-mendi

³⁹⁸ Mümin kardeşlere öğüt verme, ilim, amel ve ihlası övgüsü ve Allah yolundaki insanları sevmeye hakkında.

Țutarsań pendüm ola cānuña sūd
Ki oldur cümle maħlūkāta maqşūd

Dü ‘ālem anuñ için oldı mevcūd
Bu sırrı fehm idenler oldı maħmūd

Cihānuñ hilkatinde hikmet oldur
Vücūd-ı kâ’ināta raħmet oldur

Anuñüñ geydi ādem tāt u hil‘at
Anuñla bāğ-ı cennet buldı zinet

[4020]

Anuñcün oldı mescūd-ı firişte
Ki hāli oldı ‘ilm ile sirişte

Anuñcün ‘*alleme’l-esmā*³⁹⁹ dur ādem
Cihān bir kaṭredür gönli anuñ yem

Anuñcün oldı ādem cān-ı ‘ālem
Anuñcün Rūḥ-ı Kudse oldı hem-dem

Nedür ol hizmet itmekdür Hudāya
Ki emr itmiş durur bay u gedāya

Anuñcün oldı ādem cān-ı ‘ālem
Ki hizmet ideler ma‘būda her dem

[4025]

Her emrine gönülden kııl itā‘at
Ki maq̄būl-ı Hudādur ehl-i tā‘at

Velīkīn ‘ilmin evvel eyle hāşıl
Ki anuñla olasin aña vāşıl

³⁹⁹ Bakara/30: (...) İsimleri öğretti.

Ki bāb-ı vaşla miftāh oldu hizmet
Cemāl ü zīb anuñla buldı cennet

[161b] Düşer ‘ilm ile hāşıl cān u dilden
Ki cānuñ ola şāfī āb u gilden

Hudānuñ ‘ilmin eyle cān şi‘ārın
Gönülden pāk kıl cehlūñ ğubārın

[4030] Dili ‘ilm-i ledünden eyle ābād
Cehāletden olasın tā kim āzād

Cehālet leyline ‘ilm oldu mişbāh
‘İbādet bābına ‘ilm oldu miftāh

Dilerseñ açıla bāb-ı sa‘ādet
Şeb ü rüz eyle ‘ilm ile ‘ibādet

Sa‘ādet ‘ilm ile bulmuşdur insān
Cehāletde қalanlar oldu hayvān

Anuñçün rence lāyıķ oldu şeytān
Ki bilmedi nitedür қadr-i insān

[4035] Cehil-şūret durur ‘ilm oldu cānı
Ki ‘ilm itdi münevver dü cihānı

Süleymān hātemi ‘ilm-i Hudādur
Anuñçün ‘āleme şehler gedādur

İçen şol kimsedür āb-ı hayātı
Ki bulmuşdur cehāletden necātı

Bunı bildi muḥaқķaқ cümle insān
Ki dānā oldu zinde mürde nā-dān

Anuñ kim ‘ilmi yoǵdur ǵaldı mürde
Dili cehl eyledi anı füsürde

[4040] Ki ‘ilm ile ‘ameldür vuşlata rāh
‘Amelsüz cāh-ı ‘ilm oldı saña ǵāh

[162a] Bilürseñ kīmyānuñ ‘ilmin ez-ber
Ne ḥāşıl idemezsin baǵıruñ zer

‘Amelden ire çünki ḥil‘ at-ı ḥāş
Aña⁴⁰⁰ cehd it tıraraq eyle ḥalāş

İrişdürseñ eger iḥlāşa ey yār
Yolında muḥlisüñ bī-ḥad ḥaṭar var

Ġamuñ iḥlāsdur çün ol ḥayāli
Ten-i bī-cān durur anuñ mişāli

[4045] Muḥaǵǵaǵ bil bunı ey ṭalib-i ḥod
Ki kār-ı ḥām saña eylemez sūd

Dilerseñ kim bulasın rāḥat-ı dīn
Bu nefis-i dūna virme çerb şīrīn

Dilerseñ kim bulasın ḳurb-ı maḥbūb
Ṭaleb itme şaǵın sen cāme-i ḥūb

Cihānda yirüñ eyledüñse⁴⁰¹ rāḥat
Ola cānuñ şeh-i mülk-i sa‘ ādet

Anuñçündür ḳabāy ey ḥūb-şūret
Ki def‘ ide ḥarāretle bürüdet

⁴⁰⁰ Metinde: Anuñ

⁴⁰¹ Metinde: eyledüñse yirüñ.

[4050] Çü zen ʔalib degüldür z̄inet[e] merd
Olan maʕ z̄ür-ı z̄inet oldı b̄i-derd

Dilemez merd olanlar z̄inet-i ten
Ki z̄inet gözleyendür maʕ nide zen

Ḳalanlar reng ü b̄üya hemçü zendür
Ki k̄arı d̄ā'imā mekr ü fitendür

Dilerseñ kim bulasın r̄aḫat-ı c̄ān
Eḫibbāña sen eyle luḫf u iḫs̄ān

[162b] Bilişe ʔarż virme n̄im-ḫabbe
*Fe inne'l-ʔarż mikr̄āzu'l-maḫabbe*⁴⁰²

[4055] Dilerseñ kim olasın ḫüb-kirdār
Kimesne püştine urma girān-bār

Şu deñlü eyle ḫalka luḫf u inʕ ām
Ki şoñra güzergehüñde ḫalmaya dām

Eḫibbā bul ana c̄ānuñ fidā ʔıl
Hevā-yı nef[s]i] ḫalbüñden cüdü ʔıl

Senüñ yārüñ hem̄in derd-i Ḥudādur
Ki gönli nūr-ı Ḥaḫdan rüşenādur

Çeker b̄aruñ senüñ olsa girān-bār
Saña yardım ider olsañ ziyānkār

[4060] Seni ne işde görse ol vefādār
Seni terk eyleyüp olmaz cefākār

Çeküp c̄ān çeşmine gil-i baʕ idet
Kelām-ı ḫaḫḫ ile eyler naşīḫat

⁴⁰² Muhakkak ki borç, sevginin makasıdır.

Seni kılmagıçün ol h̄üb-s̄iret
Dil ü cāndan saña eyler naşīhat

Ġam u şādīde oldur ey birāzer
Olan cān u gönülden saña reh-ber

Ķılurdu her iş[üñ]de saña ol yār
Ġamuñ çeşmin[i] eyler ebr-i h̄ün-bār

[4065] Bulursañ buncılayım bir şeh-i pāk
Düşüp pāyına eyle özüñi h̄āk

Eger bulmaz iseñ anuñ bigi yār
Cihāndan eyle ‘uzlet ey nikūkār

[163a]⁴⁰³ Zemāne ğamlarından şād u kām ol
Ferāgatla cihānda n̄ik-nām ol

Ķanā‘ atle virürseñ cānuña zād
Ķılasuñ bend ü ğamdan cānı āzād

Cihānuñ şuğlın eyle⁴⁰⁴ yār endek
Dilüñde kıoma bir zerre kıadar şek

[4070] Dilerseñ kim olasın nef[s] ğālib
Ĥaķı zıkr it müdām ey yār-ı t̄ālib

Dilerseñ bend-i ğamdan olasın h̄ür
Sözi söylemeden eyle tefekkür

Ki nāgeh kıuş kıafesden ola perrān
Anı şayd eylemek olmaya āsān

⁴⁰³ Nüşada: 164a

⁴⁰⁴ Metinde: eyle ey

Ma'ārif söyleyüp Hakkı beyān it
Sözünle hakkı bātıldan 'ıyān it

Ḳamuya 'ilm ile eyle naşīhat
Ki halk ola sözünden nīk-sīret

[4075] Beyān-ı 'ilm ü hikmet ile dā'im
Sözünden tā ki bizār ola nā'im

Hevā ehli kılp da'vā-yı şeyhī
Bize hāşıl durur dīrse tecellī

Bularuñ sözlerini eyleme gūş
Ki anlar Hakkı kılmışdur ferāmūş

Olaruñ şöhetine olma mā'il
Ki anlar şöhetidür zehr-i kâtil

Ezelden çün kim anlar oldı a'mā
Senüñ çeşmüñ kıllalar şanma bīnā

[163b]⁴⁰⁵[4080] Olur dervāzebān-ı dīv-i mel'ün
Olara her kim oldı [ise] mağbūn

Velī şol kim Hudādan oldı bīdār
Kelāmı Hakkı eyler dilde tekrār

Aña şunsañ eger dest-i irādet
Senüñ ola ebed genc-i sa'adet

Gözünden eyle h'āb-ı ğafleti dūr
Ki Hakkdan çeşm-i cānuñ ola pūr-nūr

Mücerred oldı bend-i ğamdan āzād
Budur fāriğ cihāndan hürrem ü şād

⁴⁰⁵ Nūshada: 164b

[4085] Eger orar iseñ kim nefsi ĥod-gām
Ĥaa meydānına nā-geh oya gām

Zināya meyl iderse nefsi reh-zen
Gerekdür kim olasıñ alib-i zen⁴⁰⁶

Anuñ bigi zene eyle nikāhı
Ki anuñ ola nefsinuñ alāhı

Ne ĥacet ĥüb olmak ūret-i zen
Yiter ancak ki ola pāk-dāmen

alāh ile ne zen kim buldı zīnet
Aña zīnet yiter ol nīk-sīret

[4090] Ćü nā-marem gōzinden ola mestūr
Revādur dirler ise ol zene ĥūr

Selāın obetinde germ āte
Ol āteden aç ey dildār-ı mehve

Ćü zāhir ide āte u⁴⁰⁷ le⁴⁰⁷-i nūr
Ĥalā olmak dilersenñ andan ol dūr

[164a]⁴⁰⁸ Budur orum olıca aña nezdīk
ala envār-ı cāndan alb tārīk

Ĥaīatde cihānuñ āhıdur cāh
Ola mı aña alib alb-i āgāh

[4095] O manıbdan ıra olmak revādur
Ki zīrā meslek-i  ālem hebādur

⁴⁰⁶ Metinde: zār

⁴⁰⁷ Metinde: öyle

⁴⁰⁸ Nūshada 165a

Ne rāḥat ola ol manşıbdan ey yār
Ki andan aldur eli ār u nā-ār

Dili pāk eylegil kibr ü riyādan
Dilersen izz ü rif at Kibriyādan

Vefā ıl ahdüne ey yār-ı şādık
Ki ahde der-miyān oldu münāfık

Eger adan dilersen feyz ü cūdı
Göñülden diñle *evfū bi'l-uūd*⁴⁰⁹

[4100] Tefahur eyleme nām-ı pederden
Hüner kesb eyle far eyle hünerden

Saa pend eylese bir mürde dānā
abūl it pendin olasin tūvānā

Saa pend eyler ise bir vefādār
ulauñda ol olsun dürr-i şehvār

Tevaffuqsuz bitüp her dāne-i āk
Olur şabr ile atre gevher-i pāk

Meşeldür bu ki söyler anı herkes
Ki āıl olana bir arf olur bes

[4105] Senüñdür dutalum dūnyā-yı addār
Ne aşıl ünkü orsın āir-i kār

[164b]⁴¹⁰ udā zıkrin ferāmūş itme bir dem
Budur pendüm saa *Allāhu ālem*⁴¹¹

⁴⁰⁹ Ma'ide/1: : (...) Akitlerinizi yerine getirin.

⁴¹⁰ Nūshada 165b

⁴¹¹ Āl-i İmrān/36; Nisa/25; Mā'ide/6; En'ām/58; Yūsuf/77: En iyi bilen Allah'tır.

DER-MUḤĀṬABA-İ NEFS VE TERAḤḤĪ DĀDEN-İ VEY EZ- ḤAZĪZ-İ
ḤĪŞTEN DĀRĪ VE ḤOD-PESENDĪ BE-ZİRVE-Yİ DEST-İ KŪTĀHĪ VE
HĪMMET-İ BŪLENDĪ⁴¹²

Ḥudāyā çeşm-i cānı kıl küşāde
Ki işüm varmaya hergiz fesāda

Nice bir ḥāb-ı ğafletde ḳalasın
Cihānuñ fikrine her dem gelesin

Ele al puḥteler bezminde bir cām
Ki işüñ olmaya hergiz senüñ ḥām

[4110] Nedür ol puḥtelık āzāde olmaḳ
Reh-i cānānda üftāde olmaḳ

Cihānuñ bāğına baḳ ey nikū-nām
Ser-i şāḥ üzre ṭurur mīve-i ḥām

Düşer puḥte olıcaḳ mīve ey cān
Doḳınmaz aña hergiz seng-i ṭıflān

Ḳanā^ç at süfresinden cān[a] vir zād
Cihān bendinden eyle cānı āzād

Ṭama^ç kökini kes eyle ḳanā^ç at
Ṭaleb terkini ur eyle ferāḡat

[4115] Bekā şehrinde yap bir yüce ḥāne
K'ola ^ç anḳā-yı cāna āşiyāne

Zebūnlar medḥine açma zebānı
Ḳo anları Ḥudādan iste nānı

⁴¹² Nefisle söyleşme, onu kendini beğenmenin en aşağılık (hâl)inden koruma ve (onun) yüce himmet zirvesine ilerlemesi hakkında.

[165a]⁴¹³

Serān-ı mülk-i cāma püşt ü pā ur
Ḳavī-destden [bu] dünyāya ḳafā ur

Nazar eyle fuşūl-ı ḥākdāna
K'anun üzre döner devr-i zemāne

Bu dünyānun ḥazān ile behārı
Ber-ā-ber geldi geçdi⁴¹⁴ yoḳ ḳarārı

[4120]

Giçe ortada yaz u ḳış ber-ā-ber
Ki farkı yoḳ bularuñ ey birāder

‘ Aceb budur ki bu şekl-i müdevver
Gelüp bu vech ile geçdi mükerrer

Görürsin anı her dem şād olursın
Bu hāl üzre geçüp münḳād olursın

Niçe nev eskidüpdür çerḥ-i gerdūn
Yirinde ber-ḳarārveş rub[‘]-ı meskūn

Mükerrer gerçi siḥr-āmiz oldı
Dil-i ṭab[‘] a melāl-engiz oldı

[4125]

Dile sūduñ dile terk it ziyānı
Vücūduñ olısdur çünki fānı

Dili itme cihān ḥalḳıyla meşḡul
Ki yoluñ urmaya añsuzda her ḡul

Tecellī itdi şems-i ‘ālem-ārā
Velikīn görmez anı çeşm-i a‘ mā

⁴¹³ Nüşada 163a

⁴¹⁴ Metinde: çekdi

Güzâfın sözden it enfâsını pās
Ki şart-ı reh-rev oldu pās-ı enfās

Nefes kim ‘ ışık ile çıkmaya bîrûn
İder mi t̄alibûn derdini efzûn

[165b]⁴¹⁵[4130] Çerâğ-ı ‘ âlem-i ‘ ışık urur pûf
Virür cânûn dimâğına te’essûf

Cüvânlık zulmetinden oldu dil dūr
İrişdi pîrlik cân oldu pür-nūr

Gidüp ol zulmetûn kûrı vü dūrı
İrişdi yirine e’ş-şeybu nūr⁴¹⁶

Çün oldu çâbük ol zulmetde âzâd
Dili bu nūr ile kıl hurrem [ü] şâd

Bu yoldan iste gülzâr-ı beķâyı
Ki andan dil ala bûy-ı vefâyı

[4135] Ağardıysa ne hâşıl rîş ile mûy
Günehden çünkim olasın siyeh-rûy

Günâhuñ añup eyle tevbe ey yâr
Ki ol tevbe ola mağfûr-ı gaffâr

İderken tevbe çeşmûn dökse hûn-âb
Kabûl eyler senûn ‘ özrüni Tevvâb

Sirişküñden eger pāk olmaya dil
Başuñ ur⁴¹⁷ taşa kârûn oldu müşkil

Gözûn yaşından itmezseñ gönül pāk

⁴¹⁵ Nûshada 163b

⁴¹⁶ Hadis: Saçımın aklığı (ihtiyarlığım) nurumdandır.

⁴¹⁷ Metinde: öp

Kalursın zulmet-i dünyāda ğamnāk

[4140] Günehden kılduñ ise cānı bī-zār
Kabül eyler seni ol demde Ğaffār

Çü cānuñ pāk ola cürm ü ğatādan
Ğanī dil olasın bī-ğad⁴¹⁸ c atādan

Ola göñlüñ cemāl-i Ğağğa mir'āt
Ki nūrından anuñ pürdür semāvāt

[166a] Bu tevfiği taleb eyle Ğudādan
Ki göñlüñ pāk idesin mā-sivādan

Kağan kim ğayr-ı Ğağdan dil ol[a] pāk
Kıla c İsa-yı cānuñ ser-i eflāk

[4145] Kağan kim göre cān envār-ı c ulvī
Dilin bend eylemez efkār-ı suflī

Çıkar degse göñülde mā-sivāyı
Göresin cümlede nūr-ı Ğudāyı

Ola mı mihr-i cānuñ ten sehābı
Gözünden götürürse Ğağ ğicābı

Eger geçdüñse ey dil mā-sivādan
Açasın çeşmüñi nūr-ı Ğudādan

Göresin kendünüñ nūrıyla anı
Bula cānuñ ğayāt-ı cāvidānı

[4150] Kılasın anı her şeyde temāşā
Ki c ilmidür muğıñ-i cümle eşyā⁴¹⁹

⁴¹⁸ Metinde: bī-ğad ü

Ola mı ğayre nāzır merd-i bīnā
Ki açdı çeşmini ol hayy u dānā

Haķuñ ğayrını görmez çeşm-i ‘āşık
Ki oldur cān ile yolında şādık

Çün irdi ‘ilm-i Haķdan cāna rāhat
Raķam çekmek bu evrāķa ne hācet

Yüri şimdengirü ey dil hāmūş ol
Çü bulduñ şāhid-i cān perde-pūş ol

[4155] Cihāndan yumduñ ise çeşm-i gūşı
Dilüñde cūş ide baħr-ı hāmūşı

[166b] Dili ğarķ itdi çün baħr-ı me‘ānī
Geçüp tenden diler cān lā-mekānı

Diler kim terk ide bu hākdānı
Temāşā ide bāĝ-ı mülk-i cānı

Cihān şehri durur bāzār-ı keşret
Geçüp andan diler dil seyr-i vaħdet

Geçüp sözden diler kim ola hāmūş
Dutup ervāħ-ı kudse cān ile gūş

ĤĀTİME DER- ŞÜKR-İ İTMĀM VE TĀRİĤ-İ İĤTİTĀM VE ÖZR ĤĀSTEN-İ ŞĀĤİB-İ NAZM EZ-ĤUDĀ-Yİ TE‘ĀLĀ⁴²⁰

[4160] Biħamdillāh ki el virdi zemāne
Ki nazma geldi bu gerçek fesāne

⁴¹⁹ Metinde: eşyāda

⁴²⁰ (Eserin) tamamlanmasından dolayı Tanrıya şükür; eserin bitiş tarihi ve nazım sahibinin Tanrı’dan özür dilemesi hakkında hātime

Bu nazm-ı dil-keşi ' aziz kıldum
Faşihü'l-fâzıla takrîr kıldum

Şinâ'î' le bedâ'î' derc kıldum
Haqâ'ikle daqâ'ik harc kıldum

Geyürdüm gehi rengin hil' at-i hûb
Ki ' âşık oldu cāndan cümle maḥbûb

Beyân itdüm gönülden rāz-ı ' ışkı
Bırakdum ' âleme āvāz-ı ' ışkı

[4165] Dilümde zâhir itdüm nār-ı ' ışkı
Getürdüm nazma bu esrār-ı ' ışkı

Behār-ı ' ışk[1] kıldum yine tâze
Haqâ'ik yüzün açdum ehl-i rāza

[167a] Gehî yazdum haqîkî geh mecâzî
Gehî sūz u niyāz-ı cān-güdāzı

Bu olmuşdur temāşāgāh-ı ' uşşāk
Bu oldu ' ışk ile meşhūr-ı āfāk

Temāşā eyleyen⁴²¹ bāğ-ı cihāndan
Emîn olmuş durur bād-ı ḥazāndan

[4170] Ne ḥurrem nev-behār oldu [ne] gülzār
Ki anda bülbül eyler nāle her bār

Ter ü tâze durur bāğ-ı cihāndan
Emîn olmuş durur bād-ı ḥazāndan

⁴²¹ Metinde: eyleyen durur

İçinde tâze gül-rû var şüküfte
Hezâr⁴²² nergis-i mest anda nihüfte

Bunuñ her kim çoķarsa güllerini
N'ider şahrâların sünbüllerini

Ne tâlib kim bulursa işbu bâğı
Yaķar lâle bigi anda çerâğı

[4175] İçe cüyından anuñ âb-ı kevşer
Bula sünbüllerinde müşg⁴²³-i ezfer

Şanasın ravza-i bâğ-ı İremdür
Nesîm-i cân-fezâsı müşg⁴²⁴-i demdür

Dilümde zıkr olalı nâm-ı Yûsuf
Beni mest eylemişdür câm-ı Yûsuf

Dilümdür şanki tûṭî-i şeker-hâ
Olaldan virdi aña nâm Züleyhâ

Hezârân minnet ol Yezdân-ı pâke
Ki luṭf ile nazâr itdi bu hâke

[167b] [4180] Dile ' ışķ-ı cemâlin kıldı hem-dem
Ki oldı şâhid-i na'îme maḥrem

Göñülden görelî ' aks-i cemâlin
Anuñ bî-perde ister cân ḥayâlin

Olalı bâğ-ı ḥüsni cân-ı gülzâr
Dilümdür bülbül-i gūyâ-yı esrâr

⁴²² Metinde: hezârân

⁴²³ Metinde: müşkil

⁴²⁴ Metinde: müşkil

Olalı ʿışk-ı nâ-ḥaḳ bu dilümden
Ḥalâş itdi beni her müşkilümden

Cemâline ataldan cân ʿâşık
Dilümi eyledi şevḳ ile nâṭık

[4185] Degüldür baña nazm u şiʿr pîşe
Velîkin söyleyen oldur hemîşe

Anuñ ʿışkı olalı cânuma yâr
Baña andan durur bu nazm u güftâr

Zebânum nuṭḳa geldi ol sebebden
Semâʿ a girdi cânum ol ṭarabdan

Aḳıtdum çeşme-i ḥayvân cihâna
İçürdüm ʿışk ile her teşne cânâ

Ne âdem kim oḳursa ola ḥurrem
Maḥabbet ʿâlemine ola maḥrem

[4190] Bu âb-ı Hızır çünkim içdi cânum
Cihânda zinde ḳaldı ad u şanum

Ḥudâyâ bende yoḳdur süz u ṭâḳat
Ki baña benlügüm olmışdur âfet

Beni bu benligümden ḳurtar ey şâh
Ki ʿışḳuñda ola bu cânum âgâh

[168a]⁴²⁵ Benüm ne ḳudretüm var ey tüvânâ
Dilümi eyledüm ʿışḳuñda güyâ

⁴²⁵ Nüshada 169a. Nüshadaki tertibe göre 168a-168b arası 26a-26b'nin birkaç kelime değişikliği dışında tekrarından ibaret. Gerek çoban gerekse anlam dikkate alınarak nüshada 168a-169b'ye karşılık gelen varak metinden çıkarıldı.

Benem bir h̄aste cān u ʿāciz ü h̄or
Ki benlik eylemişdür beni maḳdūr

[4195] Yüzüñ dut Çākerī Yūsuf H̄udāya
Ki nāzır olasın ol meh-liḳāya

Yazarken ʿışḳ h̄ālin didi h̄āme
Biḥamdillāh temām oldı bu nāme

Bu nazm[a] oldı tārīh-i muḳarrer
Nazarda ḥarf-i zı [900] ey māh-manzar

Ġaraż bundan budur kim oldı bünyād
Ḳılalar oḳuyanlar ḥayr ile yād

Bu ʿāsī bende[yi] aña duʿādan
Bula her demde biñ raḥmet H̄udādan

[4200] Bu bāḡuñ güllerinden [çün] der-āḡuṣ
Duʿādan şāhibin ḳılma ferāmūş

H̄udāyā ḳıl maḳāmın cennet-ābād
Beni her kim ḳılursa ḥayr ile yād

Ḳarīndür ki ide ol pāk-rāyı
Ki ben muḥtāc için ide duʿāyı

[4203] Kitābumla tefeʿül eyle ey māh
Ki maḳşūduñdan olasın sen āḡāh

Temmet bi-ʿavnillāhi ve ḥüsni
Tevfīḳihi ve ʿş-şalātu ʿalā nebiyyihi Muḥammed⁴²⁶

⁴²⁶ Allah'ın yardımıyla tamamlanmıştır. Dua, Muhammed Peygamber'in üzerine olsun. Bu beyit vezne uymuyor.

[4205]

Temâm hazal- kitâb fî şehr-i Şâbân

Sene Һamsîn ve sittîn⁴²⁷ tis' a mi'e (965)⁴²⁸

1090⁴²⁹

965⁴³⁰

125

1090

⁴²⁷ Metinde: sittîn ve

⁴²⁸ Bu kitap, 965 yılı Şaban ayında tamamlanmıştır.

⁴²⁹ Miladî 1679-1680.

⁴³⁰ Miladî 1557-1558.